

Lexicographic Bulletin

Vol 6 (1954)

Lexicographic Bulletin

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΕΚΤΟΝ
1953 - 1954

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΕΚΤΟΝ
1953 - 1954

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΦΡΑΣΕΟΛΟΓΙΚΑ

Μὲ τὴν παροῦσαν τρίτην ἴσως καὶ τελευταίαν σειρὰν συνεχίζομεν τὸ κεφάλαιον τῆς Ἑλληνικῆς φρασεολογίας. Τὴν ἀποκαλοῦμεν πιθανῶς τελευταίαν, ὅχι διότι ἐξαντλεῖται τὸ θέμα τοῦτο, ἀλλ' ἴσα ἴσα ἐπειδὴ εἶναι ἀνεξάντλητον καὶ ὅσα καὶ ἂν γράψῃ κανεὶς, δὲν θὰ φθάσῃ ποτὲ εἰς τὸ τέλος του. Τὸ Λεξικογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν προσέφερεν ὄντως πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὸ ἡμέτερον ἔργον, τὸ ὁποῖον χωρὶς αὐτὴν ἴσως νὰ μὴ ἔβλεπε ποτὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Καὶ εἶναι τὸ κεφάλαιον τοῦτο μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότητας ἐκδηλώσεις τῆς γλωσσικῆς φιλοσοφίας. Αὐτὴ βέβαια δὲν λείπει ἀπὸ καμμίαν γλῶσσαν πολιτισμένου λαοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀποτελεῖ ἓνα φαινόμενον ἐξαιρετικόν. Ἐκεῖ πού δὲν περιμένει κανεὶς ξεπετιέται μία θυμοσοφικὴ φράσις ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον ἑνὸς ἀπλοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὁποία δὲν βραδύνει ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου νὰ κατακτήσῃ ἕδαφος καὶ νὰ καταστῇ πανελλήνιος. Καὶ τότε ἀρχίζουν τὰ βήματα τῶν γλωσσολόγων, ὅταν ἐννοεῖται θέλουν νὰ βασανίσουν τὸ μυαλό τους, διὰ νὰ εὔρουν τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ καταλήξουν εἰς τὸ τέλος. Ἐργασία σχολαστικὴ ἴσως διὰ τοὺς ἀγλωσσολογίτους, εὐχάριστη ὅμως εἰς τοὺς μύστας τῆς γλωσσολογίας. Καὶ ἡ εὐχαρίστησις αὐτὴ εἰς τὴν ἀναδίφησιν καὶ εὔρεσιν τῆς ἀληθείας ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἠθικὴν ἱκανοποίησιν. Αὐτὴ ἄλλωστε εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀπόλαυσις πάσης ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

ἀβρόχοις ποσί.

Ἡ φράσις συνηθίζεται εἰς τὴν σχολικὴν γλῶσσαν. Εἶναι πλάσμα τῶν λογίων καὶ λέγεται διὰ μαθητῆν, ὅστις προβιβάζεται ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν χωρὶς νὰ μάθῃ τίποτε, *περνάει τοῖς τάξεσι ἀβρόχοις ποσί.* Ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τὴν γνωστὴν βιβλικὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι διήλθον τὴν κοίτην αὐτῆς χωρὶς οὔτε τὰ πόδια τους νὰ βραχοῦν. «Ἐξέτεινεν δὲ Μωυσῆς τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν θάλασσαν... καὶ ἐποίησε τὴν θάλασσαν ξηρὰν καὶ ἐσχίσθη τὸ ὕδωρ καὶ εἰσῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῖς τεῖχος ἐκ δεξιῶν καὶ τεῖχος ἐξ ἐναντύμων»¹.

¹ Ἐξοδ. 14, 21—23.

ἀγαπάει ἢ πεθερά.

Εἰς πρόσωπον ἐπισκεπτόμενον ἡμᾶς ἐν ὄρα φαγητοῦ λέγομεν εἰς ἔνδειξιν φιλόφρονος ὑποδοχῆς **σ' ἀγαπάει ἢ πεθερά σου**, ὅπερ σημαίνει ὅτι μεγάλην εὐχαρίστησιν θὰ μᾶς προξενήσῃς καθήμενος εἰς τὸ τραπέζι καὶ συντροφῶν μαζί μας. Τὴν σχέσιν τῆς ἀγάπης τῆς πεθερᾶς πρὸς τὴν φιλόφρονα ὑποδοχὴν ἐν ὄρα φαγητοῦ ἐννοοῦμεν, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι κατὰ κοινήν πεποίθησιν ἢ πρόληψιν ὑπάσχει διηνεκῆς ἔχθρα καὶ διαμάχη μεταξὺ πεθερᾶς καὶ γαμβροῦ. Αὕτη εἶναι, ὡς πιστεύεται ὑπὸ τῶν ψυχολόγων, ἀποτέλεσμα τῆς ζηλοτυπίας τῆς πεθερᾶς, ἢ ὁποία δὲν βλέπει μὲ καλὸ μάτι τὸν γαμβρὸν ἐπιστρέφοντα εἰς τὴν συζυγικὴν στέγην, τὸν γρινιάζει καὶ τὸν ἀποπαίρνει πρὸ πάντων κατὰ τὴν ὄραν τοῦ φαγητοῦ, ὅτε εὐρίσκει τὴν καταλληλότερη εὐκαιρίαν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἑτέρα φράσις **κακιὰ πεθερᾶ** ἐπὶ γυναικὸς ἐριστικῆς καὶ κακῆς. Ἐν ὅμως καμμιὰ φορὰ συμβῆ τὸ ἀντίθετον καὶ ἡ πεθερὰ τοῦ φέρεται φιλομειδῆς καὶ πρόσχαρη, αὐτὸ βέβαια εἶναι σημεῖον ἀγάπης. Ἐντεῦθεν συνάγεται τὸ ἐξῆς νόημα τῆς φράσεως **σ' ἀγαπάει ἢ πεθερά σου** = σὲ ὑποδεχόμεθα ὄχι μὲ ἐχθρικὰς διαθέσεις, ἀλλὰ μὲ φιλικὰς ὡσάν νὰ εὐρίσκασαι εἰς περίπτωσιν ὑποδοχῆς ἐκ μέρους πεθερᾶς, ἢ ὁποία ἐκφράζει πραγματικὴν χαρὰν καὶ ὄχι ἔχθραν ἢ ἀδιαφορίαν. Τὸ νόημα τοῦτο ἔχει σκοτισθῆ καὶ ἡ φράσις κατήντησε νὰ σημαίνει ἀπλῶς ἤλθες εἰς κατάλληλον στιγμήν φιλοξενίας. Τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς ἀρνητικῆς φράσεως **δὲ σ' ἀγαπάει ἢ πεθερά σου**, ἢ ὁποία λέγεται πρὸς μεταβαίνοντα εἰς φιλικὸν οἶκον περὶ τὸ τέλος γεύματος ἢ διασκεδάσεως.

ἀνέβηκε 'ς τὰ οὐράνια, εἶναι 'ς τὴν ἀπάνω σκάλα.

Ἡ εὐτυχία μεταφορικῶς ἐκφράζεται ὡς ἔννοια ἀνόδου, ἐνῶ ἡ δυστυχία ὡς κατάπτωσις. Διὸ καὶ λέγεται ἰδιωματικῶς **ἀνεβαίνω 'ς τὸν οὐρανὸ** = εὐτυχῶ καὶ **κατεβαίνω 'ς τὸν Ἄδη** = δυστυχῶ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ κανόνα ὁ εὐρισκόμενος ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ναρκωτικῶν ἢ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἔνεκα τῆς εἰδικῆς ἐπιδράσεως τούτων εἰς τὸ νευρικὸν σύστημα ξεχνάει ἢ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὴν δυστυχίαν του, ἀπεναντίας νομίζει ἑαυτὸν εὐτυχῆ, ἐντεῦθεν ἡ φράσις **ἀνέβηκε 'ς τὰ οὐράνια** ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐπὶ τῶν μεθυσμένων. Λέγεται καὶ **εἶναι 'ς τὴν ἀπάνω σκάλα** = εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς εὐτυχίας του, διότι πολὺν προσφυῶς ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνοδος παραβάλλεται πρὸς τὴν ἀνάβασιν κλίμακος. Αἱ βαθμίδες αὐτῆς θεωροῦνται ὡς σταθμοὶ προόδου ἀπὸ κατώτερον βαθμὸν εἰς ἀνώτερον, ὅπως καὶ ἀντιστρόφως ἢ κοινωνικὴ κατάπτωσις δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς κάθοδος κλίμακος.

ἄπο τὸ στόμα σου καὶ ᾽ς τοῦ Θεοῦ τ' ἄφτι!

Ὅταν θέλωμεν νὰ δηλώσωμεν ὅτι φράσις ἢ λόγος τις τοῦ συνομιλητοῦ μᾶς εἶναι πολὺ εὐχάριστος καὶ ἡ πραγματοποίησις αὐτοῦ θὰ μᾶς προξενούσῃ ἰδιαιτέραν χαρὰν, εὐχόμεθα ὅπως ἄπο τὸ στόμα του φθάσῃ ἄνευ χρονοτριβῆς καὶ τρόπον τινα χωρὶς παραπλάνησιν ἢ ἀπώλειαν κατ' εὐθείαν εἰς τὸ ἄφτι τοῦ Θεοῦ, ὅστις καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ ἀμέσως αὐτόν.

ἄς πάη καὶ τὸ παλιάμπελο.

Ὁ ἀείμνηστος λαογράφος Νικόλαος Πολίτης χαρακτηρίζει τὴν παροιμιώδη φράσιν **ἄς πάη τὸ παλιάμπελο** ὡς «ἐπιφώνησιν τῶν ἐν εὐθυμίᾳ διατελούντων πρὸς ἔνδειξιν ὅτι μόνον περὶ διασκεδάσεως μεριμνῶσι, πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ θέτουσι»¹. Ἐὰν προσέξῃ κανεὶς κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς παροιμιώδους φράσεως, θὰ ἴδῃ ὅτι ἡ ἐρμηνεία δὲν ἀποδίδει ἀκριβῶς τὸ νόημα αὐτῆς. Ἡ φράσις ἐφόσον γνωρίζω λέγεται μὲ τὸν σύνδεσμον **καί, ἄς πάη καὶ τὸ παλιάμπελο** ἢ **ἄς πάη κι αὐτὸ τὸ παλιάμπελο**, ἔχει δὲ περίπου τοῦτο τὸ νόημα, ἄς θυσιαστοῦν ὅλα πρὸς ἐπιτυχίαν ἑνὸς ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Εἶναι πιθανώτατον ὅτι εἰς τὴν φράσιν ὑπόκειται ἀνέκδοτον ἀνθρώπου, ὅστις ἀφοῦ ἐδιαπάνησεν ὅλην τὴν κτηματικὴν περιουσίαν του πωλῶν τὰ κτήματα τὸ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου χάριν ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ του, ἠναγκάσθη χάριν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ νὰ πωλήσῃ καὶ τὸ μόνον κτῆμα ποὺ τοῦ ἀπέμεινεν, ἕνα ἀμπέλι χωρὶς μεγάλην ἀξίαν.

αὐτὸ μᾶς ἔλειπε!

Εἰρωνικὴ ἔκφρασις διὰ πρᾶγμα ἢ κατάστασιν πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἡ παρουσία δὲν μᾶς εἶναι καθόλου εὐχάριστη, οἷον **αὐτὸ μᾶς ἔλειπε, νὰ δοῦμε καὶ τέτοιο πρᾶμα! αὐτὸ μᾶς ἔλειπε, νὰ ᾽χη καὶ τὴν ἀδιαντροπιὰ νὰ ᾽ρθῇ ᾽ς τὸ σπῖτι μας!** Δηλαδή εἴχαμε ὅλα τ' ἄλλα ποὺ μᾶς ἦσαν ἀπολύτως ἀναγκαῖα καὶ μᾶς ἔλειπε μόνον αὐτό, ὅπως τῆς Μαριορῆς τῆς λείπει μόνον ὁ φερετζές, ἐνῶ τὰ ἔχει ὅλα, δηλαδή τίποτε.

αὐτὸς εἶναι, Θεέ μου, φύλαγε! Θεὸς φυλάξῃ!

Ἡ συντακτικὴ πλοκὴ τῆς περιέργου αὐτῆς φράσεως, ἡ ὁποία λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου ἐξωλεστάτου, εἶναι ἀξία ἐρμηνείας. Ἡ κλητικὴ ἐπὶ κλήσις **Θεέ μου φύλαγε!** τίθεται ὡς κατηγορούμενον τοῦ ὑποκειμένου τῆς προτάσεως. Δὲν

¹ Παροιμίαι 2, 167.

ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἔχομεν βραχυλογικὴν σύμπτωσιν πολλῶν προτάσεων εἰς μίαν μόνην. Ἡ πλήρης φρασεολογία κατὰ τὴν γνώμην μου θὰ ἦτο περίπου αὕτη: *αὐτὸς εἶναι τέτοιος πού ὅταν τὸν βλέπῃς ἢ ὅταν ἔρθῃ κοντά σου ἢ ὅταν σοῦ μιλήσῃ κττ., νὰ πῆς, Θεέ μου, φύλαγέ με ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο!*

Παρομοία συντακτικὴ πλοκὴ ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν εὐχαιτικὴν φράσιν *Θεὸς φυλάξῃ!* λ. χ. *αὕτη ἢ ἀρρώστια εἶναι Θεὸς φυλάξῃ!* δηλαδή εἶναι τόσον ἐπικίνδυνη, ὥστε πρέπει νὰ εὐχηθῇ κανεὶς νὰ τὸν φυλάξῃ ὁ Θεὸς ἀπ' αὐτήν¹.

αὐτὸς εἶναι κι ἄλλος δὲν εἶναι.

Εἰρωνικὴ φράσις διὰ πρόσωπον, τοῦ ὁποίου ἐξαίρεται ἡ ἀνύπαρκτη ἀξία. Εἶναι βραχυλογία τῆς πλήρους ὁμοίας εἰρωνικῆς ἐκφράσεως *αὐτὸς εἶναι ᾿ς τὸν κόσμον κι ἄλλος δὲν εἶναι*. Λέγεται ὁμοίως εἰρωνικῶς καὶ ἐπὶ πράγματος *αὐτὸ εἶναι κι ἄλλο δὲν εἶναι*.

ἀφίνω ᾿ς τὸν τόπον, μένω ᾿ς τὸν τόπον.

Εἶναι ἀμφότεραι αἱ φράσεις βραχυλογίαι κατὰ παράλειψιν τῆς λέξεως *ἀκίνητος*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη σημαίνει ἀφίνω τινὰ ἄπνουν φονεύωτ αὐτόν, ἡ δὲ δευτέρα μένω ἄπνους θνήσκων ἀκαριαίως.

βάζω τὴν κουλούρα.

Ἡ λέξις *κουλούρα* εἶναι πολυσήμαντη εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν κοινὴν καὶ ἰδιωματικὴν. Σημαίνει τὸν σφαιροειδῆ διάκενον ἄρτον, τὴν δερματίνην ἢ ξυλίνην στεφάνην περὶ τὸν λαιμὸν τοῦ ζώου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται τὸ κουδούνι, τὴν δερματίνην ἢ ξυλίνην στεφάνην εἰς τὸ κέντρον τοῦ ζυγοῦ ἀροτήρων βοῶν, εἰς τὴν ὁποίαν συνδέεται τὸ ἄκρον τοῦ σταβριοῦ τοῦ ἀρότρου καὶ τὰ παρόμοια. Διὰ τὴν ὁμοιότητα ὠνομάσθη οὕτως καὶ τὸ στέφανον τοῦ ἀνδρογύνου εἰς τὴν ἀστείαν φράσιν *ὁ παπᾶς βάζει ἢ περνάει τὴν κουλούρα*—στεφανώνει καὶ *μπῆκε ἢ κουλούρα*—ἔγινε ἢ στέψις. Ἡ παρομοίωσις τοῦ *στεφάνου* πρὸς τὴν *κουλούρα* τοῦ λαιμοῦ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τοῦ *κρεμάνω*, οἷον *τὸν κρεμάσανε*—τὸν ἐστεφάνωσαν, διότι πρὸς ἀγχόνην παραβάλλεται ἡ *κουλούρα* καὶ τὸ ὅμοιον μὲ αὐτὴν *στέφανο*.

βάλ' του ρίγανη.

Περὶ τῆς σημασίας τῆς φράσεως ἰδὲ παρακάτω εἰς εἰς φράσιν *κολοκύθια μὲ ρίγανη*.

¹ Περισσότερα περὶ τῆς φράσεως ἰδὲ Λεξικογρ. Δελτ. 4, 107.

βαρειὰ εἶναι ἢ καλογερική.

Ἡ φράσις κατὰ μεταφορὰν ἐκ τῆς μοναχικῆς ζωῆς λέγεται ἐπὶ ἐργασίας, ἢ ὁποῖα ἀπαιτεῖ μόχθον καὶ προκαλεῖ ἀδημονίαν καὶ στενοχωρίαν εἰς τὸν ἐργαζόμενον.

βγάζω, βγαίνω, ᾽ς τὰ φόρα ἢ ᾽ς τῆ φόρα.

Εἰς τὴν Λατινικὴν **forum** ἐλέγετο ἡ ἀγορά. Ἡ λέξις ἐκκληροδοτήθη καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ὑπὸ τὰ τρία γένη, **τὸ φόρο, ὁ φόρος, ἡ φόρα**. Ὅτι τὸ **ἡ φόρα** ἔγινε κατὰ τὸ **ἡ ἀγορά** δὲν ἀμφιβάλλω. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀγορὰ εἶναι μέρος δημόσιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτίθενται εἰς τὴν θέαν τῶν διαβατῶν τὰ πρὸς πώλησιν ἄγνωστα μέχρι τοῦδε πράγματα, ἐγεννήθη ἡ κοινὴ φράσις **βγάζω ᾽ς τῆ φόρα ἢ ᾽ς τὰ φόρα**—ἀποκαλύπτω τι καὶ εἰδικώτερον ἀποκαλύπτω τι μυστικόν, ἀπόρητον, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ ὁ κόσμος καὶ ἀμεταβάτως **βγαίνω ᾽ς τῆ φόρα ἢ ᾽ς τὰ φόρα**—ἀποκαλύπτομαι εἰς τὰς ἐπιμέμπτους πράξεις μου ἢ τὴν ἀνοίκειον διαγωγὴν μου. Ἡ εἰδίκευσις τῆς χρήσεως καὶ δὴ ἐπὶ κοινῆς ἐννοίας ὀφείλεται εἰς τὸν ἑταιρικὸν βίον τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι συχνάζουν ἐν πληθούσῃ ἀγορᾷ πρὸς ἄγραν φίλων, δηλαδὴ **βγαίνουν ᾽ς τὸ φόρο**¹.

βγάζω τὸν ἐπιούσιο.

Ἡ φράσις εἶναι βραχυλογία ἀντὶ τοῦ **τὸν ἐπιούσιο ἄρτο**, εἶναι δὲ ἀπὸ τὴν Κυριακὴν προσευχὴν «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον» καὶ σημαίνει κερδίζω ὅση τροφὴ μοῦ χρειάζεται διὰ μίαν ἡμέραν.

βλέπω τὸν οὐρανὸ σφοντύλι.

Πρὸς δῆλωσιν τῆς ἐσχάτης παραζάλης τοῦ ἐγκεφάλου εὐχρηστοῦν αἱ φράσεις **βλέπω τὸν οὐρανὸ σφοντύλι** ἢ **μοῦ φαίνεται ὁ οὐρανὸς σφοντύλι**, συνήθως δὲ κατ' ἀόριστον **εἶδα, μοῦ φάνηκε, μοῦ ᾽ρθε ὁ οὐρανὸς σφοντύλι**. Αἱ φράσεις αὗται λέγονται μόνον κατόπιν ἰσχυροῦ πλήγματος εἰς τὴν κεφαλὴν, οἷον **τοῦ ᾽δωσα, τοῦ ἄστραφα μιὰ πὸν εἶδε τὸν οὐρανὸ σφοντύλι** κτ. Ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τὸ σφοντύλι τοῦ ἀδραχτιοῦ. Ὡς γνωστὸν τοῦτο μὲ τὸ βάρος του σταθμίζει τὴν καθέτως γινομένην περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ ἀδραχτιοῦ καὶ δὲν τὸ ἀφίνει νὰ ταλαντεύεται. Ὅπως δὲ ταχέως περιστρέφεται περὶ τὸν ἄξονά του τὸ σφαιρικὸν σφοντύλι, ἔτσι τρόπον τινὰ βλέπει περιστρεφόμενον τὸν οὐρανὸν ὁ

¹ Πβ. καὶ **Φ. Κουκουλέν** ἐν Ἀθηνᾶ 27 (1915) Λεξικογρ. Ἀρχ. 80.

παραζαλιζόμενος ἀπὸ ἰσχυρὸν πλήγμα. Ὅτι δὲ περὶ τοιαύτης παραισθήσεως πρόκειται ἀπόδειξις καὶ ἡ φράσις *γύρισαν τὰ μάτια του σὰν σφοντύλι* λεγομένη εἰς δήλωσιν ζάλης. Ἐπομένως αἱ περὶ ὧν πρόκειται φράσεις εἶναι βραχυλογίαι ἀντὶ *βλέπω τὸν οὐρανὸ σὰν σφοντύλι* κτλ.

βουλλώνω στόματα ἢ τρῦπες, κλείνω τρῦπες.

Ἐν τῇ οἰκοδομικῇ ἀφίνονται κατὰ τὴν τοιχοδομίαν ὑψηλῶν τοίχων ὀπαί, εἰς τὰς ὁποίας στήριζονται τὰ ἰκριώματα. Αἱ ὀπαὶ αὐταὶ κλείονται βαθμηδὸν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καθόσον ἀφαιροῦνται τὰ ἰκριώματα κατὰ τὴν συντέλεσιν τῆς τοιχοδομίας. Ἀπὸ τὴν πρᾶξιν αὐτὴν προέκυψαν αἱ μεταφορικαὶ φράσεις *βουλλώνω* ἢ *κλείνω τρῦπες* = θεραπεύω, ἱκανοποιῶ οἰκονομικὰς ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ πληρωθοῦν, ὅσον ἀπαραίτητον εἶναι νὰ πληρωθοῦν καὶ αἱ *τρῦπες* τῶν τοίχων διὰ λόγους καλαισθητικούς, καὶ *βουλλώνω στόματα* = τρέφω ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τρόπον τινὰ ἀνοικτὰ τὰ στόματα ἐφόσον πεινοῦν, ἔπειτα δὲ *βουλλώνω στόμα* = κάμνω ἢ ἀναγκάζω τινὰ νὰ μὴ ὀμιλῇ λέγων πράγματα ὅχι εὐχάριστα εἰς ἐμέ. Ἡ τελευταία αὕτη φράσις μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἀνάλογον ἀρχαίαν «βοῦς ἐπὶ γλῶτταν βέβηκεν». Ὁ αὐτὸς ψυχολογικὸς λόγος ἐδημιούργησε καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν.

***βρίσκω, καταλαβαίνω, παίρνω τὸ σφυγμὸ του,
βρίσκω τὴ φλέβα του.***

Ἐξετάζων τὸν σφυγμὸν ἀσθενοῦς ὁ ἰατρὸς κάποτε δυσκολεύεται νὰ τὸν βοῦν ἀμέσως, ὅταν μάλιστα τύχη νὰ εἶναι ἀδύνατη ἡ καρδιά. Καὶ ὅταν τὸν βοῦν, ὑποτίθεται κατὰ τεκμήριον ὅτι καταλαβαίνει τὴν ἀρρώστια του. Ἐντεῦθεν αἱ ἀνωτέρω φράσεις μὲ τὴν λέξιν *σφυγμὸ* σημαίνουν μεταφορικῶς ἐννοῶ τὴν ἠθικὴν ἀδυναμίαν τινός. Λέγεται καὶ *ξέρω τὸ σφυγμὸ του*. Συνώνυμος εἶναι καὶ ἡ φράσις *βρίσκω τὴ φλέβα*, ὅτι δὲ καὶ αὕτη ἐπὶ ἠθικῆς ἀδυναμίας λέγεται μαρτυρεῖ ἡ πληρέστερη φράσις *βρίσκω τὴν ἀδύνατὴ του φλέβα*. Καὶ αὕτη φυσικὰ κατ' ἀρχὰς ἐδήλωνε τὴν φυσικὴν ἀδυναμίαν τῆς φλέβας, ἔπειτα δὲ ἐγενικεύθη εἰς τὴν μεταφορικὴν χρῆσιν.

γιὰ φύλλου πήδημα.

Συγγενὴς κατ' ἔννοιαν πρὸς τὴν παροιμίαν «γιὰ τὸν φύλλο καίμε τὸ χαλὶ» εἶναι ἡ εἰρημένη φράσις λεγομένη ἐπὶ σοβαρᾶς διαμάχης ἄνευ σοβαρᾶς αἰτίας, ὡς ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ ἀναταραχὴν καὶ ἀναστάτῳσιν τὸ γεγονὸς ὅτι

ἐπήδησεν ἐπάνω μας ἕνας ψύλλος. Εἶναι γεγονὸς ὅτι *γιὰ πήδημα κατσαρίδας* ἢ *ποντικοῦ* γίνεται ἀναστάσις εἰς τὰς γυναῖκας ἰδίως καὶ φαίνεται ὅτι ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ φράσις, ἡ ὁποία κατ' ἐπέκτασιν ἐλέχθη εἰρωνικῶς καὶ ἐπὶ τῶν ψύλλων.

γυρεύει ἢ ζητάει ψύλλους ᾗ τ' ἄχερα.

Τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀργοσχολίας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ματαιοπονίας ἐνὸς ἀνθρώπου θὰ ἦτο νὰ ψάχνῃ νὰ βρῇ ψύλλους μέσα εἰς τὰ ἄχερα διὰ νὰ τοὺς ἐξοντώσῃ. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου ἀσκόπως πολυπραγμονοῦντος καὶ ἀνοήτως λεπτολογοῦντος¹.

δὲν εἶναι γιὰ τὰ δόντια του.

Ἐνίοτε ὁ ἀνθρώπος ἕνεκα τῆς νοσηρότητος τῶν δοντιῶν του δὲν δύναται νὰ μασήσῃ ὠρισμένας τροφάς, σκληρὰς ἰδίως. Οὕτω δέ, ἂν καὶ τοῦ εἶναι ἀρεσταί, στερεῖται κατ' ἀνάγκην τῆς ἀπολαύσεώς των. Καὶ τότε λέγομεν, συνήθως χάριν ἀστειότητος, ὅτι τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα φαγητὸν *δὲν εἶναι γιὰ τὰ δόντια του*. Ἡ φράσις προσέλαβε καὶ μεταφορικὴν ἔννοιαν λεγομένη, ἐμπαικτικῶς συνήθως, δι' ἀνθρώπον, ὅστις δὲν εἶναι ἄξιος ἢ εἶναι ἀνίκανος ν' ἀπολαύσῃ τι, τὸ ὁποῖον ποθεῖ ἰσχυρῶς. Καὶ ἐρωτηματικῶς *εἶναι γιὰ τὰ δόντια του;* Ἡ ἀπάντησις ἐννοεῖται ἀρνητικὴ.

δὲν εἶναι χρυσάφι κάθε πρῶμα ποὺ γυαλίζει.

Γνωμικὸν δηλοῦν ὅτι ἡ φαινομενικὴ ὄψις τῶν πραγμάτων εἶναι πολλάκις ἀπατηλή, ὅτι τὰ πράγματα δὲν εἶναι πάντοτε ὅπως φαίνονται ὠραῖα καὶ λαμπρά, ἀλλὰ πολλάκις ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν λάμψιν κρύπτουν εὐτέλειαν καὶ ἀθλιότητα, ὅπως δὲν εἶναι χρυσὸς καὶ ἕνα παρεμφερὲς μέταλλον λαμπερόν, ὅπως φέο' εἰπεῖν ὁ χαλκὸς ἢ ὁ ὀρείχαλκος.

δὲν τὸ κουνάει.

Εἶναι βραχυλογία ἀντὶ τῆς πλήρους φράσεως *δὲν τὸ κουνάει τὸ πόδι του* = δὲν σαλεύει ἀπὸ τὴν θέσιν του καὶ μεταφορικῶς δὲν σηκώνεται ἀπάνω, δὲν φεύγει κττ.

δίνει καὶ παίρνει.

Ἄφελος καθηγητὴς κ. Ἀναστάσιος Καραναστιάσης μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὅτι εἰς τὴν πατρίδα του Κῶ ἡ φράσις *δίνει καὶ παίρνει* λέγεται δι' ἀνθρώπον,

¹ Ἰδ. καὶ Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *ἄχερο*.

ὅστις παίρνει λόγια, καθὼς λέγομεν, ἀπὸ ἓνα καὶ τὰ μεταδίδει εἰς ἄλλον, δι' ἄνθρωπον δηλ. φιλοπερίεργον καὶ ραδιοῦργον. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ κοινὴ φράσις **δίνει καὶ παίρνει** ἢ **δίνουν καὶ παίρνουν** ἀναλόγως τοῦ ὑποκειμένου σημαίνοντος πάντοτε λόγον μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀδιακόπου συνεχείας, οἷον **τὸ κουτσομπολιὸ δίνει καὶ παίρνει, τὰ σχόλια δίνουν καὶ παίρνουν** κττ.

δίνω ᾽ς τὰ νεῦρα.

Τὸ ρῆμα **δίνω** λέγεται κοινῶς μὲ τὴν λέξιν **ξύλο** ἢ **ξύλιες** καὶ ἡ ἔκφρασις **δίνω ξύλο** ἢ **ξύλιες** σημαίνει δέρνω. Ἡ χρῆσις αὕτη ὠδήγησεν εἰς τὴν μεταφορικὴν φράσιν **δίνω ᾽ς τὰ νεῦρα** κατὰ παράλειψιν πλεον τῶν λησμονηθέντων εἰρημένων οὐσιαστικῶν, ἢ ὁποῖα σημαίνει ἐνοχλῶ τινὰ ἠθικῶς, ἐκνευρίζω.

δίνω τόπο τῆς ὀργῆς.

Ἡ ἔκφρασις **κάνω τόπο** ἢ **δίνω τόπο** κυριολεκτικῶς σημαίνει παρέχω εἰς τινὰ τόπον νὰ καθίσῃ ἢ νὰ περάσῃ, ἥτοι παρέχω εἰς τινὰ θέσιν ἐλευθέρως κινήσεως, δὲν στενοχωρῶ, δὲν πιέζω τινά. Ἐντεῦθεν ἐλέχθη καὶ μεταφορικῶς ἡ φράσις **δίνω τόπο τῆς ὀργῆς** = δὲν τὴν κρατῶ διὰ τῆς βίας κοντά μου, ἀλλὰ τὴν ἀφίνω ἐλευθέρω νὰ παρέλθῃ, ν' ἀπομακρυνθῇ, δηλαδὴ παύω νὰ κατέχωμαι ὑπὸ τῆς ὀργῆς. Ἡ φράσις εἶναι παλαιά, ὡς μαρτυρεῖ τὸ διδασκαλικὸν χωρίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Εὐαργίου «οὐδὲν ἕτερον ἦν ποιεῖν τὸν μακάριον ἐκεῖνον ἢ τόπον διδόναι τῇ ὀργῇ κατὰ τὸ γεγραμμένον»¹. Ἐκεῖνο τὸ «κατὰ τὸ γεγραμμένον» μαρτυρεῖ ὅτι ἡ φράσις εἶναι παρμένη ἀπὸ γραπτὸν κείμενον καὶ ὄντως ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (12,19) «εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες, μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ». Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ φράσις ἦτο κοινόχρηστη εἰς τὸν προφορικὸν λόγον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ.

εἶμαι γιὰ νά ᾽μαι.

Λέγεται κοινῶς **ὁ δεῖνα εἶναι γιὰ τὸ γιατρό, γιὰ τὸ θάνατο, γιὰ τὰ σίδερα** κττ. Ὁμοίως ὁ καιρὸς εἶναι **γιὰ βροχή, γιὰ νὰ χιονίσῃ, γιὰ νὰ καλωσυνέψῃ** κττ. Ὁμοίως **εἶμαι νὰ φύγω** ἢ **γιὰ νὰ φύγω, νὰ βγῶ ἔξω** ἢ **γιὰ νὰ βγῶ ἔξω, νὰ σκάσω ἀπὸ τὸ κακό μου** κττ. Ὡσαύτως **εἶμαι νὰ μὲ κλαίς** ἢ

¹) Ἐκδ. J. Bidez — L. Poumenter, London 1898 (ἐκδοτ. οἶκος Methuen) σελ. 58, στίχ. 18-19.

για να με κλαίς, εἶναι να τον λυπᾶσαι, να τον ἀγαπᾶς, να τον σιχαίνεσαι ἢ για να τον λυπᾶσαι, για να τον ἀγαπᾶς κτλ. Εἰς ὅλας αὐτάς καὶ τὰς παρομοίας περιπτώσεις τὸ εἶμαι φέρεται ἐν τῷ λόγῳ κατὰ παράλειψιν ἐπιθέτου τινὸς ἔτοιμος, ὠρισμένος κτ. ἢ ἐνὸς προσδιορισμοῦ, οἷον εἶμαι σὲ κατάστασι ἢ σὲ θέσι για να με κλαίς κτ. Φαίνεται δὲ ὅτι ἀπὸ τοιαύτας ἐκφράσεις προέκυψε τὸ εἶμαι για να εἶμαι. Θὰ ἐλέγετο δηλαδὴ κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ τρίτον πρόσωπον εἶναι τοιοῦτος, οἷον κουτός, για να εἶναι τοιοῦτος, ἢ μὲ κάποιον ἄλλον παρόμοιον προσδιορισμόν, ὅπου ἡ δευτέρα πρότασις συντελεῖ εἰς τὴν ἕξαρσιν τῆς ἐννοίας τῆς πρώτης. Ψυχολογικῶς τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται ὧδε, εἶναι πλασμένος κουτός για να εἶναι πάντα κουτός. Ἐπειτα ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ ἐλησημονήθη ἡ πρώτη προσβλητικὴ ἔννοια καὶ ἐλέχθη καὶ εἰς τὸ πρῶτον πρόσωπον εἶμαι για να 'μαι. Ἦτο ὅμως δυνατὸν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἡ ἔννοια τῆς φράσεως να μὴ ἦτο κακή, να ἐλέγετο καὶ εἰς δῆλωσιν ἐπαινετῆς τινος ἰδιότητος ἢ ἀγαθοῦ προσόντος. Ἡ φράσις συνηθεστέρα εἰς τὸν πληθυντικὸν εἶμαστε για να 'μαστε λέγεται εἰς περιστάσεις εὐχαρίστων καὶ ἐπιδεικτικῶν κοινωνικῶν ἐμφανίσεων.

εἶμαι ἢ ἔρχομαι 'ς τὰ σύγκαλά μου.

Ἡ φράσις εἶμαι 'ς τὰ σύγκαλά μου ἢ εἶμαι μὲ τὰ σύγκαλά μου σημαίνει ὑγιαίνω σωματικῶς ἢ ψυχικῶς, ὀρθοφρονῶ, δὲν παραλογίζομαι, ἢ δὲ ἔρχομαι 'ς τὰ σύγκαλά μου σημαίνει συνέρχομαι σωματικῶς ἢ ψυχικῶς. Ἡ φράσις λέγεται καὶ εἶμαι ἢ ἔρχομαι 'ς τὰ καλά μου, περὶ τῆς ὁποίας ἐπραγματεύθημεν ἄλλοτε¹. Πρόκειται λοιπὸν περὶ τῆς ἰδίας φράσεως μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ καλά ἔχομεν τὸ σύνθετον σύγκαλα, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ πρόθεσις σὺν ἔχει ἔννοιαν ἐπιτατικὴν. Περὶ τῆς ἰδιότητος αὐτῆς τῆς προθέσεως ἐπραγματεύθημεν ἄλλαχού².

εἶμαι παρὰ πέντε.

Εἶναι φράσις, διὰ τῆς ὁποίας θέλει τις να δηλώσῃ μὲ ἀπειλητικὴν πάντοτε διάθεσιν, ὅτι ἡ ὑπομονὴ του ἔχει φθάσει εἰς τὸ τελευταῖον ὄριον τῆς ἀντοχῆς, ὅτι εἶναι ἔτοιμος ν' ἀφήσῃ τὴν ἀγανάκτησίν του να ξεσπάσῃ ἐναντίον ἐκείνου, ὅστις κάμνει κατάχρησιν τῆς ὑπομονῆς καὶ καλωσύνης του. Ἡ μεταφορὰ φαίνεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὰ ταξίδια διὰ σιδηροδρόμων ἢ ἀτμοπλοίων, καθ' ἃ ἀναμένει τις μὲ ἀνυπομονησίαν τὴν ὠρισμένην ὥραν τῆς ἀναχωρήσεως καὶ μετροῦ

¹ Λεξικογρ. Δελτ. 5 (1951) 14.

² Ἀρχεῖον Πόντου 16 (1951) 57—61.

τὴν πάροδον τῶν ὥρων μὲ πεντάδας λεπτῶν. Ἡ τελευταία πεντάδα ἀποτελεῖ πλεόν τὸ τέσμα τῆς ἀναμονῆς καὶ ὑπὸ τινος περιστάσεις καὶ τῆς ἀδημονίας, ἢ ὅποια θὰ λήξῃ μὲ τὴν ἀναχώρησιν, ὅπως ἡ σιωπηλὴ ἀγανάκτησις λήγει μὲ τὸ ξέσπασμα αὐτῆς.

εἶμαι ποὺ εἶμαι.

Κατὰ βραχυλογίαν τῆς πλήρους ἐκφράσεως *εἶμαι ἐκεῖ ὅπου εἶμαι*, δηλ. εἰς κατάστασιν ὄχι καλὴν, ἀλλὰ κακὴν, ἀθλίαν, ἐλεεινὴν, ἐγεννήθη τὸ *εἶμαι ποὺ εἶμαι* δηλοῦν ὄχι εὐχάριστην κατάστασιν καὶ λεγόμενον συνήθως εἰς ἐκείνον, ὅστις διὰ τῆς συμπεριφορᾶς του συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν αὐτῆς, οἷον *εἶμαι ποὺ εἶμαι θυμωμένος, γιατί μ' ἐρεθίζεις κ' ἐσὺ περισσότερο; Εἶναι ποὺ εἶναι κουτός, γιατί τὸν ἀπαμουρλαίνεις κ' ἐσὺ;* Καὶ τελευταία ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἡ φράσις ἀπολύτως ἄνευ τῆς δευτέρας ἐρωτηματικῆς προτάσεως, καθὼς *αὐτὸς εἶναι ποὺ εἶναι!* ἔνν. τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος, *τώρα δὲ εἶναι ποὺ εἶναι!* ἔνν. τοιαύτη ἢ τοιαύτη κατάστασις. Πάντοτε αἱ φράσεις αὗται λέγονται εἰς δῆλωσιν ἰδιότητος προσώπου ἢ εἰς δῆλωσιν καταστάσεως ὄχι εὐχαρίστου.

εἶναι κι ἂν εἶναι.

Εἰς δῆλωσιν ὑπερεχούσης ἰδιότητος κακῆς ἢ καλῆς προσώπου ἢ πράγματος συνηθίζεται ἡ φράσις *αὐτὸς εἶναι κι ἂν εἶναι, αὐτὸ εἶναι κι ἂν εἶναι* = αὐτὸς εἶναι τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος εἰς μέγιστον βαθμόν, αὐτὸ εἶναι κτλ. Πρόκειται περὶ βραχυλογίας, ἢ ὅποια προῆλθεν ἀπὸ ἐκφράσεις περιῖπου τοιαύτας: ἂν εἶναι εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωπος τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος, εἶναι αὐτός, ἢ ἂν ὑπάρχη που πράγμα τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον, εἶναι αὐτό. Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Διὰ τῆς ἐξάρσεως οἰουδῆποτε ἄλλου προσώπου ἢ πράγματος καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐννοίας μόνον εἰς ἓνα ὁρισμένον προκίπτει ἡ ἐννοια τοῦ κατ' ἐξοχὴν, τὴν ὅποιαν ἐπιδιώκει νὰ παραστήσῃ ὁ λέγων.

εἶναι φτωχὸ τ' ἀρνί, μὰ ἔχει καὶ πλατεῖα οὐρά.

Ἐκ μεταφορᾶς ἀρνιοῦ ἀπάχου καὶ ἰσχοῦ, ἀνήκοντος ὅμως εἰς τὴν τάξιν τῶν πλατυούρων προβάτων, λέγεται ἡ ἀνωτέρω φράσις εἰρωνικῶς πάντοτε περὶ ἀνθρώπου πτωχοῦ, ἀλλὰ ὑπερηφάνου.

ἐλάτε γνωστικοὶ νὰ φάτε τοῦ τρελλοῦ τὸ βιός.

Ἡ φράσις λέγεται καὶ ἀντιστρόφως *ἐλάτε τρελλοὶ νὰ φάτε τοῦ γνωστικοῦ τὸ βιό*¹. Ὅπωςδήποτε ἀμφότεροι αἱ ἐκφράσεις λέγονται ἐπὶ τῶν ἐπιτηδείως ἀπο-

¹ Ἰδ. Αεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. βιός 5.

λαμβάνοντων τὰ ἀγαθὰ ἄλλου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ πρώτη ἔκφρασις εἶναι ἡ λεχθεῖσα τὸ πρῶτον, κατόπιν δὲ κατ' εἰρωνικὴν ἀντίφρασιν ἐλέχθη καὶ ἡ δευτέρα. Εἰς τὴν φράσιν πάντως ὑπόκειται ἐπεισόδιον ἀπλοῖκοῦ καὶ ἀφελοῦς, ἀλλὰ πλουσίου ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἐπιτηδείως ἐξεμεταλλεύοντο παράσιτοι, πονηροὶ καὶ ἀπατεῶνες. Περὶ τῶν ἰδιωματικῶν παραλλαγῶν τῆς φράσεως δύναται νὰ ἴδῃ ὁ βουλόμενος Νικολ. Πολίτου Παροιμ. 4,76.

ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι.

Ἡ φράσις λέγεται συντομίας χάριν καὶ ἄνευ τῆς αἰτιολογικῆς προτάσεως, σημαίνει δὲ ὅτι πρέπει νὰ φερόμεθα φρονίμως καὶ συνετῶς ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ κάμνωμεν συνετὴν χρῆσιν τῶν περιστάσεων. Εἶναι ἀπὸ τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου 5,16 «βλέπετε οἷν πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι». Τὸ μέσον *ἐξαγοράζομαι* μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ποιῶμαι συνετὴν χρῆσιν ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, φαίνεται δὲ ὅτι τὸ *ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν* ἀπετέλει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους φράσιν εὐφροσύνης καὶ ὅτι δὲν εἶναι στιγμιαῖον συντακτικὸν σχῆμα τοῦ Παύλου. Εἰς τοῦτο μᾶς πειθαναγκάζει καὶ ἕτερον χωρίον τοῦ ἰδίου συγγραφέως εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολὴν 4,5 «ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι, ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἄλατι ἠρτυμένος εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι». Ἡ φράσις εἰσελθούσα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης εἰς τὴν λογίαν χρῆσιν ἔμεινε συντακτικῶς μετέωρη ὡς συνήθως συμβαίνει μὲ τὰς παρομοίας φράσεις.

ἐξορία τοῦ Ἀδάμ.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ μέρος λίαν ἀπομακρυσμένον καὶ σχεδὸν ἔρημον, οἷον *μ' ἔστειλαν ἔς τὴν ἐξορία τοῦ Ἀδάμ, πάω ἔς τὴν ἐξορία τοῦ Ἀδάμ* κττ. Ἐγεννήθη δὲ ἀπὸ τὴν βιβλικὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς ἐξώσεως τοῦ Ἀδάμ ἐκ τοῦ παραδείσου. «Ἐξάπέστειλεν αὐτὸν [τὸν Ἀδάμ] Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήμφθη. Καὶ ἐξέβαλεν τὸν Ἀδάμ καὶ κατόκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς καὶ ἔταξεν τὰ Χερουβὶν καὶ τὴν φλογίνην ρομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς»¹. Λίαν προσφυῆς ἡ παρομοίωσις.

ἔξω, φτώχεια!

Λέγεται ἡ φράσις πάντοτε εἰρωνικῶς ὑπὸ ἀνθρώπων πενήτων, οἱ ὁποῖοι ἐκτάκτως εὐρίσκονται εἰς εὐχάριστην οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὥστε νὰ ἔχουν τὸ

¹ Γεν. 3, 23-4

θάρος ν' αποπέμψουν τὴν κατ' ἀρχαίαν δοξασίαν προσωποποποιημένην πενίαν μακρὰν των πλέον. Ἄλλὰ λέγεται καὶ κατ' ἀντίφρασιν καὶ τρόπον τινὰ ὡς ἰδία παρηγορία, ὅταν οὔτε ἐκτάκτως ἀποπέμπεται ἡ φτώχεια, ἀλλὰ τριγυρνᾷ γύρω ἀπὸ τὸ λιτότατον τραπέζι τοῦ πτωχοῦ.

ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα.

Λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις πάσχει τελείαν ἄγνοιαν τῶν πέριξ αὐτοῦ συμβαινόντων, ὡσὰν νὰ μὴ ζῆ εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ νὰ ἔχει κατέλθῃ ἀπὸ τὰ σύννεφα.

ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανό.

Ἐπὶ ἀπροσδοκίτου καὶ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ἐμφανιζομένου ἀγαθοῦ λέγεται **ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανό**, ἥτοι προῆλθεν ἀπὸ τὸν Θεόν. Εἰς τὴν φράσιν ὑπόκειται πάντως τὸ ἐκκλησιαστικὸν ρητὸν «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον ἐκ σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων». Ἄλλὰ ἐπεκταθεῖσα ἡ μεταφορικὴ χρῆσις ἐγέννησε τὴν γενικωτέρας ἐννοίας φράσιν **πέφτω ἀπὸ τὸν οὐρανό** = δοκιμάζω, ὑφίσταμαι κατάπληξιν εἴτε ἐπὶ καλοῦ εἴτε ἐπὶ κακοῦ συμβάντος, ὅπως δηλαδὴ καταπλήσεται ἄνθρωπος εὐνοοῦμεος ἑξαφνικὰ ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ὑπὸ τῆς τύχης.

ἔχει τὴ φλέβα, τὸ ἔχει ἔς τὸ αἷμα του.

Αἱ φράσεις σημαίνουν ἔχει ἕξ ἰδιοσυγκρασίας, ἐκ φύσεως φυσικὴν ροπὴν πρὸς τι, συνήθως πρὸς τὸ κακόν. Κυριολεκτικώτερα ἢ δευτέρα σημαίνει ὅτι εἶναι μέσα εἰς τὰ συστατικὰ τοῦ αἵματός του τὰ εἶναι τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος, πονηρός, κλέφτης, ψεύτης κττ., εἰς τὴν πρώτην δὲ λαμβάνεται τὸ περιεχόμενον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου ἐπὶ τῆς μεταφορικῆς ἐννοίας τῆς συνηθείας.

Λέγεται ὅμως γενικῶς καὶ **πῆρε φλέβα ἀπὸ τὴ μητέρα του, τὸν πατέρα του, τὸ σόι του** κττ. ἐπὶ ἀνθρώπου ἔχοντος ἰδιότητος, καλὰς ἢ κακάς, ὁμοίας πρὸς τὰς τῆς μητρὸς κτλ.

ἔχει ψηλὴ μύτη, εἶναι ψηλομύτης.

Ἐψαύχην ἐλέγετο εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ὁ κρατῶν ὑψηλὰ τὸν αὐχένα. Τὸ ἐπίθετον ἐκυριολεκτεῖτο λίαν προσφυῶς ἐπὶ τοῦ ἵππου τοῦ κατ' ἐξοχὴν γνωστοῦ ὑψιούχενος ζώου καὶ προσφυέστερα ἀκόμα κατ' ἐννοίαν μεταφορικὴν ἐλέχθη καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγερώχου καὶ ὑπερηφάνου ἀνθρώπου. Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ὑπεροψίας ἐλήφθη ἀντὶ τοῦ αὐχένου ἢ κεφαλῆ καὶ ὄχι ὀλόκληρη, ἀλλὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν προεξέχον μέρος τοῦ προσώπου, ἡ μύτη. Βεβαίως ἐκεῖνος

που πρώτος ἐσκέφθη νὰ χαρακτηρίσῃ ἓνα ἀγέρωχον καὶ ὑπερόπτην μὲ τὴν φράσιν *ἔχει ψηλὴ μύτη* ἢ *εἶναι ψηλομύτης* τὸ ἔκαμε χάριν σκώματος, εἶναι δὲ καὶ πολὺ ἐνδεχόμενον ὄντως νὰ ὑπῆρξε τις ὑπερόπτης καὶ ἀγέρωχος μὲ μύτην χονδροῦν καὶ ἀνεστραμμένην, ὅστις ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς σκωπτικῆς φράσεως καὶ λέξεως. Εἶναι δὲ γεγονόςς ὅτι τοιαῦτα εὐφυῆ σκώματα προξενοῦν εἰς τοὺς ἀκούοντας τοιαύτην ψυχολογικὴν ἐντύπωσιν, ὥστε μὲ τὸ πρῶτον ἀκουσμα ἀποτυπώνονται ἀνεξάλειπτα εἰς τὴν μνήμην, ἐπαναλαμβάνονται καὶ τοιουτοτρόπως γενικεύονται ὡς φράσεις ἢ λέξεις τοῦ κοινοῦ λόγου. Ἀφοῦ δὲ ἡ μύτη ἐλήφθη ὡς δεῖγμα τῆς ἀγερωχίας, ἡ ὁποία ἐκφράζεται ποικιλοτρόπως *ἔχει ψηλὴ μύτη, ἔχει σηκωμένη μύτη, βαστάει ψηλὴ μύτη, ψηλώνει τὴ μύτη*, ἀντιστρόφως δὲ ἐλέχθη *κατεβάξει ἢ χαμηλώνει τὴ μύτη, πέφτει ἢ μύνη του*—ταπεινώνεται, ἐξευτελίζεται, ἐλέχθη καὶ ἀπλῶς *ἔχει μύτη*—ἀλαζονεύεται, ὑπερηφανεύεται. Δηλαδή εἰς τὴν φράσιν αὐτὴν τὸ *μύτη* ἀπέβη συνώνυμον τοῦ ἀλαζονεία, ὑπερηφάνεια.

ἔχω δέσει, ἔχω δεμένο τὸ γάιδαρό μου.

Ἐκ μεταφορᾶς τῆς ἐννοίας ὅτι ὁ δεμένος γάιδαρος δὲν ὑπάρχει κίνδυνος ν' ἀπομακρυνθῇ ἢ νὰ διαφύγῃ, ὥστε ν' ἀναγκασθῇ ὁ κάτοχος νὰ τρέχῃ εἰς ἀναζήτησίν του, ὅθεν καὶ τὸ γνωμικὸν *κάλλιο γαϊδουρόδενε παρὰ γαϊδουρογύρευε*, ἐγεννήθη ἢ εἰρημένη φράσις σημαίνουσα ἔχω ἐξασφαλίσαι τὰ συμφέροντά μου ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ὥστε νὰ μὴ διατρέχουν κανένα κίνδυνον.

ἡ γλῶσσα του κόβει καὶ ράβει.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὴν κόπτουσαν τὸ ὕφασμα ψαλίδα, τῆς ὁποίας ἡ μηχανικὴ ἐνέργεια προξενεῖ τὴν ἐντύπωσιν ταχύτητος, καὶ κατὰ συναφῆ μεταφορὰν ἀπὸ τὴν ταχέως ράπτουσαν ραπτομηχανὴν ἐσχηματίσθη ἡ εἰρημένη φράσις εἰς δήλωσιν τῆς στωμυλίας.

ἡ κοιλιὰ του παίξει Καραϊσκάκη.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ τοῦ πεινώντος καὶ κατὰ πληροφορίαν τοῦ περιοδικου «Θησαυρός» τῆς 20 Μαΐου 1951 σελ. 17 παραληφθεῖσαν ἀπὸ τὴν «Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων» τοῦ 1895 προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Ἐνας Ρουμελιώτης ἀγωνιστῆς τοῦ 21, στρατιώτης τοῦ Καραϊσκάκη, ἔχασε τὴν ὄρασίν του καὶ διὰ νὰ ζήσει μετῆροχο τὸν πλανόδιον ἀοιδὸν εἰς διαφόρους ἐπαρχίας. Τελευταῖα ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, χάριν τῶν ὁποίων ἔχασε καὶ τὴν ὄρασίν του πολεμῶν εἰς

τὸ Φάληρον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Καραϊσκάκη. Ἐνταῦθα ἔζησε μέχρι τοῦ 1860. Τὸ συνηθέστερον καὶ προσφιλέστερον τραγούδι του ἦτο «τρία πουλάκια κάθονται ἔς τὸ κάστρο τῆς Ἀθήνας», ὅπου ἐξυμνοῦντο οἱ ἀγῶνες τοῦ Καραϊσκάκη πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὁ θάνατός του. Καὶ ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν ἐπιφθόν «Καραϊσκάκη μ' ἀρχηγέ», κατελαμβάνετο ἀπὸ ἓνα ἑξαλλον ἐνθουσιασμόν καὶ ἔβαλλεν ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του εἰς τὰς χορδὰς τῆς λύρας, ἐνῶ δάκρυα κατέβροχαν τὰς παρειάς του. Οἱ σύγχρονοι Ἀθηναῖοι ἀκούοντες τὸν πειναλέον ἀοιδὸν εἰς τὰς θυελλώδεις ἐτρογγύεις τῆς συγκινήσεώς του ἔπλασαν πρὸς σαρκασμὸν τὴν φράσιν *ἡ κοιλιά του παίξει Καραϊσκάκη* προφανῶς κατὰ γλωσσικὴν παρωδίαν τῶν συνωνύμων φράσεων *ἡ κοιλιά του παίξει ταμπουρᾶ ἢ βιολί*¹.

ἡ μάννα χάνει τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τῆ μάννα.

Εἶναι δεκαπεντασύλλαβος πολιτικὸς στίχος ἴσως παλαιοῦ τινος ἄσματος καὶ λέγεται ὡς φράσις εἰς δῆλωσιν βιαίας διασπορᾶς μελῶν μιᾶς οἰκογενείας εἰς περιστάσεις αἰχμαλωσίας καὶ ἑξανδραποδισμού εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ἐθνικῶν περιπετειῶν. Παράδειγμα τοιαύτης βιαίας ἐν μέρει διασπορᾶς ἔχομεν τὸν ἐξοικισμὸν τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς ἐφημερίδας δηλώσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἀναζητοῦν ἀδελφοὶ τὰς ἀδελφάς, οἱ μάννες τὸ παιδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ τοῖς μάννες.

ἦρθαν τ' ἄγρια νὰ διώξουν τὰ ἡμερα.

Ἡ φράσις κυριολεκτεῖται ἐπὶ τῶν ἀντιποιομένων δικαιώματα ἀνήκοντα εἰς ἄλλους, εἶναι δὲ συνώνυμος πρὸς τὴν ἀρχαίαν «ὁ ἔπηλυς τὸν ἔνοικον»². Εἰς τὰ ἐπίθετα *ἄγρια* καὶ *ἡμερα* ἐξυπακούεται ἡ λέξις ζῶα καὶ ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα, ὡς ἀγριοκάτσικα, ζαρκαδία καὶ ἐλάφια, τὰ ὅποια ταχέως ἐξημερῶνται καὶ οἶονεὶ παραγκωνίζουσιν τὰ οἰκόσιτα ζῶα.

ἡ σάρα κ' ἡ μάρα καὶ τὸ κακὸ συναπάντημα.

Ἡ φράσις κυριολεκτεῖται ἐπὶ τοῦ συρφετοῦ, τοῦ σύγκλυδος ὄχλου, εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ συνώνυμον ἔκφρασιν *βρίσκει κανεὶς κάθε καρυδιᾶς καρύδι*. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ἐδημιουργήθη ἡ φράσις μὲ τοιαύτην μεταφορικὴν ἔννοιαν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσωμεν τὰς τρεῖς λέξεις πού τὴν ἀποτελοῦν.

Καὶ τὸ μὲν *κακὸ συναπάντημα* εἶναι ὁ ἀπαίσιος ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον

¹ Περὶ τούτων ἐγράψαμεν ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 5, 21 καὶ 27.

² Ἰδ. Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *ἄγριος*.

καθ' ὁδὸν συναντῶμεν, ὁ ἄνθρωπος δηλαδή ὁ *γρουσουζης*, τοῦ ὁποίου ἡ συνάντησις μᾶς προοιωνίζει κακόν. Ὑπάρχει γενικὴ ἢ πεποιθήσις εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι ὠρισμένοι ἄνθρωποι μὲ ὠρισμένα ἔξωτερικὰ τοῦ σώματος ἢ τῆς περιβολῆς διακριτικὰ γνωρίσματα καὶ μάλιστα εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας συναντῶμενα ἀποτελοῦν κακὸν οἰωνόν.

Διὰ τὸ *μάρα* ὅτι παράγεται ἀπὸ τὸ *μαραίνω* ἔχει γράψει ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις¹, ἔχω γράψει καὶ ἐγὼ πρὸ πολλῶν ἐτῶν², σημαίνει δὲ τοῦτο μαρασμός, φθίσις, καταστροφή, θλίψις κττ. Ὁ Νικόλαος Πολίτης λέγει ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν *μὲ ἄρα* καὶ γράφει *μ' ἄρα* ἐξηγῶν ἄρὰ μετ' ἄρᾶς καὶ πληθυντικὸς *μ' ἄραις*³. Διὰ τὸ νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῆς λέξεως ἀφορμὴν ἐλάβαμεν ἀπὸ τὴν φράσιν *ἄρα μάρα* δηλοῦσαν παντελεῖ ἀδιαφορίαν περὶ τῆς τύχης πράγματός τινος, ὑποδηλοῦσαν δὲ κάπως ἐπιθυμίαν καὶ περὶ καταστροφῆς αὐτοῦ. Ὅτι τὸ *ἄρα* προῆλθεν ἀπὸ τὸ *ἀρὰ* μετακινήθέντος τοῦ τόνου κατ' ἀναλογίαν τοῦ συνωνύμου *κατάρρα*, περὶ τούτου οὐδεμία ἀμφιβολία⁴. Εἰς τὴν προκειμένην δὲ φράσιν τὸ *μάρα* δὲν ἔχει τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν τοῦ *μαραίνω*, ἀλλὰ μᾶλλον σημαίνει τὰ μαραμμένα καὶ κατὰ γῆς-σωρηδὸν κείμενα φύλλα τὰ ἐκ τῶν δένδρων καταπίπτοντα. Τὴν ἔννοιαν αὐτὴν δὲν μᾶς παρέχει τὸ Ἄρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀπὸ κανένα νεοελληνικὸν ἰδίωμα, ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν πληρῶνει ἡ περὶ ἧς πρόκειται φράσις, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει.

Μᾶς ὑπολείπεται τώρα νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ *σάρα*. Ὁ Πέτρος Παπαγεωργίου κάμνων λόγον περὶ τῆς φράσεως «ἡ Σάρα καὶ ἡ Μάρα»⁵ νομίζει ἀμφοτέρω τὰ ὀνόματα ὡς κύρια, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν κεφαλαιώδη γραφὴν τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος, χαρακτηρίζει δὲ ἀμφοτέρω ἀπλῶς ὡς σκωπικὰ πρὸς δήλωσιν ἐκάστου ἀτόμου ἐκ τοῦ χυδαίου ὄχλου. Δὲν λέγει ὅμως τίποτε διὰ τὰ κατ' αὐτὸν κύρια αὐτὰ ὀνόματα καὶ πῶς προσέλαβαν τὴν σκωπτικὴν ἔννοιαν. Καθ' ἡμᾶς βέβαια δὲν πρόκειται περὶ κυρίων ὀνομάτων οὔτε καὶ δύναται τὸ *σάρα* νὰ εἶναι τὸ Βιβλικὸν ὄνομα *Σάρα* ὡς ἐνομίσθη ὑπὸ ἄλλων⁶. Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ὅπως ἀπὸ τὸ *μαραίνω* ἐσχηματίσθη τὸ *μάρα*—τὰ κατὰ γῆς πεσμένα καὶ πατούμενα μαραμμένα φύλλα, οὕτω καὶ ἀπὸ τὸ ρῆμα *σαρῶνω* ἐσχηματίσθη τὸ *σάρα*, τὸ ὁποῖον καθὼς μᾶς πληροφορεῖ τὸ Ἄρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ εἰς πολλὰ ἰδιώματα

¹ Μεσαιωνικά καὶ νέα Ἑλληνικά 1, 76.

² Ἀθηνᾶ 41 (1929) 25.

³ Παροιμ. 2, 410 καὶ 414.

⁴ Ἰδ. Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς.

⁵ Byzant. Zeitschr. 3 (1894) 571.

⁶ Ἰδ. Δ. Λουκάτων ἐν Νέῃ Ἑστία 20, 1658.

σημαίνει τὰ σκουπίδια καὶ μάλιστα τὰ βρώμικα σκουπίδια, τὰς ἀκαθαρσίας ἢ τὰ χρώματα καὶ τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα καὶ πᾶσαν ἄλλην ὕλην, τὴν ὁποῖαν εἰς κατωφερῇ πρὸ πάντων ἐδάφη παρασύρουν οἱ χεῖμαρροι. Ὅθεν καὶ *σάρα* ἐνιαχοῦ σημαίνει ἔδαφος ἀπόκημνον καὶ πετρώδες, ἔδαφος δηλαδή, τὸ ὁποῖον ἀποπλύνεται, σαρώνεται ὑπὸ τῶν βιαίων ὁμβρίων ὑδάτων. Καὶ *Σάρα* τοπωνύμιον πολλαχοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ *σάρα* εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν. Περὶ τῆς *Σάρας* τοῦ Ἀβραάμ οὐδεὶς λόγος.

Ἄρα ἡ ἔννοια τῆς φράσεως εἶναι σκουπίδια καὶ φύλλα μαραμμένα καὶ κακὰ συναπαντήματα. Εἰς αὐτὴν τὸ *κακὸ συναπάντημα* ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν συνισταμένην τοῦ *σάρα* καὶ *μάρα*, δι' ὧν μεταφορικῶς δηλοῦνται ἄνθρωποι τοῦ ὄγλου, ἄνθρωποι ἀπαίσιοι.

ἡ τυφλοβδομάδα.

Εἰς τὸν γάμον πολλάκις οἱ νεόνυμφοι ἀπατῶνται ὡς πρὸς τὰ πραγματικὰ προσόντα καὶ τὰς πραγματικὰς διαθέσεις ἀλλήλων, διότι ὁ *ἔρωτας εἶναι τυφλὸς* καὶ δὲν τοὺς ἀφίνει νὰ γνωρίσουν καλὰ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Εἰς τοῦτο συντελεῖ καὶ ἡ ἔμφυτη ὑποκρισία αὐτῶν νὰ φαίνωνται καλοὶ ἀναμεταξύ τους, διότι ἔτσι τοὺς συμφέρει. Ὅποιοι πραγματικῶς εἶναι καὶ ποῖα τὰ ἠθικὰ προσόντα τους, τοῦτο ἀποκαλύπτεται βαθμηδὸν μετὰ τὸν γάμον, ὁπότε δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ τηροῦν προσχήματα. Λοιπὸν ὅταν ἐννοοῦν τὴν ἀπάτην τους, τότε λέγεται δι' αὐτοὺς ὅτι ἔκαμαν τὸν γάμον τους *τῆ τυφλοβδομάδα*—τὴν ἑβδομάδα τῆς ἐρωτικῆς ἀποτυφλώσεως. Ἡ φράσις ἔχει μᾶλλον ἀστεῖον χαρακτῆρα, ὅπως ἀστεῖως λέγεται καὶ *ἦρθε ἡ τυφλοβδομάδα, θὰ ἔρθῃ ἡ τυφλοβδομάδα* κττ.

ἡ φτώχεια θέλει καλοπέρασι.

Τὸ ὀξύμωρον τοῦτο γνωμικὸν ὀφείλει τὴν γένεσίν του πάντως εἰς περίπτωσιν διασκεδάσεως ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ πτωχῶν καὶ ἐλέχθη τὸ πρῶτον μὲ εἰρωνικὴν εὐτραπελίαν, χαρακτηριστικὴν τῆς διανοητικῆς εὐστροφίας τοῦ εἰπόντος. Ἐδῶ ἀκριβῶς ὀφείλεται ἡ προξενηθεῖσα ἐντύπωσις εἰς τοὺς ἀκούσαντας καὶ ἡ ὀριστικὴ πλέον ἐπικράτησις αὐτοῦ. Ἰδιωματικῶς ἡ φράσις ἔχει καὶ ἄλλας σημασιολογικὰς ἀποχρώσεις. Εἰς τὴν Δημητσάναν σημαίνει ὅτι ὁ πτωχὸς μὴ δυνάμενος ν' ἀποταμιεύσῃ, ὅταν τοῦ τύχουν χρήματα, τὰ σπαταλᾷ, εἰς τὴν Ἀνδροῦσαν ὅτι ὁ πτωχὸς, ἐπειδὴ ἐργάζεται, πρέπει νὰ τρέφεται καλῶς καὶ εἰς τὴν Αἴγιναν λέγεται ὑπὸ πτωχοῦ θέλοντος νὰ δικαιολογήσῃ πλούσιον γεῦμα.

θα γυρίση ὁ τροχός.

Ἡ τύχη παριστάνεται εἰς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν ὡς τροχός περιστρεφόμενος. Καὶ ὅπως τὸ ἄπάνω μέρος τοῦ τροχοῦ πάει ἀποκάτω καὶ ἀντιστρόφως τὸ ἀποκάτω ἀνεβαίνει ἄπάνω, οὕτω συμβαίνει καὶ εἰς τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων. Δὲν δύναται ὁ εὐτυχῆς νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι *θα* τοῦ μειδιᾷ πάντοτε ἡ τύχη. Δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἀντιστροφή τῶν πραγμάτων. Συνήθως λέγεται ὑπὸ τῶν αὐτοπαρηγορουμένων πρὸς τοὺς εὐτυχοῦντας, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπενθυμίζεται ἡ ἀστασία τῆς τύχης.

θα πάη πὸν θα πάη.

Εἰς ἐκφράσεις ρηματικὰς μέλλοντος χρόνου ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις ὁ ἴδιος χρόνος μετὰ τοῦ *ποῦν* εἰς δήλωσιν ἐντόνου βεβαιότητος, ὅτι ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος *πρᾶξις* ὅπωςδήποτε *θα* λάβῃ χώραν, οἷον *θα πάη πὸν θα πάη, θα φάη πὸν θα φάη, θα τὸ πῆ πὸν θα τὸ πῆ* κττ. = ὅπωςδήποτε *θα* πάη, *θα* φάη, *θα* τὸ πῆ, ἥτοι ἀδύνατον νὰ μὴν πάη κτλ. Εἰς προηγουμένην μελέτην μου ἐξήγησα πῶς ἐγεννήθη ἡ φράσις *ποῦν θα πάη!* εἰς δήλωσιν πλήρους βεβαιότητος, ὅτι *θα* γίνῃ τι σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μας, ἀντιθέτως ἀπὸ ὅ,τι τώρα συμβαίνει¹. Εἰκάζω λοιπὸν ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐλέχθη *θα πάη, ποῦν θα πάη*; = *θα* πάη χωρὶς ἄλλο, *θα* πάη ἐξάπαντος, ἔπειτα ἐλησμονήθη ἡ ἀρχικὴ συντακτικὴ πλοκὴ καὶ τὸ ἐρωτηματικὸν *ποῦν* ἐξελήφθη ὡς τὸ πολυσημαντότατον μόριον *ποῦν* καὶ ἐλέχθη ἐν συντακτικῇ συνεχείᾳ *θα πάη πὸν θα πάη* μὲ τὴν ἰδίαν σημασιολογικὴν χοῆσιν. Κατόπιν δὲν ἦτο βέβαια δύσκολον νὰ εἶπουν οἱ λαλοῦντες καὶ εἰς τὰ ἄλλα πρόσωπα *θα πᾶς πὸν θα πᾶς, θα πᾶω πὸν θα πᾶω* καὶ νὰ γενικεύσουν τὴν φράσιν μὲ κάθε ρῆμα *θα φᾶς πὸν θα φᾶς, θα τὸ πῆς πὸν θα τὸ πῆς* κτλ.

θεωρία ἐπισκόπου καὶ καρδία μυλωνᾶ.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἀνθρώπον, ὅστις ἔχει ὠραίαν θεωρίαν, καλὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, ἀλλὰ μηδαμινὴν ἀξίαν, ἢ ὅστις φαίνεται μὲν εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος, ἀλλὰ πρᾶγματι εἶναι πονηρός. Ἡ φράσις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διττῶς, ἢ κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἰδιότητα τοῦ μυλωνᾶ νὰ κλέπτῃ ἀπὸ τὸ ἄλεσμα λαμβάνων ἀλεστικά περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι δικαιούται, ἐνῶ φαίνεται δίκαιος ἀνθρώπος, ἢ ἀπὸ τὴν φράσιν Δημητσάνας *ἀπὸ μυλωνᾶς δεσπότης* λεγομένην δι' ἀνθρώπον καταλαβόντα ἀναξίως ἀξίωμα. Ἡ δευτέρα ἐρμηνεία μοῦ φαίνεται πειστικωτέρα.

¹ Λεξικογραφ. Δελτ. 5 (1950) 33.

κάθε κατεργάρις ἔς τὸ μπάγκο του.

Κατεργάρις ἐλέγετο εἰς τὰς παλαιότερας γενεὰς ὁ ναύτης, ὁ κωπηλάτης τοῦ κατέργου, ἐν περιπτώσει δὲ συναγεροῦ, συνήθως ἐν ὥρᾳ κινδύνου, ὅταν ἐδίδετο τὸ κέλευσμα τοῦ ἀρχικελευστοῦ **κάθε κατεργάρις ἔς τὸ μπάγκο του**, ὡφείλαν ὅλοι οἱ κωπηλάται νὰ καθίσουν εἰς τοὺς μπάγκους, τὰ θρανία των, διὰ γὰ εἶναι ἔτοιμοι πρὸς κωπηλασίαν. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορική χρῆσις τῆς φράσεως, ὅτι ἕκαστος εἰς τὸ ἔργον του¹.

κάθε μέρα δὲν εἶναι τοῦ παπποῦ.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ παπποῦ εἶναι διὰ τὰ ἐγγόνια ἀφορμὴ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, ἢ ὁποῖα ὅμως δὲν εἶναι καὶ **κάθε** ἡμέραν. Ὅθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις κατ' ἔλλειψιν τοῦ **ἢ γιορτῆ** σημαίνει ὅτι δὲν παρουσιάζεται καθ' ἑκάστην ἢ συχνὰ ἢ αὐτὴ εὐνοϊκὴ περίστασις.

κάθε πέρσι καὶ καλύτερα.

Εἶναι κοινότατον λαϊκὸν γνωμικόν. Εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ λαοῦ οἱ παρελθόντες χρόνοι νομίζονται πάντοτε εὐτυχέστεροι τῆς παρούσης καταστάσεως κυρίως ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἔποψιν. Τότε κατὰ κανόνα **δέναν τὰ σκυλλιά μὲ τὰ λουκά-νικα**, ἐνῶ τώρα ὄχι.

καὶ ποῦ εἶσαι ἀκόμα!

Εἰς τὴν φράσιν φαίνεται πὼς ὑπόκειται στιγμιαίος διάλογος ὁδοιπόρου καὶ ἄλλου προσώπου. Ὁ πρῶτος θὰ ἠρώτησε τὸν ἄλλον ἂν πλησιάζῃ εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀγνώστου εἰς αὐτὸν ὁδοῦ καὶ ἐκεῖνος διὰ νὰ τοῦ δηλώσῃ ὅτι ἀπέχει ἀκόμα πολὺ τοῦ ἀπῆντησε διὰ τῆς εἰρημένης φράσεως, δηλαδή «ὄχι μόνον δὲν πλησιάζεις, ἀλλ' ἀπέχεις ἀκόμα ὅσον δὲν φαντάζεσαι». Ἐντεῦθεν ἐπεκράτησεν ἡ φράσις νὰ λέγεται πρὸς δήλωσιν ὅτι ἀπέχομεν πολὺ ἀπὸ τὸ τέρμα τῆς ἐπιδιωκομένης ὑποθέσεως, τοῦ ἐπιχειρηθέντος ἔργου κττ.

καὶ τὸ ἕνα κακὸ καὶ τὸ ἄλλο ψυχρό.

Ἡ φράσις λέγεται, ὅταν εὐρίσκεται τις μεταξὺ δύο κακῶν ἢ ὅταν δὲν δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν προτίμησίν του μεταξὺ δύο καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἕξιςου δυσμενεῖς καὶ ἀφόρητοι. Προῆλθεν αὕτη ἀπὸ τὴν συντομωτέραν **κακὸ καὶ ψυχρό**, εἰς τὴν ὁποίαν λεγομένην ἐπὶ καταστάσεως σφόδρα ἀφορητοῦ τὸ

¹ Πβ. καὶ Δ. Βρατσάνου, Εἰκονογραφημένη, Ἀθήναι 1906, ἔτ. 3, 161.

ψυχρό επιτείνει ἀπλῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ *κακό*. Καὶ ἐπιροηματικῶς *κακὰ καὶ ψυχρὰ* ἐννοεῖται ζῶ, τὰ περνώ κττ. Ὡς πρὸς τὸ *ψυχρὸς* σημειωτέον ὅτι τοῦτο λαμβάνεται καὶ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀποκρουστικός, διὸ καὶ λέγεται *ψυχρὸς ἄνθρωπος, ψυχρὴ γυναῖκα, ψυχρὸ πρᾶμα* κττ. Ἡ φράσις κατ' ἔννοιαν εἶναι παραπλησία πρὸς τὰς ἀρχαίας «μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος» ἢ «μεταξὺ Σκύλλης καὶ Χαρύβδεως».

καὶ τῶν γονέων.

Ἡ φράσις *καὶ τῶν γονέων* ἐπισυνάπτεται ἄνευ λογικοῦ συντακτικοῦ εἰρμοῦ πρὸς λέξιν προηγουμένην διὰ τὴν δηλώσιν μίαν συνεχῆ κατάστασιν δυσάρεστην, οἷον *πεῖνα - φτώχεια - ψώρα καὶ τῶν γονέων*, ἢ διὰ τὴν δηλώσιν ἄφθονόν τι πρᾶγμα δυσάρεστον, οἷον *ψώρα καὶ τῶν γονέων, μαῦρο καὶ τῶν γονέων* (φράσις τῶν πολιτικῶν ἐκλογῶν δηλοῦσα τὴν καταψήφισιν ὑποψηφίου) κττ. Ἡ συντακτικὴ ἀνωμαλία μαρτυρεῖ, καθὼς ἔχομεν παρατηρήσει εἰς ὁμοίας φράσεις¹, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν προέρχεται ἐκεῖνο *καὶ τῶν γονέων*, τὸ ὁποῖον κάποιος ἀγράμματος, διὰ τὴν δηλώσιν ὅσα εἶπαμεν, τὸ ἐκόλλησε, ὅπως τὸ ἐκόλλησε, εἰς μίαν ἀπὸ τὰς λέξεις αὐτὰς καὶ κατόπιν ἢ πρώτη φράσις γενικευθεῖσα ἔλαβε τὴν σημερινὴν ἔκτασιν. Εἰς ἐπιμνημόσυνον δέησιν ἀκούεται συνήθως *πάππων προπάππων, γονέων καὶ ἀδελφῶν* ἐννοεῖται τὸ «μνήσθητι, Κύριε», ἄλλ' ἢ σειρὰ αὐτῆ τῶν λέξεων ἠδύνατο νὰ μεταβληθῆ *πάππων, προπάππων καὶ τῶν γονέων*, ἢ *προπάππων, πάππων καὶ τῶν γονέων* ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε διαθέσεως τοῦ μνημονεύοντος ἱερέως. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ ἀράδιασμα ἐκεῖνο τῶν πολλῶν γενικῶν ἐκδηλοῦν λύπην καὶ πένθος, τῶν ὁποίων σπουδαιότερα φυσικὰ εἶναι ἢ *τῶν γονέων*, ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχὴν ἐνὸς ἀγραμμάτου Χριστιανοῦ, ὅτι διὰ τῆς γενικῆς αὐτῆς δύναται νὰ δηλωθῆ ἢ συνέχεια μιᾶς λυπηρᾶς καταστάσεως ἢ τὸ πλῆθος δυσαρέστων πραγμάτων καὶ ἔπλασε φράσιν μὲ μίαν ἀπὸ τὰς λέξεις αὐτὰς ἢ καὶ μὲ ἄλλην ἄγνωστην εἰς ἡμᾶς, ἢ ὁποία γενικευθεῖσα βραδύτερον ἔλαβε τὴν σημερινὴν κοινὴν χρῆσιν.

καὶ ὑπερψοῦται.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, οἱ ὁποῖοι ψάλλονται τὸ Μέγα Σάββατον, εἶναι καὶ ὁ ἐκ τῆς Βιβλικῆς ἱστορίας τῶν τριῶν παιδῶν ἐν τῇ καμίνῳ «τὸν Κύριον ὑμνεῖτε καὶ ὑπερψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας»². Ἐκεῖνο τὸ *ὑπερψοῦ-*

¹ Δελτ. 4, 100 κέξ. 109 καὶ 5,21

² Δαν. 3, 57—88.

ψοῦτε παρανοηθὲν γραμματικῶς ἐνομίσθη ὡς τρίτον ἐνικὸν πρόσωπον **ὑπερψοῦται** καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον παρενοήθη καὶ σημασιολογικῶς καὶ ἐνομίσθη ὅτι σημαίνει ὑψοῦται ὑπὲρ τὸ δέον, ὑψώνεται παραπάνω ἀπ' ὅ,τι χρειάζεται. Οὕτω ἐξηγεῖται πῶς τὸ **καὶ ὑπερψοῦται** κατήντησε φράσις λεγομένη ἐπὶ πράγματος ὄχι μόνον ἀρκοῦντος, ἀλλὰ καὶ πλεονάζοντος. Τὴν φράσιν μνημονεύει ἀπλῶς ἄνευ ἐρμηνείας τῆς προελεύσεως καὶ ὁ κ. Δ. Λουκᾶτος παραλαβὼν ἐκ τῆς συλλογῆς Ἑπειρωτικῶν παροιμιῶν τοῦ Ἀραβαντινοῦ¹.

κακά 'ν' τὰ ψέματα.

Ἡ φράσις δηλοῖ ὅτι παρὰ τὴν πραγματικὴν ἢ φαινομενικὴν αἰσιοδοξίαν τινὸς περὶ τῆς δῆθεν καλῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως, αὕτη εἶναι ψευδής, ἄρα κακὴ καὶ δυσάρεστη. Γραμματικῶς ἡ φράσις ἀρχῆθεν εἶχε τὴν ἔννοιαν **κακὸ εἶναι νὰ λέγη κανεὶς ψέματα** καὶ ὄχι τὴν ἀλήθειαν, ὅπως πράγματι εἶναι, καὶ κατόπιν βραχυλογικώτερα ἐλέχθη **κακά εἶναι τὰ ψέματα**.

κακά, ψυχρὰ καὶ ἀνάποδα ἢ κακὸ καὶ ψυχρό.

Περὶ τῆς προελεύσεως τῆς φράσεως, ἡ ὁποία λέγεται ἐπὶ συρροῆς ἀντιξῶν καὶ δυσμενῶν περιστάσεων, ἴδὲ **καὶ τὸ ἓνα κακὸ καὶ τὸ ἄλλο ψυχρό**.

κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε!

Ἀπὸ τὴν εὐχὴν νὰ μὴ μᾶς συμβῆ κανένα κακὸν ἢ φράσις ἡ ἀνωτέρω ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐπὶ πραγμάτων ἢ καταστάσεων ἐσχάτης ἀθλιότητος, οἷον **μιὰ φουρτούνα, κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε**=μεγάλῃ, τρομακτικῇ, **βροῆκα ἓνα σπίτι, κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε**=ἄθλιον, ἐλεεινὸν ὡς οἰκοδόμημα ἢ βρωμερὸν καὶ ἀκάθαρτον, **φαεῖ, κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε**=κακῶς παρεσκευασμένον, ἄνοστο, ἀηδὲς κττ. Δηλαδή αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἢ κατάστασις πράγματός τινος εἶναι τόσον τρομακτικὴ, ὥστε τὴν θεωρεῖ κανεὶς ὡς ἔσχατον κακόν, τὸ ὁποῖον εὐχόμεθα νὰ μὴ μᾶς συμβῆ ἢ νὰ μὴ μᾶς τύχη.

κάλλιο πέντε καὶ 'ς τὸ χέρι, πάρα δέκα καὶ καρτέρει.

Ἡ φράσις σημαίνει ὅτι εἶναι καλύτερον νὰ προτιμήσῃ κανεὶς τὸ ἀσφαλὲς κέρδος παρὰ νὰ περιμένῃ πολλά, ἀλλ' ὄχι βέβαια.

¹ Νέα Ἑστία 2 (1939) 1656.

καμαρώνει σὰ Γύφτικο σκεπάρνι.

Γύφτικο σκεπάρνι λέγεται ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ἡ λαβὴ εἶναι κυρτὴ καὶ τὸ ὄλον τοῦ ὄργανου μαζί μὲ τὴν σιδερένιαν λαβὴν προσλαμβάνει σχῆμα προγόστορος¹. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ παρ' ἀξίαν κομπάζοντος, ὡς θὰ ἐκόμπαζεν ἓνας διὰ τὴν προτεταμένην γαστέρα του.

κάνω τοῦ κεφαλιοῦ μου.

Εἶναι βραχυλογία τῆς πληρεστέρας ἐκφράσεως **κάνω τοῦ κεφαλιοῦ μου πράγματα**, ἥτοι κάμνω ὅ,τι μοῦ κατέβη, ὅ,τι μοῦ ἐπέλθη κατὰ διάνοιαν χωρὶς νὰ πολυσκεφθῶ, κάμνω πράγματα ἀνόητα καὶ ἀσυλλόγιστα.

κάνω τράκα.

Τὸ **τράκα** ἐκ τοῦ πεποιημένου μορίου **τρακ** τοῦ κρότον δηλοῦντος σημαίνει ἀπότομον σύγκρουσιν παράγουσαν ἤχηρὸν κρότον, δηλοῖ ἔτι τὴν συνηθισμένην πυριτιδοκροτίδα τὴν ἄλλως λεγομένην **τράκα τρούκα**. Ἐπομένως **κάνω τράκα** σημαίνει παράγω κρότον δι' ἰσχυρᾶς συγκρούσεως, καθὼς ὅταν παιδιὰ παίζοντα συγκρούουν τὰς παλάμας. Μεταφορικῶς ἡ φράσις σημαίνει κατορθώνω διὰ μέσων τρόπον τινὰ ἀπροσδοκῆτων καὶ αἰφνιδιαστικῶν ν' ἀποσπάσω χρήματα παρὰ τινος. Ἡ προᾶξις αὕτη θεωρεῖται οἰονεὶ ὡς πλῆγμα ἤχηρὸν κατὰ τοῦ εὐπίστου τοῦ παρέχοντος τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἴτε ὡς δανεικὰ δίδονται εἴτε ὡς μὴ, οὐδέποτε πρόκειται ν' ἀποδοθοῦν. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ρῆμα **τρακάρω**—ἀπατῶν τινὰ ἀποσπῶ χρήματα καὶ ὄνομα **τρακαδῶρος**—ὁ ἔχων ὡς ἐπάγγελμα τοῦ **νὰ κάνη τράκες**. Κατὰ πληθυντικὸν συνήθως **κάνει τράκες** λέγεται καὶ περὶ πράγματος ἀξιολόγου, πράγματος δηλ. προξενούντος τρόπον τινὰ κρότον διὰ τῆς ἀξίας του.

κατεβάζει τὸ κεφάλι του.

Αἱ σκέψεις, αἱ ἰδέαι θεωροῦνται τρόπον τινὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα κατέρχονται ἐκ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐκδηλοῦνται διὰ τοῦ λόγου. Ὅθεν ἡ φράσις **κατεβάζει τὸ κεφάλι του** ἐννοεῖται ἰδέας ἢ σκέψεις λέγεται δι' ἄνθρωπον νοήμονα καὶ ἐφευρετικόν. Συνώνυμος φράσις **κόβει τὸ κεφάλι του ἢ τὸ μυαλό του**.

κάτι πάει κ' ἔρχεται.

Τὰ ρήματα **πάω** καὶ **ἔρχομαι** ἔχουν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀρμόζω, ταιριαζῶ, οἷον **τῆς πάει τὸ καπέλο - τὸ φόρεμα - τὸ χρώμα** κττ. καὶ **δὲ σοῦ πάει** νὰ εἶσαι τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος. Ὅμοίως **τὰ παπούτσια τοῦ ἔρχονται καλά, τὸ**

¹ Πβ. Δ. Καμπούρογλου ἐν ἐφημερίδι «Ἐστία» 8 Δεκεμβρίου 1917 ἀριθμ. φ. 8399.

φόρεμα τῆς ἔρχεται ώραϊα κττ. Ἐκ τὰς τοιαύτας χρήσεις ἐσηματίσθη ἡ φράσις **κάτι πάει κ' ἔρχεται** = κάπως ταιριάζει, κάπως εἶναι ἀνεκτόν, ὑποφερτόν. Συνώνυμος φράσις **κάτι τρώγεται**, περὶ ἧς ἐγράψαμεν ἐν Δελτ. 5,20.

κ' ἔτσι κι ἄλλιῶς κακὰ καὶ ψυχρὰ ἢ κ' ἔτσι μαῦρα κι ἄλλιῶς σκοτεινά.

Ἡ φράσις ἐπὶ δύο καταστάσεων ἐξίσου κακῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀμφιταλαντεύεται τις περὶ τοῦ πρακτέου. Συνώνυμος φράσις **μπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα.**

κόβει ὁ νοῦς, τὸ κεφάλι, τὸ μυαλό, κόβω φάτσα.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὰ ἐπίθετα **ἀμβλὺς** καὶ **ὀξύς** ἐλέγοντο ἐπὶ τῶν τεμνόντων ὀργάνων, μεταφορικῶς δὲ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου νωθροῦ, ἀδρανοῦς ἢ ὀξέος τὴν ἀντίληψιν, εὐφυοῦς, ταχέως ἀντιλαμβανομένου, ὀξέος εἰς τὸ ἐπινοῆσαι. Ἐκ τούτων ἐσηματίσθησαν καὶ τὰ ἐπίθετα **ἀμβλύνοὺς** καὶ **ὀξύνοὺς** ἐπὶ τῆς μεταφορικῆς ἐννοίας. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ **ἀμβλύνοὺς** δὲν μαρτυρεῖται ἢ τοῦλάχιστον δὲν παραδίδεται ὑπὸ τῶν λεξικογράφων, ἀλλ' ἡ μαρτυρουμένη ὑπαρξίς τοῦ **ὀξύνοὺς** ἀποδεικνύει ὅτι ἐλέγετο πάντως καὶ τὸ ἀντίθετον **ἀμβλύνοὺς**. Πρὸς τὴν ὀξεῖαν μάχαιραν τὴν αὐτοστιγμειέ τεμνονσαν ἔγινε σύγκρισις τοῦ νοῦ τοῦ ἀμέσως ἀντιλαμβανομένου καὶ ἐννοοῦντος καὶ κρίνοντος τί τὸ πρακτέον, ἐνῶ πρὸς τὴν ἀμβλεῖαν, μὲ τὴν ὁποίαν, ὅσον καὶ ἂν προσπαθῇ τις, δυσκολεύεται ἢ δὲν κατορθώνει νὰ κόψῃ, ἔγινε σύγκρισις τοῦ νοῦ, ὅστις ἀδρανεῖ καὶ δὲν ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐννοήσῃ ἀμέσως τὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων λεγόμενα ἢ ὁ ἴδιος νὰ διανοηθῇ τὸ λεκτέον ἢ πρακτέον. Ἡ ἐννοία αὕτη τῆς ἀμβλύτητος ἢ ὀξύτητος εἰς τὴν διανόησιν ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, εἴτε παλαιόθεν κληρονομηθεῖσα εἴτε νεωστὶ γεννηθεῖσα, ἀδιάφορον τοῦτο. Οὕτω λέγομεν κοινῶς **κόβει ὁ νοῦς του, τὸ κεφάλι του, τὸ μυαλό του** μὲ τὴν σημασίαν τοῦ διανοεῖται καλῶς. Λέγεται καὶ ἰδιωματικῶς **κόβει τὸ μάτι του** = βλέπει, παρατηρεῖ καλά, εἶναι ὀξυδερκής, ἔχει παρατηρητικότητά. Ἐκ τῶν τοιούτων χρήσεων τὸ **κόβω** μετέβη εἰς τὴν σημασίαν τοῦ παρατηρῶ ἐταστικῶς, μετὰ προσοχῆς καὶ ἐντεῦθεν ἐγεννήθησαν αἱ φράσεις **τὸν κόβω** ἢ **τοῦ κόβω τὴ φάτσα** = παρατηρῶ αὐτὸν προσεκτικῶς, ἀποτυπῶνω εἰς τὸν νοῦν μου τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του, ὥστε εὐκόλως ν' ἀναγνωρίσω αὐτὸν εἰς τὸ μέλλον.

κολοκύθια μὲ ρίγανη.

Ἡ ρίγανη χρησιμοποιεῖται ὡς ἄρτυμα ὠρισμένων ἐδεσμάτων καὶ οὐχὶ σπανίως ζωικῶν ἐδεσμάτων ὑποκειμένων εἰς σῆψιν καὶ δυσοσμίαν, ὅθεν καὶ ἡ φράσις

*βάλ' του ρίγανη να μὴ βρωμίση*¹ καὶ ἑτέρα *βρώμικο ψάρι ἀγαπάει ἡ ρίγανη*. Ἐντεῦθεν εἰκάζω ἅλλοις καθόσον γνωρίζω εἰς τὰ κολοκύθια δὲν βάζουν ρίγανη. Ἐντεῦθεν εἰκάζω ὅτι ἡ φράσις *κολοκύθια μὲ ρίγανη* καὶ ἀπλῶς *κολοκύθια* δηλοῦσα ἀδιαφορίαν, ἀπαρέσκεϊαν, περιφρόνησιν κττ. ἐγεννήθη ἐκ τῆς σκέψεως, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ μωρὸς ἄνθρωπος, ὅστις ν' ἀρτύσῃ τὰ κολοκύθια μὲ ρίγανη.

κολοκύθια 'ς τὸ πατερό.

Πολλαχοῦ *πατερό* καλεῖται ἡ μεγάλη δοκὸς τῆς στέγης ἢ διήκουσα ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται τὰ μικρότερα δοκάρια. Ἐπὶ τῆς δοκοῦ αὐτῆς, ἢ ὁποία φυσικὸν εἶναι νὰ εἶναι πελεκημένη καὶ ἐξειργασμένη εἰς σχῆμα τετράπλευρον, τοποθετοῦν οἱ χωρικοὶ τοῖς μεγάλης κολοκύθης τῆς χειμερινῆς ἐσοδείας των. Ἐρωτᾶται τώρα πῶς προῆλθεν ἡ φράσις *κολοκύθια 'ς τὸ πατερό*, τὴν ὁποίαν λέγομεν, ὅταν θέλωμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν τοὺς λόγους ἄλλου ὡς ἀνοήτους καὶ λογικῶς ἀσυναρτήτους. Νομίζω ὅτι ἡ φράσις ἐλέχθη κατ' ἀρχὰς εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν συζητουμένων σοβαρῶν πραγμάτων εὐρέθη τις, ὅστις ἀνέμειξεν εἰς αὐτὰ καὶ τὰ *κολοκύθια 'ς τὸ πατερό* εἴτε ἰδικά του εἴτε ἄλλου τινὸς προκαλέσας οὕτω τὸν σκωπτικὸν γέλωτα τῶν συζητητῶν. Ὅτι δὲ ἐντεῦθεν ἦτο δυνατόν νὰ καθολικευθῇ ἡ φράσις εἰς δήλωσιν ἀνοήτων ἀσυναρτησιῶν, τοῦτο εἶναι φανερόν.

κουκκιά μετρημένα.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ ἀριθμοῦ γνωστοῦ, λογαριασμοῦ ἀκριβοῦς, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν χωρεῖ καμμία ἀμφιβολία οὔτε ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ κατάχρησις, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ ἐπὶ πραγμάτων γνωστῶν καὶ ἀναντιρρήτων. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἡ φράσις ἔχει τὴν ἀρχὴν της ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐψηφίζαν μὲ *κουκκιά* πρὶν χρησιμοποιηθῶν τὰ μολύβδινα σφαιρίδια. Τοῦτο καθίσταται βέβαιον ἀπὸ τὰς φράσεις *ὁ δεῖνα ἔχει κουκκιά* ἐπὶ πολιτευομένου ἔχοντος πολλοὺς ὀπαδοὺς ψηφοφόρους, ἄρα καὶ πολιτικὴν ἰσχὺν μεγάλην, *ὁ δεῖνα* (κομματάρχης ἐννοεῖται) *τοῦ 'δωσε τόσα κουκκιά* τοῦ ὑποψηφίου βουλευτοῦ, *θὰ δοῦμε ποιοὺς ἔχει τὰ πιὸ πολλὰ κουκκιά, τὰ κουκκιά θὰ τὸ δείξουν ἂν θὰ βγῇ βουλευτής, πῆρε τόσα κουκκιά, βγῆκε μονοκούκκι* (ἐψηφίσθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ψηφοφόρους, βγῆκε παμψηφεί) κττ. Λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ εἰσοδημάτων *κουκκιά μετρημένα*, ὅσα εἶναι ὠρισμένα καὶ ἀνεπίδεκτα ἀυξήσεως, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς δαπάνας του πέραν ὠρισμένου ὀρίου. Ἡ χρῆσις τῶν φράσεων αὐτῶν κοινοτάτη ἄλλοτε σήμερα εἶναι μᾶλλον περιορισμένη καὶ φυσικὰ θὰ πε-

¹ Πβ. καὶ Φ. *Κουκουλέν* ἐν Ἀθηνῶν 26 (1914) Λεξικογρ. Ἄρχ. 92.

ριορίζεται ὁσημέραι, ἐφόσον ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς χρήσεως τῶν κουκκιῶν ὡς ψήφων. Ἡ συνήθεια τῆς διὰ κυάμων ψηφοφορίας ἦτο ἀρχαία. Ὁ Πλούταρχος ἐρμηνεύων τὸ παράγγελμα τοῦ Πυθαγόρα «κυάμων ἀπέχεσθαι» προπροσθέτει ἐπεξηγηματικῶς «κυαμευταὶ γὰρ ἦσαν ἔμπροσθεν αἱ ψηφοφορίαι, δι' ὧν γέρας ἐπετίθεσαν ταῖς ἀρχαῖς»¹.

κούφια ἢ ὦρα πὸν τ' ἀκούει.

Εἰς τὴν φράσιν αὐτὴν ἡ ὦρα θεωρεῖται ὡς προσωποποιημένη τις δαίμων, διὰ τὴν ὁποῖαν εὐχόμεθα εἰς ὠρισμένην τινὰ περίστασιν νὰ εἶναι *κουφή*. Αὐτὴ εἶναι ἐδῶ ἡ σημασία τοῦ *κούφια*. Γίνεται χρῆσις αὐτῆς ὡς ἀποτροπαίας κακοῦ τὴν στιγμὴν πὸν γίνεται λόγος διὰ καλόν τι ἢ καὶ ἀσχέτως πρὸς εὐφημολογίαν διὰ νὰ μὴ συμβῆ κακόν τι, τὸ ὁποῖον τυχαίως ὄλως ἀναφέραμεν. Δηλαδὴ ὁ ὁμιλῶν φοβούμενος μήπως βάσκανος δαίμων ἐκ φθόνου προξενήσῃ τι ἀντίθετον τῶν λεγομένων εὐφήμων ἢ ἀκούων τι δυσσοίωνον πραγματοποιήσῃ ὄντως αὐτό, εὐχεται νὰ εἶναι *κουφή* αὐτὴ ἡ ὦρα πὸν τ' ἀκούει, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον νὰ μὴ τὸ ἔχει ἀκούσει καθόλου. Ἀναφέρων τις λ.χ. ὅτι δὲν ἔχει ἀρρωστήσει ποτὲ ἀπὸ τὴν δεῖνα ἀρρώστια ἐπιφέρει ἀμέσως *κούφια ἢ ὦρα πὸν τ' ἀκούει*. Ὁ Γ. Ξενόπουλος γράφει «ἀπὸ γάμο ἔρχεσαι ἢ, *κούφια ἢ ὦρα*, ἀπὸ λείψανο;»², ὅπου τὸ *κούφια ἢ ὦρα* σημαίνει νὰ μὴ μᾶς ἀκούσῃ ἡ ὦρα ὅτι ὁμιλῶ διὰ λείψανο μὴ τυχὸν συμβῆ θάνατός τις. Εἰς τὴν Σίφνον λέγεται «τώρα, *κούφια ἢ ὦρα*, μέρειψε», ὅπου ἀπεύχεται τις τὸ ἀντίθετον τῆς εὐφημολογίας *μέρειψε*. Εἰς τὴν Μάνην λέγεται καὶ *κούφια ἢ γῆς πὸν τ' ἀκούει*.

κόψε τὸ λαιμό σου!

Λέγεται μετὰ τινος ἀποστροφῆς πρὸς ἄνθρωπον, ὅστις ἀπορεῖ περὶ τοῦ πρακτέου καὶ γίνεται κάπως ὀχληρὸς ἐρωτῶν ἐπανειλημμένως τί πρέπει νὰ κάμῃ. Εἰς τοῦτον διὰ ξεφόρτωμα παρέχεται ἡ συμβουλὴ ν' αὐτοκτονήσῃ, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνο πὸν θέλει.

λάκκο ἔχει ἡ φάβα.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ σκοποῦ ὑπόπτου, ἐπὶ ὑποθέσεως τῆς ὁποίας τὰ κρυφὰ ἐλατήρια ὑποκρύπτουν ἀθέμιτα συμφέροντα. Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ μετα-

¹ Περὶ παίδων ἀγωγῆς 17.

² Ἡ τιμὴ τοῦ ἀδερφοῦ 1, 51.

φορὰ εἶναι ἀπὸ τὸν πηκτὸν χυλὸν τῆς βρασμένης φάβας, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ γεῦμα ρίχνομεν λάδι. Ἐάν ἡ ἐπιφάνεια τῆς φάβας εἶναι ὀμαλή, τὸ λάδι ἐπιπολάζει, ἂν ὅμως εἶναι ἀνώμαλη καὶ ποῦ παῖ ποῦ ὑπάρχουν λάκκοι, βαθουλλώματα, τὸ λάδι εἰσχωρεῖ εἰς αὐτά, καταπίνεται τρόπον τινὰ καὶ δὲν φαίνεται. Δηλαδή εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ φάβα φαίνεται ὡς ὑποκλέπτουσα δολίως τὸ λάδι, ὅθεν ἡ μεταφορὰ τοῦ δολίου, τοῦ ὑπόπτου κέρδους.

Ὅτι ἔχει νὰ κάνῃ μὲ τὴν φράσιν τὸ λάδι καὶ ὅτι πιθανώτατα αὐτὴ εἶναι βραχυλογικὴ ἔκφρασις ἀντὶ παλαιᾶς παροιμιώδους φράσεως πληρεστέρας μαρτυρεῖ ἡ παροιμία τῆς Καρπάθου *αὐτὸ τὸ φάα λάκκον ἔχει καὶ τὸ λάι καμαρώνει*. Ὁ καταγράψας τὴν παροιμίαν εὐρισκομένην εἰς τὸ Ἄρχεϊον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἐρμηνεύει «ἐπὶ τῶν ὑπαινιττομένων ἐκ προθέσεως». Τὸ ἐρμῆνευμα εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον δὲν φαίνεται σαφές, ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι τὸ *καμαρώνει* εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἀποτελεῖ τὴν κλειδα τῆς ἀληθοῦς σημασίας. Ἐάν μὲν ληφθῆ μεταβατικῶς, ἡ παροιμία σημαίνει ὅτι ἡ φάβα ποῦ ἔχει λάκκον τὸ καμαρώνει, τὸ χαίρεται τὸ λάδι ποῦ τῆς ρίχνουν, ἂν δὲ ἀμεταβάτως, ὅτι τὸ λάδι χαίρει, καμαρώνει μόνο του μέσα εἰς τὸν λάκκον. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ ἔννοια εἶναι ὅτι ἡ φάβα ἀπαραιτήτως χρειάζεται λάδι καὶ ὅσον περισσότερο εἶναι τοῦτο καὶ πληροῖ τοὺς λάκκους τῆς φάβας, τόσο περισσότερο καμαρώνει εἴτε τὸ ἓνα εἴτε τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ συστατικά, διότι φυσικὰ τὸ φρεῖ γίνεται νοστιμώτερον. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ πρῶτος εἰπὼν *αὐτὸ τὸ φάα λάκκον ἔχει καὶ τὸ λάι καμαρώνει* ἐννοοῦσεν ὅτι ἡ φάβα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ λάδι καὶ μάλιστα ἀπὸ λάδι πολὺ διὰ νὰ γεμίση ὁ λάκκος τῆς.

μαζὶ μὲ τὰ ξερὰ καίονται καὶ τὰ χλωρὰ.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὴν καῦσιν τῆς ἐστίας, ὅπου τὰ χλωρὰ ξύλα δὲν ἀνάβουν καὶ δὲν καίονται μόνον τῶν, καίονται ὅμως μαζὶ μὲ τὰ ξηρὰ, τὰ ὁποῖα ὑποβοηθοῦν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν καῦσιν τῶν, λέγεται ἡ φράσις περὶ ἀνθρώπου, ὅστις πάσχει ἐξ ὑπαιτιότητος ἄλλου χωρὶς νὰ φταίῃ ὁ ἴδιος καὶ γενικῶς περὶ ἀνθρώπου πάσχοντος ἐξ ἀλλοτρίας ἀφορμῆς.

μένω κόκκαλο.

Ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀκινήτου λαμβάνεται ἡ λέξις *κόκκαλο* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐμψυχον καὶ κινούμενον σῶμα. Ὅθεν ἡ φράσις *μένω κόκκαλο* = μένω ἐνεὸς καὶ ἀκίνητος ἐξ αἰφνιδίας καταπλήξεως.

μή μου ἄπτου.

Εἶναι ἡ πασίγνωστη ρῆσις τοῦ εὐαγγελίου¹, διὰ τῆς ὁποίας ὡς γνωστὸν ὁ Ἰησοῦς ἀπηγόρευσε εἰς τὴν Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν νὰ τὸν ἐγγίση προσκυνούσα, ὅταν τὸν εἶδε ζῶντα ἐν τῷ κήπῳ πλησίον τοῦ μνημείου του. Ἐπεκράτησε δὲ νὰ λέγεται ἡ φράσις αὕτη ὡς κατηγορούμενον τοῦ ὑποκειμένου προτάσεως **αὐτὸς εἶναι μή μου ἄπτου** ἢ **αὐτὸ εἶναι μή μου ἄπτου** ἐπὶ προσώπου μὲν συνήθως εἰρωνικῶς, ὅταν τοῦτο ἐξ ἀγερωχίας ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας δὲν ἐπιτρέπη νὰ τὸ προσεγγίση ἢ ἐγγίση τις, ἐπὶ πράγματος δὲ τοιούτου, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἡ ἐλαχίστη προσέγγισις ἢ ἀπλῆ ἐπαφή δύναται νὰ προξενήσῃ βλάβην.²

μήτε ψύλλος ᾽ς τὸν κόρφο του.

Τὸν ἀτυχοῦντα ἢ δυστυχοῦντα ἄνθρωπον διστάζει κανεὶς νὰ τὸν πλησιάσῃ διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ τοῦ παράσχῃ βοήθειαν καὶ νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος φροντίδων προκειμένου περὶ ἀνθρώπου ξένου πρὸς αὐτόν. Καὶ ἂν ἀκόμα ἐπρόκειτο ν' ἀποκομίσῃ ὠφέλειάν τινα βοηθῶν αὐτόν, δὲν θὰ τὴν ἐδέχετο, ὅπως δὲν θὰ ἤθελε καὶ ὡς ψύλλος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κόλπον του, ὅπου θὰ ἠδύνατο νὰ εὔρη ὠφελήματα, οἷον θαλπωρὴν καὶ τροφήν. Παρέχοντες τοιαύτην ἐρμηναίαν τῆς φράσεως δυνάμεθα νὰ τὴν ἀναγάγωμεν εἰς τὴν πληρεστέραν **μήτε ψύλλος δὲν θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι ᾽ς τὸν κόρφο του.**

μιὰ τοῦ κλέφτη, δυὸ τοῦ κλέφτη, τρεῖς καὶ τὴν κακὴν τοῦ μέρα.

Ὁ φραστικὸς αὐτὸς χαρακτηρισμὸς τῆς τύχης τοῦ κλέφτη εἶναι βραχυλογία ἐκ τῆς πληρεστέρας ἐκφράσεως **ἢ μιὰ φορὰ εἶναι τοῦ κλέφτη, οἱ δυὸ φορὰς εἶναι τοῦ κλέφτη, οἱ τρεῖς φορὰς εἶναι ἢ κακὴν τοῦ μέρα**, δηλαδὴ ὁ κλέφτης ἠμπορεῖ νὰ μείνῃ ἀσύλληπτος τὴν πρώτην καὶ δευτέραν φορὰν τῆς κλοπῆς, ἀλλὰ τὴν τρίτην φορὰν δὲν διαφεύγει. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις γενικευθεῖσα λέγεται διὰ πάντα πονηρὸν καὶ κατεργάριν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν μπορεῖ παρὰ ν' ἀποκαλυφθῇ κάποτε ὅτι εἶναι τοιοῦτος καὶ νὰ ὑποστῇ τὰ ἐπίχειρα τῆς κατεργαριᾶς του.

μιὰ τρυπα ᾽ς τὸ νερό.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ ματαιοπονίας, ὡς ματαιοπονία τελεία εἶναι ἡ προσπάθεια ν' ἀνοίξῃ τις ὄπην εἰς τὸ ὕδωρ. Παραπλήσια φράσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦτο «εἰς ὕδωρ γράφειν».

¹ Ἰωάνν. 20, 17.

² Πρ. καὶ Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. ἄπτου.

μονὰ ζυγὰ τὰ θέλει δικά του.

Εἰς τὴν γνωστὴν παιδιὰν *μονὰ γιὰ ζυγὰ*; κερδίζει τις τὰ εἰς τὴν συνεσφιγμένην παλάμην τοῦ ἐρωτῶντος κρυμμένα πράγματα, ἂν τυχαίως εἴπη τὸν περιττὸν ἢ τὸν ἄρτιον ἀριθμὸν των, ἀποδίδει δὲ ἴσον ἀριθμὸν εἰς τὸν συμπαίκτην, ἂν ἀποτύχη. Ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἢ περὶ ἧς ὀλόγος φράσις δι' ἄνθρωπον, ὅστις τὰ θέλει ὅλα δικά του εἴτε δικαιοῦται εἴτε ὄχι, ὡσὰν ἐκείνον, ὅστις θὰ εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ λάβῃ καὶ ἐκεῖνα τὰ πράγματα, τῶν ὁποίων τὸν ἀριθμὸν μονὸν ἢ ζυγὸν δὲν εὔρεν.

μπαίνει μὲ τὸ σακκὶ καὶ βγαίνει μὲ τὸ βελόνι.

Λέγεται συνήθως ἐπὶ ἀθρόας ἢ σφοδρᾶς ἐμφανίσεως καταστάσεως ὄχι εὐχάριστου, ἢ ἀποσόβησις τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖ χρόνον μακρὸν καὶ ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονήν, οἷον *ἢ ἀρρώστια μπαίνει μὲ τὸ σακκὶ καὶ βγαίνει μὲ τὸ βελόνι* κττ.

μπῆκαν οἱ ψύλλοι ἴς τ' ἀφτιά του.

Ἄν κατὰ τύχην εἰσέλθῃ ψύλλος εἰς τὸ ἀφτὶ ἀνθρώπου, εἶναι ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἡσυχος οὗτος καὶ θὰ προσπαθήσῃ παντὶ τρόπῳ νὰ τὸν ἐκβάλῃ. Ἐντεῦθεν ἢ μεταφορικῆ χρῆσις τῆς ἀνωτέρω φράσεως ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις ἀρχίζει ν' ἀνησυχῆ ὑποπτευόμενος κάτι κακὸν καὶ γενικώτερον ἀνθρώπου, ὅστις ὑποψιάζεται κάτι καὶ γίνεται προσεκτικὸς. Πιθανώτατον εἶναι ὅτι ἢ ἀρχὴ τῆς φράσεως εἶναι ἀπὸ τοὺς σκύλλους, οἱ ὁποῖοι τεντώνουν τ' ἀφτιά τους λαμβάνοντες στάσιν προσοχῆς, ὅταν αἰσθάνωνται τὴν παρουσίαν εἰς αὐτὰ ψύλλων.

μπρὸς βαθὺν καὶ πίσω ρέμα.

Ὅμοια κατὰ σημασίαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν «μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος» εἶναι ἢ νεοελληνικῆ φράσις *μπρὸς βαθὺν καὶ πίσω ρέμα*, ἣτοι μεταξὺ χαώδους κρημνοῦ καὶ ἀδιαβάτου ὀρηκτικοῦ χειμάροου, εἰς δήλωσιν ἀδιεξόδου μεταξὺ δύο κακῶν δυσπαλλάκτων. Λέγεται καὶ *μπρὸς γκρεμὸς καὶ πίσω ρέμα*.

νὰ φάς τῆ γλῶσσα σου!

Ἄρατικῆ φράσις λεγομένη πρὸς ἐκείνον, ὅστις μᾶς προλέγει κάτι πολὺ κακόν, καθὼς κίνδυνον, ἀρρώστιαν, θάνατον κττ. Ἠπιωτέρα ἔκφρασις εἰς παρομοίας περιπτώσεις εἶναι *δάγκωσε τῆ γλῶσσα σου!* Ἡ ἔννοια ἀμφοτέρων εἶναι: δάγκωσε ἢ φάγε τὴν γλῶσσαν σου, ὥστε νὰ καταστῆς ἄφωνος καὶ νὰ μὴ δύνασαι

νά προλέγης τοιαῦτα κακά. Σχετική είναι και ἡ ἔννοια τοῦ ρήματος *γλωσσο-τρῶγω*, τρόπον τινά τρώγω κάποιον μὲ τὴν γλῶσσαν μου προμηνύων κακά δι' αὐτὸν και ἔπειτα κατ' ἐπέκτασιν κατακρίνω, κατηγορῶ, συκοφαντῶ.

ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται.

Εἶναι ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας»¹ και λέγεται δι' ἄνθρωπον ἀποθανόντα, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κατακρίνη τις. Τὸ ρητὸν ἔχει βέβαια και κάποιαν νομικὴν βᾶσιν, διότι ὁ ἀποθανὼν δὲν δύναται ν' ἀναιρέσῃ τὰς εἰς βᾶρος του κατηγορίας, ἔστω και ἂν τυχαίη νὰ εἶναι ψευδεῖς.

ὁ Θεὸς ἀγαπάει τὸν κλέφτη, ἀγαπάει και τὸν νοικοκύρι.

Ὅσο κι ἂν κατορθώνη νὰ μείνῃ ἄγνωστος και ἀσύλληπτος ὁ κλέπτης ὡσὰν νὰ τὸν ἀγαπᾷ και τὸν προστατεύῃ ὁ Θεός, ἐν τούτοις οὗτος ἀγαπᾷ και τὸν νοικοκύριν, τὸν ἄνθρωπον τὸν νοικοκυρεμένον και ἐνάρετον. Καὶ οὕτω προκειμένου νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην του, φυσικὰ θὰ προτιμήσῃ τὸν δεύτερον και ὁ κλέπτης ἐπὶ τέλους θὰ φωραθῇ και θὰ τιμωρηθῇ.

ὁ Θεὸς σκάλες ἀνεβάζει και σκάλες κατεβάζει.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ τῆς εὐμεταβλήτου τύχης τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον. Ὅσον διὰ τοῖς σκάλες ποὺ ἀνεβάζει και κατεβάζει ὁ Θεός, τὸ νόημα αὐτῶν κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι τὸ ἐξῆς: Ὁ Θεὸς δὲν ἀνεβάζει καμμία σκάλα, ἀλλὰ βάζει σκάλα και δι' αὐτῆς ἀνεβαίνει κανεὶς ὑψηλά, δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ εὐτυχεῖ, καθὼς ἀντιθέτως βάζει σκάλα ὁμοίως διὰ νὰ κατέλθῃ τις χαμηλά, δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ δυστυχεῖ. Ἀπὸ γραμματικῆς ἀπόψεως ἢ διατύπωσης τοῦ γνωμικοῦ θὰ ἦτο ὀρθότερα ὡς ἐξῆς, *ὁ Θεὸς βάζει σκάλες κι ἀνεβάζει και βάζει σκάλες και κατεβάζει* (ἐννοεῖται τοὺς ἀνθρώπους). Καὶ μοῦ φαίνεται πολὺ φυσικὸν ὅτι τοιαύτη τις θὰ ἦτο ἡ συντακτικὴ διατύπωσις αὐτοῦ κατ' ἀρχάς, κατόπιν δὲ χάριν βραχυλογίας μετεβλήθη ἐπὶ τὸ συντομώτερον.

ὁ κόσμος τό 'χει τούμπανο κ' ἐμεῖς κρυφὸ καμάρι.

Ἡ στίχου ρυθμὸν ἔχουσα φράσις αὕτη λέγεται διὰ γεγονός τι ἄξιον μομφῆς και κατακρίσεως. Τοῦτο ἐμεῖς μὲν, τοὺς ὁποῖους ἀφορᾷ, νομίζομεν ὅτι μένει μυστι-

¹ Πρὸς Ρωμ. 6, 7.

κὸν καὶ δι' αὐτὸ μένομεν ἡσυχοὶ καὶ μάλιστα κατεχόμεθα καὶ ἀπὸ κάποιαν αὐταρέσκειαν διὰ τὸ κατόρθωμα τῆς μυστικότητος, ἐνῶ ἀπεναντίας εἰς τὴν κοινωνίαν εἶναι ὡς διὰ τυμπάνου διαβεβοημένον καὶ πασίγνωστον.

**ὄλα τὰ στραβὰ καρβέλια ἢ στραβὴ πινακωτὴ τὰ κάνει
ἢ ἢ νύφη τὰ κάνει.**

Τὸ κανονικὸν ἢ ἀκανόνιστον σχῆμα τῶν ἄρτων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἁρμονικὴν κατασκευὴν τῶν θηκῶν τῆς πινακωτῆς. Ἐκεῖ μέσα σχηματοποιοῦνται τὰ ψωμιά καὶ τὸ σχῆμα των διατηροῦν εἰσαγόμενα καὶ εἰς τὸν φοῦρνον. Μεταφορικῶς ἀπὸ τὴν στραβὴν πινακωτὴν, ἢ ὁποῖα κάμνει καὶ τὰ ψωμιά στραβά, λέγεται ἢ ἀνωτέρω φράσις διὰ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον πάντοτε δικαίως ἢ ἀδίκως αἰτιᾶται τις καὶ μέμφεται διὰ κάθε πράξιν ἀξίαν μομφῆς.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ κανόνα εἰς μίαν οἰκογένειαν τὸ πλεόν ἀνεπιθύμητον πρόσωπον θεωρεῖται ἢ νύφη, λέγεται καὶ **ὄλα τὰ στραβὰ καρβέλια ἢ νύφη τὰ κάνει**. Ἐντεῦθεν νομίζω ὅτι γίνεται μεταφορὰ καὶ ὄχι ὅτι ἢ νύφη πάντοτε ποῦ ζυμώνει κάμνει τὰ καρβέλια στραβά.

ὁ παθὸς μαθὸς, τὸ πάθημα μάθημα.

Ἀπὸ τὰς μετοχὰς **παθὼν μαθὼν** ἐσχηματίσθησαν τὰ ἐπίθετα **παθὼς μαθὼς** ἢ κατὰ τὴν γραμμαιτικὴν γραφὴν **παθὸς μαθὸς** καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπηρτίσθη ἢ ἀνωτέρω φράσις λεγομένη δι' ἄνθρωπον, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ παθήματα τοῦ ἔγιναν μαθήματα, διὸ καὶ λέγεται συνωνύμως **τὸ πάθημα μάθημα**. Ἡ πείρα δηλαδὴ τῶν προηγηθέντων παθημάτων καὶ ἀτυχημάτων γίνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀσφαλὴς ὁδηγὸς τῶν μελλουσῶν πράξεων καὶ ἐνεργειῶν, ὥστε νὰ μὴ ὑποστῇ τὰς ἰδίας ἀπογοητεύσεις.

ὄχι παίζουμε!

Εἶναι βραχυλογία ἀντὶ τῆς πλήρους ἐκφράσεως, **ὄχι, δὲν σοβαρευόμαστε, μὰ παίζουμε**, ἣτις λέγεται εἰρωνικῶς καὶ σημαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον, δηλαδὴ δὲν παίζουμε, ἦτοι δὲν ἀστευόμεθα, ἀλλὰ μιᾶμε σοβαρά.

ὁ Ψευτοθόδωρος.

Ἡ παροιμιώδης αὐτὴ λέξις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις ἐκ συστήματος εἶναι ψεύτης καὶ ἀπατεῶν. Ὁ Ψευτοθόδωρος ὑπῆρξεν ὄντως ἕνας Ἀθηναϊκὸς τύπος ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ περασμένου αἰῶνος. Ἐνας ἀνθρωπάκος κον-

τόχονδρος, βρακοφόρος και φεσοφόρος, ὅπως οἱ γνήσιοι Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ μὲ χονδρὰ μουστάκια. Τύπος συμπαθητικὸς εἰς τὸ πρόσωπον. Ἦσαν πάμπολλα καὶ καθημερινὰ σχεδὸν τὰ θύματα τῆς ἀπάτης του. Ἀκόμη καὶ ἐξυπνότατοι ἄνθρωποι τὴν πάθαιναν. Ἱστορικὸν εἶναι τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο ποὺ πούλησε εἰς ἓνα ἀφελῆ ἐπαρχιώτην τὰ παλαιὰ ἀνάκτορα ὡς σπίτι δικό του καὶ πῆρε προκαταβολὴν τρία τάληρα ὡς ἀρραβῶνα διὰ τὰ μέλλοντα νὰ ὑπογραφοῦν τὴν ἐπομένην συμβόλαια τῆς ἀγοροπωλησίας. Ὁ Ψευτοθόδωρος πῆρε τὰ τρία τάληρα καὶ ἔγινεν ἄφαντος. Ὁμοίως ἐνοικίασεν εἰς ἓνα ἐπαρχιώτην τσέλιγκαν ὡς βοσκοτόπι τὸν βασιλικὸν κῆπον, ὅστις καὶ ὠδήγησεν ἐκεῖ τὴν ἐπαύριον τὸ ποίμνιόν του διὰ νὰ βοσκήσῃ¹.

πάει ἡ καρδιά ᾽ς τὴ θέσι της.

Ὁ καταλαμβανόμενος ὑπὸ σφοδροῦ τινος αἰσθήματος, οἷον ὀργῆς, φόβου κττ. ἀψιθυμιῶν, ὑποτίθεται ὅτι ὑφίσταται καὶ μετατόπισιν τῆς καρδίας. Ὄταν δὲ παύσῃ ἡ σφοδρὰ ψυχικὴ ταραχὴ καὶ ἐπέλθῃ ἡρεμία, τότε πάλιν ὑποτίθεται ὅτι *πάει ἡ καρδιά ᾽ς τὴ θέσι της*.

Εἰς τὸ Κρητικὸν ἰδίωμα λέγεται ἀνάλογος φράσις *τὴν ἔχει τὴ καρδιά ᾽ς τὸ δόπο* εἰς δῆλωσιν γενναιότητος, διότι καὶ ἐκεῖ ὑποτίθεται ὅτι τοῦ ὑπὸ δειλίας καταλαμβανομένου ἀνθρώπου μετατοπίζεται ἡ καρδιά.

πάει περίπατο, τὸν στέλνω περίπατο.

Ἐκεῖνος ποὺ πηγαίνει διὰ περίπατον προξενεῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐγκαταλείπει πᾶσαν ἄλλην ἀπασχόλησιν καὶ ἀδιαφορεῖ τρόπον τινὰ δι' αὐτήν, ἡ ὁποία οὕτω φαίνεται παραμελημένη. Κατ' ἐπέκτασιν δὲ ἐλέχθη *πάει περίπατο* καὶ διὰ ὑπόθεσιν ἢ ἐργασίαν ὅχι ποὺ αὐτὴ παραμελεῖ τι, ἀλλὰ ποὺ ὑπὸ ἄλλου ἐγκαταλείπεται καὶ παραμελεῖται, οἷον *ἡ δουλειὰ πάει περίπατο* = ὁ ἔχων χρέος νὰ τὴν ἐκτελῇ πάει περίπατο καὶ τὴν ἀφίνει ἀνεκτέλεστη, *ἡ μελέτη πάει περίπατο* = ὁ μαθητῆς ἀμελεῖ καὶ δὲν μελετᾷ καὶ οὕτω καθεξῆς.

Λέγεται δὲ καὶ μεταβατικῶς ἡ φράσις *τὸν στέλνω περίπατο*, ἥτοι χωρὶς νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν τὰς θελήσεις του, χωρὶς νὰ θέλω ν' ἀσχοληθῶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ζητεῖ ἀπὸ ἐμένα, τοῦ ὑποδεικνύω νὰ *πάη περίπατο*, δηλαδή τὸν ἀποπέμπω κακὴν κακῶς.

¹ Διαφόρους ἀπάτας του καὶ πάμπολλα κωμικὰ ἀνέκδοτα ἐδημοσίευσεν τὸ λαϊκὸν ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν «Θησαυρὸς» εἰς τὰ τεύχη 762, 763, 764, 765, 766, 767 καὶ 768 τοῦ Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου 1953 μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Ψευτοθόδωρος καὶ οἱ ἱστορίες του».

παθαίνω δουλειές με φούντα.

Ἡ **φούντα**, ὁ γνωστὸς μεταξωτὸς θύσανος, προσδίδει πάντοτε ἓνα ἰδιαίτερον **ἀέρα** εἰς τὰ τσαρούχια τῶν φουστανελοφόρων, τοῦ δὲ φεσιοῦ εἶναι ἀπαραίτητον κοσμητικὸν ἐξάρτημα. Εἰς τὴν ἀνωτέρω φράσιν ἡ λέξις λέγεται μὲ σημασίαν εἰρωνικήν. Ἡ ὅλη ἔννοια αὐτῆς εἶναι παθαίνω παθήματα σοβαρά, καθὼς σοβαρὰ τρόπον τινὰ γίνονται τὰ τσαρούχια καὶ τὸ φέσι μὲ τὴν ἐξηρημένην φούνταν.

παθαίνω νίλα ἢ νίλες.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς οἱ πρωτοετεῖς σπουδασταὶ ὑπόκεινται εἰς πολλὰ ἀστεῖα παιράγματα τῶν παλαιότερων συναδέλφων των, πειράγματα πολλάκις τραχέα καὶ ὀχληρὰ καὶ μάλιστα καὶ ἐπικίνδυνα κάποτε. Ἀποτελεῖ τοῦτο ἔθιμον τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας ἀπαράβατον εἰς τὴν μαθητικὴν περίοδον τῶν μελλόντων ἠγητόρων τοῦ στρατοῦ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Τὸ ἔθιμον τοῦτο λέγεται **νίλα**, ὅθεν καὶ ἡ γενικὴν χρῆσιν ἔχουσα φράσις **παθαίνω νίλα** ἢ **νίλες** = παθαίνω τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον, ὑφίσταμαι πολλὰ ἀτυχήματα. Τὸ **νίλα** φαίνεται πὼς εἶναι ξένη λέξις, πιθανῶς Σλαβική. Ὁ Κωνστ. Νικολαΐδης τὸ σχετίζει πρὸς τὸ Ρουμανικὸν **mila** καὶ Σλαβικὸν **milu** = οἶκτος, συμπάθεια¹.

παθαίνω ἢ τραυῶ τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον.

Ἡ φράσις εἶναι ἀπὸ τὸν λεγόμενον Μικρὸν Παρακλητικὸν Κανόνα τῆς Θεοτόκου καὶ τὸ πλήρες κείμενον ἔχει ὧδε: «τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον ἢ τὸν κυβερνήτην τεκοῦσα Κύριον καὶ τὸν κλύδωνα κατεύνασον τῶν ἐμῶν πταισμάτων, θεονύμφευτε». Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἡ φράσις ἐνταῦθα σημαίνει τὴν ταραχὴν τῶν ἠθικῶν παθῶν, ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν λογίαν χρῆσιν, εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως εὐχρηστεῖ, σημαίνει παθήματα ψυχικὰ καὶ σωματικά, στενοχώριες ποικίλες.

παθαίνω τράκ.

Τὸ πεποιημένον μόριον **τράκ** εὐχρηστεῖ εἰς δήλωσιν ἀκαριαίου κρότου ἐκ τῆς συγκρούσεως δύο σκληρῶν πραγμάτων. Μεταφορικῶς δὲ λέγεται **παθαίνω τράκ**, ὅταν ἐκ διαφόρων ψυχολογικῶν λόγων παύη ἢ διαύγεια καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ νοῦ, δηλαδή ὑφίσταται ὁ ἐγκέφαλος ἓνα οἶονεὶ ἀκαριαῖον πλήγμα τοιοῦτον, ὥστε νὰ παύσῃ λειτουργοῦσα ἢ μνήμη καὶ ἀπότομα νὰ ξεχάσῃ κανεὶς πράγματα, τὰ ὁποῖα πρὸ μιᾶς στιγμῆς ἐγνώριζε. Τῆς φράσεως γίνεται συνήθως

¹ Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1909.

χοῆσις εἰς τὴν σχολικὴν γλῶσσαν, ὅταν ὁ ἔξεταζόμενος μαθητὴς διὰ μίαν στιγμὴν ξεχνᾷ ὅ,τι ἐμελέτησε καὶ ἔτσι ἀποτυγχάνει.

παίζ' ἢ γάτα μὲ τὸ ποντίκι.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ φιλικὴν ἐκδήλωσιν ὑποκριτικὴν, πλαστὴν καὶ ἐπικίνδυνην, ὅπως εἶναι καὶ τὰ παιγνίδια τῆς γάτας μὲ τὸν ποντικόν, ἢ ὁποῖα εἰς τὸ τέλος θὰ τὸν φάγη.

παλιά μου τέχνη κόσκινο.

Δι' ἄνθρωπον ὅστις ἀποφασίζει ν' ἀλλάξῃ ἐπάγγελμα ἢ τέχνην. Καὶ ἐπειδὴ ἀποτυγχάνει ἢ δὲν εὐδοκιμεῖ, σκέπτεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιάν του ἀσχολίαν. Εἰς τὴν φράσιν πιθανῶς ὑπόκειται ἀνέκδοτον κανενὸς *κοσκινᾶ*, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιάν τέχνην ἀποτυχῶν εἰς ἄλλας.

παρακαλῶ!

Ἀπολύτως λεγόμενον τὸ ρῆμα τοῦτο ἰσοδυναμεῖ πρὸς φράσιν δηλωτικὴν εὐγενοῦς ἀποποιήσεως εὐχαριστιῶν, τὰς ὁποίας μᾶς ἐκφράζει τις διὰ προσφερθεῖσαν ἐκδούλευσιν ἢ εὐεργεσίαν. Παρακαλοῦμεν δηλαδή αὐτὸν νὰ μὴ προβῆ εἰς ἐκδήλωσιν εὐγνωμοσύνης, διότι ἐκεῖνο ποῦ τοῦ ἐκάμαμεν ἦτο ἀπλῶς ἓνα καθήκον μας. Οὕτω ἐξηγεῖται ἢ ἐκ τῆς κυριολεξίας διὰ βραχυλογίας ἀπόκλισις εἰς ἔκφρασιν ἀπλῆς ἀβρότητος καὶ εὐγενείας.

πᾶρε τὸν ἓνα καὶ χτύπα τὸν ἄλλον.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπων ὁμοίων κατὰ τὸν κακὸν χαρακτῆρα. Θέλει νὰ πῆ ὅτι ἀντὶ νὰ κτυπήσῃς τὸν καθένα χωριστά, ὅπως τοῦ ἀξίζει, καλύτερα χάριν συντομίας νὰ πιάσῃς τὸν ἓνα καὶ νὰ κτυπήσῃς τὸν ἄλλον διὰ νὰ ξεμπεροδέψῃς εὐκόλα μὲ τὴν τιμωρίαν τους.

πατῶ πόδι.

Ἡ φράσις σημαίνει ἐπιμένω, προῆλθε δὲ ἐκ τῆς φυσικῆς συνηθείας τοῦ ἀνθισταμένου εἰς τὴν βιαίαν ἀπαγωγὴν νὰ στηρίζῃ τὰ πόδια του σταθερὰ εἰς τὴν γῆν. Καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν λέγεται ἀκριβῶς τὸ ἴδιον **ayak basmak**¹ = πόδι πατῶ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ βεβαιότητος ποία ἀπὸ τὰς δύο γλῶσσας ἐδανείσθη παρὰ τῆς ἑτέρας, διότι ἠδύνατο ἢ φράσις νὰ γεννηθῇ ἀνεξαο-

¹ *Mehmet Halit*, *Istambul argosu ve halk tabirleri*, *Istambul* 1934, σελ. 19.

τήτως ἀπ' ἀλλήλων καὶ εἰς τὰς δύο γλώσσας, ἐφόσον ἢ πρόθεσις τῆς ἀντιστάσεως φυσιολογικῶς ἐκδηλοῦται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

πάω γιὰ μαλλὶ καὶ βγαίνω κουρεμένος.

Ἡ φράσις σημαίνει ἀποτυγχάνω εἰς ἐπιχειρήσιν τινα καὶ ἀντὶ τοῦ προσδοκωμένου κέρδους βρίσκομαι ζημιωμένος. Ἡ μεταφορὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ κουρεῖα. Πηγαίνει κανεὶς εἰς τὸν κουρέα του διὰ νὰ τοῦ βάλῃ εἰς τὸ κεφάλι φάρμακον κατὰ τῆς τριχοπτώσεως, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ χάνει καὶ τὰ ὀλίγα μαλλιά ποὺ εἶχε καὶ μένει ὡσάν κουρεμένος.

πάω πίσω.

Ὅταν ἓνα ὥρολόγιον δὲν δουλεύῃ κανονικά, ἀλλὰ καθυστερῇ, λέγομεν ὅτι *μένει πίσω* ἢ κατ' ἄλλην ἔκφρασιν *πάει πίσω*. Ὅθεν ἡ φράσις *ὁ δεῖνα πάει πίσω*; ἐρωτηματικῶς ἢ εἰρωνικῶς ἐκφερομένη ἢ *ὁ δεῖνα δὲν πάει πίσω* ἀρνητικῶς λεγομένη ἐπεκράτησε νὰ λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις δὲν ὑπολείπεται τῶν ἄλλων εἰς ὠρισμένον τι ἐλάττωμα.

πάω ᾽ς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου.

Κατὰ τὴν λαϊκὴν δοξασίαν ἡ γῆ κάπου τελειώνει, ὅθεν ἡ παλαιὰ φράσις «τὰ πέρατα τῆς γῆς» καὶ ἡ νέα ἰδιωματικὴ «τὰ τετράμερα τοῦ κόσμου». Ἡ ἔννοια τῆς σφαιρικότητος αὐτῆς εἶναι ἄγνωστη εἰς τὸν πολὺν λαόν. Ὅθεν *πάω ᾽ς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου* σημαίνει ἐκεῖ ποὺ τελειώνει ὁ κόσμος, εἰς τὸ πλεόν ἀπομακρυσμένον ἀπ' ἐμοῦ σημεῖον αὐτοῦ. Ὁ λέγων θέλει νὰ δείξῃ τὴν ἀδιαφορίαν του, ὅσον μακριὰ κι ἂν πρόκειται νὰ πάῃ.

πεθαίνω ᾽ς τὴν ψάθα.

Τὸ εὐτελέστερον στρωσίδι μιᾶς οἰκίας εἶναι ἡ ψάθα. Μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ ἔχῃ χαλιὰ καὶ ἄλλα βαρύτεμα στρώματα, ἀλλὰ ἡ ψάθα δὲν λείπει καὶ ἀπὸ τὴν πλεόν πτωχὴν κατοικίαν. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις *πεθαίνω ᾽ς τὴν ψάθα* = πεθαίνω πενέστατος.

πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν.

Τὸ πλήρες παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἔχει ὧδε: «πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέικετε»¹ ἐννοεῖται αὐτοῖς. Ἐντεῦθεν ἡ συντομευθεῖσα

¹ Πρὸς Ἑβρ. 13, 17.

φράσις τῶν λογίων λεγομένη μᾶλλον ἄστειως πρὸς τοὺς δυστροποῦντας νὰ πείθωνται εἰς τοὺς μεγαλυτέρους καὶ μᾶλλον προηγμένους εἰς τὴν πείραν τῆς ζωῆς.

πετάω ἢ τινάζω τὰ μυαλά μου.

Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πολλάκις κατὰ τὸν ἕξ ἐπαφῆς πυροβολισμόν εἰς τὸ κρανίον, ἂν τύχη μάλιστα ἢ σφαῖρα νὰ εἶναι μεγάλου διαμετρήματος, τεμάχια τοῦ ἐγκεφάλου ἐκτινάσσονται ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους, προῆλθαν αἱ ἀνωτέρω φράσεις σημαίνουσαι αὐτοκτονῶ.

πετάω τὴ σκούφια μου.

Ἡ φράσις λέγεται εἰς ἐκδήλωσιν μεγάλης χαρᾶς. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὸν σηκώνοντα κατὰ τὸν χαιρετισμὸν πολὺ ὑψηλὰ τὸν πῖλον του εἰς δῆλωσιν μεγάλης εὐχαριστήσεως.

πετσι καὶ κόκκαλο.

Λέγεται δι' ἄνθρωπον λιπόσαρκον καὶ κάτισχνον *ἔγινε ἢ ἔμεινε πετσι καὶ καὶ κόκκαλο*. Φράσις λίαν χαρακτηριστικὴ τῆς ἰσχνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἢ ὁποία πραγματικῶς οὕτω προσπίπτει εἰς τὴν αἴσθησίν μας.

πέφτω ἀπ' τὰ σύννεφα.

Ἡ φράσις σημαίνει δοκιμάζω κατάπληξιν ἀπροσδόκητην. Θὰ ἐλέγετο πρότερον κατὰ τρίτον πρόσωπον *ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα* διὰ πρόσωπον ἢ πράγμα ἀπροσδοκῆτως ὅλως καὶ παρ' ἐλπίδα ἐμφανισθέν, ὡσὰν νὰ ἔχει πέσει ἀπὸ τὰ σύννεφα, ἐφόσον πρὶν δὲν ὑπῆρχε καμμία ἔνδειξις τῆς παρουσίας του, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροξένησε κατάπληξιν, κατόπιν δὲ ἐλέχθη καὶ κατὰ πρῶτον πρόσωπον. Καὶ ἐδῶ τὸ *πέφτω ἀπὸ τὰ σύννεφα*, ἂν μεταθέσωμεν τὴν ψυχολογικὴν αἰτίαν ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο πρόσωπον ἢ πράγμα εἰς τὴν ἀτομικότητά μας, δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ ὡς ἐξῆς: δοκιμάζω τοιαύτην ἔκπληξιν, ὁποῖαν θὰ ἐδοκίμαζα καταπίπτων ἀπὸ τὰ σύννεφα, ὅπου ἢ κατοικία μου, μεταξὺ τῶν ἀγνώστων ἀνθρώπων τῆς γῆς. Τὸ *πέφτω ἀπὸ τὰ σύννεφα* ἐνομίσαμεν ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τοῦ *ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα*, ὃ πβ.

πιάνω τόπο.

Διὰ πράγμα τὸ ὁποῖον ἀξίζει καὶ ἐκτιμᾶται ἀναλόγως τῆς ἀξίας του, λέγεται *πιάνει τόπο*, δηλαδὴ εἶναι ἀξίον νὰ καταλάβῃ θέσιν τινὰ εἰς τὴν ἐκτίμησιν.

πίσω ἢ ἀχλάδα τὴν οὐρά.

Ὁ μόνος καρπός, τοῦ ὁποίου ὁ μίσχος δὲν ἀποσπᾶται, εἶναι ἡ ἀχλάδα καὶ τρώγων τις αὐτὴν ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν μέρους φθάνει τέλος εἰς αὐτόν, τὸν ὁποῖον καὶ ἀπορρίπτει. Ἐκ τῆς ἐννοίας, ὅτι τὸ ἄχρηστον μέρος τῆς ἀχλάδας εὐρίσκεται εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος, νομίζω ὅτι προέκυψεν ἡ ἐννοια, τῆς μελλούσης ἀναποφεύκτου δυσχερείας, ἢ ὁποία πρόκειται νὰ παρουσιασθῇ εἰς ἔργον τι.

πίσω μου σ' ἔχω.

Λέγεται καὶ πληρέστερον **πίσω μου σ' ἔχω, σατανᾶ!** ὅταν δίδῃ κανεὶς τόπον τῆς ὀργῆς καὶ δὲν θέλῃ νὰ συζητήσῃ μὲ ἄνθρωπον ἐνοχλητικόν. Στρέφει πρὸς αὐτὸν τρόπον τινὰ τὴν ράχιν του, ὡς θὰ τὴν ἔστρεφε καὶ πρὸς τὸν ἀποκρουστικόν εἰς τὴν μορφὴν σατανᾶν διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ τοῦ μιλήσῃ.

πολυτεχνίτης κ' ἐρημοσπίτης.

Εἰρωνικὴ φράσις δι' ἄνθρωπον, ὅστις, ἐνῶ ἐπιδιώκει ταυτοχρόνως πολλὰς τέχνας καὶ πολλὰ μέσα ἀνέτου ζωῆς, ἀποτυγχάνει σχεδὸν πανταχοῦ καὶ εἰς τὸ τέλος δὲν κατορθώνει οὔτε μίαν καλύβην νὰ κτίσῃ διὰ νὰ στεγασθῇ ὁ ἴδιος.

**πότε πρόκουψ' ἢ καημένη ; | τὸ Σαββάτο πὸν σημαίνει
καὶ τὴν Κυριακὴν ἐρώτα, | «πιάνετε, κυράδες, ρόκα ;»**

Συνήθως μετὰ πὸν σημαίνει ὁ ἐσπερινὸς τοῦ Σαββάτου παύουν αἱ εὐσεβεῖς νοικοκυραὶ κάθε ἀσχολίαν, διότι ἀπὸ τότε λογίζεται ἀρχομένη ἡ ἑορτὴ τῆς Κυριακῆς. Ὅθεν τὸ ἀνωτέρω παροιμιακὸν τετράστιχον λέγεται εἰρωνικῶς διὰ γυναῖκα ὀκνηρή, ἢ ὁποία κάθεται ἀργὴ τὰς ὥρας καὶ ἡμέρας πὸν ἐπιτρέπεται ἡ ἐργασία καὶ θέλει νὰ ἐπιδείξῃ δῆθεν ἐργατικότητα καὶ νοικοκυρωσύνην, ὅτε ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐργασία.

πουλάει τὴν ψυχὴν του 'ς τὸ διάβολο.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἐπιδιωκομένων ὠφελημάτων, πρὸ πάντων ὑλικῶν, δὲν διστάζει νὰ κάμῃ σύμβασιν καὶ μὲ τὸν διάβολον. Διὰ νὰ ἔχῃ τὴν συμμαχίαν καὶ ἀποτελεσματικὴν ὑποστήριξίν του δὲν διστάζει νὰ τοῦ πουλήσῃ καὶ τὴν ψυχὴν του δεχόμενος τὴν μετὰ θάνατον αἰωνίαν κόλασιν. Ἡ πεποίθησις ὅτι ὑπάρχουν τοιοῦτου εἴδους ἄνθρωποι δὲν εἶναι μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων χριστιανικῶν λαῶν. Αὐτὸ τοῦλάχιστον μαρτυρεῖ ὁ Φάουστ τοῦ Γκαίτε.

πρήζω τὸ συγκώτι, κάνω συγκώτι.

Πιστεύεται γενικῶς ὅτι ἡ ἠθικὴ στενοχωρία προξενεῖ διόγκωσιν τοῦ ἥπατος, ὅθεν ἡ φράσις *τοῦ πρήζω τὸ συγκώτι*—τὸν στενοχωρῶ ἠθικῶς. Λέγεται καὶ ἐπὶ ἀμεταβάτου ἐννοίας *ἔκανα συγκώτι καὶ φούσκωσε τὸ συγκώτι μου*—*πρήστηκε τὸ συγκώτι μου*. Ἀντίθετὴν πῶς ἐννοίαν ἔχουν αἱ φράσεις *κάνω νέο* ἢ *καινούργιο συγκώτι* ἢ ἀπλῶς *κάνω συγκώτι*—ἀναζωογονοῦμαι, ἀνανεώνομαι, διότι τὸ ἥπαρ θεωρεῖται ὡς τὸ σπουδαιότατον ὄργανον τῆς ζωικῆς ἐνεργείας.

πρῶτος καὶ καλύτερος.

Περὶ ἀνθρώπου πρώτου αὐτοκλήτως προσερχομένου εἰς συγκέντρωσιν προσώπων, ἀλλ' ἀνεπιθυμήτου, λέγεται εἰρωνικῶς *ἦρθε πρῶτος καὶ καλύτερος*, ἦτοι ὡς ὁ καλύτερος ὄλων κατὰ τὴν ἀντίληψίν του καὶ διὰ τοῦτο σπεύσας νὰ ἔλθῃ πρῶτος. Οὕτω ψυχολογικῶς ἐγεννήθη τὸ πρῶτον ἢ ἔκφρασις, ἀλλ' ἔπειτα ἡ φράσις *πρῶτος καὶ καλύτερος* ἔλαβε γενικωτέραν χρῆσιν καὶ λέγεται διὰ πάντα ἀνθρωπον ἀνεπιθύμητον παρουσιαζόμενον ὅπουδήποτε ἢ ἀνθρωπον προβάλλοντα παραλόγους ἀξιώσεις κττ.

πτωχὸς τὸ πνεύματι.

Ἡ φράσις εἶναι ἀπὸ τὸν γνωστὸν μακαρισμὸν τοῦ εὐαγγελίου «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»¹. Καὶ οἱ μὲν ἐρμηνευταὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς θέλουν νὰ εἰποῦν ὅτι πτωχοὺς τῷ πνεύματι ὁ Χριστὸς ἐννοεῖ τοὺς μετριοφρονας, ἀλλ' ἐρωτᾶται εὐλόγως διατί ὄχι καὶ τοὺς μωροὺς; Ἐφόσον ἡ πνευματικὴ ὑπόστασις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ψυχὴ, δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην διανοητικὴν κατάστασιν αὐτοῦ, ἀποχωριζομένη τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ διὰ κληρονομήσῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Αὐτὸ εἶναι κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην τὸ πνεῦμα τῆς εὐαγγελικῆς ρήσεως. Ὅρθῶς ἄρα εἰς τὴν λαϊκὴν φρασεολογίαν *πτωχὸς τῷ πνεύματι* ἐννοεῖται ὁ μικρόνους.

πῶς τοῦ πάει τοῦ κασίδη ἢ μαργαριταρένια σκούφια.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις θέλει νὰ ἐπιδεικνύεται δι' ἐνδύματος ὠραίου, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν τοῦ ταιριάζει. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὸν κασίδην, ὅστις δὲν δύναται ν' ἀποκρύψῃ τὴν δυσμορφίαν καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἀποκρουστικότητα, ἔστω καὶ ἂν φορῇ σκούφιαν κεντημένην μὲ μαργαριτάρια.

¹ Ματθ. 5, 2.

σὰν σ' ἀρέσει, μπάριμπα Λάμπρο, | ξαναπέρινα ἀπ' τὴν Ἄντρο.

Εἶναι γνωστὸν τὸ ναυτικὸν ἀτύχημα τοῦ προεπαναστατικοῦ ἔθνικοῦ ἥρωος Λάμπρου Κατσώνη. Συγκρουσθεὶς οὗτος εἰς τὰ ἀνοικτὰ τῆς Ἄνδρου μὲ τὸν Τουρκικὸν στόλον ἠττήθη καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθῃ ἀνεπανόρθωτην συμφορὰν. Οἱ Ἄνδριῶτες, ποὺ καθὼς φαίνεται εἶχαν λόγους νὰ μὴ συμπαθοῦν τὸν Λάμπρον, ἔπλασαν τὸ ἀνωτέρω σατιρικὸν δίστιχον, τὸ ὁποῖον καταστὰν παροιμιῶδες σημαίνει ὅτι τὰ παθήματα γίνονται μαθήματα.

σὰν τὸ σκυλλὶ 'ς τ' ἀμπέλι.

Δι' ἄνθρωπον ἀδικοσκοτωμένον, τοῦ ὁποῖου τὸν θάνατον κανεὶς δὲν ἐκδικεῖται, ἢ δι' ἄνθρωπον πτωχόν, ὅστις θάπτεται ὅπως ὅπως χωρὶς νὰ τύχῃ τῶν συνηθισμένων νεκρικῶν φροντίδων ἐκ μέρους οἰκείων, λέγεται *πάει σὰν τὸ σκυλλὶ 'ς τ' ἀμπέλι*, ὡσὰν σκύλλος ἀδέσποτος φρονευόμενος εἰς ξένον ἀμπελῶνα¹.

σὲ γέλασαν, σοῦ μειδίασαν.

Τὸ ρῆμα *γελῶ* σημαίνει καὶ ἀπατῶ, τὴν ἔννοιαν δὲ αὐτὴν ἔχει εἰς τὴν εἰρωνικὴν φράσιν *σὲ γέλασαν* λεγομένην πρὸς τὸν αὐταπατώμενον ἢ σκοπίμως ἀρνούμενον τὴν ἀληθῆ κατὰστασιν τῶν πραγμάτων.

Ἐντὶ αὐτῆς λέγεται καὶ ἡ συνώνυμος *σοῦ μειδίασαν*, δηλαδὴ σοῦ ἔδειξαν ἓνα μειδίαμα ἀπατηλὸν καὶ ψευδὲς καὶ ἐσὺ τὸ ἐπίστευες ὡς ἀληθές, ἄρα *σὲ γέλασαν* ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματικὴν διάθεσιν των πρὸς σέ. Ἡ δευτέρα φράσις εἶναι μᾶλλον λόγιον κατασκευάσμα.

σκάω μύτη.

Λέγεται κοινῶς *ἔσκασε* ἢ *σκάει τὸ μπουμπούκι*, ὅταν ἀρχίξῃ ν' ἀνοίγεται ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ φυτοῦ καὶ νὰ προβάλλῃ τὸ ἄνθος. Ἐπειδὴ τὸ *μπουμπούκι* ἔχει κάποιαν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐξέχουσαν τοῦ προσώπου μύτην, ὅπως αὐτὸ ἐξέχει τῆς λοιπῆς ἐπιφανείας τοῦ φυτοῦ, ἐλέγχθη καὶ μεταβατικῶς *σκάω μύτη* ἐπὶ τῆς μεταφορικῆς ἐννοίας ἀφίνω νὰ διαφαίνεται πρᾶγμα τι κρυμμένον ἢ ἀφανές.

Σόδομα καὶ Γόμορρα.

Λέγεται ἡ φράσις ἐπὶ τόπου, ὅπου βασιλεύει διαφθορὰ καὶ ἔκλυσις ἠθῶν. Ὅθεν καὶ *Γομορρίτης* ὁ διεφθαρμένος καὶ ἀνήθικος ἄνθρωπος. Ἀπὸ δὲ τὴν

¹ Πβ. καὶ *Φ. Κουκουλέν* ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλῃς Ἑλλάδος, ἔτος 1930 σελ. 436, καὶ Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *ἀμπέλι*

Βιβλικήν ἀφήγησιν περὶ τοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προελθόντος ὀλέθρου τῶν πόλεων τούτων¹ ἐπεκράτησε παρὰ τῷ λαῷ ἢ ἀνωτέρω φράσις ἐκφερομένη κατὰ τὰς περιστάσεις μὲ τὸ ρῆμα *ἔγινε* ἢ *ἔγιναν* εἰς δήλωσιν τελείας καταστροφῆς καὶ ἀφανισμοῦ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τόπου τινὸς κατοικημένου. Συνώνυμος φράσις γῆς *Μαδιάμ*.

σπέρνω ζιζάνια.

Ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολὴν «ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν»², ἐπεκράτησεν ἢ ἀνωτέρω φράσις, ἢ ὁποῖα σημαίνει δημιουργῶ διχονοίας, ἐνσπείρω σκάνδαλα, ραδιουργῶ κττ.

᾽ς τὰ καλὰ καθούμενα.

Εἶναι μία ἀπὸ τὰς περιέργους φράσεις ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς γλωσσικῆς μορφῆς, ἦτοι τῆς συντακτικῆς κατασκευῆς. Ἡ σημασία της εἶναι ὅτι ἐκεῖ ποὺ δὲν περιμένει κανεὶς συμβαίνει τι δυσάρεστον ἄνευ λόγου, ἄνευ προφανοῦς αἰτίας, οἷον *᾽ς τὰ καλὰ καθούμενα μᾶς ἔβρισε, ᾽ς τὰ καλὰ καθούμενα σηκώθηκε ἀπάνω κ' ἔκανε σὰν τρελλός*. Ὑποθέτω ὅτι ἐλέγετο ἀρχικῶς *᾽ς τὰ καλὰ καθούμενος*, δηλαδὴ ἐκεῖ ποὺ ἀκάθητο, ἦτο *᾽ς τὰ καλά του*³, ἔξαφνα μετέβαλε διαγωγὴν, συμπεριφορὰν κττ. καὶ ὅτι τὸ ἀρσενικὸν *καθούμενος* μετεβλήθη εἰς *καθούμενα* κατ' ἀφομοιωτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ προηγουμένου οὐδετέρου *᾽ς τὰ καλά*. Ἡ φράσις ἔχει γενικωτέραν χρῆσιν, διὸ καὶ λέγεται *᾽ς τὰ καλὰ καθούμενα ἀρρώστησε - πέθανε - τρελλάθηκε* κττ. πάντοτε μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἄνευ προδήλου αἰτίας.

᾽ς τὰ πεταχτά.

Ἡ φράσις ἀπὸ τὸ ἐπίθετον *πεταχτός* λέγεται ἐπὶ οἴασδήποτε ταχείας ἐνεργείας, οἷον *τρώω ᾽ς τὰ πεταχτά, κάνω τὴ δουλειά μου ᾽ς τὰ πεταχτά* κττ. Τὸ ρῆμα *πετιέμαι* συνηθίζεται εἰς δήλωσιν ταχείας πράξεως, οἷον *πετάχτηκαν ἀ ἰδῶ, πετάξου μιὰ στιγμή ἐκεῖ* κττ. Φαίνεται ὅτι κατ' ἀναλογίαν τῶν παρομοίων φράσεων *᾽ς τὰ σκοτεινά, ᾽ς τὰ στραβά, ᾽ς τὰ τυφλά* ἐσχηματίσθη καὶ αὕτη.

¹ Γέν. 19, 1 — 28.

² Ματθ. 13, 24 — 25.

³ Περὶ τῆς φράσεως αὐτῆς διελάβομεν ἐν Δελτ. 5, 14.

᾽ς τὰ σκοτεινά, ᾽ς τὰ στραβά, ᾽ς τὰ τυφλά.

Λέγεται *βαδίζω, πάω, περπατῶ ᾽ς τὰ σκοτεινά*, ἐννοεῖται μέρος. Ἄλλ' ὁ βαδίζων εἰς μέρος σκοτεινόν, εἰς μέρος δηλαδή, τὸ ὁποῖον δὲν βλέπει, σὰν νὰ εἶναι τυφλὸς προχωρῶν χωρὶς νὰ βλέπη μπροστά του, χωρὶς νὰ βλέπη ποῦ βαδίζει. Ἄπεδῶ ἔχει τὴν ἀρχὴν ἢ φράσις *πάω ἢ τρανάω ᾽ς τὰ σκοτεινά*—ἐνεργῶ τυφλῶς καὶ ἀνεπιγνώστως, ἐνεργῶ χωρὶς νὰ γνωρίζω ποῦ πρόκειται νὰ καταλήξω.

Καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ τυφλότητος ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ, ἐλέχθη συνωνύμως καὶ *πάω ἢ τρανάω ᾽ς τὰ τυφλά* καὶ ἀπλῶς *᾽ς τὰ τυφλά*—ἀνεξετάστως, ἀνεπιγνώστως. Ἐτι δὲ *πιστεύω ᾽ς τὰ τυφλά*—χωρὶς νὰ ἐξετάσω καὶ νὰ πειθῶ μὲ τὰ δικά μου μάτια. Συνώνυμον τοῦ *πάω ᾽ς τὰ τυφλά* εἶναι τὸ *πάω ᾽ς τὰ στραβά*.

στέλνω!

Τὸ εὐφημητικὸν τοῦτο ρῆμα λέγεται κατὰ παράλειψιν τοῦ *᾽ς τὸ διάβολο* ἢ ἐπὶ τὸ εὐφημητικώτερον *᾽ς τὸν κακὸν ἄγγελο*. Οὕτω δύναται νὰ χρησιμοποιῆται τὸ φραστικὸν ρῆμα καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους *τὸν στέλνω! θὰ τὸν στείλω! τὸν ἔστειλα!* κτλ.

᾽ς τὸ ὁμοούσιο.

Ἄν καὶ ἡ φράσις δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κοινόχρηστη, ἐν τούτοις ἀκούεται πολλάκις νὰ λέγεται μᾶλλον πεπαισμένως *ἔσφαλε ᾽ς τὸ ὁμοούσιο*—διέπραξε κακὸν ἀνεπανόρθωτον, *τὸν ἄγγιξε ἢ τὸν πείραξε ᾽ς τὸ ὁμοούσιο*—τὸν προσέβαλε καιρίως. Ἡ λέξις *ὁμοούσιο*, ἐφόσον γνωρίζω, λέγεται μόνον εἰς τοιαύτας ἐκφράσεις καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν καὶ δὴ ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν *ὁμοούσιος τριάς*. Ἡ διδασκαλία τῆς ἐκκλησίας δὲν ἐπιτρέπει ἄλλοίαν γνώμην περὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος ὡς μιᾶς θεότητος καὶ ὁ φρονῶν τὰ ἐναντία ἢ κατ' ἐλάχιστον παρεκκλίνων ἀπὸ τὴν ἐπίσημον διδασκαλίαν νομίζεται αἰρετικὸς καὶ ἀσυγχώρητος ὡς διαπραττων ἔγκλημα μέγιστον.

στρογγυλοκάθισε.

Τὸ *στρογγυλοκάθομαι* ἐσήμαινεν εἰς τὴν ἀρχὴν, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν σύνθεσιν, *κάθομαι στρογγυλά*, δηλαδή ὀκλαδὸν κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἀσιατικῶν λαῶν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τοῦ καθίσματος φαίνεται καὶ ἀναπαντικώτερος εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ καθηήμενος κατὰ τοιοῦτον τρόπον δὲν τοῦ ἔρχεται ὄρεξις νὰ σηκωθῇ, τὸ ρῆμα κατήνησε παροιμιῶδες καὶ τὸ *στρογγυλοκάθισε* λέγεται διὰ πρόσωπον, ἐνίστε ἀνεπιθύμητον, τὸ ὁποῖον κάθεται καὶ δὲν

ἐννοεῖ νὰ τὸ κουνήσῃ, ἢ διὰ πρόσωπον νοθρόν, τὸ ὁποῖον καταλαμβάνομενον ἀπὸ νοχέλειαν δὲν θέλει νὰ κάμῃ καμμίαν ἐργασίαν.

σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ;

Ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ χωρίου «σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ οὐκ ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;»¹, ἐν ᾧ φέρεται ὁ Κλεόπας ἐκφράζων τὴν ἀπορίαν του, διότι ὁ Ἰησοῦς προσεποιεῖτο ὅτι δὲν ἐγνώριζε τίποτε περὶ τῶν συμβάντων εἰς αὐτὸν τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, τὸ **σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ;** κατήντησε φράσις τῆς λογίας χρήσεως λεγομένη εἰς ἄνθρωπον ἀγνοοῦντα πράγματα πασίγνωστα εἰς τὸ μέρος ὅπου ζῆ.

τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ, πλούσια τὰ ἐλέη σου.

Ἐν αἰτήσῃ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας λέγεται «τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ἄφεσιν τῶν αὐτοῦ ἁμαρτιῶν παρὰ Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ αἰτησώμεθα». Ὅπως ὁ ἀναγνώστης βλέπει, **τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ** σημαίνει τὸ ἔλεος, τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐν τούτοις παρερμηνευθὲν εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ ἐδήλωσε τὰ βιοτικά ἀγαθὰ, τὰ ὑλικά ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, διὸ καὶ λέγεται συνήθως **ὁ δεῖνα ἔχει τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ ᾗ τὸ σπίτι του**. Εἰς τὴν παρερμηνείαν αὐτὴν ὀφείλεται καὶ ἡ συνώνυμος φράσις **πλούσια τὰ ἐλέη σου**, διότι τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐννοηθοῦν ὡς εὐτελεῖ καὶ πενιχρά, ἀλλ' ἄφθονα καὶ πλούσια. Ἡ φράσις λέγεται ἐννοουμένης ἢ καὶ προστιθεμένης ἐνίοτε τῆς κλητικῆς **Κύριε**, ἣτις δικαιολογεῖ καὶ τὸ **σου**, οὕτω δὲ τὸ **πλούσια τὰ ἐλέη σου, Κύριε**, σημαίνει βεβαίωσιν τῆς ὑπάρξεως πλουσίων ἀγαθῶν κατ' εὐδοκίαν τοῦ Κυρίου.

τὰ ἴδια, Παντελάκη μου, τὰ ἴδια, Παντελῆ μου.

Ἡ φράσις λέγεται εἰς δήλωσιν συνεχείας τῆς αὐτῆς ἀνιαρᾶς καταστάσεως πραγμάτων ἢ ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν ἀνιαρῶν πραγμάτων ἢ τῆς ἐμμονῆς προσώπου εἰς τὸ αὐτὸ δυσάρεστον πρᾶγμα ἢ ἐπὶ τοῦ ἀδιορθώτου ἀνθρώπου καὶ διαρκῶς σφάλλοντος. Φαίνεται ὅτι εἰς αὐτὴν ὑπόκειται πρόσωπον **Παντελῆς** καλούμενον ληφθὲν ὡς ὑπόδειγμα τῆς τοιαύτης δυσάρεστον καταστάσεως, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς ἡ φράσις ὑπὸ ἄλλων ὑπὸ τύπον μομφῆς. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐπανάληψις τῆς κλητικῆς **Παντελάκη μου, Παντελῆ μου**.

¹ Λουκ. 24, 18.

τὰ καλὰ τοῦ Γιάννη θέλουμε, τὸ Γιάννη δὲν τὸν θέλουμε.

Λέγεται εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπιδιώκει τις ὠφελήματα ἀπὸ πρόσωπον ἀντιπαθητικὸν ἢ μισητόν. Εἰς τὴν φράσιν πιθανῶς ὑπόκειται ἀνέκδοτον κάποιου Γιάννη περιφρονουμένου, ἀλλ' ἐπιζητουμένου διὰ τὰ ἐξ αὐτοῦ προερχόμενα ὀφέλη.

τὰ κοπανάει.

Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν φίλων τῶν ναρκωτικῶν ἢ φράσις *τὰ κοπανάει τὰ σκονάκια* καὶ ἀπλῶς *τὰ κοπανάει* σημαίνει παίρνει τὰ ναρκωτικὰ σκονάκια του. Εἰς αὐτὴν τὸ *κοπανάει* φαίνεται ὑπόλειμμα ἀρχαίας κατεργασίας τῶν στερεῶν ναρκωτικῶν, τὰ ὅποια διὰ τὴν καταστοῦν εὐληπτα *ἐκοπανίζοντο*, ἤτοι μετεβάλλοντο εἰς σκόνην διὰ κοπανίσματος ἢ τριβῆς. Συνώνυμος εἶναι καὶ ἡ φράσις *τὰ παίρνει τὰ σκονάκια του* ἢ *τὰ παραπαίρνει* εἰς περίπτωσιν μεγίστης ἀναισθησίας.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ὀπιομανεῖς ἢ ἡρωινομανεῖς ἢ κοκαίνομανεῖς καὶ οἱ παρόμοιοι φθάνουν εἰς κατάστασιν ἐσχάτης ἀναισθησίας, ἢ ὅποια δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀναισθησίαν τῆς μέθης, διὰ τοῦτο αἱ φράσεις *τὰ παίρνει τὰ σκονάκια του* καὶ *τὰ κοπανάει* μετὰ ἢ ἄνευ τοῦ *σκονάκια* καὶ *τὰ ἔχει κοπανημένα* σημαίνει καὶ πίνει, μεθύσκειται, διὸ καὶ λέγεται ὁμοίως *τὰ πίνει τὰ σκονάκια του* μὲ τὴν ἰδίαν σημασίαν. Κατὰ παρομοίωσιν δὲ πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν φαρμάκων λέγεται καὶ *παίρνει τὴ δόσι του* = πίνει. Εἰς τὸ ἰδιωματικὸν *τὸ κοπανάει* ἐννοεῖται τὸ *κρᾶσι* τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα ἀπεμακρύνθη πολὺ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν ἐννοίαν τῆς χρήσεως τῶν ναρκωτικῶν. Οὕτω λέγεται καὶ *κοπάνησε ἓνα κατοσταράκι, μιὰ μισὴ* κττ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ μεθυμένος καταλαμβάνεται συνήθως ἀπὸ ἐλευθεροστομίαν καὶ δὲν συγκρατεῖ τὴν γλῶσσαν του, ἐντεῦθεν προέκυψεν ἄλλη χρῆσις τῆς φράσεως καὶ τὸ *τοῦ τὰ κοπανάει* σημαίνει τοῦ ὁμιλεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια, τοῦ τὰ λέγει ἀπεριφράστως συνήθως ἐπὶ ψόγου. Ἐξίσου ὅμως πιθανὸν εἶναι ὅτι ἡ φράσις αὕτη εἶναι βραχυλογία τῆς πλήρους *τοῦ τὰ κοπανάει τὰ λόγια*, δηλαδὴ τοῦ κατεβάξει ὡς κοπανιές, ὡς ξυλιές, τὰ λόγια ἐννοεῖται τὰ ὑβριστικὰ ἢ τὰ ψεκτικὰ, διότι αὐτὰ μποροῦν νὰ παραβληθοῦν μὲ ξυλιές καὶ ὄχι τὰ καλὰ καὶ ἐπαινετικά.

τὰ λάθη εἶναι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Εἶναι μᾶλλον γνωμικόν, διὰ τοῦ ὁποίου θέλει νὰ δικαιολογήσῃ τις σφάλματα ἀνθρώπινα, διότι οὐδεὶς ἀναμάρτητος, εἰ μὴ μόνον ὁ Θεός.

τὰ λάθη πληρώνονται.

Ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται τὰ ἀναπόφευκτα ἐπακόλουθα τῶν σφαλμάτων του, καθὼς ἀναγκαίως πληρώνεται τὸ ἐπὶ ἔλαττον γενόμενον κατὰ τὴν πληρωμὴν χρημάτων λογιστικὸν λάθος, ἂν ἀνακαλυφθῇ.

τὰ λέει τῆς πεθερᾶς γιὰ νὰ τ' ἀκούσ' ἡ νύφη.

Τρόπος ἐμμέσου διαταγῆς ἢ εὐγενοῦς μομφῆς, ὅταν ἀποτείνῃ κανεὶς αὐτὴν ὄχι κατ' εὐθειαν εἰς τὸ πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον προσήκει, ἀλλ' ἐμμέσως δι' ἄλλου προσώπου, τὸ ὁποῖον εἶναι παντελῶς ἀνεύθυνον.

τὰ μαζεύω.

Ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ συμμαζεύωμεν τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ παραλάβωμεν μαζί μας ἀναχωροῦντες, ἢ ἀνωτέρω φράσις ἐπεκράτησε ἀπλῶς νὰ σημαίνῃ ἐτοιμάζομαι πρὸς ἀναχώρησιν ἢ ἀναχωρῶ. Λέγεται πολλάκις καὶ ἐπιτακτικῶς *μάζεψέ τα!* συνωνύμως πρὸς τὸ *ξεκουμπίσου!*

τὰ παθήματα γίνονται μαθήματα.

Περὶ τῆς σημασίας τῆς γνωμικῆς αὐτῆς φράσεως ἰδὲ *ὁ παθὸς μαθός.*

τὰ παίζω ὅλα γιὰ ὅλα.

Εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον καὶ τὰ παρόμοια τυχερὰ παιγνίδια διακυβεύει τις ἀποφασιστικὰ μεγάλα ἐνίοτε ποσὰ μὲ τὴν ἐλπίδα μεγάλου κέρδους. Παίζει δηλαδὴ διὰ μιᾶς ὅλα τὰ χρήματα ποὺ ἔχει μαζί του διὰ νὰ κερδίσῃ ὅλα τὰ προκείμενα χρήματα τοῦ παιγνίου. Καμμιά φορὰ ἐν ἑλλείψει χρημάτων παίζει καὶ τὰ κοσμήματα ποὺ φέρει μαζί του καὶ τὰ ρούχα του καὶ ὅ,τι ἄλλο πολύτιμον ἔχει. Ἀπεδῶ ἔχει τὴν γένεσιν ἢ ἀνωτέρω φράσις, ἢ ὁποῖα σημαίνει διακινδυνεύω τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀρκεῖ νὰ ἐπιτύχω ἓνα μεγάλο κέρδος ποὺ ἐπιδιώκω.

τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι.

Ἐπειδὴ συχνάκις ἀπαντᾶται ἡ φράσις εἰς τὴν λογίαν χρῆσιν καὶ τείνει καὶ αὐτὴ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ λάβῃ χαρακτῆρα δημῶδη, διὰ τοῦτο καταχωρίζομεν καὶ αὐτὴν εἰς τὴν σειρὰν τῆς δημῶδους φρασεολογίας. Εἶναι ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον «ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ»¹ καὶ ἰσοδυναμεῖ κατ' ἔννοιαν πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς «τοῦτό ἐστι δίκαιον, τὸ προσῆκον ἐκάστῳ ἀποδιδόναι».

¹ Ματθ. 22, 21 καὶ Λουκ. 20, 25.

τ' εἶχες, Γιάννη;—τ' εἶχα πάντα!

Μερικά κύρια ὀνόματα ἔχουν τὸ ἀτύχημα διὰ λόγους ἱστορικούς, κοινωνικούς, λαογραφικούς κττ. νὰ καταστοῦν δηλωτικὰ σκωμμάτων. Ἀναφέρομεν ὡς παραδείγματα τὸ Ἀντώνης, τὸ Βασίλης, τὸ Γεώργης, τὸ Βαγγέλης, τὸ Λουκᾶς, τὸ Σπῦρος κ. ἄ. Πβ. τὴν παροιμίαν «κόψε πρῖνο, κάνε Ἀντώνη κι ἀπὸ πλάτανο Μανόλη καὶ ἄν πῆς καὶ γιὰ τὸ Γιάννη, ὅ,τι ξύλο νὰ ἔναι κάνει». Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ κατέστη πάγκοινων ὡς δηλωτικὸν διανοητικῆς κατωτερότητος εἶναι τὸ **Γιάννης**¹. Ὡς γνωστὸν **Γιάννηδες** καὶ **Γιαννάκια** ἀποκαλεῖ ὁ λαὸς τοὺς νεοσυλλέκτους στρατιώτας, διότι προξενοῦν τὴν ἐντύπωσιν ἀνθρώπων χαζῶν, πάγκοινων δὲ εἶναι καὶ τὸ γνωμικὸν «σαρανταπέντε **Γιάννηδες** ἐνὸς κοκόρου γνῶσι». Ἐκ τῆς τοιαύτης λαϊκῆς πρὸς τὴν νοημοσύνην τοῦ **Γιάννη** ἀνυποληψίας ἐξεπήδησε καὶ ἡ φράσις **τ' εἶχες Γιάννη;—τ' εἶχα πάντα!** δηλαδή διὰ τὸν **Γιάννην** αἱ καταστάσεις κατ' ἀκολουθίαν τῆς διανοητικῆς στασιμότητος μένουσιν πάντοτε αἱ αὐταί. Ἐντεῦθεν γενικευθεῖσα ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ τῆς ἀμεταβλήτου ἐν γένει καταστάσεως ἀνθρώπου.

τελείωσαν τὰ ψέματα.

Ἡ φράσις λέγεται, ὅταν θέλη τις νὰ δηλώσῃ ὅτι ἔπαυσεν ἡ ἀβεβαία καὶ ἀσταθῆς κατάστασις τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα πῆραν πλέον τὴν σταθερὴν καὶ φυσικὴν των κατεύθυνσιν. Αὕτη θεωρεῖται ἀλήθεια σχετικὰ πρὸς τὴν προηγουμένην κατάστασιν, ἢ ὁποῖα καὶ ἄν δὲν ἦτο ψευδῆς ἐν τῇ κυριολεξίᾳ, ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ τοιαύτη ἔνεκα τῆς ρευστότητος καὶ ἀσταθείας της. Ἡ φράσις ὑπὸ ἄλλην λεκτικὴν ἔκφρασιν εἶναι γνωστὴ καὶ εἰς ἰδιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα λέγεται καὶ τὸ σατιρικὸν δίστιχον:

*πάνε πάνε τὰ ψέματα κι ἀρχίνησαν τ' ἀλήθεια,
ἐγέννησε ὁ ποντικὸς κ' ἔκανε κολοκύθια.*

τενεκὲς ξεγάνωτος.

Ὁ λευκοσίδηρος εἶναι μέταλλον χρησιμώτατον, ἀλλ' ἅμα παλαιώσῃ καὶ ἀρχίσῃ νὰ σκουριάζῃ, εἶναι γιὰ πέταμα, διότι δὲν καθαρίζεται οὔτε γανώνεται διὰ κασιτέρου. Μεταφορικῶς δὲ λέγεται τὸ **τενεκὲς ξεγάνωτος** δι' ἄνθρωπον κουτόν, μωρὸν καὶ χωρὶς καμμίαν πνευματικὴν ἀξίαν, ἄνθρωπον δηλαδή, ὅστις δὲν θὰ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ ἐμφανισθῇ καλύτερος ἀπὸ ὅ,τι εἶναι τώρα. Τὴν ἰδίαν σημασίαν μὲ τὴν φράσιν προσέλαβε καὶ μόνον ἡ λέξις **τενεκὲς**.

¹ Πβ. περὶ τούτων *N. Πολίτου*, Παροιμ. 3, 634-642.

τῆς ἔβγαλε τὰ μάτια.

Καὶ ἡ ἐκκλησία ὑμνησε «τὴν ὠραιότητα τῆς παρθενίας καὶ τὸ ὑπέρολαμπρον τῆς ἀγνείας» καὶ δὲν ἠῦρεν «ἐγκώμιον ἐπάξιον» τῆς παρθενικῆς ἀγνότητος. Ἡ ἀπώλεια αὐτῆς ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν μεγαλυτέραν σωματικὴν πῆρωσιν, ὅποια εἶναι ἡ στέρησις τοῦ φωτὸς τῶν ὀφθαλμῶν. Ὅθεν ἡ εἰρημένη φράσις ἐπὶ τῇ ἀποπλανήσει παρθένου.

τῆς κακῆς συμφορᾶς.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ προᾶγμα εὐτελέστατον ἢ πρόσωπον ἀθλιώτατον, οἷον *προᾶμα - κορίτσι - παιδὶ - φαεῖ - φίλος τῆς κακῆς συμφορᾶς*. Δηλαδή προᾶγμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόκτησις ἀποτελεῖ κακὴν συμφορὰν, ἢ πρόσωπον ἀποτελοῦν συμφορὰν διὰ τὸν ἔχοντα οἰανδήποτε σχέσιν μὲ αὐτό.

τί Θεὸ λατρεύει;

Ἡ ἀπορηματικὴ αὐτὴ φράσις συνηθίζεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις εἶναι κρυφίνους ἢ τοῦ ὁποίου δὲν κατορθώνει τις νὰ ἐννοήσῃ τὰ πραγματικὰ φρονήματα καὶ τὰς πραγματικὰς σκέψεις, ἐνὶ λόγῳ τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ ἄνθρωπον ἀδύλων θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τὸν ὁποῖον δὲν ἐννοεῖ τις ἂν εἶναι ὀρθόδοξος ἢ καθολικὸς ἢ διαμαρτυρόμενος, χριστιανὸς ἢ ἄλλης θρησκείας ὁπαδὸς κττ.

τί νὰ κρυβόμαστε πίσω ἀπ' τὸ δάκτυλο;

Ἡ φράσις λέγεται εἰρωνικῶς συνήθως εἰς ἄνθρωπον, ὅστις θέλει νὰ συγκαλύψῃ πράξεις του πασιδήλους, αἱ ὅποια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκαλυφθοῦν, ὅπως δὲν δύναται καὶ αὐτὸς νὰ κρυβῆ πίσω ἀπὸ τὸ δάκτυλό του.

τὸ αἷμα νερὸ δὲ γίνεται κι ἂν γίνεται, δὲν πίνεται.

Ὅταν λέγωμεν περὶ ἐνὸς προσώπου εἶναι *αἷμα μας*, ἐννοοῦμεν ὅτι εἶναι τοῦ αὐτοῦ αἵματος, πρόσωπον στενωῶς συγγενικόν, υἱός, ἀδελφὸς ἢ καὶ ἀνεμιός. Τὸ δὲ ἀνωτέρω φραστικὸν γνωμικὸν δηλοῖ ὅτι, ὅπως τὸ αἷμα τὸ ρέον εἰς τὰς φλέβας τοιούτων προσώπων δὲν δύναται ν' ἀλλοιωθῆ χυμικῶς, οὕτω καὶ ἡ τυχὸν γεννωμένη μεταξὺ των δυσμενῆς διάθεσις δὲν δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς ἔχθραν ἀδιάλλακτον¹ καὶ ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἐπέλθῃ συμφιλίωσις.

¹ Πβ. καὶ Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *αἷμα* 1.

τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς μου.

Τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶναι παντοῦ τὸ ἴδιον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ καρδιά εἶναι τὸ κεντρικὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον τὸ διοχετεύει παντοῦ καὶ κανονίζει τὴν κυκλοφορίαν, ἐνομίσθη ὅτι εἰς δεδομένην στιγμήν τὸ περιεχόμενον εἰς αὐτὴν αἷμα εἶναι τὸ πολυτιμότερον τοῦ ὄλου ἐν κυκλοφορίᾳ εὐρισκομένου. Καὶ ὅταν λέγωμεν *δίνω τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς μου*, ἐννοῦμεν ὅτι δίδομεν τὰ πάντα, ὅ,τι πολυτιμον ἔχομεν, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς μας.

τὸ βιολί του, τὸ ἴδιο βιολί.

Ἄμφότεραι αἱ φράσεις λέγονται δι' ἀνθρωπον, ὅστις ἐμμένει εἰς τὴν γνώμην του ἢ ἐπιδεικνύει τὴν ἰδίαν συμπεριφορὰν μὴ ἐννοῶν νὰ μεταβάλλῃ αὐτὰς¹. Ὑπόκειται εἰς αὐτὰς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνέκδοτον ἀνθρώπου ἐμμανοῦς βιολιστοῦ, ὅστις δὲν ἔπαυε παίζων βιολί ἢ ἐπαναλαμβάνων τὸν ἴδιον σκοπὸν παρὰ τὰς γινομένας συστάσεις, ὅπως παύσῃ ἐνοχλῶν τοὺς ἄλλους. Συνώνυμος φράσις *τὸ χαβᾶ του*.

τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας ἔχει ἀπάνω του.

Τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας κατόπιν μαγικῶν πράξεων ἐπ' αὐτοῦ πιστεύεται ὅτι ἀποκτᾶ τὴν ἰδιότητα ἐρωτικοῦ φίλτρου. Λοιπὸν λέγεται, συνήθως χάριν ἀστειότητος, δι' ἀνθρωπον, ὅστις ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ γνωριμίας γεννᾷ τὴν συμπάθειαν καὶ ἀγάπην, ὅτι φέρει μαζί του τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας.

τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

Εἶναι τὸ γνωστὸν ρητὸν τοῦ εὐαγγελίου², δι' οὗ Ἰησοῦς μέμφεται ἐλαφρῶς τοὺς ἀποκοιμηθέντας μαθητάς του ἐν τῷ κήπῳ Γεσθημανῆ, διότι καταληφθέντες ἀπὸ τὴν γλύκαν τοῦ ὕπνου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ γρηγορήσουν μίαν ὥραν μετ' αὐτοῦ, ἐνῶ ὀλίγον πρὶν τὸν διεβεβαίωσαν ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ βαδίσουν μαζί του καὶ εἰς τὸν θάνατον. Ὡς φράσις τῆς λογίας γλώσσης ἐπεκράτησε νὰ λέγεται εἰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ σωματικὴ ἀντοχὴ καὶ δύναμις δὲν εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὴν διανοητικὴν ζωτικότητα, ἣτις διατηρεῖται ἀκεραία.

¹ Ἰδ. Λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς λ. *βιολί*.

² Ματθ. 26, 42 καὶ Μάρκ. 14, 38.

τὸ μωρὸν ἄλας.

Λέγεται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ «ὕμεις ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς, ἐὰν τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται ;»¹ καὶ «ἐὰν τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται ;»² Τὸ «ἐὰν μωρανθῇ τὸ ἄλας» σημαίνει ὄχι ἂν γίνῃ μωρὸν, διότι αὐτὸ εἶναι ἀφύσικον καὶ ἀδιανόητον, ἀλλ' ἂν ἀποβάλλῃ τὴν φυσικὴν του ιδιότητα, ὅτε βέβαια δὲν δύναται ν' ἀποκτήσῃ αὐτὴν δι' ἄλλου μέσου. Διὸ καὶ ἐρωτᾷ ὁ Ἰησοῦς «ἐν τίνι ἀλισθήσεται ;» ἢ «ἐν τίνι ἀρτυθήσεται ;» εἰς περίπτωσιν τοιαύτης μωρίας, τ.ἔ. ἀπωλείας τῆς ἀλμυρᾶς ιδιότητός του ; Λοιπὸν ἐκ τῶν χωρίων τούτων προέκυψεν ἡ λογία φράσις **τὸ μωρὸν ἄλας** λεγομένη δι' ἄνθρωπον μωρὸν.

τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ.

Εἶναι ἀπὸ τῆν ρῆσιν τοῦ εὐαγγελίου «ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ καὶ οὐ οὐ, τὸ δὲ περισσὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν»³. Ὅτι δηλαδὴ ἡ εἰλικρίνεια καὶ φιλαλήθεια ὑμῶν πρέπει νὰ εἶναι τόσον πιστευτὴ καὶ ἀδιαφιλονίκητη, ὥστε πρὸς στήριξιν τῆς ἀληθείας νὰ ἀρχῇ **ἕνα ναὶ καὶ ἕνα ὄχι**. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ **ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ** ἀπετέλει φράσιν ὡς ἐξάγεται καὶ ἀπὸ ἄλλα χωρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Πβ. Ἀπόστ. Παῦλ. «Ἡ ἄ βουλευομαι, κατὰ σάρκα βουλευομαι, ἵνα ἦ παρ' ἐμοὶ τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ ; Πιστὸς δὲ ὁ Θεὸς ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὐ. Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ υἱὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐν ὑμῖν δι' ἡμῶν κηρυχθεὶς. . . οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὐ, ἀλλὰ ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν»⁴. Ἰάκωβ. «ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ, ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε»⁵.

τὸν ἀνεβάξω ἕς τὰ οὐράνια.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐπαινοῦμεν ὑπερβαλόντως οἶονεὶ ἀννηψώνοντες αὐτὸν κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον **μέχρι τρίτου οὐρανοῦ**. Διὸ καὶ ἡ ἀντίθετος ὅλως ἔννοια ἐκφράζεται διὰ τοῦ **τὸν κατεβάξω ἕς τὴ γῆ**.

τὸν δουλεύω.

Ἡ φράσις σημαίνει κατεργάζομαι τι εἰς βάρος τινός, κοροϊδεύω, ἐμπαίζω, παγιδεύω κττ. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τὴν κατεργασίαν τῆς

¹ Ματθ. 5, 13.

² Λουκ. 14, 34.

³ Ματθ. 5, 37.

⁴ Κορινθ. Β, 1, 17 — 19.

⁵ 5, 12

ζύμης, ἢ ὁποῖα διὰ τὸ νὰ γίνῃ καλὴ χρειάζεται πολλὴν ὥραν νὰ τὴν ζυμώσῃ τις. Διὸ καὶ λέγεται *τὸ δουλεύω τὸ ζυμάρι* = τὸ ζυμώνω πολύ, *χρειάζεται δούλεμα τὸ ζυμάρι γιὰ νὰ γίνῃ καλὸ* κτ. Συνεκδοχικῶς λέγεται καὶ *δουλεύω τὴν ὑπόθεσι* = μηχανῶμαι τι διὰ τὴν ὑπόθεσιν. Ἐπομένως *δουλεύω τὸν δεῖνα* σημαίνει τρόπον τινὰ μαλάσσω τὸ σῶμα του πολλὴν ὥραν, πρᾶγμα ὅχι πολὺ εὐχάριστον, καὶ μεταφορικῶς πειράζω, ἐνοχλῶ, σκώπτω.

τὸν ἔξωσαν τὰ φίδια.

Ἡ φράσις σημαίνει κατάλαβε τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Φαίνεται ὅτι προ-ἤλθεν ἀπὸ εἰκονικὰς παραστάσεις ἀνθρώπων εὐρισκομένων ἐν ἀγωνίᾳ, διότι τοὺς ἔχουν περιτυλίξει φίδια.

τὸν καιρὸ ποὺ δέναν τὰ σκυλλιά μὲ τὰ λουκάνικα.

Ὅταν οἱ σκύλλοι εἶναι χορτᾶτοι, καὶ ἂν ἀντὶ σχοινίων χρησιμοποίησῃ κανεῖς λουκάνικα γιὰ δέσιμό τους, δὲν τοὺς γεννᾶται ἢ ὄρεξις νὰ τὰ πειράξουν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν *κάθε πέρσι εἶναι καὶ καλύτερο*, θεωροῦνται κατὰ κανόνα οἱ περασμένοι χρόνοι ὡς εὐτυχέστεροι τῶν παρόντων. Τότε ἦσαν τόσον ἄφθονα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, ὥστε ὅχι οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ σκύλλοι δὲν πεινοῦσαν ποτέ. Πιθανὸν εἶναι ὅτι εἰς τὴν φράσιν ὑπόκειται καὶ σχετικὸν ἀνέκδοτον.

τὸν κακό του τὸν καιρὸ ἢ τὸ φλάρο!

Ἡ ἀρατικὴ αὕτη φράσις εἶναι βραχυλογικὴ ἔκφρασις. Νομίζω ὅτι τὸ πλήρες θὰ ἦτο *νὰ βρῆ τὸν κακό του τὸν καιρό*, δηλαδή νὰ συναντήσῃ τὴν πλέον δυσμενῆ περίστασιν, τὴν ὁποῖαν δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ καὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἄξιος. Λέγεται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ *τὸν κακό του τὸ φλάρο!* ὅπου τὸ *φλάρος* εἶναι μὲ τὴν σημασίαν τοῦ διαβόλου, ὅπως λέγεται ἰδιωματικῶς ὡς ἀρατικὴ φράσις *᾽ς τὸ φλάρο!* = *᾽ς τὸ διάβολο!*

τὸν κάνω ἀπὸ τῆ δουλειά του.

Εἶναι βραχυλογία. Ἡ πλήρης ἔκφρασις ἦτο *τὸν κάνω νὰ χασομερᾷ ἀπὸ τῆ δουλειά του* = τὸν ἀπασχολῶ διὰ λόγων ἢ ἔργων, ὥστε ν' ἀφήσῃ τὴν καθ' ἑαυτοῦ ἐργασίαν του καὶ ν' ἀσχολῆται εἰς πράγματα ἄλλότρια ἢ ἀδιάφορα δι' αὐτόν.

τὸν κάνω πέρα.

Ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν *τὸν κάνω νὰ πάῃ παραπέρα ἢ πέρα*, δηλαδή τὸν ἀναγκάζω νὰ μετατοπισθῇ ἀπώτερα, ἐγεννήθη ἢ ἀνωτέρω βραχυλογικὴ φρά-

σις λεγομένη περιφρονητικῶς καὶ σημαίνουσα τὸν ἀπομακρύνω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, διακόπτω τὰς σχέσεις μαζί του.

τὸν πῆραν οἱ διαβόλοι.

Ἡ φράσις μεταφορικῶς σημαίνει κατελήφθη ὑπὸ ἐξάλλου ἀγανακτήσεως. Προῆλθε δὲ ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς δαιμονοπληξίας, διότι νομίζεται ὅτι αἱ σφοδραὶ ψυχικαὶ ἐκρήξεις εἶναι ἀποτέλεσμα δαιμονικῆς ἐνεργείας. Λέγεται καὶ **τὸν πῆρε ὁ διάβολος καὶ τὸν σήκωσε** ἢ ἀπλῶς **τὸν πῆρε καὶ τὸν σήκωσε** μετὰ τὴν ἰδίαν ἐννοίαν. Ὁ Ν. Πολίτης λέγει ὅτι ἡ φράσις λέγεται «ἐπὶ μεγάλης ἀκαταστασίας καὶ ταραχῆς»¹.

τὸν πῆραν τὰ γεράματα ἢ τὰ χρόνια.

Εἰς τὰς φράσεις αὐτὰς τὸ ρῆμα **πῆραν** ἔχει τὴν ἐννοίαν κατέλαβαν, ἐκυρίευσαν, ἣτις σημασία πιστοποιεῖται καὶ εἰς ἄλλας ἐκφράσεις, οἷον **πῆραν οἱ Τοῦρκοὶ τὴν Πόλιν, πήραμε τὰ Γιάννενα, τὴ Θεσσαλονίκη** κττ. Καὶ ἀληθῶς ὁ γηράσκων φαίνεται σὰν νὰ ἔχει κυριευθῆ ἀπὸ τὸν πανδαμάτορα χρόνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπάρχει δυνατότης ν' ἀπαλλαγῆ.

τὸ παίρνω ἢ τὰ παίρνω τοῖς μετρητοῖς.

Εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἐμπορίου **ἀγοράζω τοῖς μετρητοῖς** λέγεται κατ' ἀντιδιαστολὴν τοῦ **ἀγοράζω ἐπὶ πιστώσει**. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ ἀγοραστὴς πληρώνων ἀμέσως τὴν ἀξίαν τοῦ ἐμπορεύματος θεωρεῖται σοβαρώτερος τοῦ ἀγοράζοντος ἐπὶ πιστώσει, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ κανένας κατεργάρις ἢ ἀπατεῶν καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον νὰ **τοῦ σκάση κανόνι** τοῦ πωλοῦντος ἐμπορίου καταχρώμενος τῆς ἐμπιστοσύνης του. Ἀπεδῶ ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἢ φράσις **τὸ παίρνω τοῖς μετρητοῖς** ἐννοεῖται τὸ ἐμπόρευμα ἢ **τὰ παίρνω τοῖς μετρητοῖς** ἐνν. τὰ ἐμπορεύματα, τὰ πράγματα, ἢ ὁποῖα μετέπεσεν εἰς τὴν μεταφορικὴν ἐννοίαν ἐκλαμβάνω τοὺς λόγους ἄλλου ὡς σοβαροῦς, ὡς πραγματικούς, ἐνῶ ἀπλῶς οὗτος ἐνεργεῖ ἢ ὀμιλεῖ ἀστειευόμενος ἢ δολιευόμενος, **παίρνω ἀστεῖον τι ᾽ς τὰ σοβαρά.**

τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ σορολόπ.

Εἰς τὴν Τουρκικὴν τὸ **sorolop** εἶναι μόριον δηλωτικὸν τῆς ταχείας καὶ ἀπλήστου καταβροχθίσεως. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν **τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ σορολόπ** ἢ **σορολόπ** σημαίνει κάμνω πῶς δὲν ἐννοῶ, κάμνω ἔργα ἀνάρομστα ἢ ἀδιαφορῶ τελείως περὶ

¹ Παροιμ. 4, 400.

ὑποθέσεώς τινος. Αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ λέξις *σορολόπ*, ἐφόσον γνωρίζω, δὲν φαίνεται ἔχουσα ὠρισμένην σημασίαν εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ οὐδέποτε λέγεται μονομερῶς, φαίνεται ὅμως ὅτι ἄλλοτε εἶχε καὶ ἐσήμαινε τὴν ἀδηφαγίαν, τὴν λαιμαργίαν. Καὶ ἐπειδὴ ἦσαν καὶ εἶναι κοινόταται αἱ φράσεις *τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ φαεῖ*, *᾽ς τὸ κρασί*, *᾽ς τὸ πιστὸ* κτ.,¹ ἀναλογικῶς πρὸς αὐτὰ ἐλέχθη καὶ *τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ σορολόπ*. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος ποῦ *τὸ ρίχνει ᾽ς τὸ φαεῖ*, *᾽ς τὸ κρασί* κτ. παρέχει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι δὲν σκέπτεται διὰ τίποτε ἄλλο, ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ πάντα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φαεῖ καὶ τὸ κρασί, ἐντεῦθεν καὶ *τὸ ρίχνω ᾽ς τὸ σορολόπ* προσέλαβε τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπορροφημένου ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν ἀδιαφορῶ τελείως διὰ κάθε ἄλλο πρᾶγμα ἢ ὑπόθεσιν τινα καὶ ἔπειτα κάμνω πὼς δὲν ἔννοῶ καὶ κατόπιν κάμνω ἔργα ἀνάμοστα.

τοῦ βρῆκε τὸ κουμπί.

Ἡ φράσις πιθανῶς ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς *τῆς βρῆκε τὸ κουμπί* καὶ ἐκυριολεκτεῖτο ἐπὶ τοῦ γυναικείου στηθοδέσμου, μεταφορικῶς δὲ ἐδήλωσε τὴν ἠθικὴν ἀδυναμίαν, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις γενικῶς ν' ἀντιλέγη, νὰ ἐπικρίνη κτ.

τοῦ γεμίζει τὸ μάτι.

Ἡ ἐξωτερικὴ ὠραία καὶ παραστατικὴ ἐμφάνισις προσώπου εἶναι ὡσὰν νὰ γεμίξη τὸ βλέμμα τοῦ θεωμένου αὐτόν. Ὅθεν μεταφορικῶς *τοῦ γεμίζει ὁ δεῖνας τὸ μάτι* σημαίνει ὅτι τοῦ κάμνει ἐντύπωσιν διὰ τὸ ὠραῖον παρουσιαστικόν, ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τὰ ἠθικά του χαρίσματα.

τοῦ Γιάννη τὰ καλὰ τὰ θέλουμε, τὸ Γιάννη δὲν τὸν θέλουμε.

Λέγεται εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπιδιώκει τις ὠφελήματα ἀπὸ πρόσωπον ἀντιπαθητικὸν ἢ μισητὸν ἢ γενικῶς πρόσωπον, πρὸς τὸ ὁποῖον δὲν ἔχομεν κανένα δεσμὸν συμπαθείας. Εἰς τὴν φράσιν πάντως ὑπόκειται ἀνέκδοτον κάποιου Γιάννη περιφρονομένου μὲν, ἀλλ' ἐπιζητουμένου διὰ τὰ ἐξ αὐτοῦ προερχόμενα καλὰ.

τοῦ δίνω τὰ παπούτσια ᾽ς τὸ χέρι.

Τὸ νὰ προσφέρῃ κανεὶς εἰς φιλοξενούμενον πρόσωπον ὁ ἴδιος τὰ ὑποδήματα εἰς τὸ χέρι ὑποδεικνύων οὕτω εἰς αὐτὸ νὰ τὰ φορέσῃ εἶναι σὰν νὰ τοῦ λέγῃ νὰ φύγῃ. Ἐντεῦθεν ἢ φράσις *τοῦ δίνω τὰ παπούτσια ᾽ς τὸ χέρι* σημαίνει ἀποπέμπω τινὰ σκαιῶς χωρὶς νὰ τηρήσω κανένα πρόσχημα εὐγενείας. Λέγεται καὶ βραχυλογικῶς *τοῦ δίνω τὰ παπούτσια*.

¹ Ἴδὲ περὶ τῶν φράσεων τούτων Λεξικογραφικὸν Δελτίον 5 (1948) 122.

τοῦ καθαρίζου ἀβγά.

Ἡ φράσις λέγεται εἰρωνικῶς δι' ἄνθρωπον, ὅστις χασκογεῖται χωρὶς νὰ ὑπάρχη αἰτία δικαιολογοῦσα τοῦτο. Ἡ μεταφορὰ φαίνεται ἀπὸ τὴν δικαιολογημένην χασκὴν καὶ τὰ παρομοιοῦντα γέλια μικροῦ παιδιοῦ βλέποντος ὅτι τοῦ καθαρίζου ἀβγὸ διὰ νὰ φάγη.

τοῦ καλοῦ καιροῦ.

Ἡ φράσις θὰ ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς ἐπὶ προϊόντων τῆς δενδροκομίας καὶ γεωργίας ἀρίστων εἰς τὸ εἶδος καὶ ὠραίων εἰς τὴν ἐμφάνισιν ὀφειλομένην εἰς τὰς εὐνοϊκὰς καιρικὰς συνθήκας καὶ ἰδίως ἐπὶ καρπῶν ὠρίμων, ὡς λέγεται σήμερον ἐν Αἰτωλία **σταφύλια τοῦ καλοῦ καιροῦ**—ὄριμα. Ὅτι ἐντεῦθεν ἡ ἀρχή, μαρτυρεῖ ἡ παροιμία Ζακύνθου «τοῦ κακοῦ καιροῦ τὰ νέφη, τό 'να πάει, τ' ἄλλο ἔρχεται» ἐπὶ κακῶν ἔξεων διακοπτομένων πρὸς καιρὸν καὶ ἐπανερχομένων¹. Ἀπὸ τοιαύτας χρήσεις ὀρμηθεῖσα ἡ φράσις **τοῦ καλοῦ καιροῦ** ἐλέχθη καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐπὶ λόγου, οἷον **κουβέντα τοῦ καλοῦ καιροῦ**—λόγος καλός, λόγος σωστός, ἐν Δημητσάνᾳ **βρέχει τοῦ καλοῦ καιροῦ**—βρέχει πολύ, ἐν Κυπαρισσίᾳ καὶ Πάτραις **κουβεντιάξει τοῦ καλοῦ καιροῦ**—ὀμιλεῖ μεγαλοφώνως, δυνατά. Γενικώτερα δὲ εἰς τὴν κοινὴν ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐπὶ καταστάσεων, αἱ ὁποῖαι δηλοῦν ὑπερβολὴν ἐν γένει ἐπὶ καλοῦ ἢ καὶ κακοῦ, οἷον **κοιμᾶται, τραγουδάει, τρώει τοῦ καλοῦ καιροῦ**—κοιμᾶται βαθιά, τρώγει πολύ, τραγουδάει ὠραῖα, **δέρονται τοῦ καλοῦ καιροῦ**—ἀλληλοκτυπῶνται γιὰ καλά, **βρίζονται τοῦ καλοῦ καιροῦ** κττ.

τοῦ μπαίνω 'ς τὸ μάτι.

Ἐκ μεταφορᾶς ξένου σώματος εἰσερχομένου εἰς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ μὴ ἐπιτρέποντος ἡσυχίαν ἐπεκράτησε νὰ λέγεται **τοῦ μπαίνω 'ς τὸ μάτι** δι' ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου προκαλοῦμεν τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος δι' ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἑμεῖς, στερεῖται δὲ αὐτός.

τοῦ ξεσήκωσε ἢ τοῦ σήκωσε τὰ μυαλά.

Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐμβάλλει τις εἷς τινα τὴν ἰδέαν νὰ κάμη τι, τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται νὰ μὴ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον του, νὰ λάβῃ μίαν ἀπόφασιν παρακινδυνευμένην, λέγονται αἱ ἀνωτέρω φράσεις. Ἡ ἀνύψωσις τῶν μυαλῶν ἐπὶ τῆς μεταφορικῆς ταύτης ἐννοίας ἔχει, νομίζω, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἔπαρσιν τῆς κεφαλῆς, ἢ ὁποῖα περιέχει τὰ μυαλά. Τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν ἐνισχύει ἡ φράσις τῆς ἀρχαίας «ἐπηρμένη κεφαλὴ», ἢ ὁποῖα σημαίνει καὶ τὴν κενὴν ἐξ ἀλογίστου ἐπάρσεως κεφαλῆν.

¹ *Δεωνίδα Ζώη*, Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου, ἐν Ζακύνθῳ 1898, σελ. 1139.

τοῦ ἴστριψε.

Εἶναι φράσις βραχυλογικὴ ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν **τοῦ ἴστριψε ἢ βίδα**. Ὁ ἐγκέφαλος θεωρεῖται τρόπον τινὰ ὡς μηχανισμός, τοῦ ὁποίου τὰ διάφορα μέρη συνεχόνται διὰ κοχλιωτῶν ἤλων. Καὶ φυσικὸν εἶναι, ὅταν χαλαρωθῇ, ὅταν στρίψῃ μία βίδα, νὰ δημιουργηθῇ ἀνωμαλία τῆς ἐγκεφαλικῆς λειτουργίας. Ὅθεν δι' ἄνθρωπον, ὅστις τρελλαίνεται, λέγεται ἀπλῶς **τοῦ ἴστριψε** ἢ πληρέστερον **τοῦ ἴστριψε ἢ βίδα** ἢ κατὰ συνεκδοχὴν καὶ **τοῦ ἴστριψε τὸ μυαλό**. Πβ. καὶ φράσιν εἶναι βίδα¹.

τοῦ τὴν ἔσκασα.

Σκάει ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ φυτοῦ καὶ προβάλλει τὸ ἄνθος. Καμμιά φορά, ὅταν ὑπάρχῃ ἰσχυρὰ ἱκμάδα καὶ ζωτικότης τοῦ φυτοῦ, τὸ σκάσιμον γίνεται σχεδὸν ἀκαριαίως. Καὶ λέγεται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν **ἔσκασε τὸ μπουμπούκι**. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν τὰ ἀμετάβητα ῥήματα λαμβάνονται πολλάκις καὶ μεταβατικῶς, ἔσχηματίσθη ἡ φράσις **τοῦ τὴν ἔσκασα** ἐννοεῖται τὴν κοροϊδίαν, τὴν ἀπάτην κττ. μὲ τὴν σημασίαν τὸν γέλασα, τὸν ἐξηπάτησα. Δηλαδή τοῦ παρουσίασα κάτι τὸ αἰφνίδιον, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῇ τίποτε.

τοῦ τσίκνισαν τὸ φτερό.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου αἰφνιδίως παρουσιαζομένου καὶ μάλιστα εἰς ὦραν ὀρεκτικοῦ φαγητοῦ, ὡσὰν νὰ πῆρε εἶδησιν δι' αὐτὸ ἀπὸ τὸ τσίκνισμα τοῦ τριχοειδοῦς πτιλώματος τῆς διὰ μαγείρεμα παρασκευαζομένης κόττας.

τοῦ ψήνω τὸ ψάρι ἴς τὰ χεῖλη.

Εἰς τὰ ἰδιώματα Μεσολογγίου καὶ Ἡλείου **τοῦ ψήνω τὸ ψάρι ἴς τὴ γλῶσσα** σημαίνει τὸν βασανίζω, τὸν κατατυρανῶ. Ἡ πληροφορία προέρχεται ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νομίζω ὅτι ἡ φράσις ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ ἀπειλητικὴν τινα ἔκφρασιν, ὁποία **θὰ ψήσω τὸ ψάρι ἴς τὴ γλῶσσα σου**, καθὼς ἀπειλητικὰ λέγομεν εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ **θὰ σοῦ βάλω πιπέρι ἴς τὴ γλῶσσα**. Ἦτοι θὰ χρησιμοποιήσω τὴν γλῶσσαν σου ὡς πλάκα λιθίνην ἢ πήλινην, θὰ τὴν πυρῶσω καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν θὰ ψήσω ψάρι. Ὡς γνωστὸν αὐτὸς ἦτο καὶ ἴσως εἶναι ἀκόμα ἓνας τρόπος ψησίματος τοῦ ψαριοῦ. Νομίζω λοιπὸν ὅτι συνεκδοχικῶς ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ **γλῶσσα τὸ χεῖλη** καὶ ἡ ἔννοια τῆς φράσεως, ἡ ὁποία ἐγενικεύθη, παρέμεινεν ἡ αὐτή.

¹ Λεξικογρ. Δελτ. 5, 13.

τρώνει με χρυσᾶ κουτάλια.

Ἐνδειξιν μεγάλου πλούτου ἀποτελεῖ ἡ χρησιμοποίησις ἐπιτραπεζίων πραγμάτων χρυσῶν. Ὅθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις κερδίζει πολλά καὶ σπαταλᾷ ἀφειδῶς ἐπιδεικνύων τὸν πλοῦτον του.

τρώνει τὴ χυλόπιττα.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἀποκρούονται αἱ προτάσεις συνοικεσίου. Δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξακριβώσω τὴν ἀκριβῆ σημασίαν τῆς λέξεως **χυλόπιττα**, ἡ ὁποία φαίνεται νὰ διαφέρει ἀπὸ τοῖς **χυλοπίττες**, τὸ γνωστὸν οἰκιακὸν παρασκεύασμα ἀπὸ φύλλα ζύμης μὲ γάλα καὶ ἄβγά. Πάντως εἰς τὴν παροιμιώδη φράσιν ὑπόκειται ἀνέκδοτον ἄγνωστον εἰς ἐμέ.

τρώνει τὸ καταπέτασμα.

Ἡ λέξις καταπέτασμα ἀκούεται πολλάκις εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ τὴν Μεγάλην Πέμπτην καὶ τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν. Λέγεται ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν «καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω»¹, «καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω»² καὶ «ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον»³. Τὸ **καταπέτασμα** ἦτο τὸ παραπέτασμα, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος ἐν Ἱερουσαλήμ ἐχώριζε τὰ λεγόμενα Ἁγία τῶν Ἁγίων, τὸ ἐσωτερικὸν ἄδυτον ἀπὸ τὸν κυρίως ναόν. Πῶς αὐτὸ ἐλέχθη ἀντὶ ὀνόματος τροφῆς, ὥστε νὰ σχηματισθῆ ἡ φράσις **τρώνει τὸ καταπέτασμα**=τρώνει πάρα πολύ, **τρώνει τὸν περιδρομο**; Τὸ ὅτι λέγεται καὶ **κλέβει τὸ καταπέτασμα, παίρνει τὸ καταπέτασμα** κττ. ἐπὶ τῆς ἐννοίας πάντοτε τοῦ πολλοῦ, τοῦτο μαρτυρεῖ, νομίζω, ὅτι, καθὼς συμβαίνει εἰς τὰς ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης λέξεις καὶ φράσεις, αἱ ὁποῖαι πολλάκις παρανοῦνται καὶ προσλαμβάνουν νόημα διάφορον τοῦ πραγματικοῦ, οὕτω καὶ ἐδῶ ἡ ἔκφρασις **τὸ καταπέτασμα ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω** ἐδήλωσε κάτι τὸ ὀλοκληρωτικὸν καὶ ἐντεῦθεν κατὰ παρανόησιν ἐγεννήθη ἡ ἐννοία τοῦ πολλοῦ.

τρώνει τὸ κουτόχορτο ἀφορολόγητο.

Εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ λίαν ἀφελοῦς καὶ μωροῦ καθισταμένου τοιοῦτου ἀπὸ τὴν ἄφθονον χρῆσιν τοῦ **κουτόχορτου**. Δὲν γνωρίζω ἂν λέγεται εἰς ἄλλην περιπτώ-

¹ Ματθ. 27, 51.

² Μάρκ. 15, 38.

³ Λουκ. 23, 45.

σιν ἢ λέξις **κουτόχορτο**. Ἐνταῦθα ἡ ἔννοια τοῦ εἶναι ὅτι αὐτὸ γεννᾷ τὴν κουταμάραν καὶ ὅσον περισσοτέραν ποσότητα φάγη τις καὶ δύναται νὰ φάγη ὅσον θέλει, διότι εἶναι πάμφθηνον ὡς ἀφορολόγητον, τόσον περισσότερο κουτὸς γίνεται. Συνώνυμος φράσις **τρῶει ἢ ἔφαγε τὸ κουτόχορτο μὲ τὸ κουτάλι**.

τρῶει τοῦ σκασμοῦ.

Πρόκειται περὶ βραχυλογικῆς ἐκφράσεως. Ἡ πλήρης θὰ ἦτο τρῶει τόσον πολὺ, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς βαθμὸν σκασμοῦ, διαρρηξέως τοῦ στομάχου. Συνώνυμος φράσις **τρῶει τοῦ καλοῦ καιροῦ**.

τύχη βουνό.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀσυνήθους εὐτυχίας, ἡ ὁποία εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε προσπίπτει ὡς βουνὸ ψηλὸ εἰς τὴν ὄρασίν μας.

ὕστερνή μου γνῶσι καὶ νὰ σ' εἶχα πρῶτα!

Ἡ φράσις λέγεται, ὅταν αἱ δευτέραι σκέψεις μᾶς φαίνονται σοφώτεραι τῶν πρώτων, αἱ ὁποῖαι ὁμως δυστυχῶς ἐπραγματοποιήθησαν καὶ δὲν εἶναι δυνατὴ ἐπανόρθωσις τοῦ γενομένου κακοῦ.

φάντης μπαστούνι.

Περὶ ἀνθρώπου ἀπροσοκῆτως ὄλως ἐμφανιζομένου λέγεται ἡ φράσις **παρουσιάστηκε σὰ φάντης μπαστούνι**. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ εἶδος παιδιᾶς παιγνιοχάρτων, καθ' ὃ ἡ ἀπόκτησις τοῦ χαρτιοῦ αὐτοῦ ἔχει μεγάλην ροπὴν εἰς τὴν νίκην ἢ τὴν ἥτταν τῶν παικτῶν.

φαρμακομύτης.

Ἡ λέξις αὕτη λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου μοχθηροῦ καὶ κακεντρεχοῦς, ὅστις δὲν λέγει οὔτε ἀνέχεται οἱ ἄλλοι νὰ λέγουν κανένα καλὸν λόγον δι' ἄλλον, ἀνθρώπου δηλονότι, ἀπὸ τὴν μύτην τοῦ ὁποίου καταρρέει ὡς ἡ συνήθης βλέννα δηλητηριον ἐκτοξευόμενον ἐναντίον ἄλλου. Ἡ μεταφορικὴ χρῆσις τῆς λέξεως μᾶς ὑπενθυμίζει ὁμοίας μεταφορικὰς χρήσεις τῆς **ρινὸς** παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Οὕτω λέγει ὁ Ὅμηρος ω 318... ἀνὰ ρῖνας δέ οἱ | δριμὺ μένος προύτυψε φίλον πατέρα εἰσορόωντι» καὶ ὁ Θεόκριτος 1,8 «καὶ οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ρινὶ κάθηται», ὅπερ ὁ Σχολιαστὴς ἐρμηνεύει «δξύχολός ἐστιν».

φάτε, μάτια, ψάρι και, κοιλιά, περιδρομο.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον κινεῖ σφοδρῶς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ὄρεξιν, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἀποκτήσωμεν. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ πειναλέος πού λαχταρᾷ τὸ ψάρι, δὲν εἶναι ὅμως εἰς τὴν ἐξουσίαν του νὰ τὸ φάγη. Ἡ ἔννοια τῆς φράσεως εἶναι ἀρατική. Ὁ πεινῶν καὶ ὀρεγόμενος τὸ ψάρι, τὸ ὁποῖον βλέπει μὲ ἀχόρταγα μάτια, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ τὸ φάγη, λέγει τρόπον τινὰ καθ' ἑαυτὸν «ἔσεῖς, μάτια μου, νὰ φάτε τὸ ψάρι, κ' ἐσύ, κοιλιά μου, νὰ φάς περιδρομο». Περὶ τῆς λέξεως *περιδρομος* ἐπραγματεύθημεν ἀλλαχοῦ¹. Πιθανὸν εἶναι ἡ φράσις νὰ ἔχη τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κάποιου ἀνέκδοτον.

φέρ' τονε 'ς τὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῆ καὶ τοῦ χρόνου.

Φράσις χαρακτηριστικὴ τῆς ἀγνοίας κοινοτάτων ἐκφράσεων εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις καὶ γενικώτερον τῆς ἀδεξιάς συμπεριφορᾶς ἀνθρώπου, καθὼς ἐκεῖνου, ὅστις θὰ ἔλεγεν ἐν γαμηλίῳ εὐχῇ *καὶ τοῦ χρόνου*, εὐχόμενος δηλαδὴ νὰ χρηρῆσθαι ὁ νεόνυμφος ἢ ἡ νεόνυμφη καὶ νὰ ξαναπαντρευθῆ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

φτύνω αἷμα.

Εἰς ἐκδήλωσιν ἀγανακτήσεως, στενοχωρίας καὶ σωματικῆς κοπώσεως εἰς ὑπέροχτον βαθμὸν λέγεται *φτύνω αἷμα*, οἷον *ἔφτυσα αἷμα ὥσπου νὰ τελειώσω τὴ δουλειά, ὥσπου νὰ τὸ χτίσω τὸ σπίτι* κττ. Ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς φθισιῶντας καὶ ὁ λέγων θέλει νὰ δηλώσῃ ὅτι κατήντησε φθισικός, ὥσπου νὰ κατορθώσῃ ἐκεῖνο πὺν ἤθελε.

φτωχὸς γεννιέται.

Διὰ πτωχὸν ἀνθρώπον κανένας δὲν ὀμιλεῖ οὔτε ἐνδιαφέρεται οὔτε κάμνει σχετικὸν λόγον, ἀν γεννηθῆ παιδὶ ἀπὸ πτωχοὺς γονεῖς. Ἀπεδῶ προῆλθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις, ἡ ὁποία λέγεται εἰς συγκέντρωσιν ἀνθρώπων, ὅταν πρὸς στιγμὴν παύσῃ πᾶσα συζήτησις καὶ ἐπικρατήσῃ ἀπόλυτη σιωπή.

χάλασε ὁ κόσμος!

Τὴν φράσιν λέγομεν, ὅταν θέλωμεν νὰ δηλώσωμεν μὲ κάποιον τραγικὸν πάθος καὶ αἴσθημα πλήρους ἀπογοητεύσεως τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω μεταβολὴν τῶν πραγμάτων τῆς κοινωνίας. Λέγεται ὅμως καὶ κυριολεκτικώτερα *χάλασε ὁ κόσμος*, οἷον *ἀπὸ τὴ βροχή, τὸ σεισμὸ* κττ., ἐπὶ ὑλικῶν καταστροφῶν ἐκ φυσικῶν αἰτίων.

¹ Λεξικογρ. Δελτ. 5, 29—31.

χάν' ἢ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα.

Ἡ φράσις, περὶ τῆς σημασίας τῆς ὁποίας ἰδὲ *ἢ μάννα κλαίει τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα*, λέγεται καὶ *κλαίει ἢ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα*.

χάνει τ' ἀβγά καὶ τὰ καλάθια.

Ἀπὸ ἀνέκδοτον παλαιοῦ Ἀθηναίου ἐμπόρου ἀβγῶν, τοῦ Ἰωάννου Ντερζίνη, ὅστις τὸ 1688 εἰς μίαν περιπέτειαν πειρατικῆς ἐπιδρομῆς μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Αἰγίνης ἔχασε τὰ καλάθια τοῦ γεμαῖα ἀπὸ ἀβγά¹, ἐπεκράτησεν ἡ ἀνωτέρω φράσις νὰ λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις χάνει ὅλην τὴν περιουσίαν του ἢ τρομάζει καὶ τὰ χάνει.

χάνω τὸ παιγνίδι.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὰ παιγνιόχαρτα ἢ παρόμοιον παιγνίδι ἡ ἀνωτέρω φράσις ἐπεκράτησε νὰ λέγεται πρὸς δήλωσιν ἀποτυχίας ὑπόπτου καὶ ἠθικῶς ὄχι πολὺ ἀμέμπτου πράξεως.

χάριν τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κ' ἡ γλάστρα.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις αὐτὸς μὲν καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἀνάξιος εὐεργετήματος, ἀπολαμβάνει ὁμως τοῦτο χάριν ἄλλου προσώπου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται ὁπωςδήποτε, ὅπως ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὸν βασιλικὸν εἶναι ἡ γλάστρα.

χορεύω τ' ἀλογάκι μου.

Εἶναι γνωστὴ ἡ διασκέδασις τῶν παιδιῶν μὲ τὰ ξύλινα ἀλογάκια. Τὰ ἱππεύουν καὶ ἐνῶ συντελεῖται μηχανικῶς ὁ κύκλος τῆς ἱπποδρομίας, κινοῦνται κατὰ τρόπον, ὥστε τὰ καρφωμένα εἰς τὰς θέσεις των ἀλογάκια νὰ ὑψώνουν καὶ νὰ γέρνουν τὸ σῶμα. Ἀπεδῶ ἐπεκράτησεν ἡ φράσις *χορεύω τ' ἀλογάκι μου* = διασκεδάζω.

χορεύω τὸ χορὸ τοῦ Ἡσαΐα.

Ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὕμνον τὸν ψαλλόμενον κατὰ τὴν στέψιν «Ἡσαΐα χόρευε, ἡ παρθένος ἔσχεν ἐν γαστρὶ», ὅτε γίνεται ταυτοχρόνως καὶ τριπλῆ περιστροφή περὶ τὴν τράπεζαν τῆς τελετῆς ὡς εἶδος κυκλίου χοροῦ, παρήχθη ἡ ἀστεία φράσις *χορεύω τὸ χορὸ τοῦ Ἡσαΐα* = νυμφεύομαι.

¹ Ἰδ. περιοδικὸν «Θησαυρὸς» τεῦχος 768 τῆς 16 Αὐγούστου 1953.

χρωστάει τῆς Μιχαλοῦς.

Ὁ Γ. Χατζιδάκις κατατάσσει τὴν φράσιν αὐτὴν μεταξύ τῶν ἀγνώστου ἀρχῆς φράσεων¹. Ἐσχάτως ἀνέγνωσα κάπου, δυστυχῶς δὲν ἐνθυμοῦμαι ποῦ, ὅτι ἡ φράσις ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κάποιαν ξενοδόχον *Μιχαλοῦ*, ἡ ὁποία διηύθυνεν ἐστιατόριον εἰς τὸ Ναύπλιον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἀλλοίμονον δὲ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ὤφειλεν εἰς αὐτὴν ἐκ φαγητῶν καὶ δὲν ἐπλήρωνεν ὅσον τὸ δυνατὸν σύντομα τὰ ὀφειλόμενα. Δὲν εὔρισκε θέσιν εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ καταφύγη καὶ ἀποφύγη τὰς ἐνοχλήσεις τῆς. Μόνον κανένας μωρὸς θὰ ἦτο νοητὸν ν' ἀδιαφορήσῃ διὰ τὸ χρέος του εἰς τὴν Μιχαλοῦν. Ἀπεδῶ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἢ παροιμιώδης φράσις *χρωστάει τῆς Μιχαλοῦς* = εἶναι ἀνόητος, μωρὸς. Ἀφοῦ δὲ ἐλησημονήθη ἢ ἱστορικὴ γένεσις αὐτῆς, δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον, ὅτι τὴν θέσιν τῆς *Μιχαλοῦς* κατέλαβεν ὁ Μιχάλης, διὸ καὶ λέγεται ἰδιωματικῶς *χρωστάει τοῦ Μιχάλη* (ἐν Ἡπειρῷ καὶ Θεσσαλίᾳ) καὶ *χρωστεῖ τὸν Μουχάλην* (ἐν Πόντῳ) καὶ ἔτσι σιγὰ - σιγὰ πῆρε καὶ τὸν Μιχάλη τὸ σχέδιον τῆς μωρίας, ὅθεν ἐν Σηλυβρία *Μιχάλης* = ἐλαφρόνους, μωρὸς.

χτυπάω ξύλο.

Ἡ φράσις συνοδευομένη καὶ ἀπὸ τὸ κτύπημα ξύλου σημαίνει ἀπεύχομαι νὰ συμβῇ κάτι τὸ ἀπενκατῖον, κάτι δυσάρεστον, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγινε μνεῖα. Ἄνευ τῆς τυχαίας μνεῖας τοῦ δυσαρέστου δὲν χτυπάει κανεὶς ξύλο. Εἰς τὴν φράσιν ἀναμφιβόλως ὑπόκειται μαγικὴ τις πρᾶξις πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ μνημονευομένου κακοῦ, τὴν ὁποίαν ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξιχνιάσω.

χωριὸ πού φαίνεται κολαοῦζο δὲ θέλει.

Τὸ *κολαοῦζος* εἶναι ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν *kolauz*, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὁδηγός. Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ πράγματος καταφανοῦς μὴ ἔχοντος ἀνάγκην ἀποδείξεων.

ψευτομονέδα.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὸ κίβδηλον νόμισμα ἢ παροιμιώδης αὕτη λέξις ἐπεκράτησε νὰ λέγεται δι' ἄνθρωπον κιβδήλου χαρακτῆρος καὶ ψεύτην. Κατὰ σημασίαν ἡ λέξις εἶναι συνώνυμος τῆς φράσεως *κάλπικος παρᾶς*. Δὲν γνωρίζω ἂν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐγεννήθη ἢ μεταφορικῇ ἔννοια ἢ καὶ ἐν τῇ Τουρκικῇ τὸ *kalp para* ἔχει ὁμοίαν.

¹ Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα 3, 252.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ἐν ἐπιμέτρῳ προσθέτομεν καὶ τὰς ἐπομένας φράσεις, τὰς ὁποίας κατελέξαμεν κατὰ τὸν χρόνον τῆς τυπώσεως τῶν προηγουμένων.

ἄλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε.

Ἡ λογία φράσις, ἣ ὁποία ἐπέχει θέσιν ἠθικοῦ παραγγέλματος περὶ τῆς ὀφειλομένης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἀλληλοβοηθείας, εἶναι ἀπὸ ἐπιστολῆν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅπου λέγει οὗτος «ἄλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ»¹.

ἄλλοι ποὺ τό 'χ' ἢ κούτρα του νὰ κατεβάξη ψεῖρες.

Τοῦ πολὺ δυστυχοῦς ἀνθρώπου τρόπον τινὰ καὶ τὸ μέτωπον εἶναι φωλεὰ ψειρῶν, ἐνῶ αὐταὶ συνήθως ἐμφωλεύουν εἰς τὰ ἐσώρουχα. Ὅθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον πάντοτε καταδιώκει ἡ τύχη ἢ ὁ ὁποῖος πάντοτε ἀστοχεῖ εἰς τὰς ἐνεργείας του κατὰ τρόπον προκαλοῦντα οἶκτον.

ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.

Εἶναι παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου², ὅπερ λέγεται κοινὰ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν λογίων μὲ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἕνας καλὸς ἐργάτης πρέπει ν' ἀμείβεται καὶ καλά.

ἀπὸ δήμαρχος κλητῆρας.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον καταπίπτει εἰς τὴν κοινωνικὴν θέσιν του καὶ ἀπὸ ἀνώτερον ἀξίωμα ποὺ εἶχε πρὶν ἀναγκάζεται νὰ δεχθῆ κατώτερον. Φαίνεται πιθανώτατον ὅτι προῆλθεν ἀπὸ πραγματικὸν γεγονός, καθ' ὃ πρῶην δήμαρχος χωρίου τινός, ἀπὸ τοὺς λεγομένους παλαιοὺς *βλαχοδημάρχους*, ἠναγκάσθη λόγῳ βιοτικῆς ἀνάγκης νὰ δεχθῆ τὴν θέσιν κλητῆρος εἰς τὸν δῆμον πόλεός τινος.

ἀποποῦ κι ὡς ποῦ;

Εἶναι βραχυλογία τῆς πλήρους ἐκφράσεως *ἀποποῦ ξεκινᾷς κι ὡς ποῦ θὰ πάς*; Καὶ αὕτη ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ σημαίνει ἀποποῦ ἀρχίζουν αἱ ἀπαιτήσεις καὶ ποῦ τελειώνουν; Ἐννοεῖται ὅτι ἡ σημασία της εἶναι εἰρωνικὴ καὶ λέγεται

¹. Πρὸς Γαλάτ. 6, 2.

². Πρὸς Τιμόθ. Α, 5,18.

εἰς ἄνθρωπον, ὅστις δὲν δικαιούται εἰς οὐδεμίαν ἀπαίτησιν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἐπαρκῶς, νομίζω, ἡ ἔννοια τῆς φράσεως πῶς ; διὰ ποῖον λόγον ; διὰ ποίαν αἰτίαν ; ἡ ὁποία καὶ λέγεται πάντοτε, ὅταν δὲν ὑπάρχη ὁ λεγόμενος ἀποχρῶν λόγος αἰτήσεως ἢ πράξεώς τινος.

ἀπ' τὴν πολλὴν ἀγάπη ξεχνάω τ' ὄνομά του.

Λέγεται μετ' ἀστειότητος εἰρωνικῆς περὶ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἀγαπῶμεν δῆθεν τόσον πολύ, ὥστε αὐτὸ τὸ ὑπερβάλλον αἰσθημα τῆς ἀγάπης σκοτίζει τὴν μνήμην μας καὶ λησμονοῦμεν τ' ὄνομά του.

ἀφοῦ οἱ πέτρες κυλοῦνε, οἱ βόλοι τί νὰ ποῦνε ;

Ἐν συγκρίσει μεταξὺ κοινῶν λίθων καὶ τῶν γνωστῶν ἐν παιδιαῖς βόλων εἶναι φυσικὸν νὰ πιστεύῃ τις ὅτι οἱ πρῶτοι δὲν κυλοῦν εὐκόλα ἔνεκα τῆς ἀνωμάλου ἐπιφανείας των, ἐνῶ οἱ δεύτεροι κυλοῦν ἔνεκα τῆς στρογγυλότητος καὶ τῆς λείας ἐπιφανείας των. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορὰ καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν πρέπει νὰ ἐκπλαγῇ τις βλέπων ἐνέργειαν προσώπου φυσικῶς ἀπορρέουσας ἀπὸ τὴν ἰδιάζουσαν ἱκανότητά του ἐν συγκρίσει μάλιστα πρὸς ἄλλο πρόσωπον κατορθῶνον τὰ ἴδια πράγματα παρὰ τὴν φυσικὴν ἢ φαινομενικὴν ἀναξιότητα ἢ ἀνικανότητά του.

βγαίνει ἔξω ἀπ' τὰ ροῦχα του.

Φράσις δηλοῦσα ἀγανάκτησιν ὑπερβολικὴν καὶ ὀργὴν τόσον μεγάλην, ὥστε σὰν νὰ ξεσχίζη κανεὶς τὰ ροῦχα του ἀπὸ τὸ κακό του καὶ τοιουτοτρόπως νὰ φαίνεται τὸ σῶμα του γυμνόν. Ὁ ἴδιος ψυχολογικὸς λόγος ποὺ ἐδημιούργησε καὶ τὴν ἀρχαίαν «διαρρήγνυμι τὰ ἱμάτιά μου». Ἡ φράσις καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ «ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ»¹.

βρῆκε ὁ Φίλιππος τὸ Ναθαναήλ.

Ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν τοῦ εὐαγγελίου «εὐρίσκει ὁ Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ καὶ λέγει αὐτῷ, ὃν ἔγραψε Μωυσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται, εὐρήκαμεν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ»² ἐσηματίσθη ἡ ἀνωτέρω φράσις. Ἡ εὐαγγελικὴ ἀφήγησις εἶναι μία ἀπλῆ ἐξιστόρησις συναντήσεως. Ἐπειδὴ ὁμως ὀλίγον κατωτέρω δίδεται καὶ ἕνας χαρακτηρισμὸς τοῦ Ναθαναήλ «ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι», ἐνομίσθη ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς ταιριάζει ἐξίσου καὶ εἰς τὸν Φίλιππον καὶ ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἦσαν ἀχώριστοι

¹ Ματθ. 26, 65.

² Ἰωάν. 1, 46.

φίλοι. Ἐνεκα τούτων ἐπεκράτησεν ἡ φράσις νὰ λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ταυτίζονται ἐν γένει οἱ χαρακτῆρες.

γῆς Μαδιὰμ ἢ τὰ ᾿κανε γῆς Μαδιάμ.

Ἡ φράσις *ἔγινε γῆς Μαδιὰμ* λέγεται ἐπὶ τελείας καταστροφῆς καὶ ἀφανισμοῦ κατοικημένου τόπου. Εἶναι ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὴν Βιβλικὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς χώρας τῶν Μαδιανιτῶν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων¹. Συνώνυμος φράσις *Σόδομα καὶ Γόμορρα*. Ἡ δευτέρα *τὰ ᾿κανε γῆς Μαδιὰμ* λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς προξενουμένης μεγάλης συγχύσεως καὶ ἀταξίας πραγμάτων.

γίνομαι καπνός.

Ἐκ μεταφορᾶς τοῦ διαλυομένου καὶ ἐξαφανιζομένου καπνοῦ ἐλέχθη ἡ ἀνωτέρω φράσις δι' ἀνθρώπων, ὅστις αὐτοστιγμῆ γίνεται ἄφαντος.

δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθον.

Ἡ φράσις δηλοῦσα παντελεῖ καταστροφὴν καὶ ἀφανισμόν εἶναι ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον «προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειῖξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ, ὃ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, βλέπετε πάντα ταῦτα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῆ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται»². Φαίνεται ὅτι τὸ «οὐ μὴ ἀφεθῆ λίθος ἐπὶ λίθον» ἦτο κοινόχρηστη φράσις.

διωλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

Εἶναι φράσις τοῦ εὐαγγελίου³ εὐχρηστικὴ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν λογίων λεγομένη δι' ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι λεπτολογοῦν καὶ μεγαλοποιοῦν ἀσήμαντα πράγματα καὶ μηδενὸς λόγου ἄξια, ἐνῶ ἀπεναντίας συγκαλύπτουν κακουργήματα, διότι οὕτω τοὺς συμφέρει.

ἔνδυμα γάμου.

Καὶ εἰς τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, ὅπως καὶ σήμερα, ὁ καλεσμένος εἰς γάμον ἔπρεπε νὰ εἶναι καταλλήλως ἐνδεδυμένος. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον

¹ Ἀριθμ. 31, 1—54.

² Ματθ. 24, 2. Πβ. καὶ Μάρκ. 13, 2.

³ Ματθ. 23, 24.

«εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου καὶ λέγει αὐτῷ, ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;»¹. Ἡ φράσις *ἔνδυμα γάμου* ἐπεκράτησε νὰ λέγεται γενικῶς διὰ πᾶσαν περίπτωσιν, πού διὰ νὰ παρουσιασθῇ κανεὶς κάπου πρέπει νὰ φέρῃ τὴν ἀρμόζουσαν κατὰ τὴν κοινωνικὴν ἐθιμοτυπίαν περιβολὴν ἢ νὰ φέρῃ εὐπρεπῆ ἔνδυμασίαν. Διὸ καὶ λέγεται *δὲ μοροῶ νὰ πάω ἐκεῖ, γιατί δὲν ἔχω ἔνδυμα γάμου*. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ φράσις λέγεται μᾶλλον ἀστείως.

ἔνδος χρόνου μέλημα | μιανῆς ὥρας τέλεμα.

Ἡ φράσις σημαίνει ὅτι πολλάκις ἔργον τι, διὰ τὸ ὁποῖον σκέπτεται καὶ πολυσκέπτεται κανεὶς ἐπὶ πολὺν χρόνον χωρὶς σπουδαίαν αἰτίαν, δύναται νὰ συντελεσθῇ εἰς ἐλάχιστον χρόνον, ἀρκεῖ νὰ ἐπιδειχθῇ ἀποφασιστικότης. Συνώνυμος φράσις *μιανῆς ὥρας δουλειὰ | ἔνδος χρόνου τεμπελιά*.

εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταραῶσθε.

Εἶναι φράσις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου² εὐχρησθη εἰς τὴν γλῶσσάν τῶν λογίων, ὅτι κανεὶς πρέπει νὰ λέγῃ πάντοτε λόγια καλὰ διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ὄχι νὰ τοὺς καταριέται.

ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.

Εἶναι ἡ γνωστὴ φράσις τοῦ εὐαγγελίου³ εὐχρησθη εἰς τὴν λογίαν χρῆσιν, διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦται ὅτι προσπαθῶν ν' ἀπαλλαγῇ τις ἀπὸ μίαν πλάνην διατρέχει ἐνίστε τὸν κίνδυνον νὰ ὑποπέσῃ εἰς δευτέραν χειροτέραν τῆς πρώτης.

ἡ παπᾶς παπᾶς ἢ ζευγᾶς ζευγᾶς.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις ὀφείλει ν' ἀσκῇ ἓνα ἐπάγγελμα καὶ καλῶς, παρὰ πολλὰ καὶ κακῶς. Εἰς αὐτὴν ὑπόκειται τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον τοῦ Κολοκοτρώνη. Οὗτος μεταξὺ τῶν παλληκαριῶν του εἶχε καὶ ἓνα ἱερέα Καλαματιανόν, τὸν παπᾶ Ἰάκωβον Σουλᾶκον, γενναῖον καὶ ἀτρόμητον ἐπαναστάτην καὶ πολεμιστήν. Κάποτε ἐκλήθη εἰς ἓνα χωρίον διὰ νὰ λειτουργήσῃ καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν θὰ παρευρίσκετο καὶ ὁ στρατηγός. Ἀντὶ ὅμως νὰ πάῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν πῆγε στὸ χωράφι του καὶ ἄρχισε νὰ τὸ ὀργώνῃ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ μά-

¹ Ματθ. 22, 11—12.

² Πρὸς Ρωμ. 12, 14.

³ Ματθ. 27, 64.

ταια περίμενε πολλήν ὥραν ἔφυγε τέλος μὲ τὰ παλληκάρια του γιὰ τὸ λημέρι. Κατὰ τύχην ὁμως πέρασε κοντὰ ἀπὸ τὸ χωράφι τοῦ παπᾶ Ἰακώβου καὶ ὅταν τὸν εἶδε νὰ ὀργώνη, πῆγε κοντὰ του καὶ τοῦ εἶπεν ὠργισμένος «ἄκου ἐδῶ, ἦ παπᾶς παπᾶς ἦ ζευγᾶς ζευγᾶς καὶ μὴ φανῆς ἄλλη βολὰ μπροστά μου». Ὑστερα ὁμως τοῦ πέρασε ὁ θυμὸς καὶ τὸν ξαναπῆρε¹.

κακὴν κακῶς.

Εἶναι πολὺχρησθη ἡ ἐπιρρηματικὴ αὐτὴ φράσις. Λέγεται π. χ. *τὴν ἔδιωξε ἢ τὸν ἔδιωξε ἢ τοὺς ἔδιωξε κακὴν κακῶς*—σκαιῶς, σκληρῶς, βαναύσως, *ἔφυγε κακὴν κακῶς*—ἀπεπέμφθη, ἔξεδιώχθη, *πάει ἢ χάθηκε κακὴν κακῶς*—κατεστράφη ὀλότελα κάποτε ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ ἰδίου, κάποτε χωρὶς νὰ πταίῃ ὁ ἴδιος κττ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὴν ἀρχὴν της ἔχει ἀπὸ τὴν φράσιν τοῦ εὐαγγελίου «κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς»². Πῶς ὁμως τὸ *κακοὺς*, ὅπερ ἔχει καλῶς ὡς συντακτικὸν στοιχεῖον, διότι κεῖται ὡς κατηγορούμενον τοῦ ἐννοουμένου οὐσιαστικοῦ *γεωργούς*, ἔγινε γένους θηλυκοῦ *κακὴν*; Εἰκάζω καὶ ἡ εἰκασία μου δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι κατ' ἀπομίμησιν τοῦ εὐαγγελίου ἐλέχθη κάπου καὶ κάποτε διὰ γυναῖκα διαβόητον ἐπὶ κακίᾳ *κακὴν κακῶς* μὲ τὸ κατάλληλον ῥῆμα, αὐτὴ δὲ ἡ νέα φράσις σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη στερεότυπη ἐπιρρηματικὴ καὶ ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐπὶ παντὸς γένους καὶ παντὸς ἀριθμοῦ.

κακὸ καὶ ψυχρό.

Περὶ τῆς φράσεως ἰδὲ *καὶ τὸ ἓνα κακὸ καὶ τὸ ἄλλο ψυχρό.*

κάνω τὸ κομμάτι μου.

Ἡ φράσις φαίνεται νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ θεάτρου ἢ τῶν συναυλιῶν καὶ πιθανὸν νὰ ἐλέγετο εἰς τὴν ἀρχὴν *παίζω τὸ κομμάτι μου*—ἐκτελῶ τὸ ὠρισμένον εἰς ἐμὲ θεατρικὸν ἢ μουσικὸν μέρος. Ἐπειτα ἐπεκράτησε νὰ σημαίνει ἐπιδεικνύομαι, καθὼς ἐπιδεικνύεται καὶ χειροκροτεῖται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ ἐπιτυχῶν εἰς τὸ σκηρικὸν ἢ τὸ μουσικὸν μέρος.

κάνω τὸν ψόφιο κοριό.

Ὁ κοριὸς πολλάκις μένει τελείως ἀκίνητος, ὥστε νὰ νομίση τις ὅτι εἶναι ψόφιος. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορὰ εἰς ἄνθρωπον, ὅστις κάμνει τὸν ἀνίδεον ἢ καὶ τὸν κουτόν.

¹ Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Θησαυρὸς» τεύχος 767 τῆς 7 Αὐγούστου 1953.

² Ματθ. 21, 41.

καρφὶ δὲν τοῦ καίεται.

Δι' ἄνθρωπον ὅστις ἀδιαφορεῖ διὰ πάντα τὰ περὶ αὐτὸν συμβαίοντα, ὅστις δὲν θέλει νὰ σκοτισθῇ διὰ τίποτε, λέγεται ἡ πάγκοινη φράσις **καρφὶ δὲν τοῦ καίεται**. Νομίζω ὅτι τὴν ἀρχὴν τῆς ἔχει ἀπὸ περιπτώσιν πυρκαϊᾶς, καθ' ἣν ἐνῶ ὁλος ὁ κόσμος ἦτο ἀνάστατος καὶ ἀνήσυχος, εὐρέθη καὶ κάποιος, ὅστις ἐφάνη τελείως ἀδιάφορος. Καὶ τότε ἀστεῖος τις εἶπεν εἰρωνικῶς **αὐτουνοῦ καρφὶ δὲν τοῦ καίεται**, ἦτοι αὐτὸς δὲν διατρέχει κανένα κίνδυνον καὶ ἐπομένως δικαιολογεῖται ἡ ἀδιαφορία του.

μαύρισε τὸ μάτι μου, κάνω μαῦρα μάτια.

Διὰ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πολὺ ἐπιθυμοῦμεν καὶ αἰσθανόμεθα ὀδυνηρὰν τὴν στέρησίν του λέγεται ἡ φράσις **μαύρισε τὸ μάτι μου**, οἷον **γιὰ λάδι, γιὰ ψωμί**, κττ., ἢ **μαύρισε τὸ μάτι μου ἀπ' τὴν πείνα**. Τὸ **μαυρίζω** ἐδῶ σημαίνει χάνω τὴν καθαρότητα τῆς ὄψεως καὶ τὴν διαύγειαν, θαμπώνομαι, σκοτίζομαι. Διὸ καὶ λέγεται κοινῶς **ἀπὸ τὴν πείνα δὲ σὲ βλέπω μπροστά μου** κτλ. Αἰσθάνομαι τρόπον τινὰ **μαυρίλαν**, σκοτάδι εἰς τὰ μάτια ἀπὸ τὰ δάκρυα ἢ τὴν θλίψιν τὴν προερχομένην ἐκ στέρησεως πράγματος ποθητοῦ.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἑτέρα φράσις **κάνω μαῦρα μάτια νὰ σὲ δῶ** = **μαυρίζουν**, σκοτίζονται τὰ μάτια μου ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ σὲ ἰδῶ, διότι ἡ ἀπουσία καὶ ἡ στέρησίς σου μὲ θλίβει πολὺ, κατόπιν δὲ ἡ ἔννοια τοῦ σπανίως σὲ βλέπω. Εἰς αὐτὴν τὸ **κάνω μαῦρα μάτια** ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ **μαυρίζει τὸ μάτι μου**.

μέχρι τρίτου οὐρανοῦ.

Τὸ νομιζόμενον ὕψος τοῦ οὐρανοῦ παλαιόθεν ἐλαμβάνετο ὡς μέτρον τῆς κατ' ἀξίαν ἀνυψώσεως προσώπων καὶ πραγμάτων. Τοῦτο πιστοποιεῖται ἀπὸ πολλὰ χωρία τῆς Γραφῆς. Πβ. «καὶ σὺ Καπερναοῦμ, ἡ ἕως οὐρανοῦ ὑψωθείσα, ἕως Ἐδου καταβιβασθήσῃ»¹ καὶ «τοιούτος ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος»² καὶ «οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἄρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ»³. Τὸ **ἕως τρίτου οὐρανοῦ** ἢ **μέχρι τρίτου οὐρανοῦ** φαίνεται πὼς ἦτο φράσις τοῦ κοινοῦ λόγου. Καὶ σήμερον λέγεται **ὁ δεῖνα ἀνέβηκε μέχρι τρίτου οὐρανοῦ** = ἐδοξάσθη ὑπερβαλόντως, **τὸν ἀνέβασαν μέχρι τρίτου οὐρανοῦ** = τὸν ὑπερεπήνεσαν κττ., δὲν

¹ Ματθ. 11, 23.

² Παύλ. Πρὸς Ἐβρ. 7, 26.

³ Παύλ. Πρὸς Κορινθ. Β, 12, 2.

ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἀπὸ τὴν λογίαν χρῆσιν εἰσῆλθαν αἱ τοιαῦται φράσεις καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ.

μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου.

Εὐαγγελικὸν ἀπόφθεγμα¹, δι' οὗ παραγγέλλεται ὁ εὐεργέτης νὰ κάμνη τὴν ἐλεημοσύνην τοῦ ἢ οἰανδήποτε ἄλλην ἀγαθοποιὸν πράξιν ὅχι πρὸς τὸ θεαθῆναι καὶ χάριν ἐπιδείξεως, ἀλλὰ μόνον ὡς καθῆκον ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης μετ' ἰσότητα, ὥστε καὶ τὸ ἀριστερὸ χεῖρ ν' ἀγνοῇ τί κάνει τὸ δεξιό.

μὴ λές μεγάλο λόγο.

Τὴν φράσιν λέγομεν εἰς ἄνθρωπον, ὅστις ἀποφαίνεται περὶ τινος γεγονότος ὡς ἀσφαλοῦς καὶ θετικοῦ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς πραγματοποιήσεως, ἐνῶ εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ συμβῇ τὸ ἐναντίον καὶ ἀπρόβλεπτοι λόγοι νὰ ματαιώσουν αὐτήν.

μὴ μου τοὺς κύκλους τάραττε.

Εἶναι ἡ γνωστὴ φράσις, τὴν ὁποίαν εἶπεν ὁ διάσημος μαθηματικὸς τῆς ἀρχαιότητος Ἀρχιμήδης ὁ Συρακούσιος εἰς τὸν Ρωμαῖον στρατιώτην, ὅταν οὗτος ἐτάραττε τοὺς γεωμετρικοὺς κύκλους, πὸν εἶχε σχηματίσει κατὰ γῆς καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔκαμνε μαθηματικοὺς ὑπολογισμούς. Ἡ φράσις λέγεται σήμερον εὐρέως ἐν τῇ γλῶσση τῶν λογίων πρὸς τοὺς καθ' οἰονδήποτε τρόπον ταράττοντας τὰς σκέψεις μας καὶ συγχύζοντα τοὺς ὑπολογισμούς μας.

μιανῆς ὥρας δουλειὰ | ἐνὸς χρόνου τεμπελιά.

Ἡ φράσις εἶναι συνώνυμος τῆς φράσεως *ἐνὸς χρόνου μέλημα | μιανῆς ὥρας τέλεμα*, ἣν ἰδὲ διὰ τὴν σημασίαν ἀνωτ. σελ. 62.

νὰ ἰδοῦμε τί ψάρια θὰ πιάσῃ.

Ἡ φράσις λέγεται συνήθως εἰρωνικῶς δι' ἄνθρωπον, ὅστις ἐπιχειρεῖ ἔργον τι, ἀλλ' εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν ἱκανότητα τοῦ ὁποίου δὲν ἔχομεν πολλὴν πεποίθησιν. Ἡ μεταφορὰ εἶναι ἀπὸ ψαρῶν ἐρασιτέχνην ἢ ἀδαῆ.

νὰ ὄψεσαι!

Ἐν παρόδῳ γράψας ἀλλαχοῦ περὶ τῶν φράσεων *δὲς ὄψεται, νὰ ὄψεσαι, νὰ ὄψεται*² ἐξήγησα αὐτὰς ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν ρῆσιν «ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντη-

¹ Ματθ. 6, 3.

² Λεξικογρ. Δελτ. 4, 100.

σαν»¹. Ἐξετάζων ἐνταῦθα εἰδικώτερον τὴν ἀρατικὴν φράσιν *νὰ ὄψεσαι!*, ἡ ὁποία μεταβάλλει κατὰ τὰς περιστάσεις πρόσωπον καὶ ἀριθμὸν, λέγω ὅτι εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς συνετέλεσαν καὶ ἄλλα δύο εὐαγγελικὰ χωρία «τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει»² καὶ «ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου, ὑμεῖς ὄψεσθε»³. Πρὸ πάντων δὲ τὸ δεύτερον χωρίον «ὕμεῖς ὄψεσθε», τὸ ὁποῖον σημαίνει ἐσεῖς θὰ ἴδετε ἂν ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς θανατώσεως τοῦ Ἰησοῦ εἶναι καλὴ ἢ κακὴ καὶ ἐπομένως ἐσεῖς θὰ ἔχετε ἀκεραίαν τὴν εὐθύνην αὐτῆς, ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρίαν τῆς σημασιολογικῆς ἐξελίξεως.

νίπτω τὰς χεῖρας.

Ἡ λογία αὕτη φράσις ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον «ἀπενίψατο [ὁ Πιλάτος] τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου λέγων, ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου, ὑμεῖς ὄψεσθε»⁴. Λέγεται εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν θέλει τις νὰ δηλώσῃ ἀπεριφράστως καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι ἀπεκδύεται πᾶσαν εὐθύνην διὰ πρᾶξιν τινὰ ὄχι καλήν. Ἡ φράσις «ἀπονίπτομαι τὰς χεῖρας» καθὼς καὶ τὸ ἔθιμον ἦσαν τότε κοινὰ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς Ρωμαίους. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ θεατρικὴ πρᾶξις τοῦ Πιλάτου.

ὄλα τὰ ἄχει ἢ Ζαφειρίζα, μόνο ὁ φερετζές τῆς λείπει.

Ἡ παλαιότερα μορφή τῆς φράσεως εἶναι *ὄλα τὰ ἄχει ἢ Μαργιορῆ* ἢ ἢ *Μαρουδιά* κτλ., λέγεται δὲ δι' ἄνθρωπον, συνήθως γυναῖκα, ἥτις, ἐνῶ τῆς λείπουν σπουδαῖα καὶ ἀπαραίτητα πράγματα, συνήθως εἰς τὴν περιβολήν, αὕτη ἀσχολεῖται καὶ σπουδαιολογεῖ διὰ δευτερεύοντα, ἢ ἔλλειψις τῶν ὁποίων εἶναι ἄνευ σημασίας. Παραδείγματος χάριν μία γυναῖκα ρακένδυτη καὶ ξυπόλυτη ἀσχολουμένη εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῶν ὀνύχων τῶν ποδιῶν. Πρῶτα ἀπ' ὄλα εὐλόγως ἀπορεῖ τις τί σχέσιν ἔχει ὁ φερετζές, καλύπτρα τοῦ προσώπου τῶν Μουσουλμανίδων, μὲ γυναῖκες Χριστιανές. Εἶναι μία ἀντίφασις ἔχουσα ἀνάγκην αἰτιολογίας. Ἐχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ φράσις ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς μὲ ὄνομα Μουσουλμανίδος, λ. χ. *ὄλα τὰ ἄχει ἢ Φατιμέ, μόνο ὁ φερετζές τῆς λείπει*, ὅτε ἐδικαιολογεῖτο πλήρως ἢ εἰρωνικῆ φράσις. Ἡ Μουσουλμανὶς ἤμπορεῖ ν' ἀδιαφορῇ δι' ἄλλα εἶδη περιβολῆς, νὰ περπατῇ ἀνυπόδυτη καὶ κουρελιασμένη, ἀλλ' ὁ φερετζές δὲ εἶναι δυνατόν νὰ τῆς λείπη, διότι τῆς τὸν ἐπιβάλλει ὁ ἱερός νόμος τοῦ κορανίου ἀπαγορεύοντος τὴν

¹ Ἰωάνν. 19, 37.

² Ματθ. 27, 4.

³ Ματθ. 27, 24.

⁴ Ματθ. 27, 24.

δημοσίαν ἐμφάνισιν μὲ ἀκάλυπτον πρόσωπον. Λοιπὸν ἡ ἔλλειψις τοῦ φερειζῆ σημαίνει διὰ τὴν Μουσουλμανίδα σὰν νὰ μὴν ἔχη τίποτε ἄλλο. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ εἰρωνεία, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ ἐννοῖται καὶ ἀφοῦ ἡ φράσις ἐλέχθη ἐπὶ Χριστιανῆς γυναικός. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ὀνόματος ἔδωσε κάποια *Μαργιορῆ*, εἰς τὴν ὁποίαν ταίριαζε ὠραῖα ἡ φράσις, κατόπιν ἐλέχθη καὶ διὰ τὴν *Μαρουδιὰ* καὶ πιθανώτατα καὶ δι' ἄλλας.

Ἡ ἐρμηνεία τὴν ὁποίαν δίδει ὁ ἀρθογράφος τοῦ λαϊκοῦ περιοδικοῦ «Θησαυρὸς»¹ δὲν μοῦ φαίνεται ἱστορικῶς πιθανή. Καθὰ γράφει οὗτος, τὴν φράσιν εἶπε τὸ πρῶτον ὁ Ἰωάννης Κωλέτης, ὅταν εἶδεν εἰς ἓνα ἀνακτορικὸν χορὸν τὴν Φαναριώτισσαν Ζαφειρίτσαν, χήραν Κοντολέοντος, λίαν φιλαρέσκως καὶ πολυτελῶς ἐνδεδυμένην, φέρουσαν προσθέτως μαῦρον καὶ ἀραχνούφαντον πέπλον εἰς τὸ πρόσωπον. Ἀπὸ τοιοῦτον περιστατικὸν δὲν ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἡ εἰρωνικὴ φράσις μὲ τὴν γνωστὴν ἔννοιαν. Πιθανὸν νὰ εἶπεν ὁ Κωλέτης τὴν φράσιν, ὑπάρχουσαν ἤδη εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀντικαταστήσας ἀπλῶς τὴν Μαργιορῆ ἢ ἴσως καὶ ἄλλο ὄνομα μὲ τὴν Ζαφειρίτσα, ὅταν εἶδε τὴν πλουσίαν ἀριστοκράτισσαν τοῦ Φαναρίου, τῆς ὁποίας δὲν τῆς ἔλειπε τίποτε παρὰ μόνον ὁ πραγματικὸς φερειζῆς. Εἶπε δὲ τοῦτο προφανῶς ὑπαινισσόμενος τὴν ἐκ Τουρκίας καταγωγὴν τῆς.

ὁ μὴ ἐργαζόμενος μὴδὲ ἐσθιέτω.

Ἡ λογία αὕτη φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον ὀκνηρὸν ἀποφεύγοντα τὴν ἐργασίαν, ὅστις διὰ τοῦτο δὲν κρίνεται ἄξιος τροφῆς. Εἶναι ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μὴδὲ ἐσθιέτω»².

ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα, τὸν τρών οἱ κόττες.

Τὰ πίτουρα ἀποτελοῦν προσφιλῆ τροφήν τῶν ὀρνίθων, ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἀνακατεύεται μὲ αὐτὰ εἶναι φυσικὸν νὰ δέχεται τὰ τσιμπήματά των. Ἀπεδῶ ξεκίνησεν ἡ φράσις, ἡ ὁποία λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις ἐξευτελίζεται, διότι συναναστρέφεται ἀνθρώπους κατωτάτης κοινωνικῆς τάξεως.

ὅποιος ζητᾷ τὰ πολλά, χάνει καὶ τὰ λίγα.

Γνωμικὸν λεγόμενον ὡς φράσις δι' ἄνθρωπον, ὅστις κινούμενος ἀπὸ πλεονεξίαν προβαίνει εἰς ἐνεργείας ἀντιθέτους τοῦ συμφέροντός του. Διότι πολλάκις ἀντὶ τῶν ἐπιδιωκομένων πολλῶν χάνει καὶ τὰ ὀλίγα, τὰ ὁποῖα πρὶν ἀπεποιεῖτο. Τὸ

¹ τευχ. 772 τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1953.

² Πρὸς Θεσσαλον. Β, 3, 10.

γνωμικὸν πιθανῶς νὰ ἔχη κάποιαν σχέσιν γενετικὴν πρὸς τὸ φημολογούμενον ἐπεισόδιον τοῦ ἐπισκόπου Δαμαλᾶ, ὅστις μὴ ἀρκοῦμενος εἰς τὰ μικρὰ ψαράκια τῆς παραλίας, ἀλλ' ἐπιθυμῶν νὰ ἀλιεύσῃ μεγάλη ἀνοίχθη εἰς τὸ πέλαγος. Ἐκεῖ ὅμως συνελήφθη ὑπὸ πειρατῶν καὶ ἀπαχθεὶς εἰς Ἀλγέριον ἐπωλήθη ὡς σκλάβος εἰς Ἀραβικὴν οἰκογένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώοντο νὰ στρέφῃ χειρόμυλον, ἐνῶ διὰ τῆς ἐτέρας χειρὸς ἐβαυκάλιζε νήπιον κινῶν τὴν κούνιαν του. Ὅθεν καὶ τὸ σκωπτικὸν ᾄσμα, ὅπερ δῆθεν ὁ ἴδιος ἐμονολόγει

«ἐπίσκοπε τοῦ Δαμαλᾶ, | χωρὶς πρᾶξι, χωρὶς μυαλά,
«τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες, | τὰ μεγάλα γύρευες,
«γύρνα τὸ χερόμυλο, κούνα τ' ἀραπόπουλλο»¹.

ὅπου δὲ δίνει ὁ Θεὸς παιδιὰ, δίνει ὁ διάβολος ἀνίψια.

Διὰ τῆς φράσεως δηλοῦται ὅτι ὁ αἰώνιος πειρασμός, ὁ διάβολος, δὲν ἐννοεῖ ν' ἀφήσῃ τὸν ἄνθρωπον ἥσυχον. Καὶ ὅταν οὗτος δὲν ἔχη παιδιὰ, τοῦ δημιουργεῖ ἀνεψιούς εἰς βάρος του, ὥστε νὰ τὸν ἀναγκάσῃ ἐνοχλούμενος ὑπὸ τούτων περισσό-
τερον ν' ἁμαρτάνῃ καὶ περισσότερον.

οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνη.

Εἶναι ἡ γνωστὴ φράσις τοῦ εὐαγγελίου² λεγομένη δι' ἄνθρωπον ἐντελῶς ἀπροστάτευτον καὶ ἄστεγον.

ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος σωθήσεται.

Εἶναι ρῆσις εὐαγγελικὴ³ λεγομένη ὑπὸ τῶν λογίων ὡς ἀπόφθεγμα, ὅτι ὁ ἔχων ὑπομονὴν κατορθώνει ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιπλεύσῃ ὡς ναυάγιον τῆς κοινωνικῆς τρικυμίας καὶ νὰ σωθῇ.

οὔτε λίγο οὔτε πολύ.

Ἡ φράσις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσήμαινε ποσότητα πράγματος ἀρκοῦσαν, οὔτε ὀλιγώτεραν οὔτε περισσοτέραν τοῦ δέοντος. Καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ λέγεται καὶ μὲ τὴν ἐννοίαν αὐτήν. Ἀλλὰ εἰς πολλὰς περιστάσεις ἀναλόγως τῆς ψυχικῆς διαθέσεως τοῦ ὁμιλοῦντος λέγεται μετὰ τινος εἰρωνικῆς ἐννοίας ἐπὶ πράγματος περισσοτέρου τοῦ δέοντος, οἷον *μοῦ ζήτησε οὔτε λίγα οὔτε πολλὰ τόσα χρήματα*, ἥτοι πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε.

¹ Περὶ τοῦ πράγματος ἔγραψε καὶ ὁ Ν. Πολίτης ἐν Παροιμ. 4, 254 καὶ 259-261.

² Ματθ. 8, 20 καὶ Λουκ. 9, 58.

³ Ματθ. 10, 22 καὶ 24, 14.

ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.

Εἶναι ἀπόφθεγμα τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἀποδοκιμαζόμενον ὅμως ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου¹. Ὡς φράσις λογία λέγεται ἐπὶ ἀνταποδόσεως τοῦ ἴσου κακοῦ.

παίρνεις ἀντίδωρο ἀπ' τὸ χέρι του.

Λέγεται ἡ φράσις δι' ἄνθρωπον ἔντιμον καὶ ἠθικὸν εἰς τόσον μέγαν βαθμόν, ὥστε δύναται ὁ εὐσεβὴς Χριστιανὸς καὶ ἀντίδωρον νὰ δεχθῆ ἀπὸ τὸ χέρι του ἀσπαζόμενος αὐτό, ὡς θὰ ἠσπάζετο τὸ χέρι ἱερέως. Συνήθως εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιτηδειότατα ὑποκρινομένου τὸν ἐνάρετον.

παίρνω ᾿ς τὰ σοβαρά.

Ἡ φράσις δὲν εἶναι Ἑλληνική. Εἶναι ἀσφαλῶς μετάφρασις τῆς συνωνύμου Γαλλικῆς **prendre au sérieux**. Σημαίνει δὲ ὁμιλῶ ἢ ἐνεργῶ σοβαρῶς διὰ πρᾶγμα τι, τὸ ὁποῖον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι μᾶλλον ἀστεῖον καὶ δὲν ἀξίζει νὰ γίνῃ λόγος δι' αὐτό, ἀλλ' αὐταπατώμενός τις τὸ θεωρεῖ σπουδαῖον. Εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν ξενισμῶν τῆς γλώσσης, οἱ ὁποῖοι ἐπολιτογραφήθησαν πλέον ὡς Ἑλληνικοὶ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν.

πέσε, πίτα, νὰ σὲ φάω.

Ὅταν θέλωμεν νὰ χαρακτηρίσωμεν ἓνα ἄνθρωπον ὡς ἀφελῆ καὶ μωρόπιστον, ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον μεταχειριζόμεθα ὅπως βουλόμεθα, λέγομεν συνήθως **αὐτὸς εἶναι πέσε, πίτα, νὰ σὲ φάω**. Ὁ πρῶτος εἰπὼν τὴν φράσιν εἶχεν ἑξάπαντος ὑπ' ὄψιν ἄνθρωπον πειναλέον, ὅστις βλέπων πίταν ὑψηλὰ εὐρισκομένην καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὴν φθάσῃ, τὴν παρακαλοῦσε νὰ πέσῃ ἢ ἴδια κάτω διὰ νὰ τὴν φάγῃ.

πνίγεται ἢ χάνεται σ' ἓνα κουτάλι νερό.

Ἡ φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις τὰ χάνει, τρομάζει καὶ ἀπελπίζεται πρὸ τῆς ἐλαχίστης παρουσιαζομένης δυσχερείας. Ὡς ἀν δηλαδὴ ἐκεῖνον, ὅστις φοβεῖται μήπως πέσῃ καὶ πνιγῆ μέσα εἰς ἓνα κουτάλι γεμᾶτο νερό. Κατ' ἐπέκτασιν λέγεται καὶ ἐπὶ τοῦ σπουδαιολογοῦντος διὰ πρᾶγματα μηδαμινὰ καὶ ἐντελῶς ἀνάξια λόγου.

ρίχνω στάχτη ᾿ς τὰ μάτια.

Ἡ φράσις σημαίνει προσπαθῶ νὰ παραπλανήσω τινὰ συγκαλύπτων τὰ πραγματικὰ γεγονότα διὰ ψευδολογημάτων, κάμνω τινὰ νὰ πιστεύσῃ τὸ ἀντίθετον τοῦ

¹ Ματθ. 5, 38.

ἀληθοῦς. Λέγεται καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν **jeter de la poudre aux yeux**, ὑπάρχει ὅμως σημασιολογικὴ διαφορὰ τοῦ **poudre** ἀπὸ τοῦ **cendre** καὶ διὰ τοῦτο, ἂν καὶ φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ Ἑλληνικὴ φράσις μετάφρασις τῆς Γαλλικῆς, δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ αὐτοτελεῖ γένεσιν τῆς Ἑλληνικῆς.

σὰ θέλ' ἢ νύφη κι ὁ γαμπρός, | τύφλα νά 'χη ὁ πεθερός.

Ὅταν ἓνας νέος καὶ μία νέα ἐπιθυμοῦν νὰ συζευχθοῦν, ὁσαδὴποτε καὶ οἰαδὴποτε ἐμπόδια καὶ ἂν προβάλλουν οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς τὸν γάμον των γονεῖς, αὐτοὶ θὰ τὸν πραγματοποιήσουν ὅπωςδὴποτε.

στάχτη καὶ τσιμέντο!

Ἡ φράσις ἐννοουμένου τοῦ ρήματος **νὰ γίνῃ** ἢ **νὰ γίνουν** δηλοῖ τελείαν ἀδιαφορίαν διὰ παντελεῖ καταστροφὴν, ὅποια ἢ προκύπτουσα ἐξ ὀλοσχεροῦς καὶ καταστρεπτικῆς πυρκαϊᾶς, ἢ ὅποια μεταβάλλει τὰ πάντα εἰς στάχτην. Ἐξ αὐτῆς δὲ φαίνεται καὶ ἡ μεταφορὰ. Ὅτι λέγεται καὶ **τσιμέντο**, τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι εἰς τὴν μεταφορὰν ἔλαβε μέρος καὶ τὸ τσιμεντοποιεῖον, ὅπου ὁ λίθος λαμβάνει μορφὴν τεφροειδῆ.

στέκομαι μὲ τὸ κεφάλι ψηλά.

Ὅστις ἔχει τὴν συνειδήσιν του ἡσυχὴν καὶ δὲν κατέχεται ἀπὸ αἴσθημα καταισχύνῃς, δὲν ἀναγκάζεται νὰ κατεβάσῃ τὸ κεφάλι, νὰ χαμηλώσῃ τὰ μάτια διὰ νὰ μὴ ἀντικρούσῃ τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων. Αὐτὸς **στέκεται μὲ τὸ κεφάλι του ψηλά**, «οὐ νεύει κάτω» κατὰ τὴν λίαν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τῶν ἀρχαίων, βλέπει θαρρετὰ τοὺς ἀνθρώπους, διότι δὲν ἔχει νὰ ἐντραπῇ κανένα διὰ προᾶξιν τινὰ ἀξίαν μομφῆς.

'ς τοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα | ὅσο θέλεις βρόντα.

Λέγεται δι' ἀνθρώπον, ὅστις δὲν ἐννοεῖ νὰ συνεισθῇ παρὰ τὰς ἐπιμόνους νουθεσίας τῶν ἄλλων, ὡσὰν νὰ πρόκειται διὰ θεόκουφον, ὅστις δὲν ἀκούει τίποτε, ὅσον καὶ ἂν κτυπᾷ τις τὴν πόρτα του.

τὰ κάνω κεραμιδαρεῖό.

Εἰς τὰ κεραμουργεῖα ὑπάρχουν καὶ πολλὰ κατὰ σωροὺς συντρίμματα κεραμιδίων καὶ ἄλλων πηλίνων κατασκευασμάτων. Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ αὐτὰ ἐλέχθη καὶ ἡ φράσις **τὰ κάνω κεραμιδαρεῖό** = συντρίβω καὶ κάνω τρίψαλα πᾶν ὅ,τι εὗρω μπροστά μου, οἷον **μπῆκαν μέσ' 'ς τὸ καφενεῖο μεθυσμένοι καὶ τὰ 'καναν ὅλα κεραμιδαρεῖό.**

τὰ κάνω μούσκεμα.

Ἐκ μεταφορᾶς πραγμάτων, τὰ ὁποῖα διαβρέχομεν, ἐνῶ δὲν πρέπει, ἢ τὰ διαβρέχομεν παραπάνω ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἀνάγκη, ἐλέχθη ἢ εἰρημένη φράσις μὲ τὴν ἐννοίαν τοῦ χαλνῶ.

τὰ λέει μασημένα, τὰ μασάει.

Ἀνθρώπος ἔχων τὸ στόμα πλήρες τροφῆς καὶ μασῶν δὲν γίνεται εὐκόλα ἀντιληπτός, ἂν συγχρόνως καὶ θέλῃ νὰ ὁμιλήσῃ. Διὰ τοῦτο ἡ φράσις **τὰ λέει μασημένα** ἢ **τὰ μασάει** ἐννοουμένου τοῦ οὐσιαστικοῦ **τὰ λόγια** σημαίνει ἐκφράζεται ἀσαφῶς. Ἡ ἀσαφὴς ἐκφρασις νοεῖται πάντοτε σκόπιμη, ὅταν ἀποφεύγῃ τις διὰ ποικίλους λόγους νὰ ἐκφρασθῇ ἀπεριφράστως καὶ ἄνευ ὑπεκφυγῶν, νὰ ἐκφρασθῇ σαφῶς.

τὰ ξέρω τὰ κατατόπια.

Ἡ φράσις σημαίνει γνωρίζω λεπτομερῶς μέρος τι, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατόν ν' ἀποπλανηθῶ ἢ νὰ λαθῆσω πρὸ πάντων εἰς ἀναζήτησιν ἢ ἀνεύρεσιν πραγμάτων τινος. Ἡ φράσις λέγεται πρὸ πάντων διὰ τοὺς ληστάς, οἱ ὁποῖοι γνωρίζοντες καὶ τὰς ἐλαχίστας πτυχώσεις τῶν λημεριῶν τῶν κατορθῶνουν νὰ διαφύγουν τὰς καταδιώξεις.

τ' εἶν' ὁ κάβουρας, τ' εἶν' τὸ ζουμί του.

Ὁ κάβουρας ἔνεκα τοῦ μικροῦ του μεγέθους καὶ τῆς ὀστρακώδους συστάσεως τοῦ ὄργανισμοῦ του βραζόμενος δὲν δίδει ψαρόζουμο πού νὰ ἀξίξῃ κάτι. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορὰ εἰς πρᾶγμα μικρὸν καὶ εὐτελές, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐλπίζῃ τις καμμίαν ὠφέλειαν.

τὴν πέρασα Σπαρτιάτικα.

Ἡ φράσις δὲν δύναται μὲν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κοινόχρηστη, ἐν τούτοις ὅμως ἔχει εὐρείαν χρῆσιν. Ἐκεῖνο τὸ **τὴν** μαρτυρεῖ ὅτι πρόκειται περὶ βραχυλογίας καὶ θὰ ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς **τὴν πέρασα τὴν ἡμέρα Σπαρτιάτικα**, δηλαδὴ κατώρθωσα νὰ διέλθω τὴν ἡμέραν δαπανήσας διὰ τὴν τροφήν καὶ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας ὀλίγα χρήματα. Ἐν γένει τὸ **περνῶ Σπαρτιάτικα** σημαίνει εἶμαι λιτοδίαιτος. Ἀναμφιβόλως, ἂν δὲν πρόκειται περὶ διασωθείσης παραδόσεως περὶ τῆς λιτῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, ἡ φράσις θὰ εἶναι νεώτερον κατασκευάσμα κατ' ἐπίδρασιν τῆς σχολικῆς παραδόσεως.

τὴν ψώνισε.

Βραχυλογικὴ ἔκφρασις εἰς δήλωσιν κυρίως προσβολῆς ἀπὸ τινος ἀσθένειαν. Κατὰ τὰς περιστάσεις ἐννοεῖται *τὴν ἀρρώστια, τὴ γρίπη, τὴ φθίσι, τὴν τρέλλα* κττ. Ἡ φράσις ἔχει καὶ εἰρωνικὴν ἔννοιαν, διότι πληρώνει τις καὶ ψωνίζει ἓνα πρᾶγμα ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀρρώστιαν ἢ τρέλλαν.

τὸ λέει ἢ καρδιά του.

Ἡ λέξις *καρδιά* σημαίνει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν τόλμην, τὴν γενναϊότητα, τὴν ἀνδρείαν. Ἀπὸ δὲ τὰς πλήρεις ἐκφράσεις *τοῦ τὸ λέει ἢ καρδιά του νὰ τὸ κάνη, νὰ τὸ τολμήσῃ, νὰ τὸν χτυπήσῃ, νὰ τὸν σκοτώσῃ* κττ. προέκυψεν ἡ βραχυλογικὴ φράσις *τὸ λέει ἢ καρδιά του* = δὲν δειλιάζει, ἔχει θάρρος, τόλμην νὰ κάμῃ ἢ νὰ εἴπῃ τι τὸ τολμηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον.

τὸ μεγάλο ψάρι τρώει τὸ μικρό.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὰ κατὰ φύσιν συμβαίνοντα εἰς τὸ ζωικὸν βασίλειον τῆς θαλάσσης σύμφωνα μὲ τοὺς βιολογικοὺς νόμους ἐλέχθη ἢ ἀνωτέρω φράσις ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων, καθ' ὅς εἰς τὴν κοινωνικὴν βιοπάλην ὑπερισχύει καὶ νικᾷ ὁ ἰσχυρότερος ἀδικῶν τὸν ἀσθενέστερον.

τὸ πάω πολύ.

Ἡ φράσις μεταφορικῶς σημαίνει τὸ τραυᾶ πολλὸ τὸ πρᾶγμα, παρατείνω πολλὸ τὸ δι' αὐτὸ ἐνδιαφέρον μου καὶ τὴν συζήτησιν, ἐνῶ δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ γίνῃ πολλὸς καὶ σοβαρὸς λόγος δι' αὐτό.

τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Κατὰ λέξιν *πλήρωμα χρόνου* σημαίνει συμπλήρωσις χρόνου, καθ' ὃν εἶναι ὠρισμένον νὰ γίνῃ τι, ἥτοι ὁ ἀρμόδιος, ὁ προσήκων, ὁ ὠρισμένος χρόνος. Εἶναι ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» ἔξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἔξαγοράσῃ¹. Συνήθως ἡ φράσις λέγεται ὑπὸ τῶν λογίων διὰ γεγονότα σπουδαῖα καὶ μεγάλα, ὅπως μέγα ἦτο καὶ τὸ γεγονὸς τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

¹ Πρὸς Γαλάτ. 3, 4—5.

τό τρώει με τὸ κουτάλι.

Τὸ τρώει ἢ **τό ἴφαγε με τὸ κουτάλι** σημαίνει ὅτι ἀπολαμβάνει ἢ ἀπέλαυσέ τι εἰς ὑπερβολήν, οἷον **ἔφαγε τὸ δεῖνα μέρος με τὸ κουτάλι**—τὸ περιῆλθεν ὀλόκληρον καὶ τὸ περιειργάσθη λεπτομερῶς χωρὶς ν' ἀφήσῃ τίποτε ἀνεξερεύνητον, **ἔφαγε τὴ θάλασσα με τὸ κουτάλι** ἐπὶ τολμηροῦ θαλασσοπόρου, τοῦ κοινῶς λεγομένου **θαλασσόλυκου**, ἀποκτήσαντος πολλὰ ἐκ τῆς ναυτιλίας, **ἔφαγε τὴ ντροπὴ με τὸ κουτάλι**—ἔδοκίμασε μεγάλην ἐντροπήν, κατησχύνθη, ἢ εἰρωνικῶς εἶναι ἀναιδέστατος, δὲν αἰσθάνεται καμμίαν ἐντροπήν, **ἔφαγε τὸ κουτόχορτο με τὸ κουτάλι**—εἶναι ὑπεράγαν ἀφελῆς, κουτός, συνώνυμος φράσις **ἔφαγε τὸ κουτόχορτο ἀφορολόγητο** κττ. Ἡ φράσις **τρώω με τὸ κουτάλι** ἐγεννήθη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ **τρώω με τὸ πιρουνί** καὶ πᾶς τις ἐννοεῖ ὅτι με τὸ κουτάλι καταβιβάζει τις εἰς τὸν στόμαχον πολὺν περισσοτέραν ποσότητα τροφῆς παρὰ με τὸ πιρουνί. Ἐντεῦθεν ἡ ἐννοια τοῦ πολλοῦ. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλαχοῦ τὸ **κουτάλι** σημαίνει ὄχι τὸ κοινὸν **χουλιάρι**, ἀλλὰ τὴν **κουτάλα**, καταλήγομεν εἰς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ μικροῦ **χουλιαριοῦ** πρὸς τὴν μεγάλην **κουτάλα**, δηλαδὴ πάλιν εἰς τὸ ἴδιον ἐρμηνευτικὸν συμπέρασμα.

φάγαμε μαζί ψωμί κι ἀλάτι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔλεγαν τὸ «ἀλῶν κοινωνεῖν» διὰ νὰ ἐκφράσουν στενήν φιλίαν προερχομένην ἀπὸ τὴν κοινήν ζωήν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἀνέμενε κανεὶς νὰ χρησιμοποιοῦν ὡς σύμβολον κοινῆς συμβιώσεως ἓνα θεμελιῶδες εἶδος τροφῆς, ὃ ἄρτος ἐπὶ παραδείγματι. Ἀντὶ τούτου ὅμως ἐπροτιμήθη τὸ «ἄλας», διότι τὸ ἄλας εἶναι ἄρτυμα τῶν φαγητῶν ἀπαραίτητον, ὃ δὲ πρῶτος εἰπὼν τὸ «ἀλῶν κεκοινωνήκαμεν» εἶχεν ἐξάπαντος εἰς τὸν νοῦν του ὅτι συνέζησεν με κάποιον ἄλλον με φιλίαν ἀλατισμένην, ἄρτυμένην, πραγματικὴν καὶ εἰλικρινῆ καὶ ὄχι με φιλίαν ἀνάλατην, ἄνοστην, ὑποκριτικὴν καὶ ψεύτικην. Ἴσως δὲ νὰ ἐλέχθη τοῦτο τὸ πρῶτον ὑπὸ ἀνθρώπου ναυτικοῦ ὑπαινισσομένου καὶ τὸ «ἄλας», διότι ἡ κοινὴ ζωὴ εἰς τὴν θάλασσαν με τοὺς χαρὲς τῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς τρικυμίας καὶ τοὺς κινδύνους, καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους στοργικωτέρους ἀναμεταξύ τους. Λοιπὸν ἔχω τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸ τὸ παλαιὸν «ἀλῶν κεκοινωνήκαμεν» ἐσώθη εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν μεταφρασμένον καὶ ὅτι κάποιος ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν βασικὴν τροφήν, τὸν ἄρτον, καὶ οὕτω ἐλέχθη «ἄρτου καὶ ἀλῶν κεκοινωνήκαμεν». Οὕτω προῆλθε τὸ **φάγαμε μαζί ψωμί κι ἀλάτι**. Περὶ τῆς φράσεως ἐπραγματεύθη διὰ μακρῶν καὶ ὁ Ν. Πολίτης, ὅστις δίδει κάπως διάφορον ἐρμηνείαν τῆς

γενέσεως αὐτῆς¹. Παραδείγματα τῶν παραλλαγῶν της εὐρίσκει ὁ βουλόμενος εἰς τὰ ἐν χρήσει λεξικά τῆς ἀρχαίας, κυρίως εἰς τὸν «Θησαυρὸν» καὶ τὸ τοῦ Liddell - Scott - Jones εἰς τὰ λήμματα *δλς* καὶ *ἀλες*.

φοῦρονος μὴν καπνίση!

Πρὸς δήλωσιν τελείας ἀδιαφορίας διὰ τὴν παντελῆ καταστροφὴν τόπου τινὸς ἢ ὅλου τοῦ κόσμου μετὰ τὸν θάνατόν μας λέγομεν *σὰν πεθάνω ἐγώ, φοῦρονος μὴν καπνίση!* Εὐεξηγήγητη ψυχολογικῶς ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἀνθρώπου περὶ τοῦ τί πρόκειται νὰ συμβῆ εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὴν μετάβασίν τοῦ ἰδίου εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης.

Ἡ λογία αὕτη φράσις εἶναι ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Τὸ πλήρες κείμενον ἔχει ὧδε: «ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων, ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ»². Λέγεται εἰς δήλωσιν τῆς κατ' ἀξίαν κοινωνικῆς διαφορᾶς τῶν ἀνθρώπων.

ἀποτινάσσω τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν μου.

Λέγεται ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ «ὅς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι ἔξω τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν»³. Καὶ «ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν, οἱ δὲ ἐκτιναξάμενοι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐπ' αὐτοὺς ἦλθον εἰς Ἰκόνιον»⁴. Τὸ «ἐκτινάσσω τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν μου ἐπὶ τινά», καθὼς μαρτυροῦν τὰ εἰρημένα χωρία, ἀπετέλει φράσιν, ἡ ὁποία ἐσήμαινεν ἀπέρχομαι, ἀπομακρύνομαι ἀπὸ μέρος τι οἷονεὶ κατηραμένον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν πρόκειται νὰ ἐπανέλθω καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον οὐδὲ τὸν κονιορτὸν τῶν ὑποδημάτων θέλω νὰ συναποκομίσω, τὸν ὁποῖον ἀπερχόμενος καὶ ἐκτινάσσω τὰ ὑποδήματα ρίπτω κατὰ πρόσωπον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μὲ ἀναγκάζουν εἰς τοῦτο. Ἐλέγετο δὲ καὶ «ἐκτινάσσω τὰ ἱμάτιά μου»⁵. Ἡ φράσις λέγεται σήμερον εἰς τὴν λογίαν γλῶσσαν μὲ τὴν ἰδίαν σημασίαν,

¹ Παροιμ. 1, 486 - 490.

² Πρὸς Κορινθ. Α, 15, 41.

³ Ματθ. 10, 14.

⁴ Πράξ. Ἀποστόλ. 13, 50.

⁵ Πράξ. Ἀποστόλ. 18, 6.

ἀλλ' εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐκτινάσσω ὑποκατεστάθη τὸ ἀποτινάσσω κατὰ τὸ ἀποβάλλω, ἀπορρίπτω κττ.

ἄσθενής καὶ ὁδοιπόρος νόμον οὐκ ἔχουσι.

Ἡ λογία αὕτη φράσις εἶναι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν καὶ σημαίνει ὅτι ὁ ἄσθενής καὶ ὁ ὁδοιπόρος δὲν δύνανται νὰ ὑπόκεινται εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἐκκλησίας κυρίως περὶ νηστείας. Ἐντὶ τοῦ νόμον οὐκ ἔχουσι λέγεται καὶ ἁμαρτίαν οὐκ ἔχουσι ἢ οὐκ ἔχει.

γαῖα πυρὶ μειχθήτω.

Ἡ πλήρης ἀρχαία φράσις ἦτο «ἐμοῦ θανόντος γαῖα πυρὶ μειχθήτω» λεγόμενη ὑπὸ ἀνθρώπου ἀδιαφοροῦντος τελείως περὶ τοῦ τί θέλει συμβῆ εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὸν θάνατόν του. Εἰς τὴν σημερινὴν γλῶσσαν τῶν λογίων λέγεται ὡς ἄνωτέρω τὸ ἥμισυ τῆς φράσεως μὲ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν.

γελάει κάτω ἀπὸ τὰ μουστάκια του, γελᾶν καὶ τὰ μουστάκια του, γελᾶν καὶ τ' ἄφτιά του.

Ἡ πρώτη φράσις λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις αἰσθάνεται εὐχάριστον ἱκανοποίησιν διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐνδομύχου πόθου, ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ τὸ δείξῃ εἰς τοὺς ἄλλους. Διὰ τοῦτο προσπαθεῖ τὸ γέλιο ἢ τὸ μειδιάματά του νὰ τὸ συγκαλύψῃ τρόπον τινὰ μὲ τὰ μουστάκια του.

Ἡ δευτέρα εἶναι ἀπότοκη τῆς πρώτης καὶ λέγεται δι' ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου ἢ χαρὰ δὲν μπορεῖ νὰ κρυβῆ, εἶναι ἐκδηλη, ὥστε σὰν νὰ γελοῦν καὶ τὰ μουστάκια του καὶ ὄχι μόνον νὰ μειδιοῦν τὰ χεῖλη του.

Ἡ τρίτη τέλος κατὰ συνεκδοχὴν περιλαμβάνει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μουστάκια καὶ τ' ἄφτιά καὶ δηλοῖ ἄνθρωπον, ὅστις γελᾷ σύγκομος ἀπὸ τὴν μεγάλην χαρὰν του.

δώδεκα Ἀπόστολοι, ὁ καθένας μὲ τὸν πόνο του.

Κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, πλὴν τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου, ὅστις ἀπέθανεν εἰρηνικὰ εἰς τὴν νῆσον Πάτμον εἰς πολὺ γερωντικὴν ἡλικίαν, οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι ὅλοι ἐμαρτύρησαν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θανατωθέντες κατὰ διαφόρους τρόπους. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος ἐκατατομήθησαν εἰς τὴν Ρώμην, ὁ Ἀνδρέας ἐσταυρώθη κατακέφαλα εἰς τὰς Πάτρας καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἰς τὴν παράδοσιν αὐτὴν στηριζόμενος ὁ λαὸς ἐδημιούργησε τὴν ἄνωτέρω παροιμιώδη φράσιν, ἢ ὁποία σημαίνει ὅτι κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸν πόνον του, τὰ βάσανά του, τὰ ὁποῖα ποικίλουν μὲν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὑπάρχουν εἰς ὅλους, δὲν λείπουν ἀπὸ κανένα.

ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν.

Ἀφηγούμενος ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ματθία εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ προδότου Ἰούδα λέγει «καὶ ἔδωκαν κληρὸς αὐτῶν καὶ ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων»¹. Ἐντεῦθεν ἐπεκράτησεν ἡ εἰρημένη λογία φράσις ἀποτελοῦσα φιλόφρονα ἔκφρασιν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκλογὴν προσώπου εἰς τι ὑπούργημα.

μεριμνᾷ καὶ τυρβάζει περὶ πολλά.

Ἀπὸ τὸ εὐαγγελικὸν χωρίον «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά, ἑνὸς δὲ ἐστὶ χρεία»² περιῆλθεν εἰς χρῆσιν φράσεως εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν λογίων τὸ *μεριμνᾷ καὶ τυρβάζει περὶ πολλά* λεγόμενον δι' ἄνθρωπον, ὅστις ἀσχολεῖται εἰς πράγματα πολλά, ἀλλ' ἄνευ ἐνδιαφέροντος, διὸ καὶ δὲν ἔχει τὸν καιρὸν νὰ προσέξῃ ἄλλα σοβαρότερα.

οὔτε ζωγραφιστὸ δὲ θέλω νὰ τὸν βλέπω!

Τὸ ἐπίθετον *ζωγραφιστὸς* ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ὄραϊος ἐν εἰκονικῇ παραστάσει. Ἐν γένει ἡ εἰκονικὴ παράστασις χρησιμοποιεῖται πάντοτε ὡς χαρακτηριστικὴ τῆς ὄραιότητος, διὸ καὶ λέγεται κοινῶς *εἶναι μιὰ ζωγραφιά* καὶ πληρέστερον *εἶναι ἄγγελος, εἶναι μιὰ ζωγραφιά* διὰ πρόσωπον ἐξόχου καλλονῆς. Ἄλλ' ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον μισοῦμεν, δὲν δυνάμεθα νὰ βλέπωμεν οὔτε ζωγραφισμένον, ὅσον καὶ ἂν παριστάνεται ὄραϊος.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΟΣ

Ἡ ἐν σελ. 51 φράσις τοῦ *Γιάννη τὰ καλὰ τὰ θέλουμε, τὸ Γιάννη δὲν τὸν θέλουμε, ἂν καὶ πληρεστέρα εἰς τὴν ἐρμηνείαν, εἶναι ὁπωσδήποτε ἐπανάληψις ἐξ ἀβλεψίας τῆς ἐν σελ. 43 τὰ καλὰ τοῦ *Γιάννη τὰ θέλουμε* κτλ.*

¹ Πράξ. Ἀποστόλ. 1, 25.

² Λουκ. 10, 41.

ΠΙΝΑΞ ΦΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΛΕΞΕΩΝ

Ἐπισυνάπτομεν ἀλφαβητικὸν πίνακα ὄλων τῶν φράσεων καὶ λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τοὺς τρεῖς συνεχεῖς τόμους 4ον, 5ον καὶ 6ον τοῦ Λεξικογραφικοῦ Δελτίου πρὸς εὐχερεστέραν εὑρεσιν ὑπὸ τῶν μελετητῶν. Αἱ παραπομπαὶ γίνονται εἰς ἀριθμὸν τόμου καὶ σελίδα.

Α

ἀβρόχοις ποσὶ 6, 3.
ἀγαπάει ἢ πεθερᾷ 6, 4.
ἀγγίζω ἔς τὸ ὁμοούσιο 6, 41.
ἀγοράζω μὲ τὴ βούλλα 4, 100.
ἀδειάζω τὴ γωνιά 4, 93.
ἀδόξαστος 5, 44.
ἄκουσα τὴ σφυριὰ 5, 52.
ἄκουσε τὰ σκολιανὰ του 5, 48.
ἄκουσε τὴν ἀπανταχοῦσα του 5, 46.
ἄκουσε τὸν ἐξάψαλμό του 4, 100 καὶ 5, 48.
ἀκούω καμπανιῆς 5, 52.
ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης 6, 74.
ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε 6, 59.
ἄλλοι ποὺ τὸ ἄχ' ἢ κούτρα του νὰ κατεβάξῃ ψεῖρες 6, 59.
ἄλλος τ' ὄνομα καὶ ἄλλος τὴ χάρι 5, 3.
ἄλλουνοῦ παπᾶ βαγγέλια 5, 3.
ἄλλοῦ ὁ παπᾶς καὶ ἄλλοῦ τὰ ράσα του 5, 3.
ἄμ' δέ! 4, 94.
ἄμε κατὰ Καπερναοῦμ 4, 114.
ἀμόλα μελάνι 5, 4.
ἀνατριχιάζω, ἀνατριχῶ 5, 35.
ἀνεβαίνω ἔς τὸν οὐρανὸ ἢ ἔς τὰ οὐράνια 6, 4.
ἀνέβηκε ἔς τὰ οὐράνια 6, 4.
ἀνέβηκε ἔς τὴν ἀπάνω σκάλα 6, 4.
ἄνθρωπος τῆς κρεμάλας 4, 95.
ἄνθρωπος τῆς πέννας 4, 94.
ἄνθρωπος τοῦ σκοινοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ 4, 94.
ἀνοίγω τὰ χαρτιά μου 4, 115.
ἄνοιξαν τὰ σκόρδα του 5, 4.
ἄνοιξε ἢ τύχη του 5, 18.
ἄνοιξε τὸ κλαρί του 5, 4.
ἀντίθεος 5, 44.
ἀντὶ τοῦ μάννα χολή 5, 4.
ἄντρας μὲ τὴν πέννα 4, 94.

ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ 6, 59.
ἀπὸ δήμαρχος κλητῆρας 6, 59.
ἀπολωλὸς πρόβατον 4, 115.
ἀπὸ μυλωνᾶς δεσπότης 6, 19.
ἀπὸ ποῦ καὶ ὡς ποῦ; 6, 59.
ἀπὸ τὰ μικρὰ 4, 95.
ἀπὸ τ' ἀφτὶ καὶ ἔς τὸ δάσκαλο 5, 4.
ἀπὸ τὴν ἀνάποδη 4, 96.
ἀπὸ τὴν καλὴ 4, 96.
ἀποτινάσσω τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν μου 6, 74.
ἀπὸ τὸν Ἄννα ἔς τὸν Καϊῶφα 5, 5.
ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἀβραάμ 4, 101.
ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν 4, 101.
ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Νῶε 4, 101.
ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ ἔς τοῦ Θεοῦ τ' ἀφτὶ 6, 5.
ἀπ' τὴν πολλὴ ἀγάπη ξεχνάω τ' ὄνομά του 6, 60.
ἄρον ἄρον 4, 101.
ἀρπάζω ἀπὸ τα μοῦτρα 5, 5.
ἀρχίζει τὸ μάγγανο 4, 96.
ἀρχίζει τὸ μαγγανοπήγαδο 4, 96.
ἄς ὄψεται, ἄς ὄψωνται, νὰ ὄψεσαι 4, 100.
ἀσθενὴς καὶ ὀδοιπόρος νόμον οὐκ ἔχουσι 6, 75.
ἄς πάῃ καὶ τὸ παλιάμπελο 6, 5.
ἄς τὰ βλέπη, ἄς τὰ βλέπουν 4, 100.
αὐτὴ ἢ ἀρρώστια εἶναι Θεὸς φυλάξῃ! 6, 6.
αὐτὸ μᾶς ἔλειπε 6, 5.
αὐτὸς εἶναι Θεέ μου φύλαγε 6, 5.
αὐτὸς εἶναι καὶ ἄλλος δὲν εἶναι 6, 6.
ἀφίνω ἔς τὸν τόπο 6, 6.
ἀφοῦ οἱ πέτρες κυλοῦνε, οἱ βόλοι τί νὰ ποῦνε 6, 60.

Β

βάζει τὸ δάχτυλό του 4, 96.
βάζω βούλλα 4, 99.

βάζω εύλογητό 5, 5.
 βάζω κάτω την ούρά 4, 97.
 βάζω λυτούς και δεμένους 5, 5.
 βάζω μέσα 5, 6.
 βάζω νερό 'ς τὸ κρασί 4, 97.
 βάζω 'ς τὰ σκέλια τὴν ούρά 4, 97.
 βάζω 'ς τὰ στενά 5, 9.
 βάζω 'ς τὸ ράφι 5, 6.
 βάζω 'ς τὸ χρονοντούλαπο 5, 6.
 βάζω τὰ γυαλιά μου 5, 44.
 βάζω τὰ δυό του πόδια σ' ἓνα παπούτσι 5, 9.
 βάζω τὰ πόδια 'ς τοὺς ὄμους 5, 40.
 βάζω τὴν κουλούρα 6, 6.
 βάζω τὴν ούρά μου 4, 96.
 βάζω τὸ κεφάλι κάτω 5, 7.
 βάλ' του ρίγανη 6, 6 καὶ 24.
 βαράω 'ς τὸ σταυρὸ 4, 97.
 βαρειά εἶναι ἢ καλογερικὴ 6, 7.
 βαστάει τὴν ψυχὴ μὲ τὰ δόντια 4, 97.
 βαστάει ψηλὴ μύτη 6, 15.
 βαστῶ μὲ τὰ δόντια 4, 97.
 βαστῶ πισινὴ 5, 7.
 βαστῶ τὰ γκέμια καλὰ 5, 7.
 βαστῶ τὴ θέσι μου 5, 7.
 βαστῶ τιμόνι 5, 8.
 βαστῶ χαραχτήρα 5, 8.
 βγάζω 'ς τὰ φόρα ἢ 'ς τὴ φόρα 6, 7.
 βγάζω τὰ κάστανα ἀπὸ τὴ φωτιά 5, 8.
 βγάζω τὴν ούρά μου 4, 96.
 βγάζω τὸν ἐπιούσιο 6, 7.
 βγαίνει ἀπὸν' ἀπάνω 5, 9.
 βγαίνει ἔξω ἀπ' τὰ ροῦχα του 6, 60.
 βγαίνω 'ς τὰ φόρα ἢ 'ς τὴ φόρα 6, 7.
 βγαίνω 'ς τὴν τρυφερίτσα 5, 98.
 βγαίνω 'ς τὸ κλαρὶ 5, 9.
 βγάλε τὸν περιδρομο 5, 31.
 βγῆκε μονοκούκκι 6, 25.
 βλέπω τὰ στενά 5, 9.
 βλέπω τὸν οὐρανὸ σφοντύλι 6, 7.
 βούλλα 4, 99.
 βουλλώνω στόματα 6, 8.
 βουλλώνω τρυῖπες 6, 8.
 βράζει τὸ καζάνι 5, 9.
 βράχηκα ὡς τὸ κόκκαλο 4, 128.
 βρῆκε ὁ Φίλιππος τὸ Ναθαναήλ 6, 60.
 βρῆκε τὸ δάσκαλό του 5, 10.
 βρῆκε τὸ μαστορὴ του 5, 10.
 βρικόλακας 5, 30.
 βρίσκονται 'ς τὰ μαχαίρια 4, 117.
 βρίσκω τὴν ἀδύνατὴ του φλέβα 6, 8.

βρίσκω τὴ φλέβα του 6, 8.
 βρίσκω τὸ σφυγμὸ του 6, 8.
 βρομάει μπαρούτι 5, 10.
 βρομάει παλαμύδα 5, 10.
 βροντᾶ ἢ τσέπη 5, 10.
 βρώμικο ψάρι ἀγαπάει ἢ ρίγανη 6, 24¹.

Γ

γαῖα πυρὶ μειχθῆτω 6, 75.
 γελάει κάτω ἀπὸ τὰ μουστάκια του, γελᾶν
 καὶ τὰ μουστάκια του, γελᾶν καὶ τ' ἄφτιά
 του 6, 75.
 γελῶ 6, 39.
 γενεαὶ δεκατέσσαρες 4, 100-102.
 γερός πόντος 4, 103.
 γῆς Μαδιάμ 6, 40 καὶ 61.
 γιὰ ψύλλου πήδημα 6, 8.
 γίνεται τὸ κεφάλι μου καζάνι 5, 10.
 γίνεται τὸ μυαλό μου κουρκούτι 5, 32.
 γίνομαι καπνὸς 6, 61.
 γίνομαι Λούης 4, 103.
 γίνομαι μπαρούτι 5, 10.
 γίνομαι ξεφτέρι 5, 41.
 γίνομαι περδίσι 4, 103.
 γίνομαι φούρκα 5, 41.
 γινόμαστε ἀπὸ δυὸ χωριά 5, 11.
 γλωσσοτρῶγω 6, 30.
 Γομορρίτης 6, 39.
 γρουσουζης 6, 17.
 γυρεύει ψύλλους 'ς τ' ἄχρα 6, 9.
 γυρίζω σὰν τὴν ἀδικη κατάρα 5, 11.
 γύρισαν τὰ μάτια του σὰν σφοντύλι 6, 8.

Δ

δάγκωσε τὴ γλῶσσα σου! 6, 29.
 δεκάρικος λόγος 4, 103.
 δὲ λέω 5, 12.
 δὲν εἶναι γιὰ τὰ δόντια του 6, 9.
 δὲν εἶναι μὲ τὰ καλὰ του 5, 14.
 δὲν εἶναι 'ς τὰ καλὰ του 5, 14.
 δὲν εἶναι χρυσάφι κάθε πρᾶμα ποὺ γυαλί-
 ζει 6, 9.
 δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθον 6, 61.
 δὲν ἔχει Θεὸ 5, 12.
 δὲν ἔχει πίστι 5, 12.
 δὲν ἔχει τὸ Θεό του 5, 12.

¹ Νεωτέρω μελέτη μ' ἔπεισεν ὅτι τὸ βρώμα, βρωμῶ καὶ τὰ παράγωγα γραπτέον διὰ τοῦ ω.

δέν ἔχει ἔς τὸν ἥλιο μοῖρα 5, 12 καὶ 47.
 δέν ἰδρῶνει τ' ἀφτί μου 5, 103.
 δέν ἰδρῶνω 4, 103.
 δέν ἰδρῶνω ἀπὸ τέτοια 4, 103.
 δέν παίρνει πιά νερό 4, 104.
 δέν πιάνει χαρτωσιά 5, 12.
 δέν τὸ κουνάει 6, 9.
 δέν τὸν ἀφίνουν σὲ χλωρὸ κλαρὶ 5, 12.
 δέν τὸν χωνεύω 5, 24.
 δένω κόμπο 4, 104.
 δένω μαντήλι 4, 104.
 δένω τὰ σκυλλιά μὲ τὰ λουκάνικα 6, 20.
 δὲ σ' ἀγαπάει ἢ πεθερὰ 6, 4.
 διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων 5, 13.
 δίνει καὶ παίρνει 6, 9.
 δίνω ξύλο ἢ ξυλιές 6, 10.
 δίνω ἔς τὰ νεῦρα 6, 10.
 διωλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον
 καταπίνοντες 6, 61.
 δουλεύω τὴν ὑπόθεσι 6, 49.
 δουλεύω τὸν δεῖνα 6, 49.
 δώδεκα Ἀπόστολοι, ὁ καθένας μὲ τὸν πόνου
 του 6, 75.

E

ἐδῶ εἶσαι κ' ἐδῶ εἶμαι 5, 13.
 ἐδῶ σὲ θέλω 5, 13.
 εἶμαι γιὰ νὰ εἶμαι 6, 10.
 εἶμαι μὲ κατεβασμένα μοῦτρα 5, 19.
 εἶμαι παρὰ πέντε 6, 11.
 εἶμαι πού εἶμαι 6, 12.
 εἶμαι ἔς τὰ καλά μου 6, 11.
 εἶμαι ἔς τὰ σύγκαλά μου 6, 11.
 εἶμαι φούρκα 5, 41.
 εἶναι ἄγγελος 6, 76.
 εἶναι βίδα 5, 13.
 εἶναι γιὰ δέσιμο 4, 104.
 εἶναι γιὰ διάβασμα 4, 104.
 εἶναι γιὰ τὰ δόντια του; 6, 9.
 εἶναι γιὰ τὰ θυμάρια ἢ τὰ θυμαράκια 4, 104.
 εἶναι γιὰ τὰ πανηγύρια 4, 104.
 εἶναι γιὰ τὰ σίδερα 4, 104.
 εἶναι γιὰ τὸ σκοινὶ καὶ τὸ παλούκι 4, 95.
 εἶναι κατὰ Ἰσραὴλ 4, 115.
 εἶναι κι ἂν εἶναι! 6, 12.
 εἶναι μέλι γάλα 4, 104.
 εἶναι μὲ τὰ καλά του 5, 14.
 εἶναι μὲ τὴν ψυχὴ ἔς τὰ δόντια 4, 97.
 εἶναι μιὰ ζωγραφιά 6, 76.

εἶναι ντυμένος ἔς τὸ μαλλὶ 4, 94.
 εἶναι ντυμένος ἔς τὸ μετάξι 4, 94.
 εἶναι ξεσκολισμένος 4, 105.
 εἶναι πρώτης 5, 14.
 εἶναι σπίθα 5, 41.
 εἶναι σπέρτο μοναχὸ 5, 41.
 εἶναι ἔς τὰ καλά του 5, 14.
 εἶναι ἔς τὰ καλά του φεγγάρια 5, 14.
 εἶναι ἔς τὰ μαχαίρια 4, 117.
 εἶναι ἔς τὰ μέσα καὶ ἔς τὰ ἔξω 5, 14.
 εἶναι ἔς τὰ σωστά του 5, 14.
 εἶναι ἔς τὰ φεγγάρια του 5, 14.
 εἶναι ἔς τὴν ἀπάνω σκάλα 6, 4.
 εἶναι ἔς τὴν πέννα 4, 94.
 εἶναι ἔς τὴν τρίχα 4, 94.
 εἶναι ἔς τοὺς κακὲς του 4, 105.
 εἶναι ἔς τοὺς καλὲς του 4, 105.
 εἶναι φτωχὸ τ' ἀρνί, ἀλλ' ἔχει καὶ πλατειὰ
 οὐρὰ 6, 12.
 εἶναι φωτιά 5, 11.
 εἶναι ψηλομύτης 6, 14.
 εἶχε δὲν εἶχε 4, 105.
 ἐλάτε γνωστικοὶ νὰ φάτε τοῦ τρελλοῦ τὸ
 βιὸς 6, 12.
 ἐλάτε τρελλοὶ νὰ φάτε τοῦ γνωστικοῦ τὸ
 βιὸς 6, 12.
 ἕνας εἶναι ὁ Βέης 5, 15.
 ἕνας κ' ἕνας 5, 15.
 ἕνα φεγγάρι 5, 15.
 ἔνδυμα γάμου 6, 61.
 ἐνὸς χρόνου μέλημα | μιανῆς ὥρας τέλεμα
 6, 62 καὶ 65.
 ἐξαγοράζομαι 6, 13.
 ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν, ὅτι αἱ ἡμέραι
 πονηραὶ εἰσι 6, 13.
 ἐξορία τοῦ Ἀδάμ 5, 13.
 ἔξω φτώχεια 5, 20 καὶ 6, 13.
 ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα 6, 14.
 ἔπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ 6, 14.
 ἔπεσεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν 6, 76.
 ἐπικαλοῦμαι θεοὺς καὶ δαίμονας 5, 6.
 ἐπὶ ξύλου κρεμάμενος 4, 105.
 ἔρχομαι ἔς τὰ καλά μου 6, 11.
 ἔρχομαι ἔς τὰ λόγια σου 4, 105.
 ἔρχομαι ἔς τὰ σύγκαλά μου 6, 11.
 ἔρχομαι ἔς τὸ ψαχνὸ 5, 15.
 ἔρχομαι ἔς τὸ ψητὸ 5, 15.
 ἔρχονται ἔς τὰ μαχαίρια 4, 117.
 εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε 6, 62.
 ἔφαγε ἢ μούρη του χῶμα 5, 15.

ἔφαγε μὲ τὴ φύχτα τὸ μπαρούτι 5, 11.
 ἔφαγε τῆς χρονιάς του 5, 16.
 ἔφεξε 5, 49.
 ἔφτασ' ἡ ψυχὴ μου 'ς τὰ δόντια 4, 97.
 ἔφτασε ὁ κόμπος 'ς τὸ χτένι 4, 105.
 ἔφυγε κακὴν κακῶς 6, 63.
 ἔχει γερεῖς πλάτες 5, 45.
 ἔχει δόντι 4, 106 καὶ 5, 45.
 ἔχει καρδιά πέτρα 5, 17.
 ἔχει κεμέρι 4, 106.
 ἔχει λυμένο τὸ ζωνάρι του 5, 21.
 ἔχει μεσάνυχτα 5, 16.
 ἔχει μύτη 6, 14.
 ἔχει ὁ Θεὸς 5, 16.
 ἔχει πέρασι 4, 106.
 ἔχει πλάτες 5, 45.
 ἔχει πουργι 4, 106.
 ἔχει σηκωμένη μύτη 6, 15.
 ἔχει τὴ φλέβα 6, 14.
 ἔχει τὸν περὶδρομο μέσα του 5, 30.
 ἔχει ψηλὴ μύτη 6, 14.
 ἔχουν χώρια τὰ τσανάκια 5, 42.
 ἔχω δέσει, ἔχω δεμένο τὸ γάιδαρό μου 6, 15.
 ἔχω κατεβασμένα μοῦτρα 5, 19.
 ἔχω λόρδα 5, 20.
 ἔχω στομάχι 5, 16.
 ἔχω τὸ στομάχι μου, τὸ συκώτι μου, τὴν καρδιά μου, τὰ νεφρά μου κττ. 5, 16.

Z

ζαχαρένιος 5, 50.
 ζητάει καὶ ρέστα 4, 106.
 ζητάει τὴ μάνα του καὶ τὸν πατέρα του 4, 106.
 ζητάει ψύλλους 'ς τ' ἄχρεα 6, 9.
 ζωγραφιά 6, 76.
 ζωγραφιστὸς 6, 76.
 ζωὴ χαρισάμενη 4, 102.

H

ἡ ἀγορὰ βρομαίει ἀπὸ τὸ δεῖνα πρᾶμα 5, 16.
 ἡ γλωσσα του κόβει καὶ ράβει 6, 15.
 ἡ δουλειὰ πάει γαϊτάνι 4, 122.
 ἡ ἐσχάτη πλάνη χεῖρων τῆς πρώτης 6, 62.
 ἡ κοιλιὰ μου βαράει ταμπουρᾶ 5, 27.
 ἡ κοιλιὰ του παίζει βιολι 6, 16.
 ἡ κοιλιὰ του παίζει Καραϊσκάκη 6, 15.
 ἡ κοιλιὰ του παίζει ταμπουρᾶ 6, 16.
 ἥλιος μὲ δόντια 4, 107.

ἡ μάνα χάνει τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάνα 6, 16.
 ἡ παπᾶς παπᾶς ἡ ζευγᾶς ζευγᾶς 6, 62.
 ἦρθα μὲ τὴν ψυχὴ 'ς τὸ στόμα 4, 98.
 ἦρθαν τ' ἄγρια νὰ διώξουν τὰ ἡμερα 6, 16.
 ἦρθε ἡ τυφλοβδομάδα 6, 18.
 ἦρθε ὁ κόμπος 'ς τὸ χτένι 4, 105.
 ἦρθε σῶσον ἐλέησον 5, 37.
 ἡ σάρα, ἡ μάρα καὶ τὸ κακὸ συναπάντημα 6, 16.
 ἡ τυφλομάδα 6, 18.
 ἡ φτώχεια θέλει καλοπέρασι 6, 18.

○

θά γυρίση ὁ τροχὸς 6, 19.
 θὰ ἔρθη ἡ τυφλοβδομάδα 6, 18.
 θάλασσα 5, 38.
 θαλασσόλυκος 6, 73.
 θὰ πάη πού θὰ πάη 6, 19.
 Θεέ μου, φύλαγε! 6, 5.
 Θεὸς φυλάξη! 4, 107 καὶ 6, 5.
 θεωρία ἐπισκόπου καὶ καρδιά μυλωνᾶ 6, 19.
 θολώνω τὰ νερά 4, 128.
 τοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου 5, 17.

K

κάθε καρδιᾶς καρύδι 4, 107 καὶ 6, 16.
 κάθε κατεργάρις 'ς τὸ μπάγκο του 6, 20.
 κάθε μέρα δὲν εἶναι τοῦ παπποῦ 6, 20.
 κάθε πέρσι καὶ καλύτερα 6, 20.
 κάθε φεγγάρι 5, 15.
 κάθομαι μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια 5, 36.
 κάθομαι 'ς τὸ ράφι 4, 111.
 καὶ ποῦ εἶσαι ἀκόμα! 6, 20.
 καὶ τὸ εἶνα κακὸ καὶ τὸ ἄλλο ψυχρὸ 6, 20.
 καὶ τῶν γονέων 6, 21.
 καὶ ὑπερυψοῦται 6, 21.
 κακά 'ν' τὰ ψέματα 6, 22.
 κακά, ψυχρὰ κι ἀνάποδα 6, 21 καὶ 22.
 κακὴν κακῶς 6, 63.
 κακιὰ πεθερᾶ 6, 4.
 κακὸ καὶ ψυχρὸ 6, 20 καὶ 63.
 κακὸ νὰ μὴν ἔχουμε! 6, 21.
 κακὸ συναπάντημα 6, 16.
 καλαμαρᾶς 4, 94.
 κάλλιο πέντε καὶ 'ς τὸ χέρι, | πάρα δέκα καὶ καρτέρει 6, 22.
 κάλπικος παρᾶς 6, 58.

καμαρώνει σὰ Γύφτικο σκερπάνι 6, 23.
 κάνει τὸν βαρὺ καὶ τὸν ἀσήκωτο 5, 18.
 κάνει τὸν κόκορα 5, 18.
 κάνουμε χωριὸ 5, 11.
 κάνω μαῦρα μάτια 6, 64.
 κάνω νέο ἢ καινούργιο συκῶτι 6, 38.
 κάνω πέτρα τὴν καρδιά μου 5, 17.
 κάνω συκῶτι 6, 38.
 κάνω τὰ στραβὰ μάτια 5, 17.
 κάνω τὴν πάπια 4, 107.
 κάνω τὴν τύχη μου 5, 17.
 κάνω τὸ κομμάτι μου 6, 63.
 κάνω τὸ κορόιδο 4, 107.
 κάνω τὸν νταῆ 4, 108.
 κάνω τὸν ψόφιο κοριὸ 6, 63.
 κάνω τόπο τῆς ὀργῆς 6, 10.
 κάνω τὸ σταυρό μου 5, 18.
 κάνω τοῦ κεφαλιοῦ μου 6, 23.
 κάνω τράκα 6, 23.
 κάνω φτερά 5, 49.
 κάπου σὲ εἶδα, κάπου μὲ εἶδες 5, 18.
 κατὰ ἡλιοῦ 4, 114.
 κατὰ Θεοῦ 4, 114.
 κατακλυσμὸς Κυρίου 5, 19.
 κατὰ κρημοῦ 4, 114.
 καταλαβαίνω τὸ σφυγμὸ του 6, 8.
 καταπέτασμα 6, 54.
 καταπίνω τὴ γλῶσσα μου 5, 19.
 κατεβάζει τὴ μύτη 6, 15.
 κατεβάζει τὸ κεφάλι του 6, 23.
 κατεβάζω ἔς τὴ γῆ 6, 48.
 κατεβάζω τὰ μάτια 5, 19.
 κατεβάζω τὰ μοῦτρα 5, 19.
 κατεβάζω τ' ἄφτια 5, 19.
 κατεβαίνω ἔς τὸν Ἄδη 6, 4.
 κάτι πάει κ' ἔρχεται 6, 23.
 κάτι τρέχει ἔς τὰ Γύφτικα 5, 20.
 κάτι τρώγεται 5, 20 καὶ 6, 24.
 κεραμίδα 5, 46.
 κ' ἔτσι κι ἄλλιῶς κακὰ καὶ ψυχρὰ 6, 24.
 κ' ἔτσι μαῦρα κι ἄλλιῶς σκοτεινὰ 6, 24.
 κλείνω τρῦπες 6, 8.
 κόβει λόρδα 5, 20 καὶ 27.
 κόβει ὁ νοῦς του 6, 23.
 κόβει τὸ κεφάλι του 6, 23.
 κόβει τὸ μάτι του 6, 25.
 κόβει τὸ μυαλό του 6, 23.
 κόβει τὸ σπαθί του 5, 36.
 κόβω 5, 20 καὶ 6, 24.
 κόβω βόλτες 4, 108.

κόβω δαγκωνιά 4, 108.
 κόβω τσιμπιά 4, 108.
 κόβω φάτσα 6, 23.
 κοιμᾶται τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 κολοκύθια μὲ ρίγανη 6, 24.
 κολοκύθια ἔς τὸ πατερό 6, 25.
 κομμάτια νὰ γίνῃ! 4, 117.
 κοντὰ ἔς τὸ νοῦ καὶ ἡ γνώσι 5, 21.
 κοντὸς ψαλμὸς ἀλληλοῦια 4, 108.
 κουβέντα τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 κουβεντιάζει τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 κουκιά μετρημένα 6, 25.
 κουλούρα 6, 6.
 κουτόχορτο 6, 54.
 κούφια ἢ γῆς ποὺ τ' ἀκούει 6, 26.
 κούφια ἢ ὄρα ποὺ τ' ἀκούει 6, 26.
 κόψε τὸ λαιμό σου 6, 26.
 κρατῶ μὲ τὰ δόντια 4, 97.
 κρατῶ πισινὴ 5, 7.
 κρατῶ χαραχτήρα 5, 8.
 κρεμάει ἢ ἔχει κρεμασμένο τὸ ζωνάρι του 5, 21.
 κρεμάνω 6, 6.
 κρεμάω μοῦτρα 5, 19.
 κρύο μὲ δόντια 4, 107.
 Κύριε τῶν δυνάμεων! 5, 21.

Λ

λάκκο ἔχει ἢ φάβα 6, 26.
 λάσπη ἢ δουλειά 5, 22.
 λόγια τῆς καρβάνας 5, 22.
 λόρδα 5, 20.
 λορδοκόφτης 5, 21.
 λόρδος 5, 20.
 λούζω μὲ βρισιές 4, 109.

Μ

μαζεύει γράμματα 4, 109.
 μαζεύει γραφές 4, 109.
 μαζεύει ὑπογραφές 4, 109.
 μάζεψέ τα 6, 44.
 μαζί μὲ τὰ ξερὰ καίονται καὶ τὰ χλωρὰ 6, 27.
 μάρα 6, 16 κέξ.
 μαύρισε τὸ μάτι μου 6, 64.
 μαῦρο καὶ τῶν γονέων 6, 21.
 μέγας εἶ, Κύριε! 4, 109 καὶ 5, 21.
 μὲ κόβει ἢ κοιλιὰ μου 5, 22.
 μένω ἔξω τοῦ νυμφῶνος 4, 110.
 μένω κόκκαλο 6, 27.

μένω με τή γλύκα 5, 22.
 μένω 'ς τή γωνιά 4, 93.
 μένω 'ς τόν τόπο 6, 6.
 μένω 'ς τὸ ράφι 4, 94.
 με ξένα κόλλυβα 4, 140.
 μεριμνᾷ καὶ τυρβάζει περὶ πολλὰ 6, 76.
 μέσ' 'ς τὸ νερὸ 4, 116.
 με τὰ ὅλα του 5, 23.
 μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων 4, 101.
 με τὸ πρῶτο 5, 23.
 με τὸ σπαθί 5, 36.
 με τὸ σταυρὸ 'ς τὰ χέρια 5, 22.
 μέχρι τρίτου οὐρανοῦ 6, 48 καὶ 64.
 μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου 6, 65.
 μὴ λές μεγάλο λόγο 6, 65.
 μὴ μου ἄπτου 6, 28.
 μὴ μου τοὺς κύκλους τάραττε 6, 65.
 μήτε γάτα μήτε ζημιὰ 5, 23.
 μήτε ψύλλος 'ς τὸν κόρφο του 6, 28.
 μιὰ καὶ καλὴ 4, 110.
 μιανῆς ὥρας δουλειὰ | ἑνὸς χρόνου τεμπελιά 6, 62 καὶ 65.
 μιὰ σου καὶ μιὰ μου 4, 110.
 μιὰ 'ς τὸ καρφί καὶ μιὰ 'ς τὸ πέταλο 5, 24.
 μιὰ τοῦ κλέφτη, δυὸ τοῦ κλέφτη, τρεῖς καὶ τὴν κακὴ του μέρα 6, 28.
 μιὰ τρῦπα 'ς τὸ νερὸ 6, 28.
 μιὰ φορὰ 5, 23.
 μιὰ χαρὰ 5, 24.
 μιὰ χαρὰ καὶ δυὸ τρομάρες 5, 24.
 μικρᾶτα 4, 95.
 μιλάει με μισὲς λέξεις 5, 24.
 μιλάει με τὰ σωστά του 5, 14.
 μιλάει μονοσύλλαβα 5, 24.
 μιῶ μ' ἀνοιχτὰ χαρτιά 4, 115.
 Μιχάλης 6, 58.
 μνήστητί μου, Κύριε! 4, 101.
 μ' ὄλη μου τὴν καρδιά 5, 50.
 μονὰ ζυγὰ τὰ θέλει δικὰ του 6, 29.
 μοῦ βγαίνει ξινὸ 4, 110.
 μοῦ βγαίνει ξινὸ τὸ φαεῖ 4, 110.
 μοῦ βγαίνει τὸ φαεῖ ἀπὸ τὴ μύτη 4, 110.
 μοῦ 'βγαλε ξινὸ τὸ καλὸ πού μοῦ ἔκαμε 4, 110.
 μοῦ βγήκε ἡ Παναγιά 4, 111.
 μοῦ βγήκε ἡ πίστι 4, 111.
 μοῦ βγήκε τὸ λάδι 4, 111.
 μοῦ γίνεται στενὸς χορσὲς 4, 111.
 μοῦ δίνει φτερὰ 5, 49.
 μοῦ κάθεται 'ς τὸ στομάχι 5, 24.

μοῦ κάνει καρδιά 5, 50.
 μοῦ κατεβαίνει 4, 111.
 μοῦ κόλλησετσιμπούρι 4, 123.
 μοῦ 'ρχεται ὁ οὐρανὸς σφοντύλι 6, 7.
 μοῦ φαίνεται ὁ οὐρανὸς σφοντύλι 6, 7.
 μπαίνει με τὸ σακκὶ καὶ βγαίνει με τὸ βελόνι 6, 29.
 μπαίνω μέσα 5, 6.
 μπαίνω 'ς τὸ ράφι 4, 111 καὶ 5, 6.
 μπαίνω 'ς τὸ χρονοντούλαπο 5, 6.
 μπῆκαν οἱ ψύλλοι 'ς τ' ἀφτιά του 6, 29.
 μπῆκε ἡ κουλούρα 6, 6.
 μπῆκε ὁ 'Αράπης ἢ ὁ καλόγερος 'ς τὸ τσουκάλι 5, 25.
 μπουμπούκι 6, 39.
 μπρὸς βαθὺ ἢ γκρεμὸς καὶ πίσω ρέμα 6, 24 καὶ 29.
 μυρίζει μπαρούτι 5, 10.
 μύρισε, κυρά, μύρισε, ἀφέντη 5, 25.
 μύτη 6, 15 καὶ 39.

N

νά ἰδοῦμε τί ψάρια θὰ πιάση 6, 65.
 νά μὴ τὸ πῆς μήτε τοῦ παπᾶ 5, 25.
 νά ὄψεσαι! 6, 65.
 νά ὄψεται! 4, 100.
 νά πῆ κανεῖς καὶ τοῦ στραβοῦ τὸ δίκαιο 5, 46.
 νά πῆ κανεῖς καὶ τοῦ φτωχοῦ τὸ δίκαιο 5, 46.
 νά τύχη μιὰ φορὰ 5, 17.
 νά φάς τὴ γλῶσσα σου! 6, 29.
 νερουλιάζει τὸ μυαλὸ 5, 32.
 νίλα, νίλες 6, 33.
 νίπτω τὰς χεῖρας 6, 66.
 ντύνομαι 'ς τὸ φτερὸ 5, 50.
 νῦν καὶ αἰεὶ 4, 112.
 νῦν καὶ ἀμὴν 4, 112.

Ξ

ξεκουμπίσου 6, 44.
 ξεραῖλα 'ς τὴν ἀγάπη μας 4, 112.
 ξοδεύω τὰ μαλλοκέφαλά μου 4, 118.

O

ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται 6, 30.
 ὁ ἕνας τὸ μακρὺ του κι ὁ ἄλλος τὸ κοντό του 5, 25.

ὁ ἔρωτας εἶναι τυφλὸς 6, 18.

ὁ Θεὸς ἀγαπάει τὸν κλέφτη, ἀγαπάει καὶ τὸν νοικοκύρι 6, 30.

ὁ Θεὸς κ' ἡ ψυχὴ του 5, 25.

ὁ Θεὸς σκάλες ἀνεβάζει καὶ σκάλες κατεβάζει 6, 30.

ὁ κόσμος βρομάει ἀπὸ τὸ δεῖνα πρᾶμα 5, 16.

ὁ κόσμος τὸ ἔχει τούμπανο κ' ἔμεῖς κρυφὸ καμάρι 6, 30.

ὄλα κι ὄλα 5, 26.

ὄλα τὰ στραβά καρβέλια ἢ νύφη τὰ κάνει 6, 31.

ὄλα τὰ στραβά καρβέλια ἢ στραβὴ πινακωτὴ τὰ κάνει 6, 31.

ὄλα τὰ ἔχει ἢ Ζαφειρίτσα, μόνο ὁ φερετζές τῆς λείπει 6, 66.

ὄλος κι ὄλος 5, 26.

ὄλο τὸ ἴδιο τροπᾶρι 4, 119.

ὁ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω 6, 67.

ὄνομα καὶ μὴ χωριὸ 5, 26.

ὄνομα καὶ πρᾶμα 5, 27.

ὁ νοῦς του ἔς τὸ κεχρὶ 4, 112 καὶ 5, 27.

ὁ νοῦς του ἔς τὸ ψητὸ 5, 27.

ὁ παθὸς μαθὸς 6, 31.

ὁ παπᾶς βάζει τὴν κουλούρα 6, 6.

ὁποῖος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα τὸν τρώων οἱ κόττες 6, 67.

ὁποῖος ζητάει τὰ πολλὰ χάνει καὶ τὰ λίγα 6, 67.

ὅπου δὲ δίνει ὁ Θεὸς παιδιὰ, δίνει ὁ διάβολος ἀνίψια 6, 68.

ὅπου ὁ παπᾶς πᾶν καὶ τὰ ράσα 5, 3.

ὅπου ὅπου 4, 112.

ὅπου φτωχὸς κ' ἢ μοῖρα του 5, 25.

ὅπου φύγη φύγη 5, 26.

ὅπως ὅπως 4, 112.

ὀργὴ Κυρίου 4, 127.

ὄσοι πιστοὶ 4, 113.

ὄσο νὰ πῆς 5, 12.

ὄστις ἐπρόλαβε τὸν Κύριον εἶδε 5, 27.

οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνη 6, 57.

ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος σωθήσεται 6, 68.

οὔτε ζωγραφιστὸ δὲ θέλω νὰ τὸν βλέπω! 6, 76.

οὔτε λίγο οὔτε πολὺ 6, 68.

ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ 6, 69.

ὄχι παίζουμε! 6, 31.

ὁ χορὸς πάει γαϊτάνι 4, 122.

ὁ Ψευτοθόδωρος 6, 31.

Π

πάει γόνα 4, 113.

πάει ἢ καρδιά ἔς τὴ θέσι της 6, 32.

πάει κακὴν κακῶς 6, 63.

πάει καπνὸς 4, 113.

πάει κατὰ διαβόλου 4, 114.

πάει κατὰ Θεοῦ 4, 114.

πάει κατὰ Ἰσραὴλ 4, 114.

πάει κατὰ Καπερναοῦμ 4, 114.

πάει κατὰ κρημνοῦ 4, 114.

πάει κατ' ἀνέμου 4, 114.

πάει περίπατο 6, 32.

πάει σὰν τὸ σκυλλὶ ἔς τ' ἀμπέλι 6, 39.

πάει ἔς τὸν περίδρομο 5, 29.

πάει ἔς τὸ χρονοντούλαπο 5, 6.

παθαίνω δουλειές μὲ φούντα 6, 33.

παθαίνω νίλα, νίλες 6, 33.

παθαίνω τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον 6, 33.

παθαίνω τράκ 6, 33.

παίζει ἢ κοιλιὰ μου βιολὶ 5, 21.

παίζει ἢ κοιλιὰ μου λαοῦτο 5, 21.

παίζει ἢ κοιλιὰ μου ταμπουρᾶ 5, 21 καὶ 27.

παίζει λόρδα 5, 20.

παίζ' ἢ γάτα μὲ τὸ ποντίκι 6, 34.

παίζω μ' ἀνοιχτὰ χαρτιά 4, 115.

παίζω τὸ κομμάτι μου 6, 63.

παίζω τὸ τελευταῖο μου χαρτί 4, 115.

παίρνει τὴ δόσι του 6, 43.

παίρνεις ἀντίδωρο ἀπ' τὸ χέρι του 6, 68.

παίρνω ἀπάνω μου 5, 28.

παίρνω βόλτα 4, 108.

παίρνω δρόμο 4, 123.

παίρνω μυρωδιά 4, 115.

παίρνω ξυστρί 4, 123.

παίρνω σβάρνα 5, 28.

παίρνω ἔς τὰ σοβαρά 6, 68.

παίρνω τὰ βουνὰ 4, 115.

παίρνω τὰ βρεμένα μου 4, 126.

παίρνω τὰ μάτια μου καὶ φεύγω 5, 32.

παίρνω τὴν ἀπάνω βόλτα 4, 108.

παίρνω τὴν κάτω βόλτα 4, 108.

παίρνω τὸ κεφάλι μου καὶ φεύγω 5, 32.

παίρνω τὸ σφυγμὸ του 6, 8.

παίρνω φύσημα 4, 124.

παλιά μου τέχνη κόσκινο 6, 34.

παλληκᾶρι τῆς φακῆς 5, 28.

παννὶ μὲ παννὶ 4, 115.

παρακαλῶ! 6, 34.

παρατεντώνω τὸ σκοινὶ 4, 119.

παρατραυῶ τὸ σκοινὶ 4, 119.
 παρὰ τρίχα 4, 125.
 πᾶρε πόδι 5, 28.
 πᾶρε τὸν ἕνα καὶ χτύπα τὸν ἄλλον 6, 34.
 πατῶ πόδι 6, 34.
 πάω γιὰ μαλλὶ καὶ βγαίνω κουρεμένος 6, 35.
 πάω κατ' ἀμπελιοῦ 4, 114.
 πάω κατὰ ἡλιοῦ 4, 114.
 πάω μὲ τὰ νερά του 4, 116.
 πάω πίσω 6, 35.
 πάω ἔς τὰ πόδια 5, 31.
 πάω ἔς τὰ σκοτεινά, ἔς τὰ στραβά, ἔς τὰ τυ-
 φλά 6, 41.
 πάω ἔς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου 6, 35.
 πάω ἔς τὸ χρονοντούλαπο 5, 6.
 πεθαίνω ἔς τὴν ψάθα 6, 35.
 πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν 6, 35.
 πεῖνα καὶ τῶν γονέων 6, 21.
 πειράζω ἔς τὸ ὁμοούσιο 6, 41.
 περιδρόμιασε 5, 30.
 περιδρομος 5, 29.
 περιδρομος νὰ σὲ πιάση 5, 31.
 περνάει ζωὴ καὶ κόττα 5, 31.
 περνάει τὴν κουλούρα 6, 6.
 περνάει τοῖς τάξεις ἀβρόχοις ποσὶ 6, 3.
 πετάει μὲ ξένα φτερά 5, 49.
 πέσε, πίτα, νὰ σὲ φάω 6, 69.
 πετάω τὰ μυαλά μου 6, 36.
 πετάω τὴ σκούφια μου 6, 36.
 πέτρα τῆς ὑπομονῆς 5, 17.
 πετσὶ καὶ κόκκαλο 6, 36.
 πέφτει ἢ μύτη του 6, 15.
 πέφτω ἀπὸ τὰ σύννεφα 6, 14 καὶ 36.
 πέφτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ 6, 14.
 πέφτω ἔξω 4, 122.
 πέφτω μὲ τὰ μοῦτρα 5, 31.
 πέφτω ἔς στὰ πόδια 5, 31.
 πηγαίνω μέσα 5, 6.
 πῆγε καπνὸς 7, 118.
 πῆζει τὸ μυαλὸ 5, 32.
 πῆρε συχωροχάρτι 5, 13.
 πῆρε τὰ μοῦτρα του κ' ἤρθε 5, 32.
 πῆρε ψηλὰ τὸν ἀμανὲ 4, 122.
 πιάνω τόπο 6, 36.
 πιστεύω ἔς τὰ τυφλά 6, 41.
 πίσω ἢ ἀχλάδα τὴν οὐρὰ 6, 37.
 πίσω μου σ' ἔχω 6, 37.
 πίσω πάλι 5, 32.
 πλερώνω τὰ σπασμένα 5, 32.
 πλούσια τὰ ἐλέη σου 6, 42.

πνίγεται σ' ἕνα κουτάλι νερὸ 6, 69.
 ποιὸς δὲ θέλει τὸ φῶς του; 5, 16.
 ποιὸς εἶδε τὸ Θεὸ καὶ δὲν τὸν ἐφοβήθη! 5, 33.
 ποιὸς τὴ χάρι του 5, 33.
 πολυτεχνίτης κ' ἐρημοσπίτης 6, 37.
 πότε πρόκοψ' ἢ καημένη; | τὸ Σαββάτο ποῦ
 σημαίνει 6, 37.
 ποῦ θὰ πάη! 5, 33.
 πουλάει τὴν ψυχὴ του ἔς τὸ διάβολο 6, 37.
 πουλάω μὲ τὴ βούλλα 4, 100.
 ποὺ νά! 4, 116.
 ποὺ σὲ εἶδα; ποῦ μὲ εἶδες; 5, 18.
 πρᾶμα τῆς πέννας 4, 95.
 πρᾶμα τοῦ κουτιοῦ 4, 124.
 πρῆζω τὸ συκώτι 6, 38.
 πρῶτα ὁ Θεὸς 5, 33.
 πρῶτος καὶ καλύτερος 6, 38.
 πτωχὸς τῷ πνεύματι 6, 38.
 πῶς τοῦ πάει τοῦ κασίδη ἢ μαργαριταρένια
 σκούφια 6, 38.

P

ράγισε τὸ γυαλὶ ἢ ραγισμένο γυαλὶ 5, 33.
 ρίχνω μὲ τὰ μοῦτρα 5, 31.
 ρίχνω μαύρη πέτρα πίσω μου 5, 34.
 ρίχνω πέτρα πίσω μου 5, 34.
 ρίχνω πόντους 5, 34.
 ρίχνω στάχτη ἔς τὰ μάτια 6, 69.
 ρίχνω τὸ κεφάλι κάτω 5, 7.

Σ

σ' ἀγαπάει ἢ πεθερὰ 6, 4.
 σὰ θέλ' ἢ νύφη κι ὁ γαμπρός, | τύφλα νά 'χῃ
 ὁ πεθερὸς 6, 70.
 σὰ νερὸ 4, 116.
 σὰν καὶ τί! 5, 34.
 σὰν ὁ διάβολος τὸ λιβάνι 5, 35.
 σὰν τὰ χιόνια 5, 35.
 σάρα 6, 16 κἔξ.
 σὰν σ' ἀρέση, μπάρμπα Λάμπρο, ξαναπέρνα
 ἀπ' τὴν Ἄντρο 6, 39.
 σὰν τὸ σκυλλὶ ἔς τὰ ἀμπέλι 6, 39.
 σὲ γέλασαν 6, 39.
 σηκώνει μπαῖράκι 4, 116.
 σηκώνει νερὸ 4, 117.
 σηκώνει παντιέρα 4, 116.
 σηκώνεται ἢ τρίχα 5, 35.
 σηκώνεται τὸ πετσὶ 5, 35.

- σηκώνω τὰ πόδια μου ἔς τοὺς πλάτες μου 5, 28.
 σκάω κανόνι 5, 35 καὶ 6, 50.
 σκάω μύτη 6, 39.
 Σόδομα καὶ Γόμορρα 6, 39 καὶ 61.
 σορολόπ 6, 50.
 σοῦ ἐμειδίασαν 6, 39.
 σπαθὶ 5, 36.
 σπάω πλάκα 5, 36.
 σπέρνω ζιζάνια 6, 40.
 ἔς τὰ καλὰ καθούμενα 6, 40.
 ἔς τὰ κομμάτια 4, 117.
 ἔς τὰ μαχαίρια 4, 117.
 ἔς τὰ σκοτεινὰ 6, 40 καὶ 41.
 ἔς τὰ στραβὰ 6, 40 καὶ 41.
 ἔς τὰ τυφλὰ 6, 40 καὶ 41.
 σταυρώνω τὰ χέρια 5, 36.
 στάχτη καὶ τσιμέντο 6, 70.
 στέκομαι μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ 6, 70.
 στέλνω 6, 41.
 ἔς τὴν παρακάτω γειτονιά 4, 117.
 ἔς τὴν πέννα 4, 94.
 ἔς τὴν τρίχα 4, 125.
 ἔς τὴ φωνὴν καὶ ὁ Λάζαρος 4, 118.
 ἔς τὴ χάσι καὶ ἔς τὴ φέξι 5, 15.
 ἔς τὸ Θεό σου! 4, 118.
 ἔς τὸ ὁμοούσιο 6, 41.
 ἔς τοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα | ὅσο θέλεις βρόν-
 τα 6, 78.
 ἔς τὸ φτερό 5, 50.
 στρογγυλοκάθισε 6, 41.
 συζητῶ μ' ἀνοιχτὰ χαρτιά 4, 115.
 σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλήμ; 6, 42.
 σῦρε ἔς τὸν περὶδρομο 5, 29.
 σφάλλω ἔς τὸ ὁμοούσιο 6, 41.
 σφίγγω τὸν πόνο μου 4, 118.
 σῶσον ἐλέησον! 5, 36.

Τ

- τὰ βλέπω σκοῦρα 5, 37.
 τὰ βρίσκω μπαστούνια 5, 37.
 τὰ βρίσκω σκοῦρα 5, 37.
 τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ 6, 42.
 τάζει λαγούς μὲ κουδούνια 5, 37.
 τάζει λαγούς μὲ πετραχήλια 5, 37.
 τὰ θαλασσώνω 5, 38.
 τὰ ἴδια Παντελάκη μου, τὰ ἴδια Παντελῆ
 μου 6, 42.
 τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα 5, 37.
 τὰ καλὰ τοῦ Γιάννη τὰ θέλουμε, τὸ Γιάννη
 δὲν τὸν θέλουμε 6, 43.
 τὰ ἔκανε γῆς Μαδιάμ 6, 61.
 τὰ κάνουν πλακάκια 5, 38.
 τὰ κάνω θάλασσα 5, 38.
 τὰ κάνω κεραμιδαρειὸ 6, 70.
 τὰ κάνω μούσκεμα 6, 71.
 τὰ κοπανάει 6, 43.
 τὰ κοπανάει τὰ σκονάκια του 6, 43.
 τὰ λάθη εἶναι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους 6, 43.
 τὰ λάθη πληρώνονται 6, 44.
 τὰ λέει τῆς πεθερᾶς γιὰ νὰ τ' ἀκούσῃ ἡ νύφη
 6, 44.
 τὰ λέει μασημένα 6, 71,
 τὰ μασάει 6, 71.
 τὰ μαζεύω 6, 44.
 τὰ μαλλοκέφαλα 4, 118.
 τὰ μάτια σου τέσσερα, δεκατέσσερα, εἰκοσι-
 τέσσερα 4, 118.
 τὰ μετρῶ ἔς τὰ δάχτυλα 5, 38.
 τὰ ξέρω ἔς τὰ δάχτυλα 5, 38.
 τὰ ξέρω τὰ κατατόπια 6, 71.
 τὰ παθήματα γίνονται μαθήματα 6, 44.
 τὰ παίζω ὅλα γιὰ ὅλα 6, 44.
 τὰ παίρνει τὰ σκονάκια του 6, 43.
 τὰ παίρνω τοὺς μετρητοῖς 6, 50.
 τὰ παραπαίρνει τὰ σκονάκια του 6, 43.
 τὰ πίνει τὰ σκονάκια του 6, 43.
 τὰ σχόλια δίνουν καὶ παίρνουν 6, 10.
 τὰ τίναξε 5, 39.
 τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι 6, 44.
 τὰ φέρνω σκοῦρα 5, 37.
 τὰ χάνει 5, 39.
 τὰ ἔχει τεζάρει 5, 39.
 τὰ ἔχει τετρακόσια 4, 119.
 τὰ ἔχει χαμένα 5, 39.
 τὰ ἔχω σκοῦρα 5, 37.
 τ' εἶν' ὁ κάβουρας, τ' εἶν' τὸ ζουμί του; 6, 71
 τ' εἶχε, Γιάννη; — τ' εἶχα πάντα 6, 45.
 τελεία καὶ παῦλα 4, 99.
 τελειώνει τὸ τροπάρι 4, 119.
 τελείωσαν τὰ ψέματα 6, 45.
 τενεκὲς 6, 45.
 τενεκὲς ξεγάνωτος 6, 45.
 τεντώνω τὸ σκοινὶ 4, 119.
 τὴ γλυτώνω 4, 119.
 τὴν ἔπαθα σὺν ἀγράμματος 4, 119.
 τὴν ἔχει τὴ γαρδιά ἔς τὸ δόπο 6, 32.
 τὴν παθαίνω 4, 119.
 τὴν πέρασα Σπαρτιάτικα 6, 71.
 τὴν περνάει κοτσάνι 5, 31 καὶ 39.

- τὴν ψώνισε 6, 72.
 τῆς ἔβγαλε τὰ μάτια 6, 46.
 τῆς κακῆς συμφορᾶς 6, 46.
 τῆς κρέμασαν κουδούνια 4, 120.
 τῆς Κυριακῆς χαρὰ καὶ τῆς Δευτέρας λύπη 5, 39.
 τί Θεὸ λατρεύει; 6, 46.
 τινάζω τὰ μυαλά μου 6, 36.
 τί νὰ κρυβόμαστε πίσω ἀπὸ τὸ δάχτυλο; 6, 46.
 τὸ αἷμα νερὸ δὲ γίνεται κι ἂν γίνεται δὲν πίνε-
 νεται 6, 46.
 τὸ αἷμα τῆς καρδιάς μου 6, 47.
 τὸ βάζω ἔς τὰ πόδια 5, 40.
 τὸ βάζω ἔς τὰ τέσσερα 5, 40.
 τὸ βάζω τὸ καπέλο μου στραβά 5, 40.
 τὸ βιολί του 6, 47.
 τὸ ἴδιο βιολί 6, 47.
 τὸ ἴδιο τροπάρι 4, 119.
 τὸ κατὰπιε 4, 120.
 τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς 4, 120.
 τὸ κάψαμε τὸ πελεκούδι 4, 120.
 τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας ἔχει ἀπάνω του 6, 47.
 τὸ κοπανάει 6, 43.
 τὸ κουτσομπολιὸ δίνει καὶ παίρνει 6, 10.
 τὸ λέει ἢ καρδιά του 6, 72.
 τὸ μεγάλο ψάρι τρώει τὸ μικρὸ 6, 72.
 τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενῆς 6, 47.
 τὸ μωρὸν ἄλλας 6, 48.
 τὸ ναὶ ναὶ καὶ τὸ οὐ οὐ 6, 48.
 τὸν ἀνεβάζω ἔς τὰ οὐράνια 6, 48.
 τὸν ἀφίνω μάρμαρο 5, 40.
 τὸν βάζω ἔς τὴ θέσι του 5, 7.
 τὸν βοηθοῦν θεοὶ καὶ δαίμονες 5, 6.
 τὸν δουλεύω 6, 48.
 τὸν ἔζωσαν τὰ φίδια 6, 49.
 τὸν ἔπιασαν ἔς τὰ πράσα 4, 121.
 τὸν ἔχουν ἀπὸ κλότσο κι ἀπὸ μπάτσο 5, 40.
 τὸν ἔχουν μὴ στάξη καὶ τὸν βρέξη 4, 107 καὶ 5, 40.
 τὸν ἔχω ἔς τὴν καμπούρα μου 4, 121.
 τὸν ἔχω ἔς τὸ στομάχι 5, 24.
 τὸν ἔχω φούρκα 5, 41.
 τὸν καιρὸ πού δέναν τὰ σκυλλιά μὲ τὰ λου-
 κάνικα 6, 49.
 τὸν παίζω ἔς τὰ δάχτυλα 4, 121.
 τὸν κακὸ του τὸν καιρὸ 6, 49.
 τὸν κακὸ του τὸν φλάρο 6, 49.
 τὸν κάνω ἀπὸ τὴ δουλειά του 6, 49.
 τὸν κάνω Θεὸ 5, 41 καὶ 44.
 τὸν κάνω πέρα 6, 49.
 τὸν κατεβάζω ἔς τὴ γῆ 6, 48.
 τὸν κόβω 6, 24.
 τὸν κρεμάσανε 6, 6.
 τὸν ξέρω ἀπὸ τὴν καλὴ 5, 44.
 τ' ὄνομά μου πᾶρ' το σύ, γειτόνισσα 5, 41.
 τὸν παίζω ἔς τὰ δάχτυλα 4, 121.
 τὸν παίρνει τὸ σχέδιο 5, 41.
 τὸν παίρνω γιὰ κοροῖδο 5, 42.
 τὸν παίρνω μονοκόμματο 5, 42.
 τὸν παίρνω ἔς τὴν καμπούρα μου 4, 121.
 τὸν παίρνω ἔς τὸ κοροῖδο 5, 42.
 τὸν παίρνω ἔς τὸ μεζέ 5, 42.
 τὸν παίρνω ἔς τὸ ψηλὸ 5, 42.
 τὸν πῆραν οἱ διαβόλοι 6, 50.
 τὸν πῆραν τὰ γεράματα 6, 50.
 τὸν πῆραν τὰ χρόνια 6, 50.
 τὸν πῆραν φαλάγγι 5, 43.
 τὸν πῆρε καὶ τὸν σήκωσε 5, 43 καὶ 6, 50.
 τὸν σέρνει ἀπ' τὴ μύτη 4, 121.
 τὸν στέλνω 6, 41.
 τὸν στέλνω περίπατο 6, 32.
 τὸν στέλνω ἔς τὸν κακὸ ἄγγελο 6, 41.
 τὸν τύλιξε 5, 43.
 τὸν φέρνω ἔς τὰ νερά μου 4, 116.
 τὸν χορεύουν ἔς τὸ ταπι 5, 43.
 τὸ πάθημα μάθημα 6, 31.
 τὸ παίρνει ἀπάνω του 5, 43.
 τὸ παίρνω γαϊτάνι 4, 121.
 τὸ παίρνω γραμμὴ 4, 121.
 τὸ παίρνω ἢ τὰ παίρνω κατάκαρδα 4, 122.
 τὸ παίρνω σκοινὶ γαϊτάνι 4, 122.
 τὸ παίρνω σκοινὶ κορδόνι 4, 122.
 τὸ παίρνω ἢ τὰ παίρνω τοῖς μετρητοῖς 6, 49.
 τὸ παίρνω ψηλά 4, 122.
 τὸ πάω πολὺ 6, 72.
 τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου 6, 72.
 τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σπαθὶ 5, 36.
 τὸ ρίχνω ἔξω 4, 122.
 τὸ ρίχνω ἔς τὸ κρασί, ἔς τὸ πιτό, ἔς τοῖς νη-
 στεῖες, ἔς στοῖς προσευχῆς κττ. 4, 122 καὶ 6, 51.
 τὸ ρίχνω ἔς τὸ σορολόπ 6, 50.
 τὸ τρώει μὲ τὸ κουτάλι 6, 73.
 τοῦ ἄλλαξα τὴν Παναγιὰ 5, 43.
 τοῦ ἄλλαξα τὴν πίστι 5, 43.
 τοῦ ἄλλαξα τὸν ἀδόξαστο 5, 43.
 τοῦ ἄλλαξα τὸν ἀντίθεο 5, 44.
 τοῦ ἄλλαξα τὸ σταυρὸ 5, 43.

- τοῦ ἄλλαξα τὸ Χριστὸ 5, 43.
 τοῦ ἀνάβω καντήλι 5, 41 καὶ 44.
 τοῦ ἀνάβω κερὶ 5, 41 καὶ 44.
 τοῦ ἄστραφα μιὰ 6, 7.
 τοῦ βάζω γυαλιὰ 5, 44.
 τοῦ βούλλωσε τὰ μάτια 4, 100.
 τοῦ βρῆκε τὸ κουμπὶ 6, 50.
 τοῦ γεμίζει τὸ μάτι 6, 51.
 τοῦ Γιάννη τὰ καλὰ τὰ θέλουμε, τὸ Γιάννη
 δὲν τὸν θέλουμε 6, 51.
 τοῦ γίνομαι κουνούπι 4, 123.
 τοῦ γίνομαι τσιμπούρι 4, 123.
 τοῦ γυαλίζω 4, 123.
 τοῦ γυρίζω τὴν πλάτη 5, 45.
 τοῦ γυρίζω τὴ ράχη 5, 45.
 τοῦ ἴδειξε τὰ δόντια 4, 106.
 τοῦ δίνω 4, 123.
 τοῦ δίνω δρόμο 4, 123 καὶ 124.
 τοῦ δίνω ξύσιμο 4, 123 καὶ 124.
 τοῦ δίνω ξυστρί 4, 123.
 τοῦ δίνω σκοινὶ 4, 123.
 τοῦ δίνω τὰ παπούτσια ἔς τὸ χέρι 6, 51.
 τοῦ δίνω φύσημα 4, 124.
 τοῦ ἴδωσα μιὰ 6, 7.
 τοῦ ἴρθε κουτὶ 4, 124.
 τοῦ ἴρθε λουκούμι 4, 124.
 τοῦ καθαρίζουν ἀβγά 6, 52.
 τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 τοῦ κάνω μοῦτρα 5, 19.
 τοῦ κάνω πλάτη 5, 45.
 τοῦ ἴκαψαν τὴν τρίχα 4, 125.
 τοῦ κόβω τὴ φάτσα 6, 24.
 τοῦ κόλλησαν τὴ ρετινιά 5, 45.
 τοῦ κόπηκαν τὰ φτερά του 5, 49.
 τοῦ ἴκοψαν τὰ φτερά του 5, 49.
 τοῦ κρεμάω μοῦτρα 5, 19.
 τοῦ μαζεῦω τὰ λουριὰ 4, 124.
 τοῦ μιλάω ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια 5, 45.
 τοῦ μιλῶ μὲ τὰ δόντια 5, 45.
 τοῦ μπαίνω ἔς τὴ μύτη 4, 123 καὶ 125.
 τοῦ μπαίνω ἔς τὸ μάτι 6, 52.
 τοῦ μπαίνω ἔς τὸ ρουθούνη 4, 125.
 τοῦ ξεσήκωσε τὰ μυαλά 6, 52.
 τοῦ ἴπαν τὰ σκολιανὰ του 5, 48.
 τοῦ πάτησαν τὸ ζωνάρι του 5, 21.
 τοῦ πάτησαν τὸν κάλο 5, 22.
 τοῦ ἴπесе κερμίδα 5, 46.
 τοῦ ἴρθε ἢ ἀπανταχοῦσα 5, 46.
 τοῦ ἴρθε κεραιμίδα 5, 46.
 τοῦ σήκωσε τὰ μυαλά 6, 52.
 τοῦ σκάβει τὸ λάκκο 5, 46.
 τοῦ στραβοῦ τὸ δίκαιο 5, 46.
 τοῦ ἴστριψε 6, 53.
 τοῦ ἴστριψε ἢ βίδα 6, 53.
 τοῦ ἴστριψε τὸ μυαλὸ 6, 53.
 τοῦ σφίγγω τὰ λουριὰ 4, 124.
 τοῦ τὰ εἶπα 4, 125.
 τοῦ τὰ κάνω λειανὰ 4, 124.
 τοῦ τὰ κοπανάει 6, 43.
 τοῦ τὰ λέω 4, 125.
 τοῦ τὰ λέω ἀπὸ τὴν καλὴ 4, 96.
 τοῦ τὰ ἴψαλα 4, 102.
 τοῦ τὴν ἔσκασα 6, 53.
 τοῦ τοῖς βρέχω 5, 47.
 τοῦ τραυάω ἓνα λούσιμο 4, 109.
 τοῦ τρίζω τὰ δόντια 5, 45.
 τοῦ τσίκνισαν τὸ φτερό 6, 53.
 τοῦ ἴφεξε 5, 47.
 τοῦ φτωχοῦ τὸ δίκαιο 5, 46.
 τοῦ χρειάζεται σκοινὶ καὶ παλούκι 4, 95.
 τοῦ ἴψαλαν τὰ σκολιανὰ του 5, 48.
 τοῦ ἴψαλαν τὸν ἀναβαλλόμενο 4, 100 καὶ
 5, 48.
 τοῦ ψήνω τὸ ψάρι ἔς τὰ χεῖλη 6, 53.
 τοῦ ψήνω τὸ ψάρι ἔς τὴ γλώσσα 6, 53.
 τὸ φάα λάκκον ἔχει καὶ τὸ λάι καμαρώνει
 6, 27.
 τὸ φυσᾶ καὶ δὲν κρυώνει 5, 48.
 τὸ χαβᾶ του 5, 48 καὶ 6, 47.
 τὸ ἴχει δίπορτο 5, 48.
 τὸ ἴχει ἔς τὸ αἶμα του 6, 14.
 τραγουδάει τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 τραῦκ 6, 33.
 τρακαδῶρος 6, 23.
 τρακάρω 6, 23.
 τραυὰ κορδέλλα 4, 125.
 τραυάω ἔς τὰ σκοτεινὰ, ἔς τὰ στραβά, ἔς τὰ
 τυφλὰ 6, 41.
 τραυάω τὰ μαλλιά μου 4, 125.
 τραυάω τὰ μαλλοκέφαλά μου 4, 125.
 τραυάω τὴν οὐρά μου 4, 96.
 τραυῶ τὸ σκοινὶ 4, 119.
 τραυῶ τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον 6, 33.
 τρέχω μὲ τὴν ψυχὴ ἔς τὸ στόμα 4, 98.
 τρίχα 4, 125.
 τρυφερίτσα 4, 98.
 τρυφερίτσι 4, 98.
 τρώγω βρισίδι 4, 124.
 τρώγω ξύλο 4, 124.
 τρώγω ξυστρί 4, 123.

τρώνει δὲν τρώει 4, 105.
 τρώει μὲ τὸ κουτάλι 6, 73.
 τρώει μὲ χρυσᾶ κουτάλια 6, 54.
 τρώει τῆ χυλόπιττα 6, 54.
 τρώει τὸ καταπέτασμα 6, 54.
 τρώει τὸ κουτόχορτο ἀφορολόγητο 6, 54.
 τρώει τὸν περιδρομο 5, 29.
 τρώει τοῦ καλοῦ καιροῦ 6, 52.
 τρώει τοῦ σκασμοῦ 6, 55.
 τύχη βουνὸ 6, 55.
 τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον 6, 33.

Υ

ὑπογραφὲς 4, 109.
 ὑπογράφω 5, 49.
 ὑστερνὴ μου γνωῖσι καὶ νὰ σ' εἶχα πρῶτα 6, 55.

Φ

φάγαμε μαζὶ ψωμὶ κι ἀλάτι 6, 73.
 φαίνεται ὁ οὐρανὸς σφοντύλι 6, 7.
 φαίνεται βουνὸ ἢ δουλειὰ 4, 126.
 φάντης μπαστούνι 6, 55.
 φαρμακομύτης 6, 55.
 φάτε, μάτια, ψάρι καί, κοιλιά, περιδρομο 6, 56.
 φέγγουν τ' ἀφτιά του 5, 49.
 φέρνει τὸν κατακλυσμὸ 5, 19.
 φέρνω βόλτα 4, 108.
 φέρνω τὰ πόδια μου 'ς τοῖς πλάτες μου 5, 28.
 φέρ' τονε 'ς τὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῆ καὶ τοῦ
 χρόνου 6, 56.
 φεύγω σάν τῆ βρεμένη γάτα 4, 126.
 φιλάει κατουρεμένες ποδιές 5, 51.
 φιλῶ σταυρὸ 5, 49.
 φούντα 6, 33,
 φοῦρνος μὴν καπνίσση! 4, 107 καὶ 6, 74.
 φούσκωσε τὸ συκῶτι μου 6, 38.
 φτερὸ 5, 49.
 φτύνω αἷμα 6, 56.
 φτώχεια καὶ τῶν γονέων 6, 21.
 φτωχὸς γεννιέται 6, 56.
 φυλάω πισινὴ 5, 7.
 φυσάει 5, 50.
 φυσάει τὸν παρᾶ 5, 50.
 φυσᾶ καὶ πορπατεῖ 5, 50.
 φῶς φανάρι 5, 50.
 φῶς φανερὸ 5, 50.
 φωτιά καὶ λαύρα 4, 126.

Χ

χάθηκε κακὴν κακῶς 6, 63.
 χαλαίει ὁ κόσμος 4, 127.
 χάλασε ὁ κόσμος 6, 56.
 χαλασμὸς Κυρίου 4, 127.
 χαλνῶ τῆ ζαχαρένια μου 5, 50.
 χαλνῶ τὴν καρδιά μου 5, 50.
 χαμηλώνει τῆ μύτη 6, 15.
 χαμηλώνω τὰ μάτια 5, 19.
 χάνει τ' ἀβγά καὶ τὰ καλάθια 6, 57.
 χάνεται σ' ἓνα κουτάλι νερὸ 6, 69.
 χάν' ἢ μάννα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τῆ μάννα
 6, 57.
 χάνω τὰ νερά μου 4, 127.
 χάνω τὸ Θεό μου 5, 51.
 χάνω τὸν μπούσουλα 4, 127.
 χάνω τὸ παιγνίδι 6, 57.
 χαρὰ Θεοῦ 5, 51.
 χαρὰ 'ς το 4, 127.
 χαραχτήρας 5, 8.
 χάριν τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κ' ἢ γλάστρα
 6, 57.
 χειμῶνας μὲ δόντια 4, 107.
 χορεύω τ' ἀλογάκι μου 6, 57.
 χορεύω τὸ χορὸ τοῦ Ἡσαΐα 6, 57.
 χρωστάει τῆς Μιχαλοῦς 6, 58.
 χρωστάει τοῦ Μιχάλη 6, 58.
 χρωστάω τὰ μαλλοκέφαλά μου 4, 118.
 χτυπάει πόρτες 5, 51.
 χτυπάω ξύλο 6, 58.
 χτυπῶ καμπανιὰ ἢ καμπανιές 5, 21.
 χώνει τῆ μύτη του 4, 127.
 χώνω μέσα 5, 6.
 χῶρισαν τὰ τσανάκια 5, 52.
 χωριὸ ποῦ φαίνεται κολαοῦξο δὲ θέλει 6, 58.

Ψ

ψαρεύω 'ς τὰ θολὰ ἢ θολωμένα νερά 4, 127.
 ψευτομονέδα 6, 58.
 ψηλομύτης 6, 14.
 ψηλώνω τῆ μύτη 6, 15.
 ψοφάει γιὰ παραξήγησι 5, 52.
 ψωνίζω ἀπὸ σβέρκο 4, 128.
 ψωνίζω καβάλλα 4, 128.
 ψώρα καὶ τῶν γονέων 6, 21.

Ω

ὦς τὸ κόκκαλο 4, 128.

ΣΥΝΙΖΗΣΙΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΘΕΣΙΣ ΕΝ ΤΩ ΓΛΩΣΣΙΚΩ ΙΔΙΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΜΑΝΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μέσα Μάνης ἠσχολήθην ἀπὸ ἐτῶν, συλλέγων ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν λαλούντων τὸ πρὸς τοῦτο ὕλικόν.

Μέρος αὐτοῦ μετὰ σχετικῶν περὶ τοῦ ἰδιώματος παρατηρήσεων ἀπόκειται ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὑπ' ἀριθμὸν χειρογράφων 592/1938, 606/1939 καὶ 628/1940.

Τμῆμα δὲ τῆς ὅλης περὶ τοῦ ἰδιώματος μελέτης ἡμῶν ἀποτελεῖ ἡ παροῦσα πραγματεία περὶ Συνιζήσεως καὶ Ἐπενθέσεως, ἣτις ὑποβληθεῖσα ὡς ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορία διατριβῇ εἰς τὴν σεβαστὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐνεκρίθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1944.

Ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι πρωτότυπος, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἐξετάζονται μετὰ πάσης δυνατῆς ἀκριβείας, ἐπὶ τῇ βάσει πλουσίου καὶ ἀθησαυρίστου μέχρι σήμερον γλωσσικοῦ ὕλικου, τὰ φαινόμενα ταῦτα τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης, ἰδίᾳ δὲ τὸ τῆς Ἐπενθέσεως, ὕπερ ἀπαντᾷ κατὰ τρόπον παρατηρούμενον ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ⁽¹⁾ καὶ καθορίζονται σαφῶς οἱ ὅροι ὑφ' οἷς συντελοῦνται.

Οὕτω καθίσταται ἐφικτὴ ἡ παρακολούθησις καὶ σπουδὴ τῆς Ἐπενθέσεως καὶ παρέχεται βάσις διὰ τὴν μελέτην αὐτῆς καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἐξετάζονται αἱ μεταβολαὶ τῶν φθόγγων καὶ προστίθεται πλῆθος νέων λέξεων ἀγνώστων ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ καὶ γενικώτερον παρέχεται μία μικρὰ συμβολὴ διὰ τὴν σπουδὴν τῆς νέας Ἑλληνικῆς καὶ τῶν διαλέκτων.

Κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς πραγματείας ταύτης δὲν παρέλειψα νὰ ἀκολουθήσω τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῆς Γλωσσολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν Βασιλείου Φάβη καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω διὰ τοῦτο πολλὰς πρὸς αὐτὸν χάριτας.

(1) Ἐπενθεσιν παρετήρησαν ἐν τῇ τσακωνικῇ διαλέκτῳ οἱ *M. Deffner*, *Zakonische Grammatik*. Berlin 1881 σ. 172. — Λεξικὸν τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου. Ἐν Ἀθήναις 1923 σ. XVII, *H. Pernot*, *Études de Linguistique Néo-Hellénique*. I *Phonétique des parlers de Chio*. Paris 1907 σ. 132. — Introduction à l'étude du dialecte tsakonien. Paris 1934 σ. 54, 55 καὶ ὁ **Θανάσης Κωστάκης**, *Σύντομη γραμματικὴ τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου*. Ἀθήνα 1951 σ. 41-42. Περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῶν ὄρων ὑφ' οἷς συντελεῖται αὕτη ἐν τῇ τσακωνικῇ διαλέκτῳ πλείονα κατωτέρω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἀθηνᾶ, Περιοδικὸν σύγγραμμα τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας. Ἐν Ἀθήναις.
- Ἀμάντου Κ., Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen. München 1903.
- Ἀναγνωστοπούλου Γ., Συνίξεις — Ἐπένθεσις ἐν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ (Πυροῦ). *Anagnostopoulos G.*, Tsakonische Grammatik. Berlin—Athen 1926.
- Beaudouin M.*, Étude du dialecte Chypriote moderne et médiéval. Paris 1883.
- Βογιατζίδου Ι., Ἡ πρόθεσις ἀπὸ ἐν τῇ νέῃ ἑλληνικῇ, *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς*. Ἐν Ἀθήναις τόμ. 5 (1918) σ. 146-178.
- Chantraine P.* Grammaire homérique. Paris 1 (1948).
- Curtius G.*, Studien zur griechischen und lateinischen Grammatik. Leipzig 4 (1871).
- Γεωργακά Δ., Περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος Μάνη-Μαῖνη. Ἀθηνᾶ 48 (1938) σ. 32-44.
— Προσθήκη εἰς τὰ περὶ τοῦ ὀνόματος Μάνη. *Αὐτόθι* 49 (1939) σ. 221-226.
- Δασκαλάκη Α., Ἡ Μάνη καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία 1453-1821. Ἐν Ἀθήναις 1923.
- Δεινάκι Σ., Γλωσσικά. Ἀθηνᾶ 38 (1926) σ. 67-71.
- Deville G.*, Étude du dialecte tsakonien. Paris 1886.
- Dieterich Karl.*, Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache von der hellenistischen Zeit bis zum 10 Jahrh. n. Ch. Leipzig 1898.
- Ἐπιστημολόγος, Μηνιαία ἐπιστημονικὴ ἐπιθεώρησις. Ἀθήνησι 1932-1934.
- Fik A.*, Die Namenartigen Bildungen der griechischen Sprache ἐν *G. Curtius*, Studien zur griechischen und Lateinischen Grammatik. Leipzig 9 (1876) s. 167-198.
- Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τῆς τε κοινῶς ὁμιλουμένης καὶ τῶν ἰδιωμάτων. Ἐκδοσις Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις τόμοι 1 (1933), 2 (1936), 3 (1942).
- Κατσιάρου Ν., Ἡ Βεντέττα ἐν Μάνη. Ἀθῆναι 1933.
- Κουγέα Σ., Herkunft und Bedeutung von neugriechischen Νικλιᾶνοι und Φαμέγιοι. *Glotta*, Göttingen 1 (1909) σ. 86-104.
- Κουκουλέ Φ., Γλωσσικά ἐκ Κύθνου, *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον*. Ἐν Ἀθήναις 6 (1923) σ. 271-325.
— Περὶ τῶν καταλήξεων -εας-βρόχι-αῖος. *Αὐτόθι* σ. 237-270.
- Κωστάκη Θ., Σύντομη γραμματικὴ τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου. Ἀθήνα 1951.
- Λάμπρου Σ., Τὸ ἱατρικὸν σημειωματάριον Μανιάτου χειρογραφοῦ, *Νέος Ἑλληνομνημῶν*. Ἐν Ἀθήναις 14 (1917) σ. 51-78.
- Menrad J.*, De contractionis et synizeseos usu Homericō. Monachii 1886.
- Meyer G.*, Griechische Grammatik². Leipzig 1886.
- Mirambel A.*, Étude descriptive du parler maniote méridional. Paris 1929.
— Étude de quelques textes maniotes. Paris 1929.
- Μπούτουρα Α., Περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἐκτάσεως τοῦ τσ (τζ) φθόγγου ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Α' τόμου τῆς «Ἀγωγῆς». Ἐν Ἀθήναις 1917.
- Παγουλάτου Σπ., Οἱ Τσάκωνες καὶ τὸ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας χρονικόν. Μελέτη γλωσσολογικῆ, ἱστορικῆ, ἐγκριθεῖσα ὡς ἐναίσιμος ἐπὶ διδασκαλίᾳ διατριβῆ παρὰ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1947.

- Παντελίδου Χ., Φωνητική τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας. Ἐν Ἀθήναις 1929.
- Παπαδοπούλου Α., Ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ δημοτική, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*. Ἐν Ἀθήναις 3 (1941) σ. 3-56.
- Πασαγιάννη Κ., Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια. Ἱστορικὴ Λαογραφικὴ βιβλιοθήκη 3. Ἐν Ἀθήναις 1928.
- Πατριαρχέα Π., Περὶ ἐπενθέσεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. *Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου* τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1 (1939) σ. 52-104.
- Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ τοπωνυμίου Μαΐνη-Μάνη. *Studi Byzantini e Neellenici*. Roma 5 (1939) σ. 525-526.
- Πεζοπούλου Ἐμμ., Ἡ ἐτυμολογία τῆς Μάνης, *Νέοι Δρόμοι*. Ἀθήναι, ἀριθμὸς φύλλ. 7 Ἰούλ. 1938 σ. 3-4.
- Pernot H., Introduction à l'étude du dialecte tsakonien. Paris 1934.
- Études de Linguistique Néo-Hellénique. 1 Phonétique des parlers de Chio. Paris 1907.
- Πετρούνια Β., Μανιάτικα μοιρολόγια. Σειρὰ Α'. Ἀθήνα 1934.
- Πολίτου Ν., Τοπωνυμικά. *Λαογραφία* 5 (1915) σ. 249-308 [= Γνωμοδοτήσεις περὶ μετονομασίας συνοικισμῶν καὶ κοινοτήτων. Ἀθήναι 1920].
- Ρωμαίου Κ., Παρατηρήσεις εἰς βυζαντινὰς καὶ νεοελληνικὰς παροιμίας, *Ἀθηνᾶ* 50 (1940) σ. 108-111.
- Σάθα Κ., Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς. Ἀθήνησι 1869.
- Σακελλαρίου Γ., Φιλολογικὰ περίεργα ἐκ τῆς μανιατικῆς διαλέκτου. Περὶ τοῦ πολυχρηστοτάτου «γιαμά». Περὶ δωρισμῶν ἐκ τῆς μανιατικῆς διαλέκτου, *Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν*. Ἐν Ἀθήναις 21 (1873) σ. 2665-2668.
- Schwyzler Ed., Griechische Grammatik. München 1 (1939).
- Thumb A., Handbuch der neugriechischen Volkssprache², Strassburg 1910.
- Μελέτη περὶ τῆς ἐν Αἰγίνῃ λαλουμένης διαλέκτου, *Ἀθηνᾶ* 3 (1891) σ. 95-128.
- Trincherà Fr., Syllabus Graecarum membranarum. Neapoli 1865.
- Φάβη Β., Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις Αὐλωναρίου καὶ Κονιστρῶν. Ἐν Ἀθήναις 1911.
- Μετάθεσις καὶ ἀντιμετάθεσις φθόγγων, *Λεξικογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*. Ἐν Ἀθήναις 2 (1940) σ. 89-142.
- Γλωσσικαὶ ἐπιστάσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Σκύριον ἰδίωμα, *Τεσσαρακονταετηρὶς Κ. Κόντου*. Ἐν Ἀθήναις 1909 σ. 242-270.
- Φιλήντα Μ., Γραμματικὴ τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσας. Ἀθήνα τόμοι 1-2 (1907-1910).
- Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία Ἑλληνική. Ἀθήναι τόμ. 1 (1924).
- Χατζῆ Α., Σημαιολογικὰ καὶ ἐτυμολογικὰ, *Ἀθηνᾶ* 41 (1929) σ. 202-218.
- Μεθοδολογικὰ κοιτάζω-κοιτῶ καὶ τὸ praecceptum aureum τοῦ Scaliger. *Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*. Ἐν Ἀθήναις 2 (1938) σ. 113-156.
- Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι, *Ἀθηνᾶ* 56 (1951) σ. 69-84.
- Χατζιδάκι Γ., Einleitung in die neugriechische Grammatik. Leipzig 1882.
- Ἐπίκρισις Τσακωνικῆς Γραμματικῆς, *Πλάτων*. Ἐν Ἀθήναις 5 (1883) σ. 94-101, 169-176, 228-253.

Χατζιδάκι Γ., Γλωσσολογικαὶ Μελέται Α'. Ἐν Ἀθήναις 1901.

- Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά. Ἐν Ἀθήναις τόμ. 1 (1905) τόμ. 2 (1907).
- Γενικὴ Γλωσσική. Ἐν Ἀθήναις, Μέρος Α' 1915, Μέρος Β' 1916.
- Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν Ἀθήναις.
- Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα. Ἐν Ἀθήναις τόμ. Α' 2 1924.
- Παρεκτεταμένα καὶ ἄλλα ἀνωμαλότερα ἐπίθετα εἰς -ος, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς [τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν]. Ἐν Ἀθήναις 9 (1913) σ. 42-44.
- Γλωσσολογικαὶ Ἔρευναι. Ἐν Ἀθήναις 1 (1934).
- Περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀνάγκης ἑνὸς λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, Τεσσαρακονταετηρὶς Κ. Κόντου. Ἐν Ἀθήναις 1909 σ. 7-34.
- Ἀρθίρ, ἀθίρ, ἀθὶ ἐν τῇ τσακωνικῇ, Ἐπιτηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἐν Ἀθήναις 6 (1929) σ. 44.

Whitney - Solly, Ἀναγνώσματα περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς συγκριτικῆς γλωσσικῆς, μετάφρασις Γ. Χατζιδάκι. Ἐν Ἀθήναις 1898.

Ψυχογιῶς Ν., Ἐτυμολογικὲς παρερμηνεῖες. Βωμός (Πύργος Ἡλείας) 1947. Φύλλ. 3-4.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἶχον ὑπ' ὄψιν ἐκδόσεις μοιρολογίων εἰς τὰ περιοδικὰ «Πανδώρα», «Χρυσάλλις», «Λαογραφία» κ. ἄ., ὡς καὶ χειρόγραφα ἐκ Μάνης τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Κυρίως ἐχρησιμοποίησα τὸ ἡμέτερον Ἀρχεῖον γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου ἐκ Μέσα Μάνης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὴν σημασίαν τῆς σπουδῆς καὶ μελέτης τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, ἐξετάζων ὁ Γ. Χατζιδάκις (¹) λέγει ὅτι «ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ δὲν εἶναι ἄλογος καὶ ἀκανόνιστος καὶ ἡ ἐξήγησις αὐτῆς πρέπει νὰ ζητηθῆ».

Διότι μόνον διὰ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν διαλέκτων καὶ τῶν ιδιωμάτων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς «θὰ καταστῆ ποτε δυνατὸν νὰ συνταχθῆ ἡ ἀπὸ πολλοῦ πολυπόθητος ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καθόλου, ἣς ἡ σύνταξις εἶναι καθῆκον ἔθνικόν, καθῆκον εὐγνωμοσύνης ἡμῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων» (²).

Διὰ τοῦτο συνιστᾷ «νὰ συλλεχθῶσι τὰ κατὰ τόπους διάφορα σήμερον ἐν χρήσει ιδιώματα καὶ ἐξευρεθῶσι δι' ἐπιμελεστάτης ἐρεῦνης οἱ νόμοι τῶν μεταβολῶν τῶν φθόγγων, τῆς κλίσεως, τῆς παραγωγῆς, τῶν σημασιῶν καὶ τῆς συντάξεως» (³).

Ἡ σπουδὴ ὅμως αὕτη τῶν τοπικῶν ιδιωμάτων ἀποβαίνει δυσχερῆς, καθ' ὅσον, σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ἰδιάζοντα ἐκάστῳ τούτων στοιχεῖα, διὰ τῆς ἐπιτελουμένης ἐκπολιτιστικῆς προόδου (σχολεῖα, συγκοινωνία, ὑπάλληλοι, ἀποδημίαι κλπ) τείνουσι νὰ ἐκβληθῶσιν ὑπὸ τύπων τῆς κοινῆς λαλουμένης (⁴).

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀξίαν τῆς μελέτης τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς Μάνης ὁ Γ. Χατζιδάκις (⁵) γράφει: «Λυποῦμαι βλέπων ὅτι οὔτε εἰς λόγον φωνητικῆς οὔτε εἰς λόγον κλίσεως, συντάξεως καὶ λεξιλογίου δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι νῦν γινώσκομεν τὴν διάλεκτον τῆς Μάνης ὅπως πρέπει, ὅτι δ' ἀληθῶς, ἡ περὶ αὐτῆς ἐρευνα ὀφείλει νὰ ἐπιχειρηθῆ πάλιν ἐξ ἀρχῆς, ἥτοι οἱ μέλλοντες νὰ ἀναλάβωσι τὴν μελέτην τοῦ ἀξιολόγου τούτου ιδιώματος ἀνάγκη νὰ εἶναι ἔμπειροι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἰδίᾳ τῶν μέχρι τοῦδε περὶ τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς ἐξηυρημένων. Ἐπειτα νὰ

1. MNE 1 (1905) σ. 3.

2. Γ. Χατζιδάκι, Ἐκθεσις τοῦ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἐταιρείας, Ἀθηνᾶ 15 (1903) σ. 167. πβ. Β. Φάβην, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις Αὐλωναρίου καὶ Κονιστρῶν. Ἐν Ἀθήναις 1911 σ. 13. Α. Thumb, Μελέτη περὶ τῆς ἐν Αἰγίνῃ λαλουμένης διαλέκτου, Ἀθηνᾶ 3 (1891) σ. 123, ἐνθα οὗτος ἀποφαίνεται ὅτι «τὰ σφάλματα ὅσα διέπραξαν καὶ ὁ ἔμπαθῆς Fallmerayer καὶ οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ, εἴτε ὀξύθυμοι Ἕλληνες εἴτε Φιλέλληνες, ἦσαν ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς ἐνδεοῦς γνώσεως τῆς ἀναπτύξεως ἣν εἶχε διανύσει ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅτι ἡ δημώδης γλῶσσα εἶναι γνήσιον καὶ ὠραῖον γέννημα τοῦ ἔθνικοῦ τῶν Ἑλλήνων πνεύματος, ὅτι ἀκολούθως ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξακριβωσις αὐτῆς μέγιστον παρέχει ἡμῖν βοήθημα, ἵνα ἐξελέγξωμεν τὸν Fallmerayer».

3. MNE 1 (1905) σ. 123.

4. πβ. Β. Φάβην, ἔνθ' ἀν. σ. 17.

5. Ἐπιστημολόγος, Ἀθήνησι 1 (1932) σ. 145.

μελετήσωσιν ὅ,τι κατὰ καιροῦς διάφοροι λόγιοι ἔχουν συλλέξει καὶ σημειώσει περὶ τοῦ ἰδιώματος τούτου (1)—καὶ εἶναι εὐτυχῶς πολλὰ—καὶ πρὸς τούτοις αὐτοὶ οὗτοι νὰ συλλέξωσιν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ στόματος τῶν κατοίκων τῆς Μάνης, τὸ λοιπὸν ὑλι-

1. Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μέσα Μάνης ὑπάρχουν: Α) Μελέται 1) *A. Mirambel*, *Étude descriptive du parler maniote méridional*, Paris 1929 p. XII + 266. [—Κρίσεις ὑπὸ Κ. Ἀμάντου, *Ἑλληνικά* 3 (1930) σ. 260—261, Ν. Ἀνδριώτη, *Νέα Ἑστία* 4 (1930) σ. 769—771, R. Dawkins, *Byzantion* (Bruxelles) 5 (1929/30) σ. 676—688, Γ. Καλαματιανοῦ, *Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher* (Berlin - Athen) 7 (1928/29) σ. 262—268, L. Roussel, *Revue des Études Anciennes*, (Bordeaux - Paris) 32 (1930) p. 373—380, Γ. Χατζιδάκι, *Ἀθηνᾶ* 42 (1930) σ. 86—110 καὶ *Byzantinische Zeitschrift* (Berlin—Leipzig) 31 (1931) σ. 363—370].— 2) *Τοῦ αὐτοῦ*, *Étude de quelques textes maniotes*, Paris 1929 p. 110. [—Μετάφρασις ταύτης ὑπὸ Μ. Στασινοπούλου, Μάνη καὶ Μανιάτες, *Νέα Ἑστία* 4 (1930) σ. 341—346—Κρίσεις ὑπὸ H. Pernot, *Revue des Études Grecques*, Paris 44 (1931) p. 445—449, Γ. Χατζιδάκι, *Ἐπιστημολόγος*, 1 (1932) σ. 144—145, *Ἀθηνᾶ*, 44 (1932) σ. 257—262. 3) Γ. Σακελλαρίου, Φιλολογικά περίεργα ἐκ τῆς Μανιατικῆς διαλέκτου. Περὶ τοῦ πολυχρηστοτάτου «γιαμά».—Περὶ δωρισμῶν ἐκ τῆς Μανιατικῆς διαλέκτου *Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν*, ἐν Ἀθήναις ἔτος ΚΑ 15 Ἰουλίου 1873 ἀριθμ. 813 σ. 2665—2668. Β') Συλλογαὶ Μοιρολογίων. 1) Κ. Πασαγιάννη, Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια. Ἱστορικὴ Λαογραφικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων ἀριθμ. 3 Ἀθῆναι 1928 σ. θ. + 91. [Κρίσεις ὑπὸ Γ. Καλαματιανοῦ, *Byz. Neugr. Jahrbücher* σ. (1927/28) σ. 591—593. Π, *Νέα Ἑστία*, 1928 σ. 332—333, Κ. Παράσχου, *Ἐφημερὶς «Πρωΐα»*, ἔτος Γ ἀριθμὸς φύλλ. 810, 17 Μαρτίου 1928]. 2) Β. Πετρούνια, Μανιάτικα μοιρολόγια. Σειρὰ Α'. Ἀθῆνα 1934 σ. 91. [Κρίσεις ὑπὸ Σ. Κυριακίδου, *Λαογραφία* 11 (1934—1937) σ. 290—293.—Γ. Μέγα, *Δελτίον Λειτουργῶν Μέσης Ἐκπαιδύσεως* τευχ. 10 α (1936) σ. 1—4]. Πλὴν τῶν συλλογῶν τούτων μεμονωμένα μοιρολόγια εἰς τὰ περιοδικὰ «*Πανδώρα*», «*Χρυσάλλις*» «*Λαογραφία*» κ. ἄ. καὶ τὸ εἰς τὸ ἔργον τοῦ *A. Thumb*, *Handbuch der neugriechischen Volksprache*, Strassburg 1910² σ. 275—278 δημοσιευόμενον ἐκ Μέσα Μάνης, δὲν παρέχουν ἀκριβῆς γλωσσικὸν ὑλικόν. Γ') Χειρόγραφα. Τὰ ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀποκειμένα χειρόγραφα ἐκ Μάνης, ὑπ' ἀριθμ. 46, 126, 299, 300, 304, 485 καὶ τὰ περιέχοντα γλωσσικὸν ὑλικὸν μόνον ἐκ Μέσα Μάνης ἡμέτερα χειρόγραφα ὑπ' ἀριθμ. 592 (1938), 606 (1939) καὶ 628 (1940).

Ἐνταῦθα ἐξετάζονται μόνον τὰ φαινόμενα τῆς Συνιζήσεως καὶ Ἐπενθέσεως ὡς ταῦτα ἀπαντῶσιν ἐν τῷ τ. δ. Μέσσης, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὑλικὸν τῆς παρουσίας μελέτης. Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ὑπάγονται τὰ ἐξῆς χωρία: *Κοίτα* ἢ (χωρίον καταγωγῆς μου), *Ἅγιος Ἀθανάσιος*, *Ἅγιος Γεώργιος*, *Ἅγιος Ἰωσήφ*, *Ἁγία Κυριακή*, *Ἄλυκα* τά, *Ἀρχιὰ* ἢ, *Βάθεια* ἢ, *Βλαχίονα* ἢ, *Γαροδενίτσα* ἢ (Ἄνω καὶ Κάτω), *Γιάλι* τό, *Γουλᾶς* ὁ, *Γερολιμῆν* ὁ, *Δίπορον* τό, *Δροῦ* τό, *Ἐλία* ἢ, *Καλλονοὶ* οἱ, *Καμίνα* ἢ, *Καραβᾶς* ὁ, *Καστρι* τό, *Κέρια* ἢ, *Κεντροκολόσπιτο* τό, *Κεχριάνιζα* τά, *Κηποῦλα* ἢ, *Κοτράφι* τό, *Κοῦνος* ὁ, *Κυπάρισσος* ἢ, *Λιοντάκη* τοῦ, *Λαγουδιᾶς* οἱ, *Λευκὴ Πέτρα* ἢ, *Λανὸς* ὁ, *Μέζαπος* ὁ, *Μεριάρι* τό, *Μουντανίστικα* τά, *Μπουλαριοὶ* οἱ (Ἄνω καὶ Κάτω), *Νάσα* ἢ, *Νόμμα* ἢ, *Ξερόλακκος* ὁ, *Ὀχιά* ἢ, *Παγγελιὰ* τά, *Πέπο* τό, *Στανρι* τό, *Συχαλάσματα* τά, *Τροχάλακας* ὁ, *Τσουνκαλιὰ* τά, *Φοκαλωτό*, τό, *Ψίο*, τό.

κόν, νὰ προσέχουν δὲ πάντοτε εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀσφαλῶς ἄνευ τινὸς προσποιήσεως (ὅπως συμβαίνει ὅταν ὑπαγορεύουν) ἐκφέρουν τὰ παραμύθια, τὰς παροιμίας, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὀλιγότερον δὲ τὰ ἄσματα, ἅτινα καὶ ὡς μεταφερόμενα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ὡς ἀναμειγνύοντα πολλαχῶς τὰς λέξεις, τοὺς τύπους κλπ. εἶναι ἦττον κατάλληλα διὰ τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τοῦ ἰδιώματος».

Ἐξετάζων τις τὰ τῆς συναλοιφῆς τῶν συγκρουομένων φωνηέντων, ἰδίᾳ ἐν ταῖς καταλήξεσιν, εὗρισκει ὅτι ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσσα Μάνης ἢ σύγκρουσις αὕτη τελεῖται εἴτε κατὰ συνίζησιν, καθὰ πολλαχοῦ τῶν Ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων, εἴτε κατ' ἐπένθεσιν, ἦτοι κατὰ τρόπον παρατηρούμενον ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον μόνον ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ.

Καὶ ἐκ πρώτης μὲν ὄψεως νομίζει τις ὅτι τὰ δύο ταῦτα εἶδη τῆς συναλοιφῆς τελοῦνται ἀδιαφόρως, διότι ἐκ τῶν γενομένων μέχρι τοῦδε περιγραφῶν βλέπει εἴτε τὴν συνίζησιν εἴτε τὴν ἐπένθεσιν τελουμένας ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὄροις, ἦτοι εἰς τὰς αὐτὰς γενετικῶς καταλήξεις καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς γειτονίας. Οὕτω ἐν μὲν τῇ συλλογῇ *B. Πετρούνια* (1) ἀναγιγνώσκωμεν παραλλήλως τοὺς τύπους *τέτοιο* (29α), *φωτιά* (29α), *μάτια* (43α, 81β), *μάϊτα* (61α), *χέρια* (80β), *χέϊρα* (43α, 48β), *ἀλήϊθα* (44α), *ἀλήθεια* (43β), *διαλεχτή* (79α), *τὸ ἰδιαλεχτό μου* (30α), *παιῖδά* (31α), *παιδιά* (78β), *Σταυριανή* (80α), *Σταυ(ι)ρανή* (81β), *μακροῦ* (73α 79α), *μαῦκρά* (90α), *κοῖρμά* (61β), *θερμιώτικα* (29α), *κουβεῖντάζει* (44α), *ἀνάντιασε* (81β), *Χριστιανὸς* (81β), *Χρι(ι)στανοὶ* (32β), ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 300 χειρογράφῳ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ βλέπει τις τοὺς τύπους *σπιτιοῦ*, *Βενετιά*, *φλουριά*, *παλληκάϊρα* (2) *Βενεϊτά*, *μεϊρά* (3).

Ὅταν ὁμως ἀναζητήσῃ τις τὸ ἐξεταστέον ὕλικὸν εἰς αὐτὴν τὴν πηγὴν, ὅταν δηλ. ἀκούσῃ τὰ ἀναγκαῖα παραδείγματα ἀφελῶς προφερόμενα ὑπὸ Μανιατῶν ἐν φρυσικῷ μεταξὺ ἀλλήλων διαλόγῳ καὶ φιλοκρινήσῃ αὐτὰ κατὰ λόγον τοῦ προηγουμένου φθόγγου, θὰ ἴδῃ ὅτι τελεία δμαλότης κρατεῖ εἰς τὴν τέλεσιν τούτου ἢ ἐκεῖνον τοῦ εἶδους τῆς συναλοιφῆς.

Ὁ λεπτὸς φθόγγος *e*, *i* τῶν συμπλεγμάτων *εα - έο - έι - ία - ίο - ίι* μεταπίπτων εἰς ἡμίφωνον *ɨ* καὶ μίαν μόνην ἀπαρτιζῶν μετὰ τοῦ ἐξῆς φωνηέντος συλλα-

1. Ἐνθ' ἀν. Οἱ παρὰ τὰς λέξεις ἀριθμοὶ δηλοῦσι τὰς σελίδας τῆς συλλογῆς τὰ δὲ γράμματα τὰς στίλας. Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ἀδοκίμως καταβάλλεται προσπάθειά τις πρὸς ἀπόδοσιν ἰδιωματικῶν στοιχείων τῆς γλώσσης, ἐν δὲ τῇ συλλογῇ Κ. Πασαγιάννη ἢ γλωσσικῇ μορφῇ τῶν μοιρολογίων τελείως παραβλέπεται.

2. σ. 24.

3. σ. 9 α.

βήν, διατίθεται διαφόρως κατὰ τὸν λόγον τοῦ προηγουμένου φθόγγου καὶ κατὰ τὰ διάφορα ἰδιώματα.

Οὕτω κατὰ τὴν φύσιν τοῦ προηγουμένου συμφώνου, τὸ τῆς συνιζήσεως προῖόν ἦττον μὲν ἐν τῇ βορείῳ Ἑλληνικῇ, μάλιστα δὲ ἐν τῇ μεσημβρινῇ, διάφορον λαμβάνει ὄψιν (1).

Ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης κατὰ τὴν συναλοιφὴν τοῦ ἡμιφώνου 2 μετὰ τοῦ προηγουμένου συμφώνου ἔχομεν ποικίλας μεταβολάς, ἀναλόγως τοῦ συμφώνου τούτου, ἃς θὰ ἐξετάσωμεν κατωτέρω.

---

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 408.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΥΝΙΖΗΣΙΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ λεπτὸς φθόγγος *i, e*, ἔνεκα τοῦ εὐθὺς ἐπομένου ἀδροτέρου *a, o, u* συνήθως συστέλλεται σφόδρα, διὸ προκειμένου νὰ ἐκφωνηθῇ ὁ φθόγγος *i, e*, τὰ φωνητικὰ ὄργανα, πλὴν τῆς γλώσσης, δὲν ἐμμένουσιν ἐν τῷ σχηματισμῷ αὐτοῦ κεχωρισμένως, ὡς ἰδίας συλλαβῆς, μετ' ἰδίας ὠθήσεως τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μετὰ τινος σπουδῆς φέρονται εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, ἣτις ἀπαιτεῖται πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἐξῆς ἀδροτέρου *a, o, u*. Οὕτω δὲ ὁ λεπτὸς φθόγγος *i, e*, μεταπίπτει εἰς ἡμίφωνον *ι* καὶ τότε νὰ συμπλέγματα *ia - io - iu - ea - eo - eu* ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην συλλαβὴν (¹).

Εἶναι δηλ. συνίζησις τὸ φωνητικὸν φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον, παραλείποντες τὴν ἐκφώνησιν τοῦ πρώτου καὶ λεπτοτέρου, ἐκ δύο ἐφεξῆς φωνηέντων δι' ἰδιαιτέρας καὶ χωριστῆς ἀρθρώσεως, συνεκφωνοῦμεν αὐτὸ ὡς ἡμίφωνον μετὰ τοῦ ἐπομένου ἀδροτέρου φωνήεντος (²).

Ἡ συνίζησις καὶ τὰ ἐκ ταύτης παθήματα τῶν φωνηέντων ἦσαν συνήθη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐξ ἀρχαίων χρόνων (³).

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 408 καὶ 142 κ. ἐξ. ἔνθα ἐρμηνεύεται καὶ ὁ καταβασμὸς τοῦ τόνου. Τοῦτον ἐπὶ τῶν πασχόντων συνίζησιν φωνητικῶν συμπλεγμάτων ἀκριβέστερον ἐρμηνεύει ὁ Γ. Χατζιδάκις, *Ἀνέοθι* σ. 144—145 ὡς ἀκολούθως: «Τὰ φωνήεντα τὰ πρότερον δύο διαφόρους συλλαβὰς ἀποτελοῦντα, διὰ τοῦτο ὅτι τὸ β' εἰσήγετο διὰ νέας σαφῶς διακεκριμένης ὠθήσεως τῆς ἐκπνοῆς, ἠνώθησαν ἔνεκα σπουδῆς τινὸς περὶ τὴν ἐκφώνησιν εἰς μίαν δίφθογγον *ia - io - iu - ea - eo - eu* καὶ δὴ εἰς μίαν μόνον συλλαβὴν, ἣτις φύσει εἶχε τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα πάσης συλλαβῆς, ἥτοι προεφέρετο διὰ μιᾶς τελείας συνεχῆς ὠθήσεως τῆς ἐκπνοῆς. Τότε δὲ ἐπειδὴ τῆς διφθόγγου ἥτοι τοῦ συμπλέγματος τῶν δύο φωνηέντων τὸ δεύτερον φωνήεν ἔχει ἰσχυρότερον ἤχον ἢ τὸ *e, i* (τὰ *a, o, u*, ἰσχυρότερον τοῦ *e, i*) ὁ τόνος κατεβιβάσθη εἰς αὐτό. (πρβ. *E. Sievers*, *Φωνητικῆς* ² σ. 125 σημ. 6)».

2. Γ. Μ. Ἀναγνωστοπούλου, *Συνίζησις*, ἀρθρον ἐν *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ* (Πυρσοῦ) τ. ΚΒ (1933) σ. 585 βγ.—Πβ. Σχολιαστὴν Ἑφαιστ.: «Κλοπὴ γὰρ ἐστὶ χρόνων αὕτη (ἢ συνίζησις) γραμμάτων κλοπῆς οὔσης τῆς συναλοιφῆς... ἢ μὲν συναλοιφὴ ὡς γράφεται καὶ βαίνεται ἢ δὲ συνεκφώνησις ὀλοκλήρως μὲν γράφεται βαίνεται δὲ ἑλλιπῶς κοινὸν δὲ ἐκατέρας τὸ παρατηρεῖν μὴ σύμφωνον ἢ μεταξύ».

3. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 147 καὶ Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα 1 (1921) σ. 281-282. *M. Lejeune*, *Traité de Phonétique Grecque*. Paris 1947 p. 226 (3), 227-228, 286, 292.

Εἶναι δὲ γνωστὸν πόσον μάλιστα πάντων ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος καὶ ἡ ἐκ ταύτης Κοινή, ἔτι δὲ μᾶλλον ἢ νεωτέρα Ἑλληνικὴ φεύγουσι τὴν ἐπαλληλίαν πολλῶν φωνηέντων (1).

Διὰ τῆς συνιζήσεως ἐπιτυγχάνεται ἐν τῇ ταχείᾳ προφορᾷ ἡ ἑξαφάνισις τῆς χασμωδίας καὶ ἐντὸς τῆς λέξεως καὶ ἐν τῇ συνεπείᾳ.

Εἶναι ἐπομένως τὰ τῆς συνιζήσεως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τῆς στιγμῆς γεννήματα, τελούμενα κυρίως, τὸ μὲν, ἐν τῷ καθ' ἡμέραν κατεσπευσμένως ἐκφερομένῳ λόγῳ καὶ ἐντὸς τῆς λέξεως καὶ μεταξύ δύο λέξεων, τὸ δέ, διὰ μετρικὰς ἀνάγκας, ἵνα δηλ. καταστῇ δυνατὴ ἢ χρῆσις λέξεώς τινος.

Ἡ συνιζήσις ἀπαντᾷ καὶ παρ' Ὀμήρῳ (2), εἰς δὲ τὴν καθ' ἡμέραν ὁμιλίαν φαίνεται ὅτι εἶχε συντελεσθῆ πολὺ πρὸ τοῦ Ἰ. αἰῶνος (3).

Πραγματευόμενος τὰ κατὰ τὴν συνιζήσιν ἐν τῇ νεωτέρῳ Ἑλληνικῇ ὁ Γ. Χατζιδάκις (4), ἐξετάζει τὰ ἐπὶ τοῦ πρώτου φωνήεντος τονούμενα συμπλέγματα *ea - eo - eu - ia - io - iu*, καθ' ὅσον τὰ ἄτονα συμπλέγματα *ea - eo - eu - ia - io - iu* ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ δευτέρου φωνήεντος τονούμενα *ea - eo - eu - ia - io - iu*, ἐκφωνοῦνται πανταχοῦ τῶν ἰδιωμάτων κατὰ συνιζήσιν, ἐξαιρέσει ἐκείνων ὅσα κεῖνται ἐν λέξεσιν εἰλημμέναις ἐκ τῆς γλώσσης τῆς ἐκκλησίας τῶν σχολείων, βιβλίων κ.λ.π. καθόλου ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως (5).

Προβαίνομεν ἤδη εἰς ἐξέτασιν τῶν κατὰ τὴν συνιζήσιν, τοῦ ἡμιφώνου *i* τῆς συνιζανομένης συλλαβῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ προηγούμενον σύμφωνον, ἐν τῷ γλωσσικῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης.

Η ΣΥΝΙΖΗΣΙΣ ΕΝ ΤΗ ΔΙΑΛΕΚΤῳ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΜΑΝΗΣ

α) Προηγούμενου β (—b)

Τὸ ἡμίφωνον *i* τῆς ἀκολούθου ἀντιστροφῆς διφθόγγου, τῆς προκυπτούσης ἐκ τῆς συνιζήσεως τῶν συμπλεγμάτων *ea - eo - eu - ia - io - iu* ἀποβαίνει *j* προφε-

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 141. Πρὸς τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο κρᾶσιν, συναίρεσιν, ἐξθλιψιν καὶ (σπανιώτερον) συνιζήσιν, ἡμεῖς δὲ κατὰ πρῶτον συνιζήσιν, ἀφαίρεσιν, ἐξθλιψιν (ἀλλὰ καὶ τὴν ἀφαίρεσιν καὶ τὴν ἐξθλιψιν οὐχὶ κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀρχαίας ἀλλὰ κατ' ἄλλους περὶ ὧν ἰδὲ ΜΝΕ 1 (1905) σ. 202 κ. ἐξ.).

2. Περὶ τῆς ὁμηρικῆς χρήσεως βλ. J. Menrad, De contractionis et synizeseos usu Homericō. Monachii 1886 — G. Meyer, Griechische Grammatik 2 (1886) § 127-153. Ed. Schwyzler, Griechische Grammatik, München 1 (1939) σ. 244. — P. Chantraine, Grammaire homérique, Paris 1 (1948) σ. 85.

3. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1 (1905) σ. 353.

4. Αὐτόθι σ. 332-355.

5. Αὐτόθι σ. 334.

ρόμιον μεταξὺ τοῦ λατινικοῦ *j* (*jugum, jaceo*) καὶ τοῦ γαλλικοῦ *j* (*je, jamais*)⁽¹⁾.

Πρὸ τοῦ ea: *Βέβja* (ἐπίρρ. βεβαίως), *προβjà*⁽²⁾ (ἢ προβέα, δέσμα προβά-
του), *Τριβjàς* δ, (τοπων. παρὰ τὸ *Τριβέας*).

Πρὸ τοῦ eo: *Βέβjo* (βέβαιον).

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ εἰς—*ιάρις* δηλωτικὰ πάθους: *λωβjàρις*⁽³⁾ (λεπρός)
σελεβjàρις (χολός), *στραβjàρις* (τυφλός), ὧν τὸ θηλ. σχηματίζεται εἰς—*ιάρα*:
λωβjàρα, *σελεβjàρα*, *στραβjàρα*.

Εἰς τὰ εἰς—*ιάζου* (*ιάζω*) λήγοντα δῆματα: *Βjàζου*⁽⁴⁾ (βιάζω, πιέζω),
βjàζομαι (διατελῶ ἐν σπουδῇ), *κλουβjàζου* (ἐπὶ ὧν γίνομαι ἔωλος, ἐπὶ ἀνθρώ-
πων μωραίνομαι, παραλύω τὴν διάνοιαν), *παλαβjàζου* (διατελῶ ἐν καταστάσει
τρέλλαζ), *σελεβjàζου* (χολαίνω), *τρουπολεβjàζου* (κρούπτω) κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -*ι(ον)* λήγοντα οὐδέτερα κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ὄνομ. καὶ αἰτ.
τοῦ πληθ.: *καράβι* - *καράβja*⁽⁵⁾ *καλύβι* - *καλύβja* κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ io: Εἰς τὰ εἰς -*ιος* ἄρσενικά δηλωτικὰ ιδιότητος ἢ πάθους: *κλούβjος*⁽⁶⁾,

1. Ὁ λεπτός φθόγγος *i, e* μεταπίπτων εἰς ἡμίφωνον *i* διατίθεται διαφόρως καὶ κατὰ
λόγον τοῦ προηγουμένου φθόγγου καὶ κατὰ τὰ διάφορα ιδιώματα. Πλείονα βλ. Γ. Χατζι-
δάκι, MNE 2 (1907) σ. 408-409.

2. Τὰ εἰς -*έα* δηλωτικὰ δευτερίων ἐν τῷ ιδιώματι τούτῳ ἐκφέρονται κατὰ συνίζησιν.
Περὶ τούτων γενικώτερον βλ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 2 (1907) σ. 224-225.

3. Διὰ τῆς καταλήξεως -*άρις* ἀποδίδεται χαρακτηριστικὴ ιδιότης εἰς τὸ οὐσιαστικόν.
Ὁ σχηματισμὸς ὀνομάτων εἰς -*άρις* (-*άριος*) ἐκ γνησίων ἑλληνικῶν λέξεων κατὰ πρότυπα
λατινικά εἰς -*arius* ἤρχισεν ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων πβ. Γ. Χατζιδάκι, MNE
1 (1905) σ. 421-2 (1907) σ. 527, 582. Γενικὴ Γλωσσικὴ Α (1915) σ. 122, Ἐθνη 29 (1917) 200,
Λεξικογραφικὸν Ἐργεῖον 4 (Ἐθνη 29) σ. 13. Ν. Ἀνδριώτην, Ἐθνη 42 (1930) σ. 180. Ἐν
Μέσα Μάνη ἡ κατάληξις αὕτη ἐσημείωσεν ἐπίδοσιν, οἶον: *ἀδικjάρις*, *ἀρρωστουλιjάρις*, *γυ-
ριjάρις*, *κοκκαλιjάρις*, *κνηγιjάρις*, *παθουλιjάρις*, *σαραβαλιjάρις*, *σκουρδελιjάρις* (ῥακένδυτος), *φαγα-
ριjάρις* κλπ.

4. Εἰς τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτος πάντων τῶν ρημάτων ἐν
τῷ ιδιώματι τῆς Μέσα Μάνης ἔχομεν κώφωσιν τοῦ *ω* εἰς -*ου*, δι' ὃ λέγουσι πάντοτε *γράφου*,
παίζου, *τρώου*, *κρούου* (κτυπῶ), *δώνου*, *πηδοῦ*, *μιλοῦ*, *ρωτοῦ*, *καλοῦ* (καλῶ, προσκαλῶ) κ.λ.π.

5. Ὑπὸ Π. Πατριαρχέα, Περὶ ἐπενθέσεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἐπετηρὶς τοῦ
Μεσαιωνικοῦ Ἐργεῖου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1 (1939) σ. 52-104, παρατίθεται μόνον ὁ τύπος
οἴτος ὡς ἀπαντῶν (σ. 60) ὑπὸ ἐπενθετικὴν μορφήν *καράβja*. Ἐκ τοῦ μοναδικοῦ τούτου
τύπου τὸν ὁποῖον λαμβάνει ἐκ γαμηλίου ἄσματος, ἀναγεγραφομένου ἐν σ. 24 τοῦ ἀριθμ. 300
χειρογρ. τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἄγεται εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι συντελεῖται ἐπένθεσις τοῦ
ἡμίφωνου *i* καὶ προηγουμένου τοῦ γράμματος *β*. Ἡμεῖς δὲν διεπιστώσαμεν ἐν Μέσα Μάνη
ἐπένθεσιν προηγουμένου τοῦ *β*.

6. Ἐν Μέσα Μάνη ἀπαντῶσιν ἐπίθετα εἰς -*ιος* δηλοῦντα ιδιότητα ἐλάττωμα ἢ πά-
θησιν ὡς: *τρούπχιος*, *σάπχιος*, *χράχιος*, *κούρχιος*, *ῥεῖπχιος*, *ψόφχιος*, *βρώμηιος*, *κλούβχιος*

πρόβιος κ.ἄ., εἰς τὰ θηλ. τὰ μὲ κατάληξιν οὐδ. εἰς -ιο: ἀκρίβιο ἢ (¹) ὡς καὶ εἰς τὰς λέξεις βιολα ἢ (ἐπὶ γυναικῶν, ἢ ἐλευθεριῶν ἀντιλήψεων), βιολέτω ἢ (ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας), βιολέττα κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ iu: Ἐν τῇ γεν. ἐνικοῦ καὶ πληθ. τῶν εἰς -ιος ἄρσ. καὶ εἰς -ιον οὐδ. : κλουβι - κλουβιοῦ (τοῦ) - κλουβιοῦνε τοῦν (τῶν) (²), κλούβιος - κλούβιο - κλούβιοι, καράβι - καραβιοῦ - καραβιοῦνε κ. ἄ.

Ὅμοίως ὅταν τῶν ἐν συνιζήσει συμπλεγμάτων προηγῆται ὁ φθόγγος b: ἔβιο, τὸ (πύον), τουβιά (ἐπὶ τῶν κερασφόρων ζώων, τὸ κτύπημα διὰ τῶν κεράτων), φουβιά ἢ (ἢ δι' αἰφνιδίας ἀρπαγῆς προκληθεῖσα ἐκδορὰ διὰ τῶν χειρῶν εἰς τι μέρος τοῦ σώματος, τὸ ἐκ μέρους τῶν ζώων αἰφνιδιον κτύπημα ἢ δῆγμα), σγουβιάρις ὁ (ὁ κυφός), σγουβιάζου (γίνομαι κυφός), στουβιάζου (στοιβάζω), Ἐλυβιές, οἱ (τοπων.) κ. ἄ.

β') Προηγουμένου γ (—g)

Τὸ ἡμίφωνον λ τῆς ἀκολούθου ἀντιστρόφου διφθόγγου συνεκφέρεται μετ' αὐτοῦ ὡς διάμεσος φθόγγος μεταξὺ γι καὶ ζι, προσκείμενος πρὸς τὸ γ, ὃν παριστάνομεν διὰ τοῦ γι.

Πρὸ τοῦ ea: Εἰς τὰ θηλ. τὰ δηλωτικὰ δέρματος ἢ πληγῆς: ἀλογά (δέρμα ἀλόγου), ἀσβεγά (δέρμα προβάτου, ἀσκός), βεργά (³) (κτύπημα διὰ βέργας). Ὅμοίως εἰς πολλὰς λέξεις ὡς βασταγά ἢ (ἴπια), Καινουργά ἢ (τοπων.) κ.λπ.

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὰ δηλωτικὰ ἰδιότητος ἐπιθ. εἰς -ιάρης: κυνηγιάρης (κυνηγετικὸς κύων), Πνιγιάρης ὁ (τοπων. ἔδαφος ἀκατάλληλον διὰ σπορὰν διότι ἐν αὐτῷ λιμνάζουσιν ὕδατα), τρεβεγιάρης (ὁ παραπαίων ἐξ ἀδυναμίας, ὁ ἀσθενικὸς) κ.λπ.

Παρὰ εἰς —ιάζου (ιάζω) λήγοντα ῥήματα: ἀφιάζου, ἀλλαφιάζου (παρολαμβάνω

κἄ. πβ. Γ. Χατζιδάκι, Γενική Γλωσσική σ. 158—Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου 9 (1913) σ. 42-44.

1. Ταῦτα ἐν ἰδιώματι τούτῳ ἐκφέρονται κατὰ συνιζήσιν. Γενικώτερον περὶ τοῦ σχηματισμοῦ ἀφρημένων εἰς -ιο ἢ -ι βλ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 2 (1907) σ. 66-67. Γενικὴν Γλωσσικὴν σ. 164.

2. Ἡ γενική πληθ. τοῦ ἄρθρου τῶν ἀπαντᾷ ἐν τῷ ἰδιώματι ὡς τοῦν (κώφωσις τοῦ ω). Ὅμοίως -οινε ἀντὶ -ων ἔχομεν εἰς τὴν κατάληξιν τῆς γενικῆς πληθ. τῶν ὀνομάτων.

3. Κατὰ συνιζήσιν ἐκφέρονται καὶ τὰ εἰς -έα δηλωτικὰ τομῆς ἢ πληγῆς. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 2 (1907) σ. 232-239. Ἐν δὲ ταῖς Γλωσσολογικαῖς Μελέταις 1 (1091) σ. 132 οὗτος γράφει: «Διὰ τῆς καταλήξεως -έα -εᾶ παράγονται ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ μεσαιωνικῶν χρόνων ὀνόματα θηλυκὰ δηλοῦντα τὸ μὲν συγκεκριμένα (φυτὰ, δέρματα, μέτρα, φορτία καὶ περιεχόμενον καθόλου) τὸ δὲ ἀφρημένα (ὄσμᾶς πληγᾶς)». Πάντα ταῦτα ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης ἐκφέρονται κατὰ συνιζήσιν.

παρά τινος τὸ βάρος τὸ ὁποῖον μεταφέρει), ἀναβαγιάζου (ναυαγῶ), ζυγιάζου, καταλαγιάζου (καθησυχάζω), ξελογιάζου, ρουγιάζου (διέρχομαι τὸν καιρὸν μου συζητῶν εἰς τὴν ρούγαν), χουγιάζου (κτυπῶ τινα, κακολογῶ, διασύρω τὴν ὑπόληψιν τινος) κ.λπ. Ὅμοίως παρὰ τὰ ρ. γυαλίζου, κουραγυαρίζου (ἐνθαρούνω), τρεβεγυαρίζου (παραπαίω ἐξ ἀδυναμίας) κ.λπ.

Παρὰ τὰ κύρια ὀνόματα: Βάγλις, Λάγεια ἢ (τοπων.), Πιζωζυγιάτιζα (ἢ κακατοικοῦσα ὀπισθεν τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Ζυγοῦ, Ταυγέτου), Σμιλαγιάνικο τὸ (τοπων.) κ.ἄ., ὡς καὶ εἰς πλῆθος ἄλλων λέξεων, οἷον ἀγιάζι τὸ (τουρκ. ayaz, τὸ ἐν αἰθρία νυκτερινὸν ψῦχος, ἰδίως τὸ περὶ τὴν ἑσπέραν καὶ τὴν πρωΐαν), ἀγλιασμός, ἀραποβλογιά ἢ (νόσος λοιμώδης), γυιμά (ἐπίρρ. λοιπὸν)⁽¹⁾, Γυαλιστής (Ἰούλιος), δικολογιά ἢ (συγγενικὴ σχέσις), ξεπαγλιασμός ὁ (δρομὴν ψῦχος), πογιάδα ἢ (τὸ ἀπώγειον ψῦχος), πλαγιάδα ἢ (κλιτὺς τοῦ ὄρους), λειτουργιά ἢ (ἱεροτελεστία πρὸς μνήμην τῶν νεκρῶν), χουγυαρισμένη (ἢ διασυρθεῖσα τὴν ὑπόληψιν γυνή), ψυχολόγια τὰ (αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν) κ.ἄ.

Πρὸ τοῦ io: Εἰς τὰ εἰς —ιο οὐδέτερα δηλωτικὰ ἰδιότητος καὶ ἐπέχοντα θέσιν τοπωνυμίων: ἀμμόγιο, ἀσκόγιο, βαρικόγιο, θυμοκουρόγιο, κοκκινόγιο, πετρόγιο, ταιπουρόγιο (ἔδαφος πωρῶδες), χουματόγιο, χαλικόγιο, χορταρόγιο, ρηγόγιο (ἐπὶ παραλίας, ἢ ἀβαθῆς).

Ὅμοίως εἰς τὰ οὐδέτερα ὡς: ἀγλιόδημα⁽²⁾ (ἅγιον βῆμα), ἀνανάγιο, βαγιάλι (μικρὸν τεμάχιον ὑφάσματος, πεσέττα), γυοργάθι (τὸ γέρογαθον, πλέγμα ἐκ σχοινίου δι' οὗ μεταφέρουσι τὰ σιτηρά), λάγιο (μέλαν), τράγιο (τὸ ἀνήκον εἰς τὸν τράγον), χούγιο (ὁ διασυρμός) κ.ἄ.

Παρὰ τὰ ρήματα: γυοργα'θ'άζου (τοποθετῶ τοὺς στάχυν εἰς τὸ γιοργάθι), γιορτάζου (ἑορτάζω), καθολογεῶμαι (κάθημαι εἰς οὐδὲν ἀσχολούμενος) κ.ἄ.

Πρὸ τοῦ iu: Εἰς τὴν γενικὴν τῶν ἀνωτέρω οὐδ. οἷον: ἀσκόγιου, ἀμμόγιου, βαρικόγιου, λάγιου, τράγιου, χούγιου κ.λπ.

Ἐπίσης παρὰ τὰς λέξεις: γιούρα (ἐπιφών.), γιούρα ἢ καὶ γιουρδι τὸ (ἐπανωφόριον ἀκαλαίσθητον), γιούρα, γιουχάρου (ἀποδοκιμάζω), κεφαλογιούρι τὸ (κε-

1. Περὶ τούτου βλ. Γ. Σακελλαρίου, ἐνθ' ἄνωτ.

2. Ἄγιον βῆμα. Συχνὴ ἢ σύγχυσις φθόγγων πβ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1 (1905) σ. 155. Ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μάνης κατὰ σύγχυσιν ἀντὶ β λέγουσι δ οἷον (ἅγιον βῆμα) -ἀγλιόδημα, ἢ γ οἷον (θόρυβος) -θόρυγος, ἀντὶ γ λέγουσι δ ἢ χ οἷον (γέφυρα - γεφύρι) -ἰδοφύρι, (πτέρυξ - πτέρυγα) -φτερούρα ἀντὶ δ λέγουσι β, γ, τ οἷον (ἀναίδεια) -ἀναίβεια, (διαλέγω) -γιάλεγου, (δρέπανον) -τραπάνι, ἀντὶ κ λέγουσι γ οἷον (πορτογάλι) -πορτογάλι, ἀντὶ θ τὸ δ οἷον (θησαυρός - θησαυρίζω - θυγατέρα) -δησαυρός, δησαυρίζου, δυχατέρα, ὁμοίως ἀντὶ χ καὶ θ ἔχομεν γ καὶ δ ἐν τῇ ἐκφράσει: νὰ γαδῆς (= νὰ χαθῆς).

φραλόδεσμος), *σύγουρα* τὰ (τὰ πλησίον τῆς οἰκίας εὐρισκόμενα κτήματα) κλπ.

Οὕτω διατίθεται ὁ φθόγγος *γ* καὶ πρὸ τοῦ πλήρους φωνήεντος *ι ε οῖον*: *ἀρφεῖ* (βραδύνει), *ἀρφητα* ἢ (βραδύτης), *φῦρο*, *φυρίζου*, *φίδα*, *ἄφεινος*, *βασταφειρός* (ὁ ἀντοχήης), *φειράκι* τὸ (ἰεράξ), *μάφειρας* κλπ.

Ὅμοίως ὁ φθόγγος *γ* ἀποβαίνει οὐρανικὸς *θ* πρὸ τοῦ ἡμιφώνου *ε ι*.

Πρὸ τοῦ *ea*: *στρουθῆ* ἢ (κτύπημα διὰ γρόνθου), *στρουθίζου* καὶ *στρουθιάζου* (κτυπῶ διὰ τοῦ γρόνθου· *στρουθίμος*—γρόνθος), *σπαρθῆ* ἢ (ὁ ἀσπάραγος).

Πρὸ τοῦ *ia*: *ἀθιάζου* (ἐγγίζω, κυρίως ἐγγίζω τὸ ἀλγοῦν μέρος τοῦ σώματος), *ἀθίθια* τὰ (ἄδικτα), *Ἄρφίθια* τὰ (τοπων.), *ροθιαλεῖ* ἢ (ἢ διὰ τῶν ὀνύχων ἐπὶ τοῦ δέρματος προκαλουμένη ἐκδορά), *ροθιαλοῦ* (ἐκδέρω διὰ τῶν ὀνύχων), *ροθιάφουλας*, ὁ (ἢ κίνησις τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς δι' ἧς προκαλεῖται ἐκδορά), *καρύθιαφλας* ὁ (λάουγξ), *Καταθύθια* τὰ (τοπων.), *καταφυθιάζου* (τοποθετῶ, κρύπτω), *καταφυθιάζομαι* (περιπίπτω εἰς βαρὺν ὕπνον, ναρκώνομαι), *Κατωπαθιᾶτης* (ὁ κάτοικος τῆς περιοχῆς *Κατωπάθι* (1)) *μαραθιάζει* (μαραίνεται), *ξεστροφιάζου* (στρογγαλίζω, κόπτω τὸν τράχηλον, τὸ στροφίγι) *σπαράθια*, *τά*, *στροφύθια* κλπ.

Πρὸ τοῦ *io*: *θιοτής*, ὁ (δειλός), *θιοτεύου* (δειλιάζω), *μαθιώρο* τὸ (ὑποκάμισον κεντημένον).

Πρὸ τοῦ *iu*: Ἐν τῇ γενικῇ τῶν οὐδετέρων οἶον: *Καταθύθι*—*Καταφυθιοῦ*, *Κατωπάθι*—*Κατωπαθιοῦ*, *σπαράθι*—*σπαρθιοῦ*, *στροφίθι*—*στροφιοῦ*, κλπ.

Ὅμοίως διατίθεται ὁ φθόγγος *γ* καὶ πρὸ τοῦ πλήρους φωνήεντος *ε, ι, οῖον*: *ἀθελίου* (ἀγκυλώνω, νύσσω), *ἀθελικᾶτος* (ὄραϊος), *Καταθύθι*, *στροφίθι* κλπ.

γ') Προηγούμενου ζ

Τὸ ἡμίφωνον *ζ* τῆς ἀκολουθοῦ ἀντιστρόφου διφθόγγου ἀπαγγέλλεται ὡς *θζ*. Ὅτε συνετελέσθη ἡ συνίζησις αὕτη πιθανὸν ὁ φθόγγος *ζ* νὰ ἀπηγγέλλετο οὕτως ἀσθενῶς ὥστε τοῦτο μετὰ τοῦ ἐπομένου ἡμιφώνου *ζ* ἀπετέλεσε τὸν οὐρανικὸν φθόγγον *θζ*.

1. Οὕτω καλεῖται περιφέρεια τῆς Μέσα Μάνης κειμένη ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν Θυρίδων, ὡς τόπος χαμηλὸς καὶ ὑπὴνεμος, ἀπὸ τοῦ ἐπιρρ. *κάτω* καὶ τοῦ ἐπιθ. *ἀπάγκειος*, ὁ ἐκ τοῦ ἀρχαίου *ἄγκειος*, βλ. **I. Βογιατζίδου**, Ἡ πρόθεσις ἀπὸ ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ. *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς*. Ἐν Ἀθήναις τόμ. 5 (1918)20 σ. 163. **Σ. Δεινάκι**, *Γλωσσικά*. Ἀθηνᾶ 38 (1926) σ. 68-69. Πβ. καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ **Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς**: *ἄγκειος*, *ἀγκειιάζω*, *ἀγκειανεμίζω*, *ἀγκειάνεμος*, *ἀπαγκειάζει*, *ἀπαγκειανέμι*, *ἀπαγκειάρω*, *ἀπάγκειασμα*, *ἀπαγκειερός*, *ἀπάγκειος*. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ **N. Πολίτης**, *Λαογραφία* 5 (1915) σ. 289 [= *Γνωμοδοτήσεις*... σ. 114.] παρᾶγει τὴν λ. ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *arroggio*.

Πρὸ τοῦ ia: Οἱ κάτοικοι τῆς Μέσα Μάνης προφέρουσι μὲν ἀσυνιζήτως: *βυζί*, *Βουίζος* ὁ (παρων.), *γρουσουζης* ὁ, *καρπούζι*, *κολοροίζι*, *λύζι* (¹), *μαράζι*, *μαγαζί*, *ρούζι*, *τραπέζι*, κλπ. ἀλλὰ ἐν συνιζήσει λέγουσι: *βυζιά* τὰ [*βυζιαίνου*, *βυζιαστικό*, *βυζιάχτρα*], *Βουίζιάνικα* τὰ (τοπων.), *γρουσουζιά*, [*γρουσουζιαίνου*], *καρπούζια*, *κολοροίζια*, [*ξεκολοροιζιάζου* (²)=*ἐκροζιώνω*], *λύζια*, *μαράζια*, [*μαραζιάρις*], *ρούζια*, *τραπέζια* κλπ.

Ὁμοίως παρὰ τὰ οἰκογ. ἐπίθετα *Δενέζος*, *Κουζῆς*, *Κουζιτζῆς*, *Κουλιζος*, *Κουμουζῆς*, ὅταν ταῦτα ἐκφέρονται κατὰ πληθ. ἀριθμὸν πρὸς δήλωσιν εὐρύτερας οἰκογενικῆς ἐννοίας (γενεῖς) καθὼς καὶ εἰς τὰ ἐκ τούτων τοπωνύμια, οἷον *Δενεζιά-*

1. Τὸ ἄωρον σῦκον τὸ ὅτιον λέγεται καὶ *λίτζι* τό, ἡ δὲ ἀγρία συκὴ *ἐλυζος* ἢ *ἐλυτζος*. Τοῦτο ἐνθυμίζει τὸ Κυθήριον *ἐλυσος* καὶ τὰ *λύσσια* ἅτινα δύναται τις νὰ ἀναγάγῃ εἰς τὸ Λακωνικὸν *ὄλυσος* ἀντὶ *ὄλυθος*, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἐν τῇ Λακωνικῇ διαλέκτῳ ἐξεφωνεῖτο σ ἀντὶ θ. Βλ. Ἐπολλωνίου τοῦ Δυσκόλου, Περὶ συντάξεως 39, β. «Οἱ μὲν ἄλλοι Δωριεῖς τηροῦσι τὸ θ, Λάκωνες δὲ καὶ εἰς σ μεταβάλλουσι». Πρβ. *M. Deffner*, *Zakonische Grammatik*, Berlin 1881 p. 45-47. *G. Anagnostopoulos*, *Tsakonische Grammatik*, Berlin - Athen 1929 σ. 11. *H. Pertot*, *Introduction à l'étude du dialecte tsakonien*, Paris 1934 p. 132-135. *Θ. Κωστάκη*, Σύντομη Γραμματικὴ τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου, Ἀθήνα 1951 σ. 43. Ἐνταῦθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία. Περὶ τῆς τροπῆς τοῦ θ εἰς σ ἐν τῇ τσακωνικῇ ὁ *Γ. Χατζιδάκις*, *MNE* 1 (1905) σ. 366 λέγει ὅτι αὕτη κατάγεται ἐξ ἀρχαίων χρόνων.

Ἐκ τοῦ ὀνόματος *ὄλυθος* (*Ἠσύχιος*: *ὄλυθος* τὸ μὴ πεπαμμένον σῦκον) ἐπλάσθη τὸ Αἰγινητικὸν *ἀσκόλυθος*, καὶ τὸ ἐν Ἀύλωναρίῳ *ἀσκόλυθος* (βλ. *Β. Φάβη*, ἔνθ' ἀν. σ. 23). Κατ' ἐκπτώσιν τοῦ *ι* ἐλέχθη καὶ *σκόλυθος* ἀπὸ τοῦ *συσκόλυθος* (*συκο* - *ὄλυθος* κατὰ σύμφωνσιν) καὶ τὸ ἐν τῷ δ. Κοτυλαίων *σκόλυθο* (βλ. *Γ. Χατζιδάκις*, *MNE* 2 (1907) σ. 205 καὶ ἐν Τεσσαρακονταετηρίδι *Κ. Κόντου* σ. 24). Ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἐπίσης *ὄλυθος* προήλθον καὶ τὰ Ρόδια *ἄλοθ* - *θος* *ἄλοθ* - *θας*, Ἀλοθ - *θάκι* (τοπων. βλ. *Α. Τσοπανάκη*, Τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ Ἀταβύρου, Ἀνάπτυπο ἀπὸ τὸ «*Βουνὸ*» 1947-1948 σ. 160) *ἀλόθ*-*θι*, *λόθ*-*θι*, *ἀλοθ*-*θιάζω*, τὸ Συμαῖον *λόττι*, *λοττιάζω*, τὸ Νάξιον *ἀλοθάκι* καὶ τὸ ἐν Κεφαλληνίᾳ *Λυθέα* (βλ. *Κ. Ἀμάντου*, *Die Suffixe*. . . σ. 66). Ἡ λ., κατὰ μαρτυρίας τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἀπαντᾷ ὑπὸ διαφόρους τύπους πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

2. Περὶ τῆς χρήσεως τῆς προσθέσεως *ἐκ*, *ἐξ* (ξὲ) ἐν τῇ νεωτέρῳ Ἑλληνικῇ βλ. *Γ. Χατζιδάκις*, *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον* σ. 8-47 Ἀθηνᾶ 26 (1904). *MNE* 1 (1905) σ. 297, αὐτόθι δὲ ἐν σ. 31-32 γράφει: «ἀφοῦ ῥήματά τινα μετὰ τοῦ *ξε*- σύνθετα ἐπὶ μακρὸν ἐδίλουν τὸ ἐναντίον τῶν ἀπλῶν π.χ. ἔγραφον - ἐξέγραφον, ἤλειφον - ἐξήλειφον, ἔβαλλον - ἐξέβαλλον κττ. ἐσχηματίσθη κατὰ μικρὸν τὸ αἴσθημα ὅτι τὸ *ξε*- τοῦτο ἔχει τὴν δύναμιν νὰ αἴρῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν δύναμιν τοῦ ῥήματος καὶ μεταβάλλῃ εἰς τὸ ἀντίθετον, ὅθεν ἐλέχθη *βάφτω*, *ξεβάφτω*. Παρ' ἡμῖν τοῦτο προσέβη, ὥστε καὶ εἰς προσηγορικὰ ὀνόματα τὸ *-ξε* τίθεται εἰς δήλωσιν τοῦ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος σημασινομένη ιδιότης ἀνῆκε πρότερον τῷ ὑποκειμένῳ, ἀλλ' ἤδη οὐχὶ πλέον π.χ. *ξεπατέρας* - ὁ πρότερον ἱερομόναχος κλπ.». Ἐν Μάνῃ ἀπαντᾷ ὁ τύπος *Ξέπαππας* καὶ οἰκ. ἐπιθ. *Ξεπαππαδάκις*.

νοι, *Κουζιγῶνοι, Κουζιγῶνοι, Κουλιγῶνοι, Κουμουγῶνοι, Δενεγῶνικο, Κουζιγῶνικο, Κουζιγῶνικο, Κουλιγῶνικο, Κουμουγῶνικο κ. ἄ.*

Πρὸ τοῦ *iu* : Ἐν τῇ γενικῇ ἐνικοῦ καὶ πληθ. τῶν ἀνωτέρω οὐδετέρων εἰς -ι (*ον*) : *ρῦζι-ρῦζιοῦ-ρῦζιοῦνε, τραπέζι-τραπεζιοῦ-τραπεζιοῦνε κλπ.*

Πρὸ τοῦ *ea* : Εἰς τὰ θηλ. τὰ δηλωτικὰ πληγῆς ὡς *καρπαγῆ* ἢ *σκαρπαγῆ* ⁽¹⁾ (κτύπημα διὰ τῆς παλάμης τῆς χειρὸς εἰς τὸν τράχηλον) ἢ φυτῶν ὡς *καρπουγῆ* κ.ἄ.

δ') Προηγούμενου λ

Τὸ ἡμίφωνον *ι* τῆς συνιζανομένης συλλαβῆς συνεκφέρεται μετ' αὐτοῦ ὡς οὐρανικὸν *ι* καθὼς ἐν τῇ κοινῶς λαλουμένη (2).

Πρὸ τοῦ *ea* : Εἰς τὰ εἰς -έα θηλυκὰ ὀνόματα φυτῶν καὶ χόρτων ⁽³⁾ : *ἀμυγδαλέα, ἀσπουροδικλέα (ἀσφοδελέα), ἀλογοφελέα, βουρνελλέα, γαρουφαλλέα, γλυκομηλέα, ἐλαία* ⁽⁴⁾, *μηλέα, πορτοκαλέα (καὶ πορτογαλέα), σαδαλέα, σουρτοσταφυλέα, φελέα (ξεροφελέα), φασουλέα κ. ἄ.*

Εἰς τὰ εἰς -έα θηλ. δηλωτικὰ πληγῆς ἢ τομῆς : *βουροδουλέα, γριθγαλέα* (ἐκδορὰ διὰ τῶν ὀνύχων), *καρεγλέα, καταζεφαλέα* (κτύπημα διὰ τῆς παλάμης τῆς χειρὸς εἰς τὴν κεφαλὴν), *κουτουλέα* (κτύπημα διὰ τοῦ μετώπου ἢ λ. καὶ ὡς ἐπίρρο. μετὴν σημασίαν τοῦ : κατὰ μέτωπον, κατὰ πρόσωπον), *ὄθρελλέα, σβουροδουλέα, τροχαλέα* (κτύπημα διὰ λίθου) κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -έα δηλωτικὰ κηλίδος ⁽⁵⁾ : *μουδζαλέα* (κηλὶς διὰ μελάνης, ἀπάτη).

Εἰς τὰ εἰς -έα δηλωτικὰ μέτρου ⁽⁶⁾ : *ἀσκελέα* ⁽⁷⁾ (ἢ μεταξὺ τοῦ ἀνοίγματος

1. Παρὰ Π. Πατριαρχία, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 63, ἀμαρτύρητος φέρεται ἐπενθετικῶς διὰ τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης ὁ τύπος *καρπαῖζα*. Ὁμοίως ἀναγράφονται ὡς ἀπαντῶντες παρὰ Alb. *Thumb*, ἔνθ' ἀνωτ. § 8 σημ. 2 πβ. καὶ σ. 276, καὶ οἱ τύποι *Βάσιζει* (βάζει) καὶ *ἐπάιζαινε* (ἐπάγαινε). Ἐκ τούτων ὀρμώμενος ὁ Π. Πατριαρχίας εἰκάζει ἐπένθεσιν παρὰ τὸ ζ. Ἡμεῖς τοιοῦτους τύπους δὲν διεπιστώσαμεν ἐν τῷ ἰδίωmati τῆς Μέσα Μάνης. Ἀντὶ δὲ τοῦ *βάσιζει* καὶ *ἐπάιζαινε* οἱ κάτοικοι προφέρουσι *βάνει* ἢ *βάζει* (ρ. *βάνου-βάζου*) καὶ *ἐπάαινε* (ρ. *πααίνου, ἐπάαινα*).

2. Γ. Χατζιδάκι, MNE 2 (1907) σ. 408.

3. Ταῦτα ἐν Μέσα Μάνη ἐκφέρονται κατὰ συνίτησιν. Πβ. Γ. Χατζιδάκι, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 194-204.

4. Εἶδη αὐτῆς : *Ἀθηνολαιά, ἀγ'ο'ολαιά, βερογολαιά, κερυδολαιά, ματσολαιά, χοδρολαιά.*

5. Γ. Χατζιδάκι, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 252.

6. Αὐτόθι σ. 254, 259.

7. Ὑπὸ Π. Πατριαρχία, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 63, καὶ ὑπὸ μορφὴν ἐπενθετικὴν ἀναφέρονται αἱ λέξεις : *ἀγρασκειλά* (εἰλημμένη ἐκ τοῦ χειρογορ. τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀριθ. 46 σ. 33),

τῶν ποδῶν ἀπόστασις), ἀίρωσζελέα (τὸ ἀνοιγμα τῶν ποδῶν τοῦ ἀνδρός), μακ' ῥ' α-σζελέα, καπρωσζελέα (τὸ πλαγιοβάδισμα), ἀμαλέα, γρωδελέα (ἢ ἀπόστασις τῆς βολῆς τοῦ ὄπλου γκρῶ), ζαλέα (δέμα ξύλων), κουταλέα, κουδελέα (μικρὸν δέμα ἐρίων τὰ ὅποια διὰ τὰ νὰ τὰ νήθουν τὰ προσδέδουν εἰς τὴν ἡλακάτην), ζουφτουλέα (τὸ μεταξὺ παλάμης καὶ δακτύλων συγκρατούμενον δράγμα), ζιουροβολεά (τὸ δράγμα), τσουκαλέα, σταλέα, σταρουλέα (σταγῶν) κ. ἄ.

Εἰς τὰ θηλ. τὰ δηλωτικὰ δέματος ὡς: ζεφαλέα (δέμα κεφαλῆς ζῶου).

Εἰς τὰ θηλ. τὰ ὀσμῆς δηλωτικὰ (¹): ἀίρωπουλέα, ἀρρωσπουλέα, ἀίρωουλέα, γιδουλέα, θαιμουλέα (καὶ ταιμουλέα, ταγός· ἐπὶ ἐλαιωδῶν καὶ λιπαρῶν οὐσιῶν· ἢ δοριμεῖα καὶ δυσάρεστος γεῦσις καὶ ὀσμῆ), καπνουλέα, καπρουλέα, κατουρηλέα, κοπρουλέα, κρεμμυδουλέα, λαδουλέα, λιβανουλέα, νεκρουλέα, ξινουλέα, ρειμουλέα, σκορδουλέα, σταρουλέα, σαπουλέα, τομαρουλέα, τσιγαρουλέα, τσικνουλέα, ζουματουλέα, χρασουλέα, χρασιμουλέα (θράσω, θρασίμι, θρασιμουλέα), χαμομηλέα, ψαρουλέα κ. ἄ.

Ὅμοίως παρὰ τὰ θηλ. δεδρογαλέα (εἶδος ὄφραως), Καφαλέα (τοπων.), καφαλάζου (περκαίω), κωτιλέα (τὰ περιτώματα τῶν πτηνῶν), φελέα (θηλέα, κομβοθηλέα), σουρτοφελέα (τρόπος καθ' ὃν δένουσιν ἀσφαλῶς τὰ σχοινία, ἀγγόνη) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ εο: Ἀραχτυλεῶνας ὁ (ἀτρακτυλῖς), παλαμόγερος, παλαμόπραμα, παλαμόσακκο, παλαμόπαιδο, λαοκόρξι τὸ (ὁ ἐλαιοπυρήν).

Πρὸ τοῦ ευ: Ἐν τῇ γενικῇ πληθ. τῶν ἀνωτέρω εἰς -εῖα θηλυκῶν δηλωτικῶν *νταῖλάνι* (ἐκ Γ. Χατζιδάκι, Γλωσσ. Μελέται Α (1901) σ. 227) καὶ *Καβεῖλλαῖρά* (ἐκ τῆς συλλογῆς Μοιρολογίων Β *Πετρούνια*, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 48α).

Ἐκ τῶν τύπων τούτων ὀρμώμενος ὁ Π. Πατριαρχέας, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 96, λέγει ὅτι «μαρτυροῦται ἡ ἐντελής πρόληψις τοῦ ἡμιφώνου ι καὶ ὅταν ἀκόμη τοῦτο εὐρίσκειται ἀρχικῶς παρὰ τὸ λ' ἐν τοῖτοις πρόπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι τὰ παραδείγματα εἶναι ἐλάχιστα, ἔτι δὲ καταδεικνύουσιν ὅτι ἐν Μάνη παρὰ τὸ λ' συντελεῖται ἐπένθεσις ὡσάκις τὸ φωνῆεν τῆς προηγουμένης συλλαβῆς εἶναι ε ἢ α. Ἐκ τῶν τύπων Σηλιωϊτάνικα καὶ Χουλιαῖρά, βλέπομεν παραλλήλως ὅτι ἐπένθεσις δὲν συντελέσθη παρὰ τὸ λ, ἐφ' ὅσον προηγοῦνται ι (η) καὶ ου».

Ἡμεῖς ἐκ τῶν τριῶν ἀνωτέρω λέξεων δὲν ἠκούσαμεν ἐν τῷ τόπῳ τὸν τύπον Χουλιαῖρά, ὡς πρὸς δὲ τὰς λέξεις Σηλιωϊτάνικα καὶ Καβεῖλλαῖρά διεπιστώσαμεν ὀρθοὺς τύπους Σηλιωϊτάνικα τὰ, καὶ Καβεῖλλα' ῥ' ἢ, ὡς τοπωνύμια.

Παρὰ δὲ Β. Πετρούνια ἀπαντῶσι καὶ οἱ τύποι: ἐκυλιότα (42α), μπισιολιῖς (43α), κοιλιὰ (46β), προσηλιακοὶ (55α), μηλιὰ 82β), πουλιὰ (80α), βασιλιὰ (58β), γέλιο (32α), ἐθεμελειώνατε (51α), ἔλια (46β), κάλλιος (30α), ἀγκαλιὰ (46β), ρετῆλια (48β), τσουκαλιὰ (82β), παληὰ (76α) μαλιὰ (54β) κλπ. κλπ.

Ἐξ ὧν λοιπὸν ἀνεφέραμεν δηλοῦται ὅτι παρὰ τὸ λ δὲν συντελεῖται ἐπένθεσις.

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 240-246.

κῶν φυτῶν, τομῆς, κηλίδος, μέτρου κλπ. ἤτις ἀντὶ -ων ἐν τῷ γλωσσικῷ ἰδιώματι τῆς Μέσσα Μάνης λήγει εἰς -ουνε: ἀμυγδαλεοῦνε (τοῦν-τῶν), ἀσπουροκλεοῦνε, ἀλογοφελεοῦνε, φασκομηλεοῦνε, φασουλεοῦνε, γροῖμαλεοῦνε, κουταλεοῦνε, ὀθρελλεοῦνε, μουτζαλεοῦνε, ἀσχελεοῦνε, ἀγαλεοῦνε, τσουκαλεοῦνε, κεφαλεοῦνε κλπ.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ εἰς -ιάρις ἐπίθ. τὰ ἀποδίδοντα χαρακτηριστικὴν ἰδιότητα εἰς τὸ οὐσιαστικόν: ἀρρωστουλιάρις, ἀφρουλιάρις (ἐπὶ τῶν ὀμιλούντων ἐν θυμῷ καὶ ἐκπυόντων σίαλον), ἀγουλιάρις (ὁ ἔχων μεγάλα οὐλα), βιηλιάρις (ὁ μὴ καλῶς βλέπων), κοκκαλιάρις, κουρελιάρις, μασελλιάρις (ὁ ἔχων μεγάλας σιαγόνας), μεροδουλιάρις, παθουλιάρις (ἀσθενικός), ρουχαλιάρις (ὁ ῥοχαλίζων), σκουροδελιάρις (θακένδυτος), στραβουλιάρις, τρεμουλιάρις, τσοηλιάρις (ὁ λημῶν, ὁ τσιμπλιάρις) κ. ἄ., ὃν τὸ θηλ. σχηματίζεται εἰς -ιάρα.

Εἰς τὰ εἰς -ιάνικο οὐδ. τοπων.: Γαργαλιάνικο, Καρχαλιάνικο, Κεφαλιάνικο, Κουρκουλιάνικο, Κουτηβελιάνικο, Λαουλιάνικο, Μαιουβαλιάνικο, Νικλιάνικο, Πανλιάνικο, Σμαηλιάνικο κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -ιάζου (-ιάζω) ρήματα: ἀναχλιάζου (αἰσθάνομαι μεγάλην χαράν), ἀφρουλιάζου (ὀμιλῶ μετὰ θυμοῦ καὶ ἐξάγω ἀφροὺς ἐκ τοῦ στόματος), ἀλαλιάζου (βασανίζω, κακοποιῶ) (¹) ἀποκοδουλιάζου (ἀποπνίγομαι κατὰ τὸ φαγητόν), βουλιάζου, βολιάζου (ἐμβολιάζω, ἐπιθέτω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τινος καλύπτραν), βουρλιάζου (συνείρω τὰ σῦκα εἰς ὄρμαθούς), δολιάζου (ἀφίνω ἐντολήν), καβουλιλιάζου, καταβολιάζου (ἐμφυτεύω κλάδους χωρὶς νὰ ἀποσπασθοῦν ἐκ τοῦ κορμοῦ), κρεμαϊαλιάζου, (κρεμῶ, ἀναρτῶ), κουρκουτσελιάζου (τοποθετῶ μικροὺς λίθους τὸν ἕνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου, συσσωρεύω), ξεστελιάζου (ἀφαιρῶ τὸν στελεθὸν σκαφευτικοῦ ἐργαλείου), ξεμαλλιάζου, σταλιάζου (παραμένω εἰς σκιερὸν μέρος κατὰ τὰς καυστικὰς ὥρας τοῦ θέρους-ξεροσταλιάζου παραμένω εἰς τι μέρος ἀναμένων τι.), σαραβαλιάζου (καταστρέφω, ἐξαντλῶ), σουρταβαλιάζου (βαδίζω σὺν τοῖς πόδας μου ἕνεκα ἀδυναμίας), σουηλιάζου (ράπτω ἀκαλαισθήτως), τρεμουλιλιάζου, τσουβαλιάζου, τσιρομυαλιάζου (παραλύω τὴν διάνοιαν), φουχιαλιάζου (φυσῶ διαρκῶς διὰ τῆς ρινός), χοροχοιλιλιάζου (παρέχω εἰς τινα ἀρκετὴν τροφήν), χορβαλιάζου (διαλύω) κλπ.

Ὅμοίως φέρονται αἱ λέξεις: ἀβολγαρορίχρον (ρίπτω μεθ' ὀρομῆς, ἐπίρρο. ἀβολγαρορίχτά), ἀιηλιάδα ἢ (ἢ ἀντανάκλασις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων εἴτε ἀπὸ στιλπνῆς τινος ἐπιφανείας εἴτε ἀπὸ τοῦ ἰχθὺος εἴτε ἀπὸ τοῦ ἐδάφους), ἀθαλιασμένος (ἀναυδος), ἀμάλλιαστος, ἀσκέλημα (τὰ σκέλη), ἀχέλημα (τὰ χεῖλη), βόλια τὰ (οἱ μικροὶ λίθοι, παιδιὰ), Γυαλιάς ὁ (παρων.), ζήλια ἢ, Ἔλια ἢ (τοπων.), Καλιάς ὁ

1. Βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἐν λ.

(τοπων.), *κατακόλια* τὰ (τὰ ὑπολείμματα ὕδαρουῦς οὐσίας), *κωπελλιαρός* ὁ (νεαρός), *λιακός* ὁ (τὸ ἡλιακωτόν), *λιάσμα* τὸ (τὸ πρὸς ἡλιασμόν ἐκτιθέμενον), *λιανοπούλλι* τὸ (ἢ κατὰ μικρὰς ποσότητας πώλησις εἴδους τινός), *λιάστρα* ἡ (τὰ εἰς τὸν ἥλιον ἐκτεθειμένα σιτηρά), *μαλλιγὰ* τὸ (τὸ ἀσθενικὸν παιδίον), *μαλλιαρός*, *Πούλια* ἡ (ὁ ἀστερισμὸς τῆς Πλειάδος), *Πουλιάτης* (ὁ κάτοικος τοῦ χωρίου Κηπούλα), *προσηλιακός* (ὁ πρὸς τὸν ἥλιον), *σάλιαγας* (σιάλαξ), *σαλιάρα* ἡ (τραχηλεὰ τῶν μικρῶν παιδιῶν), *σκολιάτικο* (τὸ κατὰ τὰς ἐορτὰς χρησιμοποιούμενον), *στελιάρι* τὸ (ὁ στειλεός), *Στελιαροῦ* ἡ (τοπων.), *Στελιανός* κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ io: Εἰς τὰ θηλυκὰ τὰ κατὰ οὐδέτερον γένος ὡς ὑποκοριστικὰ ἐκφερόμενα εἰς -*ιό* (*), οἶον: *Βουλλιό* τὸ (ὑποκορ. τοῦ ὀνόμ. Σταυρούλλα), *Καλιό* τὸ (ὑποκορ. τοῦ ὀνόμ. Καλή), *Σταυρουλλιό*, *Κουλιό* τὸ (ὑποκορ. τοῦ ὀνόμ. Κούλλα, Κυριακούλλα).

Εἰς τὰ ρήματα: *φελειῶμαι*, *γαργαλειῶμαι*, *θεογαλειῶμαι* (παρακαλῶ τὸν θεόν, ἐπὶ ἀρᾶς), *μαξουλειῶμαι* (ἐκδέρω διὰ τῶν ὀνύχων τὰς παρειάς μου ἐπὶ τῷ ἀκούσματι θλιβεροῦ γεγονότος), *μιλειῶμαι* (εὐρίσκομαι εἰς φιλικὰς μετὰ τινος σχέσεις), *ξεμολλειῶμαι*, (ἀπαλλάσσομαί τινος), *στριφοβολειῶμαι* (διστάζω διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀποφάσεώς τινος), *θεμελιώνου* κ. ἄ.

Ὅμοίως παρὰ τὰς λέξεις: *Βορβολιός* ὁ (παρων.), *Κωτσολιός* ὁ (παρων. ἀμφοτέρα ψόγον δηλωτικά ὁ μικρόσωμος), *Ζοιλιόλουχα* τὰ (τὰ σπλάχνα τῶν πτηνῶν), *Ζοιλοποιητό* τὸ (αἱ ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ), *κάλλιος* ὁ, *λιόκαντο* τὸ (ἐπὶ τῶν δερμάτων, τὸ ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἥλιον πρὸς ἀποξήρανσιν), *ρεγάλιο* τὸ (ἡ ἀμοιβή), *τεβελιό* τὸ κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ iu: Πολλαχοῦ, οἶον: *ἀποκοιυλιό* (καταλαμβάνομαι ὑπὸ πνιγμοῦ κατὰ τὸ φαγητόν, ἀποπνίγομαι), *μάλλιου* (ἐπίρρ. μάλλον), *πάλιου* (ἐπίρρ. πάλιν) καὶ ἐν τῇ γενικῇ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τῶν εἰς -*ιό* καὶ -*ί(ον)* οὐδ. ὡς: *Βουλλιοῦ*, *Κουλλιοῦ*, *Σταυρουλλιοῦ*, *γυαλιοῦ*, *μαλλιοῦ*, *πουλλιοῦ*, *σχυλλιοῦ* (τοῦ) -*γυαλιοῦνε*, *μαλλιοῦνε*, *πουλλιοῦνε*, *σχυλλιοῦνε* (τοῦν-τῶν) κ. ἄ.

Ὅμοίως διατίθεται τὸ *λ* καὶ πρὸ τοῦ ἐν συνιζήσει συμπλέγματος -*ιε*: εἰς τὰ ρήματα: *ἀναχλιαίνομαι* (εὐχαριστοῦμαι), *βουρβουλιαίνου* (παράγω φυσαλλίδας), *ξετσιρλιαίνου* (πολιτοποιῶ) κ. ἄ. Ἐπίσης εἰς τὸ γ' ἐνικὸν καὶ β' πληθυντικὸν πρόσωπον τοῦ ἐνεστώτος τῶν εἰς -*ειῶμαι* ρημάτων: *γελειέται* - *γελειέστε*, *γαργαλειέται* -

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 56-57 καὶ Γενικὴ Γλωσσικὴ σ. 318-319 «Ὁ ὑποκοριστικὸς οὗτος τύπος ἐλέγτο κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῶν μικρῶν, ἀλλ' ὅτε τὰ μικρὰ παιδία ἐγένοντο ἔφηβοι ἢ νέοι ἢ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐλέγτο πάλιν πολλάκις ἐπὶ τὸ θωπευτικώτερον ἢ κατὰ συνήθειαν ὁ ὑποκοριστικὸς τύπος».

γαργαλιέστε, κ.λ.π. και εις την ὄνομ. και αἰτ. πληθ. τῶν εις -εα θηλυκῶν, οἶον: ἀμυγδαλέες, ἀμαλέες, μηλέες κ.λ.π.

ε') Προηγουμένου ν

Τὸ ἡμίφωνον εἰ τῆς συνιζανομένης συλλαβῆς συνεκφέρεται μετ' αὐτοῦ ὡς οὐρανικὸν νε καθὼς ἐν τῇ κοινῶς λαλουμένῃ (1).

Πρὸ τοῦ -ea: Εἰς τὰ -εα θηλυκὰ ὀνόματα φυτῶν και χόρτων: βυσσινεά, καστανεά, κοτσινεά (εἶδος χόρτου), κυδωνεά, λεμονεά, μαλλιανοχιουρινεά (εἶδος χόρτου), ροδαξινεά, σπαραξιουρεά, χιουρινεά κ. ἄ.

Εἰς τὰ εις -εα θηλ. δηλωτικὰ πληγῆς ἢ τομῆς: ἀξινεά, βελονεά, βατσουνεά (ράπισμα), κοτρωνεά (πληγὴ διὰ λίθου), κανονεά, κοπανεά, σκεπαρνεά, τινεά (ἢ διὰ λακτίσματος ζῶου πληγῆ), τραπανεά (ἢ διὰ δρεπάνου πληγῆ), πιρουνεά κ. ἄ.

Εἰς τὰ εις -εα θηλ. δηλωτικὰ κηλίδος: καπνεά, κοζζινεά, μελανεά.

Εἰς τὰ εις -εα θηλ. δηλωτικὰ μέτρου ποσότητος ἢ φορτίου: ἄλωνεά, βελονεά, θεμωνεά, κοφινεά, καζανεά, κοσζινεά (ποσότης δημητριακῶν τιθεμένη εις τὸ κόσκινον διὰ νὰ διαχωρισθῇ τῶν ξένων ἀντικειμένων), κοτρωνεά (ἀπόστασις ἴση πρὸς ὅσον φθάνει μικρὸς λίθος ριπτόμενος διὰ τῆς χειρός), σπολιερεά (ἀπόστασις εις ἣν φθάνει τις βάλλων διὰ σφενδόνης), τηγανεά, τζουρεά (ἢ ἐπανάληψις παιγνιδίου), φουρερεά κ. ἄ.

Εἰς πλείστας λέξεις, οἶον: ἀγανεά ἢ (ἢ δι' ἔλιγμων κατὰ πόδας καταδιώξις τινος, συνήθως ἐπὶ τοῦ κυνηγίου τῶν ὀρτύγων), γανεά ἢ, ἐννεά (2), κλωνεά ἢ (κλωστή, νῆμα), μοροκοπανεά (ἐπίροφ. ἐφ' ἄπαξ) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ -eo: ξαναγεώνου (ἀνακτῶ δυνάμεις).

Πρὸ τοῦ -eu: Ἐν τῇ γενικῇ πληθυντικῇ τῶν ἀνωτέρω εις -εα ληγόντων θηλυκῶν ὀνομάτων, οἶον: βυσσινεοῦνε τοῦ (ν) [τῶν], καστανεοῦνε, λεμονεοῦνε, βελονεοῦνε, πιρουνεοῦνε, μελανεοῦνε, ἄλωνεοῦνε, θεμωνεοῦνε, τηγανεοῦνε, ἀγανεοῦνε κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ εις -ιάζου (-ιάζω) ρήματα: ἀγκουινιάζου (τοποθετῶ, κάθημαι εις γωνίαν, προφυλάσσομαι), ἀξιινιάζου (φρονεύω δι' ἀξίνης), ἀρδινιάζου (ἐτοιμάζω), βελονιάζου, βραχνιάζου, λαχνιάζου (ὑπερτρέφω τινά), γονιάζει (ἐπὶ ὀρίζοντος σκοτεινιάζει, ἐπὶ χαλκῶν ἀγγείων ὀξειδοῦται), γερειάζου (ἀποκτῶ γένειον), γονιάζου (ἀποκτῶ γόνους, εὐήμερῶ), θρουινιάζου (ἐνθρονίζω, τιμῶ), κουρ-

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 403.

2. Ὑπὸ II. Πατριαρχεία, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 64, ἀναφέρεται ἐπενθετικῶς ὁ τύπος ἐννεά εἰλημμένος ἐκ τοῦ *Thumb*, ἔνθ. ἀνωτ. § 8 σημ. 2 και σ. 277-278.

νιάζου (ἐπὶ τῶν ὀρνίθων ἐπανέρχομαι εἰς τὸν ὀρνιθῶνα), *κιτρινιάζου*, *λειψανιάζου* (γίνομαι κίτρινος ὡς τὸ λείψανον), *λαχανιάζου* (ἀσθμαίνω), *λιπινιάζου* (δεικνύω καταφανῶς ἔχνη κοπώσεως), *ξαγουνιάζου* (ἀφαιρῶ τὰς γωνίας), *ξεσαγωνιάζου* (ἀφαιρῶ τὴς σιαγόνας), *ξεσκλινιάζου* (ἀνατριχιάζω), *παχνιάζου* (ἀποθηκεύω), *σεληνιάζομαι* (πάσχω ἐξ ἐπιληψίας), *σεργουνιάζου* (διαπομπεύω), *φουσκοροφουνιάζου* (θυμώνω), *χειμωνιάζει*, *χεινιάζου* (ψύχομαι, προκαλῶ ψῦχος), *χωνιάζου* (κρούπτω, γεμίζω), *χρονιάζου* (γίνομαι ἐνὸς ἔτους).

Ὅμοιως εἰς τὰ ρ. *πενιάρου*, *πενιαρίζου* (παραγγέλλω).

Εἰς τὰ ὀνόματα: *ἀκονιά* ἢ (τὸ δι' ἀσβέστου καὶ ἄμμου κατασκευασμένον δάπεδον), *ἀχνιά* ἢ (σιωπή), *ἀχρόνιαστος* (ἄρα), *ζαχουνιασμένος* (ὁ ἀσθενικοῦ ὀργανισμοῦ), *καταχώνια* τὰ (τὰ ἔγκατα τῆς γῆς), *ξένιαστος*, *πινιάττα* ἢ (μικρὸς λέβης), *περιφάνεια*, *στέγνια* (ξηρασία τοῦ ἐδάφους), *φωτογανιά* ἢ (φωτογωνιά), *χανιάτικα* τὰ⁽¹⁾ (ἀμοιβὴ διὰ παραμονὴν τοῦ ζῴου εἰς τὸ χάνι), *χειμωνιάτικος* κ. ἄ.

Εἰς τὸν πληθυντικὸν οὐδέτερον ὀνομάτων εἰς -ι(ον): *ἀλώνια*, *γαλούνια*, *δριμόνια* (δριμόνι: κόσκινον ἔχον πλέγμα ἐκ σύρματος), *λαζάνια*, (εἶδος χυλοπίττας), *ξεμόνια* (ἀγροικίαι), *περδικούνια* (νεοσσοὶ πέρδικος, νεογνά), *ριφούνια*, *σαρδούνια* (εἶδος σαρδέλλας), *σεργούνια* (αἱ διαπομπεύσεις), *τραπάνια* (δρέπανα), *ψώνια* κ. ἄ.

Εἰς οὐδέτερα τοπωνύμια: *Ἀρφαγιάνικα*, *Ἀδωνιάνικα*, *Ἀλευρούνια*, *βαρδούνια*, *Δημητρονιάνικο*, *Ζερβούνια*, *Θοδωρούνια*, *Κορακούνια*, *Μελιδόνια*, *Ριφουνιάνικο*, *Ριζοβούνια*, *Τσαγκαρούνια*, *Τσακωνιάστικο* κ. ἄ.

Εἰς ὀνόματα χωρίων καὶ ἔθνικα, οἶον: *Καλλονοὶ οἱ -Καλλονιότης*, *Καρύνεια -Καρυνιότης*, *Κοῦνος -Κουνιάτης*⁽²⁾, *Μάνη*⁽³⁾ - *Μανιάτης*, *Μήνα -Μηνιάτης* κ. ἄ.

1. Τὰ σημαίνοντα ἀντιμισθίαν ἐργασίας ἐκφέρονται ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ συνήθως μὲν κατὰ πληθυντ. ἀριθμὸν καὶ κατὰ οὐδέτερον γένος, ἐνίοτε ὅμως καὶ καθ' ἐνικόν, οἶον: *ἀργαστικά* (ἀμοιβὴ διὰ τὴν κατεργασίαν δερματος), *ἀλωνιστικά*, *βοσκιστικά*, *βρεστικά*, (ἀμοιβὴ διὰ τὴν ἀνεύρεσιν πράγματος), *ζυγιστικά*, *πλυτικά*, *ραφικά*, *σκαφικά*, *σπαγγιτικά* (ἀμοιβὴ διὰ τὴν σφαγὴν ζῴων), *φοριωτικά*, *χιστικά*, *ψηστικά* καὶ *ἀλυστικά*, *ἀργατικό* (ἀμοιβὴ δι' ἐργασίαν), *ἀνυφαντικά* (ἀμοιβὴ διὰ τὴν ὑφανσιν), *βεργατικό*, τὸ (ἀμοιβὴ τοῦ ἀγροφύλακος), *μαῦλο*, *μαζουχικό*, *κοφικό*, τὸ κ. ἄ. περὶ ὧν ἀλλαχοῦ. Πρβ. Γ. Χατζιδάκιν, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 125 καὶ Γλωσσολογικαὶ Ἔρευναι Α (1934) σ. 175.

2. Παρὰ τὸ *κῶνος*. Τὸ χωρίον ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν δύο κωνοειδῶν προβολῶν τοῦ ὑψώματος, ὅπερ ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν πρὸς Δ. αὐτοῦ. Τὴν ἐκ τοῦ *κῶνος* ἐτυμολογίαν του ἐνισχύει καὶ ἡ ἐν τῷ δήμῳ τούτῳ παρατηρουμένη κῶφωσις τοῦ ο εἰς ου. Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Τοπωνυμικά, *Λαογραφία* 5 (1915) σ. 289 - 290 [—Γνωμοδοτήσεις σ. 113 - 114].

3. Περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος παλαιότερας ἐρμηνείας βλ. Ἄπ. Β. Δασκαλάκη, Ἡ Μάνη καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία 1453—1821, Ἀθήναι 1923, σελ. 13 - 14. Εἶτα Ἐμμ. Πεζοπούλου, Ἡ ἐτυμολογία τῆς Μάνης, *Νέοι Δρόμοι*, Ἐν Ἀθήναις ἀριθ. φύλλ. 7.

Εἰς τὰ θηλυκὰ τῶν ἐθνικῶν: *Καλλονιάτιζα* (¹), *Καρυνεάτιζα*, *Κουρυάτιζα*, *Μανιάτιζα*.

Εἰς τὰ εἰς-*γίρις* δηλωτικὰ ἰδιότητος ἢ πάθους: *γριυγάρις* (φίλειρις), *ἴδακο-
νγάρις* (²) (ἐπαίτης), *ζαηουγγάρις* (ἄνθρωπος ἀσθενικός, ἀδύνατος), *ζιγανγάρις* (κα-
τεργάρις, ἀπαστεῶν *ζίγανα* τὰ, ἢ ἀπάτη ἐπὶ τῶν παιγνίων ὁ *ζιγανεύου* (³)), *κιτρι-
γγάρις*, *τοιγγάρις* (ἐπὶ ζῳῶν, τὸ ἔχον τὴν ἔξιν τοῦ λακτίζειν), *λεθριγγάρις* (ὁ γλομός,
ἀδύνατος), *σπληγγάρις* (ὁ πάσχων τὸν σπλῆνα), *ρουκαγγάρις* (ὁ ἔχων ἐξωγκωμένας
τὰς σιαγόνους), *φαγγανγάρις* (ἐπὶ ζῳῶν, τὸ τροῶγον πολύ), *γελωνγάρις* (ὁ ἔχων
ἐξωγκωμένους τοὺς τραχηλικούς ἀδένας), *ψυχοπογγάρις* (ἐλεήμων) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ *ιο*: Εἰς τὰ εἰς-*ένιος* δηλωτικὰ ὕλης ἢ καταγωγῆς (⁴): *ἀσημέ-
νιος*, *βεδουρένιος* (ἀκάθαρτος), *γεννηματένιος* (κρίθινος ἄρτος), *καλαηουρένιος*
(ὁ ἐξ ἀραβοσίτου παρασκευαζόμενος ἄρτος), *καλαμένιος*, *καρυδένιος*, *κεραρένιος*
(κορμός τῆς κερατέας, χαρουπιῆς), *κοκκαλένιος*, *κρουσιαλλένιος*, *κυπαριρένιος*
(ὁ κορμός, τὸ ξύλον κυπαρίσσου), *λιπινένιος* καὶ *λουπινένιος* (παρὰ τὸ λατ.

Ἰούλιος 1938 σ. 3-4. Δημ. Γεωργακά, Περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος Μάνη—Μαῖνη, *Ἀθηνᾶ*, 48 (1938) σ. 32-44. Προσθήκη εἰς τὰ περὶ τοῦ ὀνόματος Μάνη κλπ. *Αὐτόθι* 49 (1939) σ. 221-226. Π. Πατριαρχέα, Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ τοπωνυμίου Μαῖνη—Μάνη. *Studi Byzantini e Neoellenici Roma* 5 (1939) σ. 525-526.

1. Ἡ πρὸς σχηματισμὸν πρὸ πάντων ἐθνικῶν ἔπειτα δὲ καὶ προσηγορικῶν ἐξ ὀνομά-
των δηλούντων ἐπαγγέλματα, ἀξιώματα κλπ., κατάληξις *-ισσα* (περὶ ἧς βλ. Γ. Χατζιδάκι, *MNE* 2 (1907) σ. 73), ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ προφέρεται ὡς *-ιζα*, οἶον: *ἀρχόδιζα*, *ἀστακο-
λόιζα* (ἡ συλλέγουσα στάχυν), *ἀστυνόμιζα*, *βασιλιζα*, *γύφτιζα*, *γουμένιζα*, *γιάτριζα*, *δημάρ-
χιζα*, *καστρολόιζα*, (ἡ παραμένουσα ἐπὶ τοῦ Κάστρου καὶ συλλέγουσα ἐκ τῶν ἄλυκῶν ἄλλας), *λαχανολόιζα* (ἡ συλλέγουσα λάχανα) κλπ. Ὅμοίως καὶ εἰς τὰ θηλυκὰ ὀρισμένων ζῳῶν ὡς:
λύκιζα, *λάμιζα*, *γάλλιζα*.

2. Παρὰ Π. Πατριαρχέα, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 64, ἀναγράφεται κατ' ἐπένθεσιν ὁ τύπος δια-
κοῖναρός, εἰλημμένος ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 485 χειρογράφου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ σ. 388.
Ὅμοίως ὁ τύπος *μπλιζοῖνά*. Ἐκ τῶν τύπων τούτων καὶ τοῦ ἐννιὰ ὀρμώμενος ὁ Π. Πα-
τριαρχέας εἰκάζει ἐπένθεσιν παρὰ τὸ *ν*. Ἡμεῖς ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης τοιοῦτους
τύπους δὲν διεπιστώσαμεν.

3. Σ. Ξανθοῦδίδη, Ἐρωτόκριτος, Ἡράκλειον Κρήτης 1915 σ. 481, 553.

4. Περὶ τῆς κατάληξεως ταύτης βλ. Γ. Χατζιδάκι, *Einleitung in die neugriechische
Grammatik*, Leipzig 1892, σ. 181.—Περὶ τονικῶν μεταβολῶν ἐν τῇ νεωτέρῃ Ἑλλη-
νικῇ, *Ἀθηνᾶ* 1 (1889) σ. 497-498. Ἐτυμολογικὰ καὶ τεχνολογικά. *Αὐτόθι* 28 (1916)
(Λεξικογρ. Ἀρχεῖον) σ. 107.—Γλωσσικαὶ Παρατηρήσεις, *Ἀθηνᾶ* 29 (1917), σ. 225.—*MNE* 1
(1905) σ. 318, 2 (1907) σ. 114-118.—Φ. Κουκουλέ, Γλωσσικὰ ἐκ Κύθνου (περὶ παραγωγικῶν
τινῶν καταλήξεων), *Λεξ.* Ἀρχ. 6 (1923) σ. 309-310.—Μ. Φιλήντα, Γραμματικὴ 1, σ. 516.
Γλωσσογνωσία καὶ Γλωσσογραφία Ἑλληνικῇ 1 σ. 96, πρβ. *Byzant. Zeitschr.* 7 (1898) σ. 371.

lurinus' ὁ ἐκ θέρων παρασκευαζόμενος ἄρτος), *ξερολιθένιος* (ὁ ἄνευ ἀσβέστου κατασκευαζόμενος τοῖχος), *πιτουρένιος*, (πιτυροῦχος), *σταρένιος*, *τομαρένιος* (δεομάτινος), *φρανελλένιος*, *φελένιος*, *χαρκουματένιος* (χάλκινος), *χορταρένιος*, *χουματένιος*, κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς - *ιου* κατὰ συνίζησιν θηλυκά: *ἀμισσοπόνοιο* (ὑπόνοια, ὑποψία), *ἀρμούνιο* κ. ἄ.

Εἰς τὰ κύρια ὀνόματα: *Ἀγγιῶ* ἢ, *Γ'ιαννιῶς* ὁ, (Ἰωάννης), *Κατερινιῶ* ἢ, κ. ἄ.

Εἰς τὰ θηλ. τὰ κατ' οὐδέτερον ὑποκορ. ἐκφερόμενα: *Βγενιῶ* τό, (Εὐγενία), *Κατερινιῶ* τό, *Λενιῶ* τό, *Ρηνιῶ* τό, *Στανιῶ* τό, (Στάνη, ἦ) κ. ἄ.

Εἰς τὰ ἔθνικά: *Λιμένας* (Γερολιμένας) - *Λιμενιώτης*, *Μουδανίστικα*, τὰ - *Μουδανιώνης* - *Μουδανιώτιζα* κ. ἄ.

Εἰς τὸ α' πληθυντ. πρόσ. ἐνεστ. ὀριστικῆς συνηρημένων ὀημάτων: *ἀρνεύμαστε*, *κουνειώμαστε* κ. ἄ.

Εἰς πλείστας λέξεις, οἷον: *ἀποχώνιο* (ἐπίορ. *ἐ' δ' ἀη* τὸ *φαιῖ ἀποχώνιο μου* = δὲν τὸ ἐχώνεψα καλά), *παίγνιο* τὸ (παίγνιον, γελοῖον), *στανιῶς* (ἐπίορ. ἀκουσίως), *ἀνακλανυῶμαι* (ἐκτείνω μετ' ἐντάσεως τὰ μέλη τοῦ σώματος ἕνεκα κόπου, ἀτονίας ἢ νοσηρᾶς καταστάσεως' πιθανῶς συμφυροῦς ἐκ τοῦ *ἀνακλαδίζω* καὶ *τανυῶμαι*), *μουσανειῶμαι* (μυκῶμαι), *στανιῶνον* (κασσιτερόνω), *τουραγνεῶμαι* (βασανίζομαι) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ *iu*: Εἰς τὴν γενικὴν ἐνικοῦ καὶ πληθυντ. τῶν εἰς - *ι(ον)* οὐδετέρων, οἷον: *ἀλώνι* - *άλωνιοῦ* - *άλωνιοῦνε*, *γαλούνι* - *γαλουνιοῦ* - *γαλουνιοῦνε*, *δριμόνι* - *δριμονιοῦ* - *δριμονιοῦνε*, *ζακόνι* - *ζακονιοῦ* - *ζακονιοῦνε*, *ξεμόνι* - *ξεμονιοῦ* - *ξεμονιοῦνε*, *ριφούνι* - *ριφουνιοῦ* - *ριφουνιοῦνε*, *σαρδούνι* - *σαρδουνιοῦ* - *σαρδουνιοῦνε* κ. ἄ.

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ πρὸ τοῦ ἐν συνιζήσει συμπλέγματος *ie* εἰς τὸ β' καὶ γ' ἐνικὸν καὶ β' πληθ. πρόσωπον τῶν συνηρημένων ὀημάτων, οἷον: *ἀρνεῖσαι* - *ἀρνεῖται* - *ἀρνεῖστε*, *κουνειῖσαι* - *κουνειῖται* - *κουνειῖστε* κ. ἄ.

στ') Προηγουμένου μ

Τὸ ἡμίφωνον *i*, τῆς συνιζανομένης συλλαβῆς ἀποβαίνει ἐτερόροπος φθόγγος. Τὸ σύμπλεγμα *μι*, *μυ* τρέπεται εἰς *μνι*, *μνε* (1).

Πρὸ τοῦ *ea*: Εἰς τὰ εἰς - *έα* θηλ. ὀνόματα φυτῶν ἢ δηλωτικὰ μέτρου, οἷον: *καλαμνεά*, *παλαμνεά*, *πιθαμνεά*, *τουλουμνεά* (ποσότης ὄσση χωρεῖ ὁ ἀσκός).

Πρὸ τοῦ *eo*: *Ἀναδεξιμνωδός* ἢ *βαφτισιμνωδός* (μεσν. *ἀναδεξιμαῖος*: ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἀναδέχεται τις κατὰ τὸ βάπτισμα ἐκ τῆς κολυμβήθρας). (2).

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 409.

2. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ἐν λ.

Πρὸ τοῦ eu: Εἰς τὴν γενικὴν πληθ. τῶν εἰς -έα θηλυκῶν: *καλαμνεοῦνε*.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὸν πληθ. τῶν οὐδετέρων εἰς -ι(ον): *ἀπογδύμι - ἀπογδύμνυα* (τὰ πεπαλαιωμένα ἐνδύματα), *ἀποζούμι - ἀποζούμνυα*, *βαρτούμι - βαρτούμνυα* (τὰ δεομάτινα ἔξαοιύματα τοῦ σάγματος τῶν ζώων), *κορμί - κορμνιά* (1), *λουκούμι - λουκούμνυα*, *ραφίμι - ραφίμνυα* (τὰ πρὸς ραφὴν ἐνδυμάτων ὑφάσματα), *τουλούμι - τουλούμνυα*, *χεράμι - χεράμνυα* (σινδόνες μὲ τὸ ὑφάδιον κατὰ τὸ ἥμισυ μάλλινον) κ.ἄ.

Εἰς τὰ θηλ. τῶν ἐπιθέτων εἰς -ύς: *δοιμῖς - δοιμνιά* (2).

Εἰς τὰ ἔθνικὰ καὶ τοπωνύμια: *Νομνιάτης - Νομνιάτιζα*, (Ζουμᾶς) - *Ζουμνιάνικα*, (Θωμᾶς) - *Θωμνιάνικα*, τὰ κ.λ.π.

Εἰς τὰ εἰς -ύρις δηλωτικὰ πάθους: *βρωμνιάρις - βρωμνιόρα*.

Εἰς τὰ εἰς -ύζου ρήματα: *θυμνιάζου* (θυμιάζω, ἐκλιπαρῶ), *κουροκωμνιάζομαι* (συμιαζεύομαι, πτώσσω), *μνοιάζου*, *ξελαιμνιάζου*, (ἀποκόπτω τὸν λαιμόν), *πιθαμνιάζου* (μετρῶ μὲ τὴν σπιθαμὴν) (3) *πιστομνιάζου* (κύπτω, ἐπὶ δοχείων ἀναστρέφω), *πιστρομνιάζου* (διευθετῶ τὰ στρώματα - κλινοσκεπάσματα - ἐν εἶδει φακέλλου), *τουλουμνιάζου* (θέτω τυρὸν ἢ ἔλαιον εἰς ἀσκόν), *τσιρομνυαλιάζου* (ἔνεκα λύπης ἢ στενοχωρίας δὲν δύναμαι νὰ σκεφθῶ ὀρθῶς), *χλομνιάζου* κ.ἄ.

1. Παρὰ Π. Πατριαρχέα, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 70, ἀναφέρεται κατ' ἐπένθεσιν ὁ τύπος *κοῖρμά*, ἐκ τῆς συλλογῆς Β. Πετρούνια, ἔνθ. ἀν. σ. 61 β, παραλλήλως ὁμοως, *Αὐτόθι* (σ. 29α) μαρτυρεῖται ὁ τύπος *Θερωιώτικα*, ὅθεν οὐδὲ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἐπενθέσεως.

2. Τὰ θηλυκὰ τῶν εἰς -ύς ἐπιθέτων κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἔληξαν φωνητικῶς εἰς -έα ἀντὶ -εῖα, ἐν δὲ τῷ πληθυντ. ἀριθμῷ εἰς -ές, βλ. Γ. Χατζιδάκι, Γλωσσολογικαὶ Μελέται Α (1901) σ. 147 - 48.

3. Παρὰ Π. Πατριαρχέα, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 64, ἀναφέρεται κατ' ἐπένθεσιν ὁ τύπος *πιθαϊμάζου* καὶ ἐν ὑποσημειώσει, *Αὐτόθι* «πρβλ. Χειρόγρ. Ἰστ. Λεξ. ἀριθ. 485 σ. 384. Κοίτα Λάγεια *πιθαμιάζου* = μετρῶ μὲ τὴν πιθαμὴν τὸ μαντίλι ἐκείνου ὅπου ἔχει ἀποσκαμὸ (βασκανία) διὰ νὰ τὸν ἰατρεύσω».

Ἐκ τούτου ὁμοως καταφαίνεται ὅτι δὲν εἶναι διαλεκτικὸς ὁ τύπος *πιθαϊμάζου*. Ἐκ τοῦ *πιθαϊμάζου* καὶ τῶν τύπων *κοπιτοσφαῖμά* (Χειρόγρ. Ἰστ. Λεξ. ἀριθ. 126 σ. 23), *ποντικοσφαῖμά* (Χειρόγρ. Ἰστ. Λεξ. ἀριθ. 126 σ. 41), συμπεραίνει ὁ Π. Πατριαρχέας ὅτι ἐν Μέσα Μάνη συντελεῖται ἐπένθεσις παρὰ τὸ μ.

Ἐκ τοῦ πλήθους τοῦ εἰς -μά θηλυκῶν τὰ ὁποῖα διεπιστώσαμεν εὐχρηστοῦντα ἐν τῷ ιδιώματι τῆς Μέσα Μάνης παρατηροῦμεν ὅτι ταῦτα ἀπαντῶσι καὶ παρὰ τὰ εἰς -μα οὐδέτερα. Εἰς ὅσα δὲ θηλυκὰ ὡς δεύτερον συνθετικὸν εἶναι ἡ λέξις *φαημά* ἢ, ὁ φθόγγος *i* δὲν εἶναι ἡμίφωνον ἀλλὰ πλήρης φωνήεν ὡς, *γαῖδουροσφαημά*, *γιδοσφαημό*, *κοπιτοσφαημά*, *καλιτοσφαημά* (=γαττοσφαημά), *λυκοσφαημά*, *μουλαροσφαημά*, *παπουτοσφαημά*, *ποδικοσφαημά*, *σκυλλοσφαημά*.

Πρὸ τοῦ io : Εἰς τὰ θηλ. μὲ κατάληξιν οὐδ. εἰς -io : βλαστήμυρο (βλασφημία), πεθύμυρο (ἐπιθυμία).

Εἰς τὰ εἰς -ios δηλωτικὰ ιδιότητος : βρώμυρος.

Εἰς ρηματικούς τύπους : ζημυρώνον - ζημυρώνεις κ.λ.π., τιμνεῖσθαι - τιμνεῖσθε - τιμνεῖσθαι κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ iu : Ἐν τῇ γεν. ἐνικοῦ καὶ πληθυντ. τῶν οὐδετέρων, οἶον : λουκούμι - λουκουμυροῦ - λουκουμυροῦνε, ραμί - ραμυροῦ - ραμυροῦνε, τουλοῖμι - τουλουμυροῦ - τουλουμυροῦνε, ψωμί - ψωμυροῦ - ψωμυροῦνε κ.λ.π.

Εἰς τὴν γεν. ἐνικ. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν εἰς -ιος : βρώμυρον, βρώμυρους.

Ὅμοίως καὶ πρὸ τοῦ φωνητικοῦ συμπλέγματος -ie : θυμνεῖται (λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν), πεθυμνεῖται (γίνεται ἐπιθυμητόν), τιμνεῖται (τιμᾶται), δοιμνεῖς (δοιμεῖται) κ.ἄ.

ζ') Προηγουμένου χ

Τὸ ἡμίφωνον ι τῆς ἐπομένης ἀντιστρόφου διφθόγγου βαίνει περαιτέρω ἀφομοιούμενον κατὰ τὴν ἀηχίαν πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ ἀηχον καὶ δὴ ἀντὶ j ἠχηροῦ ἔχομεν ἀηχόν τι σιγμοειδὲς ὡς διάμεσον μεταξὺ $\chi\iota$ καὶ $\sigma\iota$ προσκείμενον μᾶλλον πρὸς τὸ χ , ὃ παριστάνομεν διὰ τοῦ $\chi\iota$ ($\chi\epsilon$)⁽¹⁾.

Πρὸ τοῦ ea : Ἀποταχῆά (ἐπίρρ. ὄρθρου βαθέος), ταχῆά (ἐπίρρ. αὔριον).

Πρὸ τοῦ ia : Εἰς τὰ εἰς -ιάρις δηλωτικὰ ιδιότητος ἢ πάθους : ἀμαχιάρις (φιλόνομος), γουμαχιάρις (ὃ ἔχον ξηρὸν βῆχα).

Εἰς τὰ εἰς -ιάζου ρήματα : ἀνατριχιάζου, ἠλουχιάζου (μονηλιάζω), γουμαχιάζου (ἀγγομαχῶ, βήχω), κακοστομαχιάζου (πάσχω διαταραχὴν τοῦ στομάχου), ξενυχιάζου, ξεσταχιάζου (ἐπὶ τῶν σιτηρῶν ἀναφαίνεται ὁ καρπὸς) κ. ἄ.

Εἰς τὰ ἐθνικὰ καὶ τοπωνύμια : Παχῆᾶνος, Νοχιάτης - Νοχιάτιζα, Παχῆᾶνικα τά, Νοχιάτικα, τά, Καταροάχια τά.

Εἰς τὰ εἰς -ία θηλυκά : ἀστόχια (ἀποτυχία), ἠλούχια (εὐρωτιῶσα, ἐπὶ γυναικῶν ἢ δυσκίνητος), Νοχιά, ὀχιά, φτώχια (πενία), φτωχιά (πτωχή) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ ios : Εἰς τὰ -ios δηλωτικὰ ιδιότητος : ἀβρόχιος - ἀβρόχιος, ἠλούχιος - ἠλούχιο, παχῆος⁽²⁾ - παχῆὸ κ. ἄ.

1. Γ. Χατζιδάκι, MNE 2 (1907) σ. 409. Ὁ Π. Πατριαρχῆας, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 68, ἀναφέρει κατ' ἐπένθεσιν μόνον τὸν τύπον ἀμερουῖχά, (μυρίχη, Χειρ. Ἰστ. Λεξ. 46 σ. 100) καὶ ἐκ τούτου μόνου συμπεραίνει ἐπένθεσιν ἐν Μέσα Μάνη παρὰ τὸ χ .

2. Ἀπὸ τοῦ θηλυκοῦ τύπου τῶν εἰς -ειά, (εἰά) γλυκειά, παχειά, ὠριμήθη νέος τύπος τοῦ ἀρσενικοῦ εἰς -ειός καὶ οὐδετέρου εἰς -ειό, ὃ παχειός - παχειό. Ὁ εἰς -ειά τύπος τοῦ θηλυκοῦ ὡς ἐκφραστικώτερος τοῦ -η ἐπέδωκεν ὥστε λέγεται κατὰ τὸ γλυκειά, τὸ θηλυκὸν

Εἰς πλείστας λέξεις ὡς: *χλόνα* ἢ (ἢ λευκή), *χλονᾶτος*, *χλόνη*, *χλονίζει* κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ -iu: Εἰς τὴν γεν. ἑνικ. καὶ γεν. καὶ αἰτιατ. πληθ. τῶν εἰς-ίος: *ἄβρόχλου* - *ἄβρόχλους*, *ἠλούχλου* - *ἠλούχλους*, *παχειοῦ* - *παχειοῦνε* - *παχειούς*.

Ὅμοίως διατίθεται ὁ φθόγγος *χ* καὶ πρὸ τοῦ πλήρους φωνήεντος *ι* καὶ *ε*, οἶον: *χίρα* ἢ, *χειμῶνας*, *χειρότερα*, *χίλια*, *χέρι*, *χεροπάλαμο* τὸ (ἢ παλάμη τῆς χειρός), *χαιρετίσματα* κ. ἄ.

η) Προηγουμένου π

Τὸ ἡμίφωνον *ι* βαίνει περαιτέρω ἀφομοιούμενον κατὰ τὴν ἀηχίαν πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ ἄηχον καὶ ἀντὶ ἠχηροῦ *j* ἔχομεν ἄηχόν τι, ὅπερ παριστάνομεν διὰ τοῦ *χι*: (1).

Πρὸ τοῦ ea: *Κουππχεᾶ* ἢ (ποσότης ὅσων χωρεῖ μία κούππα).

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ -*χίρις* δηλωτικὰ ιδιότητος: *λασπχιάρης* (ἀκάθαρτος), *τοπχιάρικο* τὸ (τὸ κατὰ τόπους εὐρισκόμενον) κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -*ια* θηλ.: *ἀκαρχιᾶ* (τοπων.), *πάπχια*, *ρείπχια* (ἢ εἰς κατάστασιν ἐρειπίου), *σάπχια* (ἢ βεβρεγμένη), *σουπχιᾶ* (ἢ σηπία) κ. ἄ.

Εἰς τὸν πληθυντ. τῶν εἰς -*ιον* οὐδετέρων: *κουρούπι* (ξύλινον δοχεῖον) - *κουρούπχια*, *κουτούπι* (αἶ παρὰ τοὺς κροτάφους τρίχες τῆς κεφαλῆς) - *κουτούπχια*, *ρείπχιο* (ἐρειπίον) - *ρείπχια*, *σάπχιο* - *σάπχια*, *τόπι* - *τόπχια*, *τσουράπι* (κάλτσα, ἢ) *τσουράπχια* κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -*ιάζου* ῥήματα: *ποπχιάζομαι* (ἐνδιαφέρομαι), *προπχιάζομαι* (προσβάλλομαι ἠθικῶς), *κοπχιάζου*, *πχιάνου* (ἄπτομαί τινος), *τσεπχιάζου* (θέτω τι εἰς τὰ θυλάκιά μου, κρύπτω).

Εἰς πλείστας λέξεις ὡς: *ἀγαπχιεῶμαι*, *ἄπχιαστος*, *ἀποπχιάνου* (*ἀποπχιάνομαι* ἀναμειγνύομαι εἰς μίαν ὑπόθεσιν), *κοπχιαστικός*, *λογοπχιάστρα* ἢ (φίλερις), *πχιάτιο* - *πχιάνου* (συλλαμβάνω) κ. ἄ.

πολλῶν ἐπιθέτων. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης σ. 93.

Ὅπως ὁ τύπος τῶν θηλυκῶν εἰς -*ειᾶ*, οὕτω καὶ ὁ τῶν ἀρσενικῶν εἰς -*ύς* καὶ οὐδετέρων εἰς -*ύ* μετεδόθη ἐπὶ τινα ἐπίθετα πρότερον λήγοντα εἰς -*ός* - *όν*, *μακρός* - *δεξύς* - *ἀλαφρός*, *πικρός*, ἐξ οὗ καὶ τὰ παραθετικά εἰς -*ύτερος* - *μακρύτερος*, *ἀλαφρύτερος*, *πικρύτερος*. Βλ. Β. Φάβη, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 41. Γ. Χατζιδάκι, Ἀθηνᾶ, 1 (1889) σ. 491. Παρὰ ταῦτα ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης ἀπαντῶσι καὶ τύποι τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδετέρου εἰς -*ύ*, οἶον: Ἀλαφρός, (καὶ ὡς παρων. καὶ ὡς ἐπώνυμον), ἀλαφρύ, βαθύς - βαθύ (τὸ οὐδ. καὶ ὡς τοπων. πολλαχοῦ), βαρὺς - βαρὺ, δασύς (σπανιότερον *δαχῆιός* ἀλλὰ *δαχῆιά* - *δαχῆιές*) δασύ, *δρομύς* - (*δρομυιά* - *δρομυιές*) - *δρομύ*, *γλυκί*, *μακρός* - *μακρέ*, *παχὺς* - *παχῆ* - *πλατὺς* - *πλατύ*, *πικρός* - *πικρό*.

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 409.

Πρὸ τοῦ io: Εἰς τὰ εἰς -*ιος* δηλωτικὰ ἰδιότητος: *λόπχιος* (ἐντόπιος), *ρείπχιος* (ἐρειπωμένος), *σάπχιος* (ὕγρός), *τρούπχιος* κ. ἄ.

Εἰς τὰ ἔθνικα: *Μεζαπχιώτης* (ὁ κάτοικος τοῦ *Μεζάπου*)⁽¹⁾, *Πεπχιώτης* (ὁ κάτοικος τοῦ χωρ. *Πέπο*, τό).

Πρὸ τοῦ iu: Εἰς τὴν γεν. ἑνικ. καὶ αἰτ. καὶ γεν. πληθ. τῶν εἰς -*ιος* καὶ *ι(ον)*: *λόπχιον* - *λόπχιου*νε - *λόπχιους*, *ρείπχιον* - *ρείπχιου*νε - *ρείπχιους*, *σάπχιον* - *σάπχιου*νε - *σάπχιους*, *κουρουπχιού* - *κουρουπχιού*νε, *τσουραπχιού* - *τσουραπχιού*νε κ. ἄ.

θ') Προηγούμενου φ

Τὸ ἡμίφωνον *ι* βαίνει ἐπίσης ἀφομοιούμενον κατὰ τὴν ἀηχίαν πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ ἀηχον καὶ ἀντὶ ἠχηροῦ / ἔχομεν ἀηχόν τι, ὅπερ παριστάνομεν διὰ τοῦ *χι* (²).

Πρὸ τοῦ ea: *γραφχιάς* ὁ, *κορφχιάς* ὁ, (ἡ ἐπιμήκης δοκὸς τῆς στέγης τοπων.), *ξουραφχιά* ἡ (τομὴ διὰ ξουραφίου).

Πρὸ τοῦ eu: Εἰς τὴν γεν. πληθ.: *ξουραφχιοῦνε*.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ εἰς -*ιάρις* δηλωτικὰ πάθους: *κουφχιάρις* (κωφός).

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -*άφι(ον)* ὑποκοριστικῶν (³): *άλαφι* - *άλαφχια*, *Βουνάφι* (τοπων.) - *Βουνάφχια*, *Ἐλαιάφι* (μικρὰ ἐλαία, τοπων.) - *Ἐλαιάφχια*, *Ξειάφι* (θεάφι, θεῖον) - *Κειάφχια* (τοπων.), *Κολομουζάφι* (τοπων.) - *Κολομουζάφχια*, *Κοτράφι* (τοπων.) - *Κοτράφχια*, *Κουρτουράφι* (τοπων.) - *Κουρτουράφχια*, *Λυτζάφι* (μικρὸς ὄλυνθος ἄγρια συκῆ, τοπων.) - *Λυτζάφχια*, *Μουδάφι* (τοπων.) - *Μουδάφχια*, *πετσάφι* (ῥφασμα μικρόν, χειρόμακτρον) - *πετσάφχια*, *Σελλάφι* (τοπων.) - *Σελλάφχια*, *Σπηλαιάφι* (μικρὰ σπηλαιά) - *Σπηλαιάφχια*, *σουρξιάφι* (μικρὰ συκῆ, τοπων.) - *Σουρξιάφχια*, *ξουράφι* - *ξουράφχια*, *χρυσάφι* - *χρυσάφχια* κ. ἄ.

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -*ούφι(ον)* ὑποκορ.: *κερατσούφι* (μικρὰ κερατέα) - *Κερατσούφχια* (τοπων.), *Λακκούφι* (μικρὸς λάκκος) - *Λακκούφχια* (τοπων.) κ. ἄ.

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -*ι(ον)* οὐδ.: *καρφι* - *καρφχιά*, *Πιζωστρόφι* (τοπων.) - *Πιζωστρόφχια* κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -*ιάζου* ρήμ.: *άλαφχιάζου* (ἐκπλήσσω, ταράσσω τινὰ) *συγνεφχιάζου* (ἐπὶ τοῦ καιροῦ), *ταφχιάζου* (ἐνταφιάζω) κ. ἄ.

Εἰς πλείστας λέξεις ὡς: *άλαφχιασμέρος* (ἀνήσυχος), *μαιμουφχιασμέρος* (ἐπὶ

1. Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ. βλ. Δ. Βαγιακάκου, Ἐτυμολογικά καὶ σημασιολογικά, Ἀθηνᾶ 55 (1952) σ. 45.

2. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 409.

3. Ἡ αὐτὴ κατὰ τὴν ἀηχίαν πρὸς σχηματισμὸν ὑποκορ. εἴρηται καὶ ἐν τσακωνικῇ διαλέκτῳ βλ. G. Anagnostopoulos, ἔνθ' ἀν. σ. 70. H. Pernot, Introduction σ. 301, Θ. Κωστάκη, ἔνθ' ἀν. σ. 127, 174. Δ. Βαγιακάκου, Ἐτυμολογικά καὶ σημασιολογικά, Ἀθηνᾶ 54 (1950) σ. 311. Πρβ. Κ. Ἀμαντον, Ν. Ἐστία 55 (1954) σ. 9.

ἀοᾶς), *νυφζλίτικο* (τὸ νυμφικὸν φόρεμα), *ὁμορφζλά* ἢ, *ρουφζλινεύου*, *ρουφζλιανία* *ψόφζλια* τὰ (ἀνευλαβῶς, οἱ νεκροί).

Πρὸ τοῦ io : Εἰς τὰ εἰς -ιος δηλωτικὰ ἰδιότητος: *ἀτόφζυος* (φυσικός, γνήσιος, πραγματικός· *αὐτόφυος*), *κούφζλος*, *ψόφζλιος* (ὁ ἀσθενικός) κ. ἄ.

Εἰς τὰ ἔθνικὰ: *Κοτραφζλιώτης* (ὁ κάτοικος τοῦ χωρ. *Κοτράφι*), *Σουφζλιώτης* (ὁ κάτοικος τοῦ χωρ. Ἁγιος Ἰωσήφ).

Εἰς πολλὰς λέξεις: *ἀφζλόμι*, (ἀραβ. *afyon*· τὸ ὄπιον ἢ μυκόνιον), *ἀφζλονίζου* (ναρκώνω), *ψόφζλια* κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ iu : Εἰς τὴν γεν. ἐνικοῦ καὶ πληθυντ. τῶν οὐδετέρων: *ἀλάφι* - *ἀλαφζλοῦ* - *ἀλαφζλοῦνε*, *καοφι* - *καοφζλοῦ* - *καοφζλοῦνε*, *ξουράφι* - *ξουραφζλοῦνε*, *χωράφι* - *χωραφζλοῦ* - *χωραφζλοῦνε* κλπ.

Εἰς τὴν γεν. ἐνικ. καὶ γεν. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν εἰς -ιος: *ἀτόφζυου* - *ἀτόφζυουνε* - *ἀτόφζυους*, *κούφζλου* - *κούφζλουνε*, *κούφζλους* κ. ἄ.

ι') Προηγουμένου σ

Τὸ ἡμίφωνον *ζ* βαίνει κατὰ τὸ πλεῖστον ἀφομοιούμενον κατὰ τὴν ἀηχίαν πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ ἄηχον καὶ δίδει ἄηχον φθόγγον *ζε* ('). Ἐνίοτε ὅμως ἔχομεν καὶ ἡχηρὸν *ζ*, ὃν παριστάνομεν διὰ τοῦ *ζε*.

Α') ζε

Πρὸ τοῦ ea : Εἰς τὰ εἰς -έα δηλωτικὰ πληγῆς: *δαμαζεά* (τὸ δάγκωμα), *κοπανιζεά* (τὸ διὰ λίθου ἢ ἄλλου τινὸς ἀντικειμένου κτύπημα τῶν δακτύλων), *πεζεά* (ἢ ἐκ πτώσεως πληγῆ) κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -έα δηλωτικὰ μέτρον: *ἀλεζεά* (τὸ ἀπαξ ριπτόμενον εἰς τὸν μύλον διὰ νὰ ἀλεσθῆ), *ἀπλωζεά* (τὸ ἀπαξ ἀπλωθέν, ὅσον τὸ ἀνοίγμα τῶν βραχιόνων), *βουκκωζεά* (ὅσον χωρεῖ τὸ στόμα, ἐπὶ ὑγρῶν), *γουνελειζεά* (ποσότης, πλήθος, ἐπὶ χόρτων), *κουρηζεά* (ἐπὶ τοῦ ἐλαιοκάρπου, ποσότης τόση, ὅση διὰ μιᾶς ρίψεως, κυλιομένη ἐπὶ ἐπικλινοῦς τραπέζης - σουφρα - δύναται νὰ καθαρίζεται ἀπὸ τῶν φύλλων τοῦ δένδρου), *μυστριζεά* (τὸ ἀπαξ διὰ τοῦ μυστρίου τοποθετούμενον μείγμα ἀσβέστου καὶ ἄμμου, ὅσον δύναται νὰ σηκώσῃ τὸ μυστρίον), *πατηζεά* (ἐκτασις ὅση τὸ πέλμα τοῦ ποδός), *πινιατιζεά* (ποσότης ὅσην χωρεῖ ἢ πινιάττα,

1. Γ. Χατζιδάκι ΜΝΕ 2 (1907) σ. 409. Ὁμοίαν διάθεσιν τοῦ φθόγγου παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὸ μεσαιωνικὸν τῶν Κυπρίων ἰδίωμα, οἷον *πεντακόχιες*, *μεχιακός*, *ἔχια*, *κραχιοῦ*, *δροχιά*, *μοιραχιά* κ.λ.π. Βλ. M. Beaudouin, Étude du dialecte Chypriote moderne et médiéval, Paris 1883 p. 117 - 125. Πρβ. Γ. Χατζιδάκιν, ἐνθ' ἄν. σ. 410.

χαλκῆ χύτρα), *σαρουχῆ* (τὸ διὰ μιᾶς δυνάμενον νὰ σαρωθῆ), *σκαριχῆ* (ἐπὶ καρπῶν ποσότης ὅσην χωρεῖ τὸ κόσκινον ὥστε κινούμενον νὰ ἐπιτρέπη διὰ τῶν ὀπῶν του νὰ διαχωρισθοῦν τὰ ξένα σωματῖα ἐκ τοῦ καρποῦ), *ταῖχῆ* (τὸ ἅπαξ ὡς φαγητὸν διδόμενον πρὸς τὰ ζῶα), *χαρωχῆ* (τὸ χαροπαίξειν μέχρις ἐξαντλήσεως τῶν φύλλων τῆς τράπουλλας).

Πρὸ τοῦ εο: Παρὰ τὰ εἰς -*εῶνας* ἐπιτατικὰ ἄρσενικά: *κακκαλιχεῶνας* (τὸ διαρκὲς καὶ παρατεταμένον κακκάρισμα τῶν ὀρνίθων), *κουβαλιχεῶνας* (ἢ συνεχῆς μεταφορὰ πραγμάτων), *ρουχαλιχεῶνας* (ὁ διαρκὲς ῥόγγος - ρουχαλητὸ - κατὰ τὸν ὕπνον), *γαλαχεῶνας* (τὸ διαρκὲς κρήμνισμα), *χοροχουλιχεῶνας* (ἢ συνεχῆς κίνησις - θόρυβος - τῶν λίθων τῶν τοίχων κατὰ τὸ κρήμνισμα), *χωριχεῶνας* (ὁ παντοτινὸς χωρισμὸς).

Πρὸ τοῦ eu: Εἰς τὴν γεν. πληθ. τῶν εἰς -*έα* δηλωτικῶν πληγῆς καὶ μέτρου: *δαμαχεοῦνε*, *ἀλεξεοῦνε*, *κουρηχεοῦνε*, *πατηχεοῦνε*, *σαρουχεοῦνε* κ.λπ.

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὰ εἰς -*ιάρις* δηλωτικὰ ἰδιότητος: *κατωχιάρις* (ὁ ὀλιγόλογος, ὁ σιωπῶν), *κουνηχιάρις* (ὁ κινούμενος κατὰ τὸ βᾶδισμα, ὁ ὑπερήφανος), *συχιαχιάρις* (ὁ προκαλῶν ἀηδία) κ.ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -*ιά* λήγοντα θηλυκά: *ἀποσταμιχιά* (ἀναπνοή), *βαλουχιά* (κάλυψις ἐλλείψεων, θεραπεία ἀναγκῶν), *δεμοχιά* (ἐπίπεδον μέρος), *δαχειά* (δασεΐα), *διπλωχιά* (δίπλωσις), *Κοπριχιά* (τοπων.), *μαϊαλουχιά* (κλειδωνιά), *Μονεβαχιά* (Μονεμβασία), *πεχιά* (πτῶσις), *σκαλουχιά* (ἐκρίωμα), *συχιαχιά* (ἀηδία) κ.ἄ.

Παρὰ τὰ εἰς -*ι(ον)* οὐδέτερα ἐν τῷ πληθυντ.: *βαφτίχια* (βάπτισις), *βελέχια* (βελέτσι, βενετ. *velessio*, ἐξωτερικὸν ἔνδυμα γυναικῶν ἐορτάσιμον), *γρόχια* (γρούσι), *ζυπαρίχια*, *λαδοπούρχια* (κηλίδες ἐλαίου ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, ἀκάθαρτα ρούχα), *μελίχια* (μελίσι· σμῆνος μελισσῶν, ἀφθονία) κ.ἄ.

Εἰς τὰ -*ιάζον* ῥήματα: *γλωχιάζον* (δοκιμάζω διὰ τῆς γλώσσης), *γροχιάζον* (πλουτῶ), *πουρχιάζον* (θῆτω εἰς τὰ θυλάκιά μου, κρούπτω), *φουχιάζον* (φυσῶ διαρκῶς διὰ τῶν ρωθῶνων) κ.ἄ.

Εἰς τοπωνύμια: *Κουρεβεχιάνικα* τὰ (συνοικία ὅπου διαμένει ἡ οἰκογ. Κουρεβέση), *Τουρολομουχιάνικα* (παρὰ τὸ Τουρολομούσης).

Εἰς πλείστας λέξεις: *γεννηχιάρικον* (τὸ ἀρτιγέννητον), *ἴχια*, (ἴσια, ἴσα), *φουχιαλίζον* (φυσῶ διὰ τῶν ρωθῶνων). Ποβ. ἀκόμη *λυχιοῦ* (λυσσῶ), *λυχιασμένος* (λυσσασμένος, λυσσῶν), *Σιλαβαχιάς* (Σιλᾶν· Πασᾶς· οὕτω καλεῖται ὁ ἰσχυρὸς καὶ καταστρεπτικὸς διὰ τὸν τόπον βόρειος ἄνεμος), *χιάχνον* (σιάχνω, κατασκευάζω).

Πρὸ τοῦ io: Παρὰ τὰ εἰς -*ήσιος* δηλωτικὰ καταγωγῆς ἢ προελεύσεως: (1)

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 209 παρὰ τὰ εἰς -*ensis*.

ἀλογήγλος, ἀρονήγλος, βοδήγλος, γαῖδουρήγλος, γαττήγλος, γιστερνήγλος, γουρουρήγλος, καλήγλος (ὁ ἐκ τοῦ κάμπου) καραβήγλος (ναυτικός), κατσικήγλος, κρεατήγλος, κοττήγλος, μουλαρήγλος, παπορήγλος, πηγαδὴγλος, ποταμήγλος, προβατήγλος, σκυλλήγλος, σταρήγλος, τουλουμήγλος, φιδήγλος, χωραφήγλος κ. ἄ.

Εἰς πλείστας λέξεις: ἀνάγλω ἢ (ἀνάσια, ἀναπνοή, ἀνάπαισις), δαζεῖος (δασύς), ἴγλος (ἴσος), ἴγλωνον (ἰσιώνων), ἴγλωπαίξει (ἰσορροπεῖ), ἴγλωκουρα ἐπίρο. (τὸ εἶναι τινα ἐν χροῶ κεκαρμένον), ἴγλωκούρι τὸ (ἢ ἐν χροῶ κουρά) κ. ἄ.

Β') γ̂ι

Παρά τὰς λ. μελιγιά ἢ (μέλισσα, μελισσία μυῖα) - μελιγιάς, (ἀλλὰ μελίσι), κλόγι τὸ (κρόσσι, θύσανοι) - κλόγια, κλωγιοῦ ἢ (κλωσσα), κλωγιοῦ ρῆμ. (ἐπωάζω).

ια') Προηγούμενου ξ

Τὸ ἡμίφωνον *ι* βαίνει περαιτέρω ἀφομοιούμενον κατὰ τὴν ἀηχίαν πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ ἄηχον. Τὸ δὲ σ τοῦ διπλοῦ ξ (κ + σ) μετὰ τοῦ ἡμιφώνου ἀντὶ ἡχηροῦ *j* δίδει ἄηχον φθόγγου *γι* ἥτοι κ̂γι (1).

Πρὸ τοῦ ea: Παρά τὰ εἰς -έα θηλ. δηλωτικὰ μέτρον: ἀρμεκγιά (τὸ ἄπαξ ἀμελγιδὲν γάλα), βουτηκγιά (τὸ ἄπαξ ἀρπασθέν), γυαλεκγιά (τὸ ἄπαξ δυνάμενον νὰ διαλεχθῆ, νὰ ἐκκαθαρισθῆ, ἰδίως ἐπὶ καρπῶν), λεικγιά (τὸ ἄπαξ δυνάμενον νὰ λειχθῆ, μικρὰ ποσότης συνῶν. *λουγγιά*), μαζουκγιά (τὸ ἄπαξ δυνάμενον νὰ συλλεχθῆ, ἰδίως ἐπὶ χόρτων, μικρὰ ποσότης), ρουφηκγιά (τὸ ἄπαξ δυνάμενον νὰ ροφηθῆ), ρικγιά (τὸ γέμισμα τοῦ πυροβόλου ὄπλου), στακγιά (ἢ σταγῶν, τὸ ὀλίγον), σταλακγιά (τὸ στάλαγμα, τὸ ὀλίγον) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ eo: Παρά τὰ εἰς -εῶνας ἐπιτατικά: βουτηκγεῶνας (τὸ συνεχὲς βούτηγμα), ρουφηκγεῶνας (τὸ συνεχὲς ἀναρρόφημα), τρικγεῶνας (τὸ συνεχὲς τριξιμον) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ eu: Εἰς τὴν γεν. πληθ. τῶν ἀνωτέρω εἰς -έα: ἀρμεκγεοῦνε, βουτηκγεοῦνε, στακγεοῦνε κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ εἰς -ιάρις δηλωτικὰ ἰδιότητος: μαζουκγιάρια (ὁ διὰ συλλογῆς ἀποκτηθεῖς), μυκγιάρια κ. ἄ.

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ί(ον) οὐδ.: ἀμάξι - ἀμάκγια, μετάξι - μετὰκγια κ. ἄ.

Παρά τὰ εἰς -ια θηλυκά: ἀκγιά (ἄξια - ἄξιᾶ), δοκγιά (δεξιᾶ θηλ. καὶ ἐπίρο.), ἐπιδέκγια (θηλ. καὶ ἐπίρο.), μονακγιά (μοναξιᾶ) κ. ἄ.

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 409.

Παρά τὰ εἰς -ιάζου ῥήματα: ἀνοικχιάζει (ἀρχίζει ἢ ἀνοιξίς), ξεμυκχιάζου κ.ἄ.

Εἰς πολλὰς λέξεις, οἷον: ἀνοικχιάτικος, ἀκχιάδα (ικανότης) κ.ἄ.

Πρὸ τοῦ io: Παρά τὰ εἰς -ιος λήγοντα: ἀδέκχλιος (ἀδέξιος) (1), ἄκχλιος (ἄξιος) ἀκχλιός (ἄξιός· μυξῶδες ἐκχύλισμα ἀκανθώδους τινὸς χόρτου ὅπερ καλεῖται ἰξός, ἢ ἰξίνη. Λατ. viscum) ἢ ἀκανθική μαστίχη (2), ἐπιδέκχλιος (ἐπιδέξιος).

Ὅμοίως παρὰ τὰς λέξεις: ἀκχιάδα ἢ (ἀξιάδα, ἰκανότης), ἀκχλιοζεφάλα ἢ, ἀκχλιοσύνη (ἄξιουσίνη, ἰκανότης), κχλωμαι (ξύομαι, ξύνομαι) κ.ἄ.

Πρὸ τοῦ iu: Εἰς τὴν γεν. ἐνικ., γεν. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν εἰς -ῖος: ἀδέκχλιον - ἀδέκχλιονε - ἀδέκχλιους, ἀκχλιῶν - ἀκχλιούς, ἐπιδέκχλιον - ἐπιδέκχλιονε - ἐπιδέκχλιους.

Ὅμοίως παρὰ τὸ ρ. ἀνακχλιῶν (ἀναξύω, ἀναξαίνω), κχλιῶν (ξύνω, ξαίνω).

ιβ') Προηγουμένου ψ

Τὸ ἡμίφωνον *ι* βαίνει ἀφομοιούμενον πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ ἄηχον. Ὡς δὲ συμβαίνει ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ φθόγγου *ξ*, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ σ τοῦ διπλοῦ ψ (*π + σ*) μετὰ τοῦ ἡμιφώνου *ι* ἀντὶ ἡχηροῦ *ι* δίδει ἄηχον *χ*, διατίθεται δηλ. ὡς ὁ αὐτοτελής φθόγγος *σ* ἐν συνδυασμῶ μετὰ τοῦ ἡμιφώνου *ι*.

Πρὸ τοῦ ea: Παρὰ τὰ εἰς -έα δηλωτικὰ μέτρον ἢ ποσότητος: ζεπχξέα (ἕκτασις ἀγροῦ δυναμένη νὰ καλλιεργηθῇ διὰ ζεύγους βοῶν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας), χαπχξέα (ποσότης τροφῆς, ὅσην ἡμπορεῖ κανεῖς νὰ χάψη, ὅσην χωρεῖ τὸ στόμα).

Πρὸ τοῦ eu: Εἰς τὴν γεν. πληθ. τῶν εἰς -έα: ζεπχξεῶνε.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ εἰς -ιάρις δηλωτικὰ ἰδιότητος: κλαπχξιάρις (ὁ κλανθιμυρίζων, ὁ παραπονούμενος), παινεπχξιάρις (παρὰ τὸ ἐπαίνεμα ἀλλὰ καὶ παινεχξιάρις παρὰ τὸ ἐπαίνεσα, ὁ αὐτοεπαινούμενος, ἐγωῖστικός).

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ί(ον) οὐδετέρων: ἀνίψι - ἀνίπχια (οἱ ἀνεψιοί), τεψί - τεπχξία, (ταψί· χάλκινον σκεῦος, ἀλλὰ καὶ τεψία).

Παρὰ τὰ εἰς -ιά θηλυκά: ἀνιπχξία (ἀνεψία).

Παρὰ τὰ εἰς -ιάζου ῥήμ.: σωπχξιάζου (στρέφω τὸ ὕφασμα εἰς τὴν ὄψιν του).

Εἰς τὰ εἰς -ιάνικα τοπων.: Σαπχξιάνικα τὰ (συνοικία ἐν ἣ κατοικεῖ ἢ οἰκογ. Σαψᾶ), Σεπχξιάνικα τὰ (συνοικία τῆς οἰκ. Σεψᾶ).

1. Παρὰ Π. Πατριαρχέα, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 64, φέρεται μόνος ὁ τύπος ἀδείξια (ἀδεξιά, Χειρ. Ἱστορ. Λεξ. ἀριθ. 46 σ. 40 καὶ ἐκ τούτου ἀποφαίνεται ὅτι συντελεῖται ἐπένθεσις παρὰ τὸ ξ.

2. Θεοφράστου, Περὶ φυτῶν Ἱστορ. VI, 4,9.

Πρὸ τοῦ io : Παρὰ τὰ εἰς - *ιος* : ἀνιπῆλιος (ἀνεπιός), σὴπῆλιος (ἴσος, σωστός, ἥσυχος ἀντίθ. ἀνάποδος, δύστροπος).

Πρὸ τοῦ iu : Εἰς τὴν γεν. ἐνικ. καὶ πληθ. τῶν εἰς - *ιος* : ἀνιπῆλιος - ἀνιπῆλιου - ἀνιπῆλιουνε, σὴπῆλιος - σὴπῆλιου.

ιγ') Προηγούμενου κ

Πρὸ τοῦ ἡμιφώνου *ι* συνιζανομένης συλλαβῆς ὁ φθόγγος κ ἀποβαίνει οὐρανικὸς *z*, ὡς διάμεσος μεταξὺ τοῦ κοινοῦ κ καὶ τοῦ *ισ* δηλ. κ > z > *ισ*, προσκείμενος μᾶλλον πρὸς τὸ κ.

Πρὸ τοῦ ea : Παρὰ τὰ εἰς - *έα* θηλυκὰ ὀνόματα φυτῶν καὶ χόρτων : βερυκοῦῆ, γλυκοκουῶῆ, ἄραῶῆ (κερατέα, χαρουπιῶ), κουῶῆ, κουφουῶῆ (χόρτον), λυσοουῶῆ⁽¹⁾, παῶῆ, σουῶῆ⁽²⁾, σκαῶῆ (χόρτον *anthriscus scandiac, cerefolium*) φραγοουῶῆ κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς - *εα* δηλωτικὰ μέτρον, πληγῆς ἢ τομῆς : ἀῶῆ, βαῶῆ (ράπισμα), βῶῆ (κτύπημα διὰ μᾶστιγος) ἰουῶῆ (ὄσον χωρεῖ τὸ στόμα, βλωμός), ἰουφῶῆ (τυφρεκισμός· πληγὴ διὰ βλήματος ὄπλου· ἀπόστασις βολῆς) καμαῶῆ (πληγὴ διὰ μαχαίρας), κῶῆ (λάκτισμα), σβεροῶῆ (κτύπημα διὰ τῆς παλάμης τῆς χειρὸς εἰς τὸν τράχηλον), χαστουῶῆ (ράπισμα) κ. ἄ.

Παρὰ τὰ τοπων. : Χαλιῶῆ, Χαροῶῆς ὄ.

Πρὸ τοῦ eu : Εἰς τὴν γενικὴν πληθυντ. τῶν ἀνωτέρω εἰς - *έα* ὀνομάτων : Βερυκοῦῆνε, ἄραῶῆνε, λυσοουῶῆνε, παῶῆνε, σουῶῆνε, φραγοουῶῆνε, ἰουφῶῆνε, χαστουῶῆνε κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ ia : Παρὰ τὰ εἰς - *ιάρης* δηλωτικὰ ἰδιότητος ἢ πάθους : ἀδιζιάρης (ὁ ἀδικῶν), γλυζιάρης (ἀσθενής, ἐπιληπτικός), κουτουζιάρης (τυφλός), κολληζιάρης

1. Ἐκ τοῦ ὄνοματός καὶ σουῶῆ. Πρβ. ἀνωτ. σ. 103 σημ. 1.

2 Εἶδη αὐτῆς εἶναι τὰ : ἀβγοουῶῆ, ἀσκαδοουῶῆ, ἀπροουῶῆ, βαλοουῶῆ, βοιτυλοουῶῆ [ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τόπου Βοίτυλο τό, ὡς λέγεται σήμερον εἶναι ἀρχ. Οἶτυλος (Ὁμήρου Ἰλιάς Β 585) μετὰ τοῦ F, τὸ ὅποῖον ἐν τῇ διαλεκτικῇ του μοριῆ ἀφοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κοινὴν, διειρηθῆ μέχρι σήμερον. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 318. Α. Σκια, Περὶ τῆς διασώσεως τοῦ δίγαμμα ἐν τινι νεοελληνικῇ λέξει. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς. Ἐν Ἀθήναις 7 (1910—19.1) σ. 217. Πρβ. καὶ τὸ παρὰ *Imm. Bekker, Anecdota Graeca, Berolini 1816* σ. 778 : «πάντα τὰ στοιχεῖα κατὰ πᾶσαν ἔστιν εὐρίσκεισθαι διάλεκτον, τὸ δὲ δίγαμμα οὐ, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς Βοιωτοῖς καὶ τοῖς Λάκωσι καὶ τοῖς Αἰολεῦσι», θεριοουῶῆ, καλαμοουῶῆ, κοκκῖνοουῶῆ, κερδοουῶῆ, λιβανοουῶῆ, μαροουῶῆ, μελισσοουῶῆ, νεροουῶῆ, σκοληκοουῶῆ, φανοουῶῆ.

(λασπωμένος, ἀκάθαρτος), σκουληγιάρις (ἄκάθαρτος), χασγιάρις (χάσκων), χι-
γιάρις (φυματικός) κ.ἄ.

Παρά τὰ εἰς -ι(ον) ὑποκοριστικά: ἀρνάξι - ἀρνάγια, βοδάξι - βοδάγια, βαρβουνάξι - βαρβουνάγια, ραμάξι - ραμάγια (κλαδίσκοι, ramus, i) σταμνάξι - στα-
μνάγια, τουλουμάξι - (ἄσκός μικρός) - τουλουμάγια κ.λ.π.

Παρά τὰ εἰς -ειά θηλυκά: (¹) ἀγαπητιγιά, αἰρετιγιά (ᾄξιθυμος), ἀρρεβωνια-
σιγιά, γλυγιά, γνωσιγιά, δανειγιά, ζηλευτιγιά, καγιά, μαλαγιά, νυφιγιά,
παστριγιά, συμπαθητιγιά, συφεριγιά (συμφέρουσα), τιχιγιά (φυματική) κ.ἄ.

Παρά τὰ οὐδ. τοπων: Βαγαζλίτικο, Γίστερνάγια, Κοτρωνάγια, Λαγαδάγια, Μασκαλάγια, Ποθαζιάνικο, Στεφανάγια κ.ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -ιάζου ρ.: (²) ἀναγαλαγιάζου (δὲν πλύνω τι μὲ ἄφθονον ὕδωρ), ἀναγλυγιάζου (ἀναμειγνύω μεθ' ὕδατος στερεόν τι, ζύμην, πηλόν), ἀναδρουγιάζου (ἰδρώνω· ἀναδίδω ὑγρασίαν), ἀναφτεργιάζου (ἀνακτῶ δυνάμεις), ἀποσγιάζου (παρέχω ἥσκιον), ἀποθηγιάζου (ἀποθηκεύω) κ. ἄ.

Εἰς πλείστας λέξεις ὡς: ἀιρίγεια (ἀνδρικὰ καὶ ἐπίρρ.), ἀσγιοδοροφουνος (σγιοδοροφουνος· ὁ ἔχων πλατεῖς ρώθινας), κάγια ἢ (κακία), καθοιγιά ἢ (τόπος διαμονῆς), κρυβιγιάνα (κρύπτη), κοιταγιάνος (ἀνάμικρος, μικρόσωμος), λακκου-
δάγια τὰ (κλάματα, κινήσεις χειρῶν καὶ ποδῶν εἰς ἔνδειξιν στενοχωρίας), ξερα-
γιάνος (ὁ ἀδύνατος, ἀσθενικός).

Πρὸ τοῦ **ιο**: Εἰς πλήθος λέξεων, οἷον: ἀιρίγειος, βασγιάνονου (περιτυλίσσω διὰ φασκιῆς), γιόκου (ζου) (εὔγε σου), Καγιά τὸ (παρων. ὁ κακός), καγιοκλήρης ὁ (ὁ ἄσωτος υἱός), καγιόφανα ἢ (ἀκανθώδης θάμνος), Καγιόσπιτο τὸ (τοπων.), καγιώνου (θυμώνω), γιόνι τὸ (μικρὸς λίθος), γιοχός ὁ (λίθος· ἐκ τούτων ἀποτε-
λεῖται ἢ στεφάνη τοῦ ἄλωνίου) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ **ιυ**: Ἐν τῇ γεν. ἐνικ. καὶ πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδετέρων: ἀρνάξι ἀρναγιοῦ - ἀρναγιοῦνε, ἀσλι - ἀσγιοῦ - ἀσγιοῦνε, βραξι - βραγιοῦ - βραγιοῦνε, κα-
πάξι - καπαγιοῦ - καπαγιοῦνε κλπ.

Ὅμοίως διατίθεται ὁ φθόγγος *κ* καὶ πρὸ τοῦ πλήρους φωνήεντος *ι*, *ε*:

Πρὸ τοῦ **ι**: ἀδιγιά, ἀσλι τὸ (ἄσκός), ἐζεῖνος, ζιτριγιάρις, ζοινασία (τὸ κοι-
νὸν γνώρισμα), ζυρά (ἢ μάμμη), κόλλινος, φαζῆ ἢ, φαζίδα (³) (στίγμα τοῦ προ-

1. Ἐγράφησαν πάντα εἰς -ειά κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ γλυκειά. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1 (1905) σ. 69.

2. Γ. Χατζιδάκι, Αὐτόθι σ. 277. Ἡ τάξις τῶν εἰς -ιάω ρημάτων τῶν δηλούντων τὸ πάσαι νόσον ἢ πλησμονὴν ἢ πόθον κ.λ.π. μετεσχηματίσθη εἰς -ιάζω (-ιάζου).

3. Φαζίδα - φαζίδες αἱ τῶν ἀρχαίων φαζίδες. Ἡ ἀπόλεια τοῦ ρ ἐρμηνεύεται διὰ πα-

σώπου ὡς ἡ φακῆ), *φωτίζει* τὸ (τὰ κατὰ τὴν βάπτισιν ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου εἰς τὸν ἀναδεκτὸν διδόμενα ἐνδύματα· ο. *φωτιζίζον*· ἢ λ. καὶ ἐπὶ κακῆς σημασίας: *ἐφόρεσε φωτίζει* = διεσύρθη τὴν ὑπόληψιν), *ψίζει* τὸ (ἡ ἀκολουθία τῶν νεονύμφων) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ e: *ζαί*, *ζαιρός*, *ζεροῦ*, *ζεράλι*, *ζαίου*, *ζεράζι* (χαρούπι· κεράτιον· ξυλοκέρατον ἀλλὰ καὶ μικρὸν κηρίον), *ἀλάξερος* (ἀκέραιος, ὀλόκληρος) κ. ἄ.

Ἄξια ἰδιαιτέρας παρατηρήσεως εἶναι τὰ κατὰ τὸν *τσιτακισμὸν* ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης.

Τσιτακισμός, ὡς γνωστὸν, εἶναι ἡ ἀπαγγελία ὠρισμένων φθόγγων ὡς τσ. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ καὶ ἰδίᾳ ὁ *τσιτακισμὸς* τοῦ κ, καθ' ὃν τοῦτο πρὸ τοῦ e ἰ σχηματίζεται διὰ τοῦ ἄκρου τῆς γλώσσης μετὰ τῶν ὀδόντων, ὡς ὀδοντικὸς τσ, εἶναι σπανιώτατον ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ (').

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἔχομεν *τσιτακισμὸν* παρὰ τὸ τ εἰς πολλὰς λέξεις, οἷον: *ἀλαισοφαγμένος* (ἐπὶ τῶν συλλεγόντων τὸ ἄλλας ἀπὸ τὰς πρωτογόνους ἀλυκὰς κατὰ τὸ θέρος καὶ ἐχόντων, ὡς ἐκ τῆς παραμονῆς των ὑπὸ τὸν ἥλιον, μελαψὸν χρῶμα), *ἀφράλατσο* τὸ (ἀφράλατο· λευκότερον ἄλλας· ἀλλὰ ἄλατι καὶ σπανιώτερον ἀλάτσι), *βάτσος* ὁ (τοπων. βάτος), *βουτσι*, τὸ (βυτίον, καὶ ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος τὰ ὁποῖα ἔχουν οἰδήματα), *καλογεροβούτσι* τὸ (βυτίον ἐν τῷ ἐλαιοτριβεῖῳ, ἔνθα τοπο-

ρετυμολογίαν πρὸς τὸ φακῆ. Ἐν Μέσα Μάνη λέγεται *Φακίδης* καὶ *Φακομούρης* καὶ *Φακιδομούρης* ὁ ἔχων πρόσωπον πλήρες φακῶν· ἐνταῦθα καὶ παρων. *Φακομούρης*. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ Διοσκουρίδης ἐκαλεῖτο *Φακᾶς*, βλ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 1 (1905) σ. 42).

1. Παρὰ Π. Πατριαρχέα, ἔνθα ἀν. σ. 63, ἀναφέρεται ὁ τύπος *καετσοῦ* (ἐκ τοῦ *καεζιῶ* παρὰ *Thumb*, ἔνθ' ἀνωτ. § 111 καὶ σ. 276. Ἐκ τοῦ τύπου τούτου καὶ μόνον συμπεραίνει συντελουμένην ἐπένθεσιν ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης παρὰ τὸ κ.

Τσιτακισμὸν παρὰ τὸ κ συναντῶμεν αὐτόθι ἐν τῇ λ. *κασήγαρος* (ὁ κακός, ὁ ἀκάθαρτος γάρος τῶν ἐλαίων), βλ. Γ. Χατζιδάκι, Ἐτυμολογικά καὶ τεχνολογικά, Ἀθηνᾶ 29 (1917) Λεξ. Ἀρχ. σ. 5. Παρὰ τὸ σ *τσιτακισμὸς* ἐν τῇ λ. *τσιληπουρδοῦ* (*σιληπουρδῶ*), βλ. I. Βογιατζίδου, Σύμμικτα Λεξικογραφικά, Ἀθηνᾶ 29 (1917), Λεξ. Ἀρχ. σ. 68-70. Περβ. Β. Φάβην, Κριτικά καὶ Παλαιογραφικά εἰς Ἡσύχιον. *Λεξικογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 5 (1950) σ. 116-118. Ἐν Μάνη *τσιτακισμὸν* ἔχομεν εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Ἐξω Μάνης (περιοχὴν Σέλιτσας, παρὰ τὰ ὄρια Μάνης—Μεσσηνίας). *Τσιτακισμὸν* ἔχομεν καὶ εἰς πολλὰ νεοελληνικά ἰδιώματα, βλ. Α. Μπούτουρα, Περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἐκτάσεως τοῦ τσ (τζ) φθόγγου ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Α'. τόμου τῆς Ἀγωγῆς, Ἐν Ἀθήναις 1917. —Στοιχῆτα μεταδοθέντα ἐκ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιομάτων εἰς τὴν νεοελληνικὴν κοινήν. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Α'. τόμου τῆς Ἀγωγῆς, Ἐν Ἀθήναις 1916 σ. 3-4 (Λέξεις τῆς κοινῆς ἔχουσαι τὸν ἰδιοματικὸν φθόγγον τσ).—X. Παντελίδου, Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιομάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας. Ἐν Ἀθήναις 1929 σ. 34-35, 42. Περβ. Ἀθηνῶν 36 (1924) σ. 290. 38 (1926) σ. 78. 45 (1933) σ. 268. G. Anagnostopoulos, Tsakonische Grammatik, Berlin - Athen 1926 σ. 35-36.

θετεῖται τὸ μετὰ τοῦ *κατοηγάρου* τῶν ἔλαιῶν μεμειγμένον ἔλαιον), *κρεββατσῖνα* ἢ (τοπων. ἀναδενδράς), *κατσὶ* τὸ (γαττί), *κατσούλλα* ἢ (γαττούλλα· εἶδος χόρτου τοῦ ὁποίου τὸ ἄνθος εἶναι ὡς μενεξές· τοπων.), *κατσούλλι* τὸ (γαττούλλι), *κατσουλίζου* (ἐπὶ μικρῶν παιδίων· ἔρω διὰ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν· γαττουλίζω), *κατσουλλίστακα* (ἐπίρω. τρόπος βαδίσματος δίκην γαλῆς), *κατσουλλός* (ὁ ἔχων ὀφθαλμοὺς ὁμοίους πρὸς τοὺς τῆς γαλῆς, ὁ ἄλλως *κατσουλλομμάτης*). Καὶ ἐπὼν. *Κατσουλλάκος*, *Κατσουλλιέρις*, *Κατσουλλιεράκος*, *ξυλοκατσούλλα* ἢ (μυάγρα).

Παρὰ τὰ εἰς -*άτι(ον)* ὑποκοριστικά: *βαλουμάτσι* (μπαλωμάτιον, μικρὸν τετάρχιον ὑφάσματος), *φυρισμάτσι* (γυρισμάτιον, μικρὸν περιφρακτον κτήμα), *ζεράτσι* (κεράτιον· ξυλοκέρατον), *λακκουμάτσι* (λακκωμάτιον· μικρὸς λάκκος), *μνημάτσι* (μνημάτιον), *παπλωμάτσι* (μικρὸν ἐφάπλωμα), *προβάτσι* (προβάτειον, εἶδος χόρτου, ἀρόγλωσσον, *plantago lanceolata*).

Κατὰ τσιτακισμὸν λέγεται ἐνταῦθα *κοτσινάγρεμος* (καὶ *κοζζινάγρεμος*-*κόκκινος* *κορημός*), *λαυκόζζι* (ὁ ἔλαιοπυρήν). Καίτοι ὅμως ἔχομεν τσιτακισμὸν πρὸ τοῦ πλήρους φωνήεντος ἰ ἐν τῷ πληθυντικῷ τῶν ὀνομάτων τούτων πρὸ τοῦ ἡμιφώνου ἰ συνιζανομένης συλλαβῆς ἔχομεν τροπὴν τοῦ *τσ* εἰς οὐρανικὸν *ζ*, οἷον: *βαλουμάτσι*-*βαλουμάζια*, *φυρισμάτσι*-*φυρισμάζια*, *ζεράτσι*-*ζεράζια*, *λακκουμάτσι*-*λακκουμάζια*, *μνημάτσι*-*μνημάζια*, *παπλωμάτσι*-*παπλωμάζια*, *προβάτσι*-*προβάζια*, *λαυκότσι*-*λαυκόζζια*.

Τροπὴν τοῦ *τσ* πρὸ τοῦ πλήρους φωνήεντος εἰς οὐρανικὸν *ζ* πρὸ τοῦ ἡμιφώνου τῆς συνιζανομένης συλλαβῆς ἔχομεν καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς: *διπούτσι* τὸ (σχοινίον δι' οὗ προσδέουσι τοὺς πόδας τῶν ζῴων· πέδη)—*διπούζια*, *κουκκούτσι*-*κουκούζια* (καὶ παρων. *Κουκκοῦτσος*), *καβούτσι* τὸ (ἀδελφός)-*καβούζια* (1), *κότσι* τὸ -(ἢ σωματικὴ δύναμις)-*κόζια*, *παπούτσι*-*παπούζια*.

Τροπὴν ἐπίσης τοῦ *τσ* εἰς *ζ* καὶ πρὸ τῶν φωνηέντων *α*, *ε*, *ο* ἔχομεν καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς: *ἀκ' ῥ' οκουζαίνου* (ἀκροκουτσαίνω· εἶμαι ὀλίγον χολός), *Καρδενίζια* ἢ (τοπων. *Γαρδενίτσα*), *Καρδενιζιώτης* (ὁ κάτοικος τῆς *Γαρδενίτσας*), *Καρδενιζιάτικο* τὸ (τοπων.), *καζιαρός* (κατσαρός, σγουρός· καὶ ὡς παρων.), *καζιαρομάλλης* (σγουρός), *κουζαίνου* (κουτσαίνω, χωλαίνω), *καπρίζιο* τὸ (πεῖσμα· καπρίτσο), *ζιοπάνης* (τσοπάνης, βοσκός), *Κιοπέης* (ἐπὼν. *Τσοπέης*), *Κιοπεάνικα* (τοπων. *Τσοπεάνικα*).

Τὴν τοιαύτην προφορὰν τῶν κατοίκων τῆς Μέσα Μάνης ψέγουσιν οἱ κά-

1. Εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τσακωνικὸν *ἀφούτσι*. Λέγεται ἐπίσης ἐνταῦθα *καβουτσάκι* τὸ (ἀδελφάκι), *καβοῦτσος* ὁ (ἀδελφός· καὶ ὡς παρωνύμιον *Καβοῦτσος*-*Καβουτσάκος*). Παρὰ ταῦτα καθ' ἑνικὸν λέγεται *καφός* ὁ -*καφή* ἢ (ἀδελφός-ἀδελφή). Τοῦτο, κατὰ Φ. Κουκουλέν, Ἐτυμολογικά, Ἀθηνᾶ 57 (1953) σ. 207, ἐκ τοῦ *καλαδερός*-*καλαδερόη*.

τοιχοι τῆς γειτονικῆς περιοχῆς ἣτις καλεῖται *Ξούμερο* ("Ἐξω μέρος) ἢ *Πεδάδα*, ὡς καὶ οἱ κάτοικοι ὀλοκλήρου τοῦ τ. δ. Οἰτύλου οἵτινες προφέρουσι τὸ σύμπλεγμα τσ ἀπαθές.

ιδ') Προηγουμένου· ντζ (dʒ)

Προηγούμενον τὸ σύμπλεγμα τοῦτο πρὸ τῆς συνιζανομένης συλλαβῆς προφέρεται ὡν *ǰ*.

Πρὸ τοῦ ea : *νεραϊτζεά - νεραῖγεά.*

Πρὸ τοῦ eu : *νεραϊτζεοῦνε (νεραντζεῶν) - νεραῖγεοῦνε.*

Πρὸ τοῦ ia : *νεράιτζι - νεράιτζια - νεραῖγια.*

Παρὰ τὰ ἔθνικὰ εἰς - *γῆνοι* καὶ τοπων. εἰς - *γάνικο* : *Καβαϊτζᾶς - Καβαῖγῆνοι - Καβαῖγάνικο, Καλαϊτζάκος - Καλαῖγῆνοι - Καλαῖγάνικο, Καρκατζάκος - Καρκαῖγιᾶνοι - Καρκαῖγάνικο, Κουρετζῆς - Κουρεῖγῆνοι - Κουρεῖγάνικο, Λεφαϊτζῆς - Λεφαῖγῆνοι - Λεφαῖγάνικο, Μοραϊτζῆς - Μοραῖγῆνοι - Μοραῖγάνικο, Χαϊτζάκος - Χαῖγῆνοι - Χαῖγάνικο.*

Παρὰ τὰ ἀνωτέρω, τὴν αὐτὴν διάθεσιν τοῦ συμπλέγματος *dʒ* ἔχομεν καὶ πρὸ πλήρους φωνήεντος, ὅταν παραστῆ μορφὴ συνιζήσεως, οἷον *τά :* *γάιτζος* ὁ (ἢ ἀρπάγη), *γαϊτζώνω*, *σκαϊτζόχοιρος* (¹) (ἀκανθόχοιρος· ἐχῖνος), *χαϊτζάρι*, (ἢ μάχαιρα) προφέρονται αὐτόθι ὡς *γάιγος - γαῖγώνου - σκαῖγόχοιρας - χαῖγᾶρι.*

1. Α. Κοραῖ, "Ἀτακτα 2, 402. Πρβ. 'Ἡσύχιον' ἐχῖνος' μικρὸν τῆς θαλάσσης ζῷον... ἐχῖνοι... καὶ οἱ ἀκανθόχοιροι.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ε Π Ε Ν Θ Ε Σ Ι Σ

Γ Ε Ν Ι Κ Α

Ὁ Γ. Χατζιδάκις⁽¹⁾ διαλαμβάνων περὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐπενθέσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ διδάσκει τὰ ἑξῆς: «Ἐπένθεσις λέγεται τὸ φαινόμενον καθ' ὃ τὸ ἡμίφωνον *ι* (οὐχὶ τὸ τέλειον φωνῆεν) φαίνεται μεταπηδῆσαν ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην συλλαβὴν, ἔνθα συναλείφεται μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ φωνήεντος. Φαίνεται δὲ ὅτι συναπτομένου στενωῶς τοῦ *ι* μετὰ τοῦ προηγουμένου συμφώνου ἤδη πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς διαλέκτους, ἢ πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἡμιφώνου *ι* ἀναγκαῖα ἄρθρωσις ἐσχηματίσθη προληπτικῶς πρὸ τοῦ συμφώνου· οὕτω δὲ ἐκφωνηθὲν αὐτόθι ἐγγὺς φωνήεντος συνηλείφθη μετ' αὐτοῦ εἰς δίφθογγον, τὸ δὲ σύμφωνον ἐκλιπόντος τοῦ μετ' αὐτὸ ἡμιφώνου ἐπανῆλθεν αὐθις εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ φύσιν». Ἐν συνεχείᾳ δὲ παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐπένθεσις ἐγένετο ἐν χρόνοις παλαιοτάτοις, ὅτε ἐσώζετο ἔτι τὸ ἡμίφωνον *ι* καὶ δὴ πρὸ τῆς διασπάσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς διαλέκτους καὶ καθορίζει τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς αὕτη ἐγένετο⁽²⁾.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο διαλεκτικῶς ἀνευρίσκομεν καὶ σήμερον εἰς τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Τσακωνιάς καὶ τῆς Μέσα Μάνης⁽³⁾. Μία, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐξέτασις αὐτοῦ θὰ καταδείξῃ τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς συντελεῖται ἐν ἐκάστῳ ἰδιώματι ὡς καὶ τὰ κοινὰ μετὰξὺ τούτων σημεῖα.

1. Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα 1 (1924) σ. 341-342.

2. Αὐτόθι. 1) Τὸ πρὸ τοῦ ἡμιφώνου *ι* σύμφωνον δὲν δύναται νὰ εἶναι οἰονδήποτε ἀλλὰ μόνον τὸ *ρ* τὸ *ν* τὸ *μ* (τρεπόμενον τότε εἰς *ν*), τὸ *φ* ἴσως καὶ τὸ *ς*, οὐχὶ δὲ τὰ κλειστά σύμφωνα. 2) Τὰ πρὸ τοῦ ἡμιφώνου φωνήεντα, μεθ' ὧν συνάπτεται τὸ μεταπηδῆσαν ἡμίφωνον, δὲν δύναται νὰ εἶναι μακρά, ἀλλὰ μόνον βραχέα. 3) Ἄν τὸ φωνῆεν τοῦ θέματος εἶναι *υ*, *ε* ἢ *ι*, τὸ δὲ σύμφωνον τὸ μετ' αὐτὸ *ρ* ἢ *ν* ἢτοι ἐπὶ τῶν συμπλεγμάτων *ιρ2*, *υρ2*, *ερ2*, *ιν2*, *υν2*, *εν2*, δὲν γίνεται ἐπένθεσις ἀλλ' ἀφομοίωσις καὶ ἀντέκτασις. 4) Παρὰ τὸ *ρ* προηγουμένου *α*, *ο* γίνεται ἐπένθεσις πρῶτον ἐν πολλοῖς ρήμασιν καὶ ἔπειτα πολλαχού. 5) Ἐπένθεσις παρὰ τὸ *ν* γίνεται προηγουμένου *α*, *ο*. 6) Παρὰ τὸ *μ* γίνεται ἐπένθεσις ἐν ὀλίγοις. 7) Τῆς παρὰ τὸ *σ* ἐπενθέσεως παραδείγματα πρῶτον αἰ τοῦ ἐνεργ. παρακειμένου μετοχῆ καὶ ἄλλαι λέξεις εἰς *-υῖα*. 8) Παρὰ τὸ *ι* δὲν παρατηρεῖται ἐπένθεσις.

3. Τὸ ἰδιώμα τῆς Μέσα Μάνης εἶναι τὸ συντηρητικώτερον καὶ ἀμιγέστερον τῶν λοιπῶν ἰδιωμάτων τῆς Μάνης.

Η ΕΠΕΝΘΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥΣ

1) ΕΝ ΤΗ ΤΣΑΚΩΝΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΩ (1)

Α) Οί μέχρι σήμερον περί τοῦ φαινομένου πραγματευθέντες

Ἐπένθεσιν ἐν τῇ νέα Ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ Τσακωνικῇ διαλέκτῳ παρετήρησεν

1. Περὶ τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου καὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Τσακόνων πολλὰ ἐγράφησαν μέχρι τοῦδε. Ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία παρατίθεται ὑπὸ τῶν *M. Deffner*, *G. Anagnostopoulos*, *H. Pernot* καὶ *Θ. Κωστάκη*. Πολλὰ ἐπίσης κατὰ καιροὺς ἐγράφησαν διὰ τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος Τσάκωνες. Σχετικὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐτυμολογιῶν μετὰ τῆς βιβλιογραφίας παραθέτει ὁ *Σπ. Παρουλάτος*, Οἱ Τσάκωνες καὶ τὸ περὶ τῆς κτίσεως τῆς Μονεμβασίας χρονικόν. Ἐν Ἀθήναις 1947 σ. 41 - 42. Νέαν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος, πλὴν τῶν εἴκοσι καὶ δύο προταθεισῶν, διετύπωσεν ὁ *N. Ψυχογιός*, Ἐτυμολογικὲς παρεξηγηθεῖς *Βωρῆς* (Μηνιαία ἔκδοσις Λόγου καὶ Τέχνης. Διευθυντῆς Τάκης Δόξας. Πύργος - Ἡλείας) 1947, φύλλ. 3 - 4, σ. 91 - 93. Ὁ *Ψυχογιός* δέχεται τὴν ἐκ τοῦ *διάκονες* ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος *Τσάκωνες* καὶ τὴν ἐκ τοῦ *διακονιά* τοῦ ὀν. *Τσακονιά*. Οὗτος, μετὰ τῶν ἄλλων, γράφει: «Ἡ πληθώρα τῶν ἀκτημόνων δημιούργησε τόσες καὶ τόσες ταραχὰς στὸ Βυζάντιο καὶ ἀνωμαλίες γνωστὲς σὰ διαμάχη «ἰσχυρῶν καὶ πενήτων». (Βλ. *K. Ἀμάντου*, Ἱστορία Βυζαντινοῦ κράτους, τόμ. Β' σ. 120 - 122). Ἡ πληθώρα τοῦ ἄστεγου καὶ ἀνέστιου λαοῦ δημιούργησε τὴν «διακονία» τῆς δουλείας. Τούτῃ λοιπὸν ἡ «διακονικὴ» προσφορὰ δουλείας εἴτε σὲ πλούσιους νοικοκυραίους εἴτε σὲ πᾶμπλουτα μοναστήρια ἦταν μιά φυγὴ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τούτης τῆς ἄστεγης φτωχολογίας. Ἦταν δηλ. κάτι μὲ τὸ σημερινὸ ἡμεροδούλι τοῦ σκαφιᾶ. Λόγῳ λοιπὸν τῆς κοινωνικῆς τούτης καταστάσεως ἡ προσφορὰ δουλείας κατήντησε ζητιανιά, ἐπαιτεία (σημασία πού ἔλαβε ἡ λ. *διακονία* ἔγινε δηλ. *διακονιά*. Γιατὶ *διακονία* θὰ πῆ ἐθελοντικὴ προσφορὰ ἐργασίας, πού στὴν ἀρχὴ γινόταν στὶς πρώτες χριστιανικὲς ἐκκλησίες (στὶς Ἀγάπες) πού σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ ἀνιδιοτελὲς προσφορὰ ὑπηρεσίας κατήντησε ἐπάγγελμα, πόρος ζωῆς δηλ. μισθοφορικὴ... Ἄρα οἱ πρότεροι Τσάκωνες ἐξοῦσαν μὲ τὴν *διακονία* δηλ. *μισθοφορικὴ προσφορὰ ἐργασίας* διὰ γειτονικά μέρη κι' ὅπως ἦταν ἐπόμενο τοὺς ἔδωσαν τὸ ὄνομα *Τσακόνων* ἢ *Τσάκωνες* πού δὲν εἶναι ἄλλο παρά παραφθορὰ τῶν λ. *διακόνων* *διάκονες*, τὴ δὲ πατρίδα τους τὴν νέα τὴν εἶπαν *Τσακονιά* δηλ. *διακονιά*. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ ὁ Βυζαντινὸς ὄρος «*Τσακωνικαὶ φυλάξεις*» δὲν εἶναι φρουρὲς ἀπὸ Τσάκωνες ἀλλὰ «*διακονικαὶ φυλάξεις*» δηλ. ἐθελοντικὲς, μισθοφορικὲς ὅπως καὶ πραγματικὰ ἦταν».

Βραδύτερον οἱ Τσάκωνες ἀπετέλεσαν καὶ ἴδιον σῶμα ὑπὸ στρατοπεδάρχην ὁ ὁποῖος ἐπεμελεῖτο «*τῶν εἰς τὰ κάστρα εὐρισκομένων φυλάξεων*». Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τοῦ Κωιδινοῦ ὁ ὄρος «*τσάκωνες*» δὲν ἐσήμαινε πλέον μόνον τοὺς καταγομένους ἀπὸ τὴν *Τσακονιά* διότι μετ' αὐτῶν ἐστρατολογοῦντο καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν. (Βλ. *Θ. Κωστάκη*, ἐνθ. ἀν. σ. 25. *Δ. Ζακυθνοῦ*, Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι 1945 σ. 93 - 94). Πρβ. καὶ ὅσα ἀποσπά-

ὁ *M. Deffner* (1) ἀλλὰ τὰ πορίσματα τούτου ἀνεσκεύασεν ὁ *Γ. Χατζιδάκις* (2). Μετὰ ταῦτα τὴν ἐν τῇ τσακωνικῇ ἐπένθεσιν ἐμελέτησαν οἱ *H. Pernot* (3) καὶ ὁ *Θ. Κωστάκις* (4).

Ἐκ τούτων ὁ *M. Deffner* (5) παρατηρεῖ ὅτι «*Vorklängung zeigt sich im Za-*

σματα ἐκ τῶν κειμένων ἀναφέρει ὁ *H. Pernot*, Introduction σ. 146-147. Καὶ γλωσσικῶς ὅμως ἡ τροπὴ τοῦ *διάκονος* εἰς *τσάκονος* εἶναι δυνατὴ καὶ σύμφωνος πρὸς τοὺς κανόνες τῆς τσακωνικῆς καὶ γενικώτερον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἐν χρήσει αἱ λ. : *διακόνεμα*, *διακονεύω*, *διακόνι*, *διακονιά*, *διακονιάρις*, *διακόνημα*, *διακονητής*, μετὰ τὴν ἔννοϊαν, *ἐπαίτεια*, *ἐπαίτῳ*, *ὕπηρετῳ*, *ὕπηρεσία*, *ἐπαίτης*, *περιοδεία*, *ζητιανειά*, *μισθός*, *ἀμοιβή* κ. τ. ὅ.

Ἐν τῇ τσακωνικῇ τὸ δ ἐν συνεκφορᾷ μετὰ τοῦ ἡμιφώνου *ι* τῆς κατὰ συνίζησιν συλλαβῆς προσφέρεται ὡς ζ, οἷον: *ἀδιάλεγος - ajálethe*, *διαμάντι - jamánti*, *διαλέγω - jaléxou* *διαλεκτός - jalehtë* (*M. Deffner*, *Zak. Gramm.* σ. 102, 123, 75, 102, 99).—*διαλέγω - jaléxou* *G. Anagnostopoulos*, *Zak. Gramm.* σ. 15, *Pernot*, *Introd.* σ. 261. **Θ. Κωστάκη**, ἔνθ. ἀν. 35, 43, 53, *διάβολος - jábole*. **Θ. Κωστάκη**, αὐτόθι σ. 50, *διαλεγῶνα - jalégōna*, αὐτόθι σ. 130, *ἐδιά(β)ηκα - ejáka*, *G. Anagnostopoulos*, ἔνθ. ἀν. σ. 15. **Θ. Κωστάκη**, ἔνθ. ἀν. σ. 21, 35. **Γ. Χατζιδάκις**, *MNE* 2 (1907) σ. 601. Πρβ. **Σ. Καψωμένον**, Ἐτυμολογικὰ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου, *Κρητικὰ Χρονικά*, Ἡράκλειον 7 (1953) σ. 447 κ. ἄ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλας διαλέκτους, οἷον: *διάβολος - jábolos* (Ἄραβάνιον), *διαβολεύω - jabouleúou* (Θράκη), *διαβολιά - jabolía*, *διαβολιάρης - jaboliáris* σὺνηθ., *Διαμαντῆς - Zamantῆς*. Διὰ πλείονα βλ. **Α. Μπούτουρα**, Περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἐκτάσεως τοῦ τσ (τζ) φθόγγου ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Α' τόμου τῆς «Ἀγωγῆς». Ἐν Ἀθήναις 1917 σ. 7-9. Ὅτι δὲ καὶ τσ ἐκ τοῦ ζ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πιστοῦται καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης: *διάκονος - jákonos - τζάκονος*, *διάστενο - jásteno - τζάστενο*. Ἡπειρος *διάβολος - τζάβουλος*. *K. Foy*, *Lautsystem der Griechischen Vulgärsprache*, Leipzig 1879 σ. 55. Διὰ πλείονα βλ. **Α. Μπούτουρα**, ἔνθ. ἀν. σ. 9.

1. «*Nam cum ante γj, κj, χj, vocales a vel o positae sunt, illud j praeauditur eaque nobis linguae affectio ostenditur, quae a Graecis ἐπένθεσις apellatur, quare παιδάκια ut pedáikja, τεμάχια ut temáixja, ἄγιος ut áijos pronuntiat. Quae epenthesis vel tum locum habet, cum γ, κ, χ, consonantes i subsequitur, quare παιδάκιονι, κόκκινος, μάχη, ἄγεις ut pedáiki, kóikinos, máixi àijis dicuntur*». Neograeca. *G. Curtius, Studien zur Griechischen und lateinischen Grammatik* 4 (1871) σ. 233 κ. ἔξ. 242 καὶ 257. *M. Deffner*, *Zak. Gramm.* σ. 172-173. — *Λεξικὸν τῆς Τσακωνικῆς Διαλέκτου*, Ἀθήναι 1922 σ. XVII. Πρβ. **Π. Πατριαρχεάν**, Περὶ ἐπενθέσεως... ἔνθ. ἀν. σ. 72-73.

2. Ἐπίκρισις Τσακωνικῆς Γραμματικῆς, *Πλάτων*. Ἐν Ἀθήναις 5 (1883) σ. 245. Ὅρθῶς δὲ παρατηρεῖ ὅτι ἐπένθεσις δέον νὰ καλῆται μόνον ὅταν ὑπάρχη ἡμιφώνον *ι* τὸ ὁποῖον ἐπεντίθεται. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἔχομεν ἀνάπτυξιν φθόγγου.

3. *Études de linguistique Néo-Hellénique I. Phonétique des parlars de Chio*. Paris 1907 σ. 132.—*Introduction à l'étude du dialecte tsakonien*. Paris 1934 σ. 52-55.

4. Ἐνθ. ἀν. σ. 41-42.

5. *Zak. Gramm.* σ. 172.—*Λεξικὸν* σ. XVII.

konischen und Neugriechischen, wenn auf einen der Vocale a, o, u einer der Palatallaute j, k, χ (d. h. γ, κ, χ vor e und i) folgt».

Ο Η. Pernot (1) εξετάζων τὴν «*évolution de i vers y*» ἐν τῇ χιακῇ διαλέκτῳ ἀποφαίνεται ὅτι: «*De plus, toujours en tsakonien, un i ou un y peut se répercuter dans la syllabe précédente à travers une seule consonne. Les types principaux de ce phénomène sont ἀθί-ἀιθι et ἀθιά-ἀιθιά, courant à Lénidi...*

Ce patois s'approche de la règle phonétique suivante. Tout i ou tout y précédé d'une consonne antérieure ou d'un groupe de consonnes antérieures, se répercute sous forme d'i dans la syllabe précédente» καὶ ὅτι «*L'accent tonique ne joue aucun rôle, et le phénomène se produit quelle que soit la voyelle qui précède le i ou le y*» (2). Καὶ διὰ μὲν τὴν ἐπένθεση vocalique προσθέτει (3) ὅτι «*La glose d'Hésychius ἀδελιφήσ· ἀδελφός, Λάκωνες, permet de croire a une vieille tendance, διὰ δὲ τὸ i parasite «il serait intéressant d'en connaître les limites précises. La forme médiévale Κάστρο τῆς Μαΐνης pourrait en être la première manifestation écrite»* (4).

Τέλος ὁ Θ. Κωστάκης (5) περιγράφει ὡς ἑξῆς τὸ φαινόμενον: «*Συχνότατο εἶναι τὸ φαινόμενο τῆς ἐπένθεσης στὸ (Λ) [= εἰς τὸ νότιον Τσακωνικὸν ἰδίωμα], καὶ μάλιστα στὰ χωριά Τυρὸ καὶ Σαπουνακεία, πὸν ἡ ὁμιλία τῶν κατοίκων τους, χάρις στὴ συχνὴ χρῆσις τῆς ἐπένθεσης καὶ τοῦ ψηλότερου, φαινομενικά, ἔστι τοιςμοῦ τοῦ προηγούμενου ἀπὸ τὸ φωνῆεν τῆς ἐπένθεσης φωνήεντος, παρουσιάζει μουσικότητα ἀσυνήθιστη στ' ἄλλα χωριά. Τὸ φαινόμενο εἶναι σήμερον σπάνιον στὸ Λεωνίδιο, λιγότερον δὲ συχνὸ στὰ Μέλανα καὶ στὴν Πραγματευτὴ. Κατὰ τὸ φαινόμενο τῆς ἐπένθεσης τὸ ἡμίφωνον j, ἀντιστρόφον διφθόγγου, ἐπεντίθεται στὴν προηγούμενη συλλαβὴ καὶ μαζὶ μὲ τὸ φωνῆεν αὐτῆς σχηματίζει νέα κανονικὴ δίφθογγο, π.χ. ἀλήθεια > ἀλήθηα, ἀθιά > ἀθηά (ἀδελφή), ἀπονηπίδια > ἀπονηπίδα, ποδιά > ποιδά, ἀραδιάζων > ἀραϊδάζον, κούφιος > κούυδε (Λ), ἀδειάζων > ἀυδάζον (Λ), ἄδειος > ἄυδε (Λ), κλούβιος > κούυδε (Λ). Ἔτσι καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς λέξεως: ἡ διδασκάλα > ὁ διασκὰ > ἄ υδασκά, ὁ δάσκαλος > ὁ υδάσκαλε, ὁ διάβολος > ὁ υδάβολε. Ἀνάλογο εἶναι τὸ φαινόμενο κατὰ τὸ ὁποῖο ἀναπτύσσεται ὀλόκληρος φθόγγος i μέσα σὲ λέξιν, πρὶν ἀπὸ τὴ συλλαβὴ πὸν ἔχει ἐπίσης τοιούμενον ἢ ἄτονον φθόγγον i, χωρὶς νὰ ἐκπίπτῃ ὁ φθόγγος αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ*

1. Phonétique σ. 132.

2. Introduction... σ. 53.

3. *Αὐτόθι* σ. 52.

4. *Αὐτόθι* σ. 55.

5. Ἔνθ' ἀν. σ. 41-42.

του θέση π.χ, ἀδικητὸς > ἀιδιτὸητέ, ἄριστο > ἄιζιστε (ἢ ὥρα τοῦ προμεσημβρινοῦ φαγητοῦ), κλουβί > κουιδί, γουβί > γουιδί, οὔθι > οὔθι (ὄφεις), ὄ'σι > ὄι'σι (ὄσι· δὲν εἶσαι), γουβία > γουδία > γουιδία...».

Β') Τὸ μέχρι τοῦδε γλωσσικὸν ὑλικὸν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐπενθέσεως ἐν τῇ τσακωνικῇ διαλέκτῳ.

Τὸ κατωτέρω παρατιθέμενον ὑλικὸν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐπενθέσεως ἐν τῇ τσακωνικῇ ἀρούμεθα ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῶν περὶ τῆς γλώσσης ταύτης πραγματευθέντων *M. Deffner, G. Anagnostopoulos, H. Pernot* καὶ *Θ. Κωστάκη*.

Γ') Μορφή καὶ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους συντελεῖται ἡ ἐπένθεσις ἐν τῇ τσακωνικῇ διαλέκτῳ.

Οἱ ἀνωτέρω ἀναφέρουν τὸ φαινόμενον καὶ παραθέτουν μόνον παραδείγματα, χωρὶς νὰ καθορίζουν ἀκριβῶς τοὺς ὅρους ὑφ' οἷς τοῦτο συντελεῖται καὶ τὰς μορφὰς ὑφ' ἧς παρουσιάζεται (1).

Ἐάν καὶ δὲν εἶναι θέμα τῆς παρουσίας ἐργασίας ἢ λεπτομεροῦς ἐξέτασις τῆς ἐπενθέσεως ἐν τῇ τσακωνικῇ διαλέκτῳ διότι δὲν θεωρῶ ἀρκετὸν πρὸς τοῦτο καὶ τὸ ὑπάρχον ὑλικόν, ἐν τούτοις νομίζω ὅτι μία ταξινομησις τῶν παραδειγμάτων τὰ ὁποῖα οἱ ἀνωτέρω μελετηταὶ ἀναγράφουν, θὰ βοηθήσῃ εἰς συγκριτικὰς περὶ τοῦ φαινομένου παρατηρήσεις ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὅμοιον ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Μέσα Μάνης.

Θὰ προσπαθήσωμεν δηλ. νὰ δώσωμεν κατωτέρω διάγραμμα:

1) Τῶν συμφώνων παρὰ τὰ ὁποῖα τὸ ἡμίφωνον *ɥ* τῆς ἀντιστροφου διφθόγου ἐπεντίθεται πλήρως εἰς τὴν προηγουμένην συλλαβὴν καὶ μετὰ τοῦ φωνήεντος αὐτῆς ἀποτελεῖ νέαν δίφθογον.

2) Τῶν συμφώνων ἢ τῶν συμπλεγμάτων συμφώνων παρὰ τὰ ὁποῖα τὸ πλήρες φωνῆεν *i* (τονούμενον ἢ ἄτονον) ἐπεντίθεται ἐπίσης αὐτῶν εἰς τὴν προηγουμένην συλλαβὴν ἐκ τῆς θέσεως ἔνθα δὲν ἀποτελεῖ συνίζησιν, χωρὶς ἐν τούτοις καὶ νὰ ἐκπίπτῃ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης.

Ἐνίοτε ἔχομεν τοῦτο οὐχὶ εἰς τὴν προηγουμένην συλλαβὴν ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπομένην.

1. Ὁ *H. Pernot*, Introduction σ. 52 χαρακτηρίζει ὡς *épenthèse vocalique* τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φθόγγου *i* (ἀτλάζι - *atilaçi*, βαθμὸς - *vasimor* κλπ.) καὶ ὡς *i parasite* τὴν ἐπενθετικὴν (σ. 52-55), *ξουράφι* - *ksuraf'i*, *μάθημα* - *ma'şima* κλπ. Περὶ αὐτοῦ ὁμιλεῖ καὶ ἐν *Phonétique des parlers de Chio* σ. 131-132.

3) Τῶν μορφῶν καθ' ἃς τὸ φωνῆεν ἰ ἐπεντίθεται μεταξὺ συμφώνων καὶ ὅταν ἀκόμη τοῦτο δὲν ὑπάρχῃ ἐντὸς τῆς λέξεως. Οὕτω θὰ ἔχωμεν:

α') Προηγουμένων τῶν συμφώνων β, γ, δ, θ, φ.

Τὸ ἡμίφωνον ἰ ἐπεντίθεται πλήρως ἐν τῇ προηγουμένῃ συλλαβῇ:

1) Προηγουμένου β (= δ εἰς τὸ νότιον τσακωνικὸν ἰδίωμα): (1) *κούδε* (κλούβιος) (2).

2) Προηγουμένου γ: *ἄιγε* (ἄγιος) (3). Τοῦναντίον ὁμοίως ὁ Θ. Κωστάκης παραδίδει μὴ ἐπενθετικούς τύπους παρὰ τὸ γ, οἷον: *ἀγιάτσιχο* (ἀγιάτικος· ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἄγιον) (4), *ἄγιε*, *ἀγιοῦτσι* (ἐκκλησιάκι) (5), ὁ *ἀγωγιάτα* (ὁ ἀγωγιάτης) (6), *κουάγια* (κούσσα) (7), τὰ *ὄγια* (τὰ λόγια) (8), *ὄγιοῦ* (λογιῶν) (9), *πραγιανά* (πλαγιανά) (10) κλπ.

3) Προηγουμένου δ: *ἀιδάζου* (ἀδειάζων), *ἄιδε* (ἀδειος), *ἀραϊδάζου* (ἀραδιάζω), *ἀπονιφίδα* (ἀπονιφίδια), *ποῦδα* (ποδιά) (11) - *ροζα* (12).

Καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως: ἡ διδασκάλα - ἄ διασκά - ἄιδασκά, ὁ δάσκαλος - ὀιδάσκαλε, ὁ διάβολος - ὀιδάβολε (13).

Παρὰ ταῦτα ὁμοίως ὁ Θ. Κωστάκης παραθέτει ἐκ τοῦ ἰδιώματος τούτου καὶ τύπους ἄνευ ἐπενθέσεως, ὡς: ὁ *διαβάτα* (διαβάτης) (14), *τι διαβάτου* (τοὺς διαβάτας) (15), *διαβολίλε* (διαβολιές) (16), *διάκε* - *διάτσε* (διάκος) (17), *διακονέγγου* (διακονεύων) (18) κ. ἄ.

4) Προηγουμένου θ: *ἀθιά* - *ἀιθά* (ἀδελφή) (19) - *ἀλίμιθα* (ἀλήθεια) (20).

1. Θ. Κωστάκης, ἔνθ' ἄν. σ. 55.	2. <i>Αὐτόθι</i> σ. 42.		
3. <i>M. Deffner</i> , <i>Zak. Gramm.</i> σ. 172.	4. <i>Ἐνθ' ἄν.</i> σ. 79.	5. <i>Αὐτόθι</i> σ. 128.	
6. <i>Αὐτόθι</i> σ. 67.	7. <i>Αὐτόθι</i> σ. 177.	8. <i>Αὐτόθι</i>	9. <i>Αὐτόθι</i> σ. 157.
10. <i>Αὐτόθι</i> σ. 44, 122.	11. <i>Αὐτόθι</i> σ. 42.	12. <i>H. Pernot</i> , <i>Introduction</i> σ. 55.	
13. Θ. Κωστάκης, ἔνθ' ἄν. σ. 42.	14. <i>Αὐτόθι</i> σ. 68.	15. <i>Αὐτόθι</i> σ. 66.	
16. <i>Αὐτόθι</i> σ. 130.	17. <i>Αὐτόθι</i> σ. 165, 169.	18. <i>Αὐτόθι</i> σ. 35.	
19. *H. Pernot*, *Phonétique des parlers de Chio* σ. 132, πρβ. *M. Deffner*, *Zak. Gramm.* σ. 92. Διὰ τὸ ἔτυμον τῆς λ. ἐκ τοῦ ἀρχ. ἀδελφεός, βλ. Γ. Χατζιδάκι, Ἐτυμολογικά καὶ μεθοδολογικά, *Ἀθηνᾶ* 37 (1925) σ. 3-7 - Ἀρθίρ - ἀθίρ - ἀθί ἐν τῇ τσακωνικῇ, *Ἐπειροῖς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 6 (1929) σ. 44, πρβ. *Ἀθηνᾶ* 36 (1924) σ. 322. Κατὰ τὸν *G. Deville*, *Étude du dialecte tsaconien*, Paris 1866 σ. 33, ἐκ τοῦ ἀθροιστικοῦ ἄ καὶ τῆς ρίζης *dhé*, ἣτις περιέχεται ἐν τῷ *θηλς*, *θηλή*, *θηλαμών*, *θηλάζω*, *γαλα-θηνός* καὶ θὰ εἰδήλου τὸν ὁμογύλακτον. Κατὰ τὸν *M. Λεζόν*, *Περὶ Τσακῶνων καὶ τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου*, Ἀθῆναι 1920 σ. 65, ἐκ τοῦ ὀμηρ. ἡθεῖος. Κατὰ τὸν *H. Pernot*, *Phonétique* σ. 321, ἐκ τοῦ ἀδελφιᾶ δηλ. τοῦ ἀδελφός, κατὰ τὸν *Comparetti* ἐν *Kuhn's Zeitschrift* 8 σ. 139, ἐκ τοῦ παρ' Ἑσυχίου ἀπρία καὶ κατὰ τὸν *M. Deffner*, *Λεξικὸν* σ. 10, ἐκ τοῦ ἀθροιστικοῦ α καὶ τῆς μετοχῆς φής. Πρβ. καὶ *Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς ἐν λ. ἀθί*.
20. Θ. Κωστάκης, ἔνθ' ἄν. σ. 42.

5) Προηγούμενου φ (= θ εἰς τὸ νότιον τσακωνικὸν ἰδίωμα) (1): *κούθε* (κούφιος) (2).

β') Προηγούμενων τῶν συμφώνων β, γ, δ, θ, κ, ν, π (= κ), ρ, σ, τ (κ), φ (= θ), χ.

Τὸ πλήρες φωνῆεν ἰ ἐπετίθεται χωρὶς ἐν τούτοις γὰ ἐκπίπτει ἐκ τῆς θέσεώς του προηγούμενων τῶν συμφώνων ἢ τῶν συμπλεγμάτων συμφώνων ὡς ἀκολούθως:

1) Προηγούμενου β: *κουῖδι* (κλουβί) (3), *-ku'zi* (κλουβί) (4), *κουδὶ* (κλουβί), *γουδὶ* (γουβί) - *Γουδία* (γουδία - γουβία) (5), *ροῖδίθι* (ροβίθι) (6).

Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς ὁ Θ. Κωστάκης ἀναφέρει ἀπὸ τὸ τσακωνικὸν ἰδίωμα τῆς Προποντίδος τοὺς τύπους *καράβι* > *καλάβι* > *καάβι* > *καβάβ'* (7).

2) Προηγούμενου γ: *αποῖγια* (ὁμολογία) (8), *ksustáji* (ἔξωστέγιον) (9), *μαίγερένημ* (μαγειρεύω) (10), *μιρόγι* (μοιρολόγι) (11), *μιαῖγι* (12), *σαίττα* (σαίττα) (13). Παρὰ ταῦτα ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Θ. Κωστάκη, οὐχὶ ἐπενθετικῶς, οἱ τύποι: *σφραγίδα* (σφραγίδα) (14), *σεγίτα* (σαίττα) (15), καὶ *σαίτα* - *σαίτε* (16) εἰς τὸ τσακωνικὸν ἰδίωμα τῆς Προποντίδος.

3) Προηγούμενου δ: *μαρτζία* (παππαδιά), *μτζιμ* (παιδλοῦ, *μτζι* (πόδι) (17), *μαρτζιθματα* (παραδείγματα) (18), *ἀδιδιτῆ* (ἀδικητός), *μουδίου* (μουδίου, μουδιάζων), *ροῖδίτσι* (ροδίτσι) (19), *ἀπογλειβάδι* (ἀπογλειβάδι) (20), *μυρωδία* (μυρωδία) (21). Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς ἀναφέρονται ὑπὸ Θ. Κωστάκη, μὴ ἐπενθετικῶς, καὶ οἱ τύποι: *οὔδι* (λουλούδι) (22), *ἐδιακόσου* (διακόσια) (23), *κλαδία* (24), *τσεραμίδι* (25), *σφαρίδι* (26) κ. ἄ.

4) Προηγούμενου θ (ἢ ς): *ἀθι* (ἀθί· ἀδελφός) (27), *ἀθι* (ἀθί· ἀδελφός) (28),

1. Θ. Κωστάκης, ἐνθ' ἀν. σ. 55.	2. <i>Αὐτόθι</i> σ. 42.	
3. M. Deffner, Λεξικὸν σ. XVII.	4. H. Pernot, Introduction σ. 52.	
5. Θ. Κωστάκης, ἐνθ' ἀν. σ. 42.	6. <i>Αὐτόθι</i> σ. 55.	7. <i>Αὐτόθι</i> σ. 165.
8. M. Deffner, Zak. Gramm. σ. 138.	9. <i>Αὐτόθι</i> σ. 145.	
10. <i>Αὐτόθι</i> σ. 139.	11. <i>Αὐτόθι</i> σ. 162.	12. H. Pernot, Introduction σ. 55.
13. M. Deffner, ἐνθ. ἀν. σ. 143.	14. Ἐνθ. ἀν. σ. 41.	15. <i>Αὐτόθι</i> σ. 72.
16. <i>Αὐτόθι</i> σ. 171.	17. H. Pernot, Introduction σ. 52.	18. <i>Αὐτόθι</i> σ. 54.
19. Θ. Κωστάκης, ἐνθ. ἀν. σ. 42.		
20. <i>Αὐτόθι</i> σ. 50. Παρὰ H. Pernot, Introduction σ. 319 ἀναφέρεται ὁ τύπος ἀπογλειβάδι.		
21. M. Deffner, Zak. Gramm. σ. 173.—Λεξικὸν σ. 249.		
22. Ἐνθ. ἀν. 161, 171.	23. <i>Αὐτόθι</i> σ. 82.	24. <i>Αὐτόθι</i> σ. 142.
25. <i>Αὐτόθι</i> σ. 163, 172.	26. <i>Αὐτόθι</i> σ. 196.	27. H. Pernot, Phonétique σ. 132.
28. Τοῦ αὐτοῦ, Introduction σ. 52.		

A'xiua (Ἐθνήνα), *ma'xiua* (μάθημα) (1). Παρὰ ταῦτα λέγεται ἐνταῦθα *Μαροθία* (2), *κειάφι* (θειάφι) (3).

5) Προηγουμένου κ: *Κόικινος* (κόκκινος) (4), *peđáiki* (5) - *ráđáiki* (6). Ἄλλὰ καὶ παρὰ ταῦτα ὁ Θ. Κωστάκης παραθέτει μὴ ἐπενθετικούς τύπους παρὰ τὸ κ ὡς: *κοτσινέ* (κόκκινος) (7), *αῦλάτσι* (αὔλακι) (8), *πονάτσι* (πουλάκι), *ποδαράτσι* (ποδαράκι), *γαῖδουράτσι*, *αὐγάτσι* (ἀλογάκι), *καβουάτσι* (πληθ. *καβουάντζα* - *παιδάκι*) (9).

6) Προηγουμένου ν: *Βουινία* [(σ) Βουνιά] (10). Ὁ H. Pernot (11) παρακολουθῶν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ *i parasite* παρατηρεῖ ὅτι «Les phénomènes qu'on vient d'étudier ne sont pas particuliers à la Tsakonie. La région sur laquelle ils s'étendent est à coup sûr très vaste. Il serait intéressant d'en connaître les limites précises. La forme médiévale κάστρο τῆς Μαΐνης pourrait en être la première manifestation écrite». Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ Θ. Κωστάκης ἀναφέρουν ἐπενθετικούς τύπους παρὰ τὸ ν. Πιθανὸν ὁ τύπος *βουινία* νὰ ἐσηματίσθῃ ἀναλογικῶς κατὰ τὰ τσακωνικὰ *βουινέ* (βοϊδινὸς) (12) καὶ *βουϊοπέτσι* (βοϊδοπέτσι) (13). Παρὰ H. Pernot μαρτυροῦνται οἱ τύποι: *ἀγανία* (ἀγανίλα) (14), *ἀπονία* (ἀπονιά) (15), *ἀρβωνιασσιζὸ* (16) *ἀφανιασκούμενε* (17) *γρινιάρις* (18), *ἐννία* (19), *ἐννιάμιερα* (20) *μαλαματένιε* (21) κ.ἄ. Ὁ Θ. Κωστάκης ἀναγράφει ἐπίσης τύπους ὡς οἱ: *γονία* (γονέα) *ἐννία* (ἐννέα) *γαστεγία* (καστανεῦ) (22) *ἐνίου* (23), *κούρια* (24) *βουνία* (σβουνία) (25) κ.ἄ.

7) Προηγουμένου π (= κ διὰ τὸ νότιον τσακωνικὸν ἰδίωμα) (26): *ku'ké* (κουπί - κωπίον), *ku'kiki* (κουνούπι - κώνωψ) (27), *ku'kizu* (ὄρουω· καταρρίπτω) (28), *enđro'kjazu* (ἐντροπιάζω) (29), *ókja* (ὄγια· ὄποι· ὄπα· ὄπου) (30). Παρὰ ταῦτα ὁ Θ. Κωστάκης ἀναφέρει μὴ ἐπενθετικούς τύπους παρὰ τὸ π < κ > ὡς: *ἐκγιατε* (ἐπιάσθη) (31), *κατακγιανούμενε* (καταπιανόμενος), *ὄγια* (ὄπου) (32) κ.ἄ.

1. H. Pernot, Introduction 2. Θ. Κωστάκης, ἐνθ. ἀν. σ. 134. 3. *Αὐτόθι* σ. 43.
 4. M. Deffner, Λεξικὸν σ. XVII. 5. Τοῦ αὐτοῦ, Zak. Gramm. σ. 172.
 6. Τοῦ αὐτοῦ, Λεξικὸν ἐνθ' ἀν. 7. Γραμματικὴ σ. 32, 36 κ. ἄ.
 8. *Αὐτόθι* σ. 32. 9. *Αὐτόθι* σ. 174. 10. H. Pernot, Introduction σ. 333.
 11. *Αὐτόθι* σ. 55. 12. *Αὐτόθι* σ. 333. 13. *Αὐτόθι* σ. 334. 14. *Αὐτόθι* σ. 308.
 15. *Αὐτόθι* σ. 315. 16. *Αὐτόθι* σ. 322. 17. *Αὐτόθι* σ. 328. 18. *Αὐτόθι* σ. 179.
 19. *Αὐτόθι* σ. 59. 20. *Αὐτόθι* σ. 344. 21. *Αὐτόθι* σ. 178. 22. Γραμματικὴ σ. 32.
 23. *Αὐτόθι* σ. 132. 24. *Αὐτόθι* σ. 196. 25. *Αὐτόθι* σ. 49. 26. *Αὐτόθι* σ. 55.
 27. M. Deffner, Zak. Gramm. σ. 144. 28. *Αὐτόθι* σ. 145. 29. *Αὐτόθι* σ. 80.
 30. *Αὐτόθι* σ. 34 «ὄκα=als' von kja ist gebildet *ókja*=ὄπου· *ókjadzókja* (ὄπου καὶ ὄπου) und *oikjaphi* (παντοῦ)» καὶ σ. 172.—Λεξικὸν σ. 265. Πρβ. G. Anagnostopoulos, Zak. Gramm. σ. 33. Θ. Κωστάκης, ἐνθ' ἀν. σ. 55. *ὄγια*.
 31. Γραμματικὴ σ. 51. 32. *Αὐτόθι* σ. 55.

8) Προηγουμένου ρ: ἄξιστε (ἄριστον· ἡ ὥρα τοῦ προμεσημβρινοῦ φαγητοῦ) (1), *fana'ri* (φανάρι) *kisi/lɛ'ri* (ξιφτέρι), *Ma'ria* (Μαρία) (2). Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸ ρ ἀναφέρονται μὴ ἐπενθετικοὶ τύποι ὡς: ἄζούρι (λαζούρι· νῆμα ἐκ βάμβακος χρώματος ἐρυθροῦ), γιοθύρι (γεφύρι), ζευγάρι κ. ἄ. (3) καὶ καβοτσαίρι (καλοκαίρι), γάρι, μουάρι, δεκαπενταρία, (εἰ)κοσαρία κ. ἄ. (4).

9) Προηγουμένου σ: *zra'sisis* (δροσίσης) (5), ὄ'σι (ὄ'σι ὄσι=δὲν εἶσαι) (6) Ἀλλὰ καὶ παρὰ ταῦτα ἔχομεν *δροσία*, *τόνπαζίσι* (7) κ. ἄ.

10) Προηγουμένου τ: (= κ διὰ τὸ νότιον τσακωνικὸν ἰδίωμα) (8): *fu'ki'xi* (φωρίζω) (9), *skoiki* (skòti, συκώτι, ἦπαρ) (10), *ka'ki'goru* (κατηγορῶ) (11), *φούκιση* (φώτισε) (12), *vù'tjure* (βούτυρον) (13) *pra'kju* (πλατὺ) - *pra'kjùtere* (συγκριτ. βαθμός) (14), *ca'tjiri* (χατίρι) (15), *ka'r'zja* (16), *ca'tiji* (17), *ka'ti'foro* (κατήφορος) (18).

Καὶ παρὰ ταῦτα ἔχομεν *μακλασιέ* (ματιασμένος), *φούκιση* (φώτισις) (19), *κατσίματία* (δῆγμα) (20) κ. ἄ.

11) Προηγουμένου φ (= θ διὰ τὸ νότιον τσακωνικὸν ἰδίωμα) (21) *κοίθι* (*κοθίνι*· κοφίνι), *τσαίθια* (τσαθία· ραφία), *οῦθι* (οὔθι· ὄφισ) (22) *kisurá'si* (ξουράφι), *να'σιμη* (βαθύ), *κο'σιπῖ* (κοφίνι) (23), *κούθε* (κούφιος), *οῦθι* (οὔθι· ὄφισ) (24), *ἐλαίθι* (μικρὴ ἐλαία) (25).

Ὅμοίως καὶ ἐν ἀρχῇ λέξεως ἐν συνεκφορᾷ μετὰ τοῦ ἀρθρου ὡς: *ta'filaki* (τὴ φυλακί) (26).

Ὅμοίως παρὰ ταῦτα ἔχομεν καὶ τύπους μὴ ἐπενθετικούς, οἷον: *κειάφι* - *κειάθι* (θειάφι) (27), *σκαφιδ'ι* (28), *συνρεφία* (29).

12) Προηγουμένου χ: *δ'χια* (ἔχιδνα), *α'χινέο* (ἔχινος) (30), *ρα'χju* (παχὺ) *ρα'χutere* (31), *ὀ'χι* (ὄχι) (32), *μαίχι* (μάχη) (33), *ρα'çi* - *ρα'çju* (παχὺ), *α'çineo* (ἀχυναῖος) (34), *ανατρο'çja* (ἀναβροχλά) (35).

1. Θ. Κωστάκη, Γραμματικὴ σ. 42.

2. H. Pernot, Introduction σ. 54—Phonétique σ. 53.

3. Introduction σ. 311, 338, 346.

4. Θ. Κωστάκη, ἔνθ' ἀν. σ. 172, 83.

5. H. Pernot, Introduction σ. 53.

6. Θ. Κωστάκη, ἔνθ' ἀν. σ. 42.

7. *Αὐτόθι* σ. 139, 45.

8. *Αὐτόθι* σ. 55.

9. M. Deffner, Zak. Gramm. σ. 145.

10. *Αὐτόθι* σ. 172.

11. *Αὐτόθι* σ. 70.

12. Τοῦ αὐτοῦ, Λεξικὸν σ. XVII.

13. Τοῦ αὐτοῦ, Zak. Gramm. σ. 29.

14. *Αὐτόθι* σ. 30.

15. H. Pernot, Introduction σ. 53.

16. *Αὐτόθι*.

17. *Αὐτόθι* σ. 55.

18. *Αὐτόθι* σ. 54—Phonétique σ. 132.

19. Θ. Κωστάκη, ἔνθ' ἀν. σ. 45.

20. *Αὐτόθι* σ. 129.

21. *Αὐτόθι* σ. 55.

22. M. Deffner, Λεξικὸν σ. XVII.

23. H. Pernot, Introduction σ. 52.

24. Θ. Κωστάκη, ἔνθ' ἀν. σ. 42.

25. *Αὐτόθι* σ. 127.

26. H. Pernot, Introduction σ. 54 Phonétique σ. 132.

27. *Αὐτόθι* σ. 55.

28. *Αὐτόθι* σ. 196.

29. *Αὐτόθι* σ. 158.

30. M. Deffner, Zak. Gramm. σ. 80.

31. *Αὐτόθι* σ. 30.

32. *Αὐτόθι* σ. 172—Λεξικὸν σ. XVII.

33. Λεξικὸν ἔνθ' ἀν.

34. H. Pernot, Introduction σ. 53.

35. M. Deffner, Zak. Gramm. σ. 139.—

*Ιστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, ἀναβροχλά ἐν λ. ἀβροχλά.

Μὴ ἐπενθητικούς ὅμως τύπους παρὰ τὸ χ διεπιστώσαμεν καὶ παρὰ Θ. Κωστάκη καὶ Η. Pernot ὡς: *τροξίγια* (τριχιά) ⁽¹⁾, *ταχία* (αὔριον) ⁽²⁾, *νύχι* (ὄνυξ) ⁽³⁾, *παχιού* ⁽⁴⁾, *παχύ*, *παχοί*, *παχιά* ⁽⁵⁾, *ἀχιναίο* (*αχινησο* ἀχινός) ⁽⁶⁾ *οχία* (ὄχια· ὄχια) ⁽⁷⁾, *ραχι* (παχύς) - / *ραχία* ⁽⁸⁾.

γ) Προηγουμένων τῶν συμπλεγμάτων ρφ, στ, στρ, τρ.

Ὅμοίως τὸ πλήρες φωνῆεν ἰ ἐπεντίθεται τῶν συμφωνικῶν τούτων συμπλεγμάτων χωρὶς νὰ ἐκπίπτῃ τῆς θέσεώς του, οἷον:

- 1) Προηγουμένου ρφ: *κα'ρσι* (καρφί) ⁽⁹⁾.
- 2) Προηγουμένου στ: *ἀ'στία* (ἀστεῖα) ⁽¹⁰⁾.
- 3) Προηγουμένου στρ: *ρα'strika* (παστρικά) ⁽¹¹⁾.
- 4) Προηγουμένου τρ: *lse na 'tria* (καὶ ἓνα τρία) ⁽¹²⁾.

Παρὰ Θ. Κωστάκη ⁽¹³⁾ ὅμως ἀναφέρεται ὁ τύπος *δεκατρία*.

Τὸ πλήρες φωνῆεν ἰ ἔχομεν οὐχὶ εἰς τὴν προηγουμένην τοῦ ὑπάρχοντος ἰ συλλαβὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπομένην, οἷον: *λύχινε* (λύχνος), *δείπινε* (δεῖπνο) ⁽¹⁴⁾, *δίρινε* - *δίρινι* ⁽¹⁵⁾.

3) Τὸ πλήρες φωνῆεν ἰ χωρὶς νὰ ἐκπίπτῃ τῆς θέσεώς του ἐπεντίθεται οὐχὶ εἰς τὴν προηγουμένην συλλαβὴν ἀλλὰ μεταξὺ τῶν πρὸ αὐτοῦ συμφώνων. Ὁ Η. Pernot ⁽¹⁶⁾ σημειώνει: «On entend à Lenidi même: θριαμπεύει - θιαμπεύει, σπλήνα - σπιλήνα ⁽¹⁷⁾ ζμίγω - *ζνίγου - ζινίγου ⁽¹⁸⁾, ἐντύματα - ἐνιδύματα. Ἐπίσης

1. Θ. Κωστάκη, ἔνθ. ἀν. σ. 72.   2. *Αὐτόθι* σ. 124.   3. *Αὐτόθι* σ. 38.

4. *Αὐτόθι* σ. 75.   5. *Αὐτόθι* σ. 173.   6. Η. Pernot, Introduction σ. 166.

7. *Αὐτόθι* σ. 327.   8. *Αὐτόθι* σ. 176.   9. *Αὐτόθι* σ. 53.

10. *Αὐτόθι* σ. 54. Phonétique σ. 132.   11. *Αὐτόθι* σ. 54. Phonétique σ. 132.

12. Phonétique σ. 132.   13. Ἐνθ' ἀν. σ. 127.

14. *Αὐτόθι* σ. 41. Τὰ παραδείγματα ταῦτα ὁ Θ. Κωστάκης κατατάσσει εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ἀναπτύξεως συνοδίτου φθόγγου, ὡς συμβαίνει μὲ τὴ *σπιλήνα* (σπλήνα), *ζιμίγου* (*ζιμίγων* - *σμίγων*) *ζινίγου*, *σιφίγγου* (*σιφίγγων*) παραλλήλως πρὸς τὰ *καπνὲ* (*καπνός*), *ζιβῶλε* (*ζιβῶλος* - *σβῶλος* - *βῶλος*), *ἀβιγὸ* (*ἀβγός*), *βαθιμὸ* (*βαθμός*).

Ἄλλ' εἰς μὲν τὰ πρῶτα ὑπάρχει τὸ φωνῆεν ἰ εἰς τὴν λέξιν, ὡς ὑπάρχει καὶ εἰς ἐκεῖνα ἔνθα τοῦτο ἐπεντίθεται καὶ παραμένει, οἷον *κουιδὶ* (*κλουβὶ*) *ροιδίτσι* (*ροδίχι*) κ.λ.π. (*αὐτόθι* σ. 42), εἰς τὰ δεύτερα ὅμως δὲν ὑπάρχει φωνῆεν ἰ ἀλλὰ πράγματι ἀναπτύσσεται.

15. M. Deffner, Zak. Gramm. σ. 151. G. Anagnostopoulos, ἔνθ' ἀν. σ. 23, 48. Η. Pernot, Phonétique, σ. 132.

16. Phonétique σ. 132.

17. Πρβ. καὶ M. Deffner, Zak. Gramm. σ. 151 Θ. Κωστάκη, ἔνθ' ἀν. σ. 41.

18. Πρβ. καὶ M. Deffner, ἔνθ' ἀν. G. Anagnostopoulos, ἔνθ' ἀν. σ. 23, 27. Θ. Κωστάκη, ἔνθ' ἀν.

μαρτυροῦνται οἱ τύποι σφίγγω - *sifŋŋu* (1), χαρτί - *cariti* (2), ἄμιχος *zmiχtε* (3).

Τοιαύτην ἀνάπτυξιν τοῦ φωνήεντος *ι* ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐπομένου ὑπάρχοντος ἀναφέρει ὁ *H. Pernot* (4) καὶ ἐξ ἄλλων ἰδιωμάτων. Ὅμοίως γνωστὴ εἶναι πολλοῦθεν ἢ ἀνάπτυξις τοῦ φθόγγου *ι* ἐντὸς λέξεως καὶ ὅπου τοῦτο δὲν ὑπάρχει.

Κατόπιν τῆς ταξινομήσεως τῶν γνωστῶν παραδειγμάτων τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως ἐν τῇ τσακωνικῇ διαλέκτῳ παρουσιάζεται ὑπὸ τρεῖς μορφάς, ἴητοι 1) ὡς πλήρης ἐπένθεσις τοῦ ἡμιφώνου *ι* ἐν τῇ προηγουμένη συλλαβῇ 2) ὡς ἐπένθεσις τοῦ πλήρους φωνήεντος *ι* εἰς τὴν προηγουμένην συλλαβὴν χωρὶς τοῦτο νὰ ἐκπίπτῃ τῆς θέσεώς του καὶ 3) ὡς ἐπένθεσις τοῦ πλήρους φωνήεντος *ι* χωρὶς νὰ ἐκπίπτῃ τῆς θέσεώς του, οὐχὶ ὅμως πρὸ συμφώνου ἢ συμπλέγματος συμφώνων ὡς συμβαίνει εἰς τὰς δύο προηγουμένας περιπτώσεις, ἀλλὰ μεταξὺ δύο συμφώνων.

Ἐξεταστέον ὅμως ἂν αἱ δύο τελευταῖαι περιπτώσεις εἶναι ἐπένθεσις ἢ ἀνάπτυξις πλήρους *ι* ἔνεκα γειτνιασεως πρὸς ὑπάρχοντα ἤδη φθόγγον *ι* ἐν τῇ λέξει. Νομίζω ὅτι μᾶλλον ὡς ἀνάπτυξις καὶ οὐχὶ ὡς ἐπένθεσις δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ τοῦτο (5).

Νομίζω ἀκόμη ὅτι μία νέα λεπτομερὴς ἐξέτασις τῆς ἐπενθέσεως καὶ γενικώτερον τῆς συναλοιφῆς ἐν τῇ τσακωνικῇ διαλέκτῳ θὰ δώσῃ σταθερώτερα πορίσματα περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῶν ὄρων ὑφ' οἷς αὕτη συντελεῖται ἐν τῷ ἐξόχως ἐνδιαφέροντι τούτῳ ἰδιώματι καὶ θὰ γίνῃ ἀσφαλεστέρα ἢ σύγκρισις αὐτοῦ πρὸς τὸ ὅμοιον τῆς μανιατικῆς διαλέκτου. Θὰ καταστῇ δυνατὸν ἐπίσης νὰ ἐρευνηθῇ τὸ ζήτημα ἂν ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων ἀνεπτύχθη τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς ἑκάτερον τῶν ἰδιωμάτων ἢ ἀμφοτέρα συνεχίζουσιν ἀπὸ κοινοῦ παλαιὰν παράδοσιν ἀφοῦ καὶ πολλὰ ἄλλα τὰ κοινὰ παρουσιάζουσιν.

2. Η ΕΠΕΝΘΕΣΙΣ ΕΝ ΤΗ ΔΙΑΛΕΚΤῳ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΜΑΝΗΣ

Α) Οἱ μέχρι σήμερον περὶ τοῦ φαινομένου τούτου πραγματευθέντες.

Ἡ παλαιότερα μνεία, καθ' ὅσον γνωρίζω, ἐπενθετικῶν τύπων οἵτινες ἔτυχον προσοχῆς διὰ τὸ ἰδιάζον τῆς προφορᾶς, συναντᾶται εἰς χειρόγραφον εὗρισκόμενον εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν ἀποκείμενον Ἀρχεῖον τῶν Κωνσταντίνου καὶ

1. *H. Pernot*, Introduction σ. 52 Θ. Κωστάκη ἐνθ' ἄν.

2. *H. Pernot*, ἐνθ' ἄν.

3. *M. Deffner*, ἐνθ' ἄν. σ. 151.

4. Phonétique σ. 131 ἐνθα καὶ βιβλιογραφία. Πρβ. *C. Danguitsis*, Étude descriptive du dialecte de Démirdési (Brousse, Asie Mineure). Paris 1943 p. 43.

5. *B. Φάβη*, Ἀνάπτυξις φωνήεντος ὡς συνοδίτου φθόγγου. Ἀκμὴν - ἀκμὴ - ἀκόμη: Byz. Neugr. Jahr. 17(1949) σ. 154—169.

Σοφοκλέους Οἰκονόμου⁽¹⁾. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἐπιγράφεται: «Γραμματικὴ λακωνικῆς διαλέκτου (συλλογὴ λέξεων καὶ μετάφρασις τῶν ὡς καὶ καταρῶν λακωνικῶν)». Ἐνταῦθα πλὴν τῶν ἄλλων διαλεκτικῶν στοιχείων καταγράφονται καὶ τὰ ἐξῆς ὑπὸ μορφὴν ἐπενθέσεως: *ἄιτα* (ἄτια· οἱ πολεμικοὶ ἵπποι), *δόιντα* (δόντια), *ἰδιακονιάρις* (διακονιάρις· ἐπαίτης), *ἰδάβολος* (διάβολος), *ἔιδάηκα* (ἔδιάηκα - ἐδιάβηκα· ἐπῆγα), *μάϊτα*, (μάτια), *σκουῖτὰ* (σκουτιά· φορέματα). Παρὰ ταῦτα μαρτυροῦνται οἱ τύποι: *λαχίδια* (τὰ χωράφια), *σειρία* (ἢ γενιά), *συντροφία*, *μαλλία*, *τριάντα*.

Πρῶτος ὅμως παρετήρησεν τὴν ἐπένθεσιν ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μάνης ὡς γλωσσικὸν φαινόμενον ὁ Γ. Χατζιδάκις⁽²⁾ λέγων ὅτι: «Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι σήμερον σύνηθες ἐν Μάνη ἐν τῷ δήμῳ Λαγείας, ἔνθα λέγεται *Μαῖρά*, *μαστοῦρά*, *ροῦτά*, *νταῖλάνι* κλπ. Περὶ αὐτοῦ γράφει καὶ ἀλλαχοῦ⁽³⁾ καὶ ἐν Γενικῇ Γλωσσικῇ⁽⁴⁾ ὡς ἀκολούθως: «Οἱ κάτοικοι δήμων τινῶν τῆς Μάνης προσφέρουσι κατ' ἐπένθεσιν *ροῦτιά*, *βοῦριά* ἄλλοι δὲ *ροῖτά*, *Μαῖρά*».

Ὁ Γ. Ἀναγνωστόπουλος⁽⁵⁾ ἐν τῷ περὶ ἐπενθέσεως ἀρθρῷ αὐτοῦ περιγράφει δι' ὀλίγων τὴν ἐπένθεσιν ἐν Μάνη ὡς ἐξῆς: «Ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ ἢ ἐπένθεσις περιορίζεται εἰς μόνην τὴν διάλεκτον τῆς Μάνης εἰς τὴν ὁποίαν τὰ κοινῶς λεγόμενα *μάτια*, *ποδιά*, *κουλλοῦρια*, λέγονται κατ' ἐπένθεσιν τὰ *μάτια* ἢ *ποῖδά*, τὰ *κουλλοῦρια*».

Κατὰ Β. Φάβη⁽⁶⁾ «ὡς προληπτικὴ μετάθεσις τοῦ ἡμιφώνου ἐξηγεῖται τὸ ἐν Μάνη γλωσσικὸν φαινόμενον, καθ' ὃ τὸ *υ* τῆς καταλήξεως *υα* ἐπεντίθεται εἰς τὴν πρὸ αὐτοῦ συλλαβήν, οἷον *δεματαῖρά* ἀντὶ *δεματαριά*, *ἀρχοῦντὰ* ἀντὶ *ἀρχορντὰ*, *ἀρμαῖθάζω* ἀντὶ *ἀρμαθιάζω*, *νταῖλάνι* ἀντὶ *νταλιάνι* κλπ. παραβαλομένη πρὸς τὴν ἐπένθεσιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, καθ' ἣν τὸ ἡμίφωνον *ι* τῆς καταλήξεως μεταπηδᾷ πρὸ τοῦ χαρακτιῆρος *ρ* ἢ *ν* καὶ συναιρεῖται μετὰ τοῦ προηγουμένου φωνήεντος, οἷον *κοινὸς* ἐκ τοῦ *κοιν* *ι* *ός*, *φαίνω* ἐκ τοῦ *φάν* *ι* *ω*, *ἐγείρω* ἐκ τοῦ *ἐγέ* *ρ* *ι* *ω* κ.ά.».

Ἐνάπτυσιν ἐνὸς *υ* μεταξὺ φωνήεντος καὶ διφθόγγου, σημειώνει εἰς τὸ ἰδίωμα

1. Σ. Μπαλάνου, Ἄρχεῖον Κωνσταντίνου καὶ Σοφοκλέους Οἰκονόμου. *Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 23 (1948) [1949] σ. 416.

2. Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα 1 (1924) σ. 341 - 342.

3. Γλωσσολογικαὶ Μελέται 1 (1901) σ. 226 - 227.

4. σ. 87.

5. Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τ. 11 (1929) σ. 323 β.

6. Λεξικογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 2 (1940) σ. 100 - 101.

τῆς Μέσα Μάνης ὁ *André Mirambel* (1), ἐν συνεχείᾳ ὅμως δὲν ἀποδίδει ὀρθῶς τοὺς αὐτόθι ἀπαντῶντας τύπους. Οὕτω, γράφει (2): *Πῆα, πῆε(ς)* (πηδιά, πηδιές) - *ἀπιᾶ, ἀπιῆ(ς)* (ἀπιδιά, ἀπιδιές) - *καρυᾶ, καρυῆ(ς)* (καρυδιά, καρυδιές) ἀντὶ τῶν ὀρθῶν *πη'δέᾶ, πη'δέῆς, ἀπι'δέᾶ, ἀπι'δέῆς* - *καρυ'δέᾶ, καρυ'δέῆς*.

Ἐν χειρογράφῳ συλλογῇ περὶ τοῦ ἰδιώματος τοῦ τ. δ. Μέσσης τῆς Δυτικῆς (Ἀποσκερῆς) Μέσα Μάνης, συγγραφείση ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἀποκειμένη ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, μεταξὺ τῶν ἄλλων περὶ τῆς γλώσσης παρατηρήσεων, διέλαβον ἐν ὀλίγοις καὶ περὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐπενθέσεως (3), καθορίσας τὰ σύμφωνα καὶ τὰ συμπλέγματα συμφώνων μετὰ τὰ ὁποῖα τὸ ἡμίφωνον ἔσυνιζανόμενον μετὰ τοῦ ἀκολουθοῦ φωνήεντος ὑφίσταται τὴν μεταβολὴν ταύτην (4) καὶ διετύπωσα τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐπένθεσις παρουσιάζεται μᾶλλον ὡς ἑξασθένωσις τοῦ μετὰ τὸ σύμφωνον ἔσυνιζανόμενου καὶ ὡς ἀνάπτυξις πρὸ αὐτοῦ ἄλλου ἔσυνιζανόμενου, οὐχὶ δὲ ὡς ἐντελής προληπτικὴ ἄρθρωσις τοῦ ἡμιφώνου ἔσυνιζανόμενου πρὸ τοῦ συμφώνου, δηλ. ὡς ἐπένθεσις μήπω συντελεσθεῖσα πλήρως.

Τὸ ὑλικὸν τῆς ἀνωτέρω ἐργασίας καὶ ἐτέρας, ἀποκειμένης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Λεξικοῦ ὑπ' ἀριθμὸν χειρογράφου 606 τοῦ ἔτους 1939, ὡς καὶ τῆς παρουσίας συνέλεξα ὁ ἴδιος ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα τῶν πρεσβυτέρων, περιερχόμενος ἀπὸ ἐτῶν, κατὰ διαλείμματα, τὰ χωρία τοῦ τ. δ. Μέσσης, πρὸς συλλογὴν γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, ἐξετάζων κυρίως τὸν καθ' ἡμέραν φυσικὸν καὶ ἀβίαστον λόγον, τὰ παραμύθια, τὰ μοιρολόγια, ὅπως ὅμως ταῦτα λέγονται παρὰ τῶν γυναικῶν ἐν τῷ τοπικῷ ἰδιώματι καὶ ἤκιστα, ὡς βασικὸν γλωσσικὸν ὑλικόν, τὰ γαμήλια ἄσματα.

Ἐσχάτως γενικῶς περὶ ἐπενθέσεως ἐπραγματεύθη ὁ *Π. Ν. Πατριαρχέας* (5). Ἐν τῇ ἐργασίᾳ του ταύτη διαλαμβάνει ἔκτενῶς περὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐπενθέσεως καὶ προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ ἀκριβέστερον τὰ κατ' αὐτὴν ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Μέσα Μάνης (Κοῖτα (6) - Λάγεια).

1. *Étude descriptive du parler Maniote méridional* σ. 125.

2. *Αὐτόθι* σ. 166.

3. Ἀριθμὸς χειρογράφου 592 (1938) σ. 6.

4. Περὶ τούτου Περβ. *Α. Γεωργακά*, Προσθήκη εἰς τὰ περὶ τοῦ ὀνόματος Μάνη, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 224.

5. Περὶ ἐπενθέσεως ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ, ἔνθ. ἀν. σ. 52-104.

6. Περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος βλ. *Γ. Σακελλαρίου*, ἔνθ. ἀν. σ. 2667 β «Κοῖτα ἐκ τοῦ Κοίτη, διότι εἶναι ἡ κοιτὶς καὶ τὸ κέντρον τῶν Μεσομανιατῶν». *Σ. Κουγέα*, *Herkunft und Bedeutung von neugriechischen Νικλιᾶνοι und Φαμεγιοι. Glotta* 1 (1909) σ. 104. *Α. Δ. Χατζῆ*, *Σημασιολογικά καὶ ἑτυμολογικά*, Ἀθῆνᾶ 41 (1929) σ. 216-217. — *Μεθοδολογικά. Κοιτῶ - κοιτάζω καὶ praescriptum aureum τοῦ Scaliger. Ἐπιστημονικῆ*

Β') Το μέχρι τοῦδε γλωσσικὸν ὑλικὸν διὰ τὴν μελέτην
τῆς ἐπενθέσεως εἰς Μέσα Μάνην.

Πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντα καὶ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς κείμενα δὲν παρέχουσιν ἀκριβῆ εἰκόνα λαογραφικὴν καὶ γλωσσολογικὴν κυρίως τοῦ ιδιώματος τῆς Μέσα Μάνης.

Καὶ τοῦτο, διότι ἡ ἔρευνα τοῦ ιδιώματος καὶ τῆς λαογραφίας αὐτοῦ δὲν ἐγένετο διὰ προσεκτικῆς ἐπὶ τόπου ἐξετάσεως, αἱ δὲ συλλογαὶ τοῦ ὑλικοῦ καὶ μάλιστα τῶν μοιρολογίων καταρτίζονται παρ' ἀτόμων ἐρασιτεχνικῶς καὶ οὐχὶ ἐξ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀσχολουμένων.

Τούτου δ' ἕνεκα, καὶ πολλὰ σχετικῶς πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ ψυχολογίαν τοῦ λαοῦ τῆς χώρας ἐκείνης ἡμαρτημένως ὑπὸ τε τῶν παλαιῶν καὶ μεταγενεστέρων ἐπιστεύθησαν καὶ ἐγράφησαν.

Ὁ Π. Πατριαρχέας διὰ τὴν μελέτην του περὶ ἐπενθέσεως ἐν Μάνη ἔλαβε κυρίως ὑπ' ὄψιν του τὴν ὑπὸ τοῦ Β. Πετρούνια ἐκδοσιν μοιρολογίων, χειρόγραφα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας, γαμήλια ἄσματα ἐκ τῶν χειρογράφων τούτων, ἅτινα καὶ παραθέτει, τύπους τινὰς λέξεων ἐκ κειμένων σχετικῶν πρὸς τὸ ἴδιωμα τῆς Μέσα Μάνης, ἥκιστα δὲ τὰς δύο ἡμετέρας ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Λεξικοῦ χειρογράφους ἐργασίας, ἠγγνόησε δὲ τελείως τὸν προφορικὸν καὶ ἀβίαστον λόγον⁽¹⁾.

Ἡ συλλογὴ μοιρολογίων τοῦ Β. Πετρούνια, τόσον εἰς λόγον λαογραφικῆς ἀξίας, ὡς παρατηρεῖ ὁ Σ. Κυριακίδης⁽²⁾, ὅσον καὶ εἰς λόγον γλωσσικῆς μεθόδου, ὡς ἀποδεικνύομεν κατωτέρω, εἶναι λίαν ἀνεπαρκῆς, καθ' ὅσον αἱ ὑπὸ τῶν ἐπιστημῶν τούτων ἀπαιτήσεις, ἀκριβεία δὴλον ὅτι καὶ ἡ πιστὴ τῆς γλώσσης ἀπόδοσις, παντελῶς καταπνίγονται ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ, αἱ δὲ ὑπὸ τῆς φωνητικῆς τοσαύτης προσοχῆς ἀξιούμεναι σήμερον φθολογολογικαὶ ἀλλοιώσεις δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν.

Παραθέτομεν κατωτέρω τύπους λέξεων καὶ παραλλήλως τὰς σελίδας τῆς συλλογῆς μοιρολογίων Β. Πετρούνια, ἐξ ὧν ἐλήφθησαν. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι οἱ αὐτοὶ τύποι πολλάκις καὶ ἐν τῷ αὐτῷ μοιρολογίῳ ἀπαντῶσιν ὑπὸ δύο ἢ τρεῖς μορφάς, χωρὶς οὐδεμία τούτων νὰ εἶναι ἰδιωματικὴ ἀλλ' ἀβασάνιστος καὶ ἐσφαλμένη γραφὴ ἐκ μέρους τοῦ συγγραφέως.

Οὔτω, παραλλήλως ἀπαντῶσιν οἱ τύποι: *Τέτοιω* (29α), *τέϊτα* (62β), *φω(ι)τά* (29α), *μάτια* (43α, 81β), *μάϊτα* (61α), *φνῖτά* (57β), *φν(ι)τά* (58β), *φνῖτά* (63β),

¹ *Ἐπιτηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* 2 (1938) σ. 152. — Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι. *Ἀθηνᾶ* 56 (1952) σ. 75-76.

1. Διὰ βιβλιογραφίαν βλ. Π. Πατριαρχέας, ἐνθ. ἀν. σ. 61-62.

2. *Λαογραφία*, ἐνθ. ἀν.

στοαῖτωτες (30β), κομμά(ι)τα (59β), σφυριγματιὰ (80α), Ποῖτό (36αβ), Προῖτάς (63α), παπόϋρα (34α), παποριού (51α), χέρια (80β), χείρα (43α, 48β), μεῖρά (42β), λαιμαριὰ (50β), βαρειὰ (47β), στεριὰ (65β), λημέρια (76α), δεκα(ι)ρά (59α), χώ(ι)ρα (59α), Κυριάκο (82β), Κυῖρακῆ (41β), Κριτηριού (83β), συνηθειό (26β), Κολοκυνθιοῦ (60α), σπαῖθὰ (33α), ἀλήθια (44α), ἀλήθεια (43β), ὁ Δ(γ)ιάδοχος (25β), τὸ ἰδιαλεχτό μου (30α), διαλεχτή (79α), κ(ι)αὶ ἰδάλεξε (31β) οἱ (ι)δαταγές (34β), (ι)δάπλατα (42α), διάταξε (77α), εἶδατε (29α), εἶ(ι)δατε (30β, 46α κ.ά.), παιῖδὰ (26β), παιῖδὰ (31α), παι(ι)δὰ (33α), παιδιὰ (78β), δαχτυλίδια (50β), κληρονομί(ι)δα (48α), ἐβράδυνασε (50β), δυό (78β), κομμά(ι)τα ἰδὸ (59β), πο(ι)δὰ (59α), ποδάρια (59β), ποδάϋρα (59β), κα(ῖ)ροδὰ (37α), καῖροδὰ (38β), γκαρδακὰ (69α), γκαῖροδακὰ (69β), τριάντα (27β), ττροῦ (33β), Μακροπετριάνο (50α), εἰκοσιῖτροῦ (58α), μη(ι)τρὰ (83α), Χριστιανός (81β), Χρι(ι)στιανοὶ (32β), Χρι(ι)στιανισμὸ (33α), χα(ι)ρτὰ (59α), Χαῖρτὰ (59β), Σταυριανῆ (80α), Σταυ(ι)ρανῆ (81β), Σταυριανὲ (50α), Στα(ι)βρανὲ (50α), Σαυριανὸ (41α), ἀντίκρια (37α), μακρονὰ (73α, 79α), μαῦκρονὰ (90α), κρονὸ (77α), Κριαλάκον (72β), δά(ι)κρα (59α), Κριαλή (57α), Κοῖρομὰ (61β), Θερμιώτικα (29α), κουβεῖντάζει (44α), ἀνάντιασε (81β), αἶντο (58β), Ἀλεξαντριανὸ (47β), ἀἶγρογκοριτσὰ (42β), ἀἶγροφακῆ (65α), καλογροῖα (79β), καλόγρηα (79β), καλογρηές (54α), γρηὰ (82α), κ(ι)αὶ (25α κ.ά.), κέστειλε (32α), ηῦρεκε (36α), ἔδωκε (32α), σκοτώσανε (25α), τοῦφάγαν (25α), ἐπιάσαν (25α), μάζεσαν (31β), νὰ ρθοῦνε (50β), πλάθανε (78α), μιλήσανε (78α), βρίσκουν (43β), τοῦ ρίξασι (25α), ἦρθασι (34α), πᾶσι (25α), φαρμακώσουσι (26α), τεπτώσουσι (43α), ξεστριλώσασι (43α), χτίζασι (49α), δικιώσουσι (50β), ἔπ(χ)ιανε (46β), πχιάνει (28α), πεπ(χ)ιότητα (29β), ἔπιασε (38β), κοπ(χ)ιάσατε (46α), εἶναι (25β), ἔναι (81β), σὲ (74α), ζὲ (86β), Τρομπολιτζὰ (77α), Τροπολιτζὰ (77α), ξανθὸ (58β), πέθιμη (61α), σύντιαγμα (32β), σύνταγμα (59), ἀδέροφι (57α) ἀδελφοῦ (57α), ζούστηκα (52β), ζώνει (54α), συνηθισμένα (50β), χαρίζματα (48β), γαῖδάροι (53α), γαῖδάροι (53α), πᾶσι ἔσ(χ)ια, πάνου (52β), εἶδὰ ἦσ, ἀπάνω (53β), ἦκουσα (51α), ἀκούσασι (32β), ἄκουσα (29α), ἔκ(ι)ουψε (51α), κύραμε (44α), κύφουσι (43β), τῆ νυχτός (49α), τῆς γενιᾶς (49α), νὰ σοῦ χαρίσω (46α), νὰ ζὲ καρτεροῦ (39β), ζου δώσασι (49α), ντεμοσ(χ)ιὰ (37β), ἴσ(χ)ια (39α), ἀξ(χ)ιωθῆ (41β), ἀξιωθῆ (74α), τί νὰ ζοῦ ποῦ (41β), νὰ ζὲ ποῦ (43α), ἀνηγὰ (26α), ἀνηπ(χ)ιὰ (47β), ζᾶσε παρακαλῶ (26β), σᾶς ζητοῦ (26β), οἱ (γι) ὀχτροὶ (44α), οἱ ὀχτροὶ (32β), σὸν κιωχὸ (41β), σὸν γκιοχὸ (42β) πέζ μου (44α), πέσ μου (44α), νὰ πχιῆ (45β), νὰ π(χ)ιῆ (45β), ἦρθηκε (28β), ἦρθε (30β), ἦρτε (60α), θὰ ρτοῦσι (33α), ἦρθασι (34α), ἦρτασι (55α), νὰ ρτῆς (46β), καβεῖλλαῖρα (48α), σπηλιὰ (45β), ἐλιὰ (46β), ἀγκαλιὰ (46β), κοιλιὰ (46β) κ.λ.π.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀντιλαμβάνεται τις ποία σύγχυσις καὶ ἀνακρίβεια ἐπικρατεῖ εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην τῶν μοιρολογίων, ὡς πρὸς τὴν γραφὴν τῶν ἰδιωματικῶν στοιχείων καὶ πόσον σφαλερὰ εἶναι ἢ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης ἐξαγωγή θετικῶν γλωσσικῶν συμπερασμάτων.

Ἄλλὰ κατὰ πόσον καὶ ὁ συλλογεὺς τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου ἔκ Μέσα Μάνης, τῶν χειρογράφων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, τὰ ὅποια ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν του ὁ Π. Πατριαρχέας, δὲν ἀποδίδει ἀκριβῶς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα, πιστοῦται ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν παρὰ τῶν χειρογράφων ληφθέντων καὶ παρατιθεμένων ἐν ὑποσημειώσει, γαμηλίων ἄσμάτων, εἰς τὰ ὅποια, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀναφέρονται τύποι ξένοι πρὸς τὸ ἰδίωμα τῆς Μέσα Μάνης (τ. δ. Μέσσης καὶ Λαγείας) καὶ μάλιστα εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ὅτε οἱ κάτοικοι δὲν εἶχον ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, ὡς οἱ ἐν γαμηλίῳ ἄσματι⁽¹⁾: τοῦ σπιτιοῦ σου, καμάρωσε, σοῦ χαρίζουν τὴ Βενετιὰ ἀντὶ τῶν αὐτόθι προφερομένων ἔτι καὶ σήμερον, τοῦ σπι' τ' οὔ ζου, καμάρωσο, ζὲ χαρίζουσι τὴ Βενε' τ' ἄ, ὁμοίως οἱ τύποι⁽²⁾ θέλει τοὺς φτωχοὺς ἀντὶ τῶν αὐτόθι θέει τοὺ φτωχοὺς καὶ περαιτέρω⁽³⁾: τὴ μι ἄκρη, διαλαλήσασι, καντιρίμια, ποῦός, ἐγὼ χω, νὰ δέσω τὸ φτερό σας, ἀντὶ τὴ μυε ἄκρη, 'δ' αλαλήσασι, καιλιρίμια, πχῶς (ἢ ποῖος, ἀβοῖος), ἐγὼ 'χου, νὰ δέσου τὸ φτερό ζας, ἀφ' ἑτέρου ἀναγράφεται ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ περὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου ὁ αὐτὸς τύπος λέξεως ὑπὸ διαφόρους μορφὰς καὶ εἰς τὰ αὐτὰ ἄσματα. Οὕτω, ἀναγιγνώσκωμεν τοὺς κάτωθι ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 300 χειρογρ. Ἱστ. Λεξικοῦ εἰλημμένους καὶ παρατιθεμένους τύπους⁽⁴⁾: Βενετιὰ, σπιτιοῦ⁽⁵⁾ Βενεῖτ' ἄ⁽⁶⁾, παλληκάϊρα⁽⁷⁾, μεῖρά, συμπεθεῖρό⁽⁸⁾, καὶ φλουριά⁽⁹⁾.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ξένοι πρὸς τὸ ἰδίωμα τῆς Μέσα Μάνης εἶναι καὶ τύποι ἐκ κειμένων καὶ χειρογράφων εἰλημμένοι ὡς οἱ: Δεματαῖδά, κρεββαταῖδά⁽¹⁰⁾, μαγεῖδά, πιπεῖδά⁽¹¹⁾, σημαῖδι⁽¹²⁾, μαστοῖδά, παραθύρα, λογαῖράζω⁽¹³⁾, ἀἴγρογκοριτσά, γκαστρομένη⁽¹⁴⁾ ἀντὶ τῶν ἰδιωματικῶν: δεματα' ρ' ἄ, κρεββατα' ρ' ἄ, μα-

1. Π. Πατριαρχέας, ἔνθ. ἀν. σ. 60 ἐν ὑποσημ. ἄσμα γαμηλίον ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 300 χειρογράφου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

2. Ἀυτόθι σ. 62.

3. Ἀυτόθι σ. 67.

4. Π. Πατριαρχέας, ἔνθ. ἀν. σ. 60, 67.

5. XI.1 300 σ. 24.

6. Ἀυτόθι σ. 9α, 13.

7. Ἀυτόθι σ. 24.

8. Ἀυτόθι σ. 9α.

9. Ἀυτόθι σ. 24.

10. Π. Πατριαρχέας, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 61, 65.

11. Ἀυτόθι σ. 62, 66.

12. Ἀυτόθι σ. 62.

13. Ἀυτόθι σ. 62, 66.

14. Ἀυτόθι σ. 69. Ἐν παρόδῳ ἀναφέρω ὅτι τοὺς ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένους τύπους ἐν τῇ ὑπ' ἀριθμὸν χειρογράφων Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ 592 συλλογῇ μου σ. 37 «τὴ δική σου, δὲ γοιμουῖμαι» καὶ ἐν χειρογρ. 606 σ. 81 «φά' δ' α τὴ κοιλιᾶς» καὶ σ. 52 ὄδα, μεταγράφει ὁ Πατριαρχέας, ἔνθ' ἀν. σ. 88 σημ. 1, 2, ὡς τὴ δική σου, δὲ κοιμουῖμαι φά' δ' α τῆς κοιλιᾶς, ὄτα.

γε'ρ'ά, πιπε'ρ'ά, σημάδι, μαστο'ρ'ά, πανεθ'ρ'ά, λογα'ρ'άζου, ἀγ'ρ'ογοριζιά, γαστρομένη.

Τινὲς μάλιστα τύποι εἶναι τελείως ἄγνωστοι, ὡς ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω. Οὕτω οἱ: Καράϊβα-ἄειδα⁽¹⁾ βάειζει καειτσά⁽²⁾ πιθαϊμάζου, μπλιζοϊνά, ἀδειξά⁽³⁾ ἀλλαξοϊρό⁽⁴⁾ μωϊρῆ⁽⁵⁾ ἔσαιροῖτισα⁽⁶⁾. Ὁ δὲ τύπος ζωναϊρά⁽⁷⁾ ἐν Μέσα Μάνη ἀπαντᾷ ὡς ζουνα'ρ'ά.

Ὁ Π. Πατριαρχέας οὐδαμῶς ἀναφέρει ἐν τῇ ἐργασίᾳ του λέξεις, ἅς ὁ ἴδιος ἤκουσε παρὰ τῶν κατοίκων τῆς Μέσα Μάνης ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ὁμιλίᾳ των, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι δὲν ἐπεσκέφθη τὴν χώραν.

Τοῦτο ἐξάγομεν καὶ ἐκ τῶν ὄσων περὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐπενθέσεως διαλαμβάνει, ἰσχυριζόμενος, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι «βαθμηδὸν οἱ μετ' ἐπενθέσεως τύποι ἤρχισαν νὰ ὑποχωρῶσι, δι' ὃ καὶ σήμερον σπανιώτερον ἀκούομεν αὐτοὺς ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ⁽⁸⁾ ὁπωσδήποτε ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μάνης δὲν ἀπαντῶνται πλέον, ἀλλὰ παρατηροῦμεν ὅτι κατέστησαν τό γε νῦν σπάνιοι ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ, εἶναι ὅμως ἀκόμη συνηθέστατοι — ἐν συγκρίσει πρὸς παλαιότερους χρόνους καὶ ἐνταῦθα σπανιώτεροι — ἐν τοῖς γαμηλίοις ἄσμασι, ταῖς σατίραις, τοῖς μοιρολογίοις, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς ἄσμασι καὶ τοῖς μοιρολογίοις παλαιότερων γυναικῶν»⁽⁹⁾.

Οὐδὲ οἱ παρὰ Α. *Thymb*⁽¹⁰⁾ μαρτυρούμενοι ἐν μοιρολογίοις καὶ ὑπὸ Π. Πατριαρχέα ἀναφερόμενοι τύποι, παρέχουσι βάσιν πρὸς ἐξαγωγήν συμπερασμάτων σχετικῶς μὲ τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως ἐν Μέσα Μάνη.

Διότι, εἰς τὰ δύο ὑπὸ τοῦ *Thymb* παρατιθέμενα μοιρολόγια, τῆς *Ληγορίτσας Παρασκῆς* καὶ τῆς *Ληγοροῦς*, διακρίνει τις πλὴν τῶν ἄλλων καὶ σύγχυσιν τύπων ἰδιωματικῶν πρὸς τοὺς τῆς Νέας Ἑλληνικῆς. Καθ' ὅσον ἐν τῷ αὐτῷ μοιρολογίῳ «τῆς Ληγοροῦς» καὶ εἰς δύο συνεχεῖς στίχους (5-6) φέρονται οἱ τύποι *κουλλοῦρα* καὶ *ζουναριά*, ὁμοίως τοῦν *ἀνθρωπῶνε σου* (στίχ. 15) καὶ *ἀθροπῶνε*

1. Π. Πατριαρχέα, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 60. 2. *Αὐτόθι* σ. 63. 3. *Αὐτόθι* σ. 64.

4. *Αὐτόθι* σ. 64 (τοῦτο ὡς ἀναγράφει ἀπαντᾷ ἐν Σίφνω, *Ἱστορικὸν Λεξικὸν Νέας Ἑλληνικῆς*) ἐν λ.

5. *Αὐτόθι* σ. 66. 6. *Αὐτόθι* σ. 68. 7. *Αὐτόθι* σ. 65.

8. *Αὐτόθι* σ. 83 λέγει: «Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι σήμερον ἐλάχιστα ἀπαντῶνται καὶ σ. 84 «Βαθμηδὸν οἱ μετ' ἐπενθέσεως τύποι τῆς λαλουμένης γλώσσης ὑποχωροῦσιν». Τοῦναντίον ὅμως καὶ σήμερον ἀκόμη παρὰ τῶν ἐν Πειραιεῖ καὶ ἐν Ἀθήναις ἐγκατεστημένων Μανιατῶν—ἰδίᾳ δὲ γυναικῶν—ἀκούει τις κατὰ κανόνα τοὺς ἐπενθετικούς τύπους καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ὁμιλίᾳ καὶ ἐν τοῖς μοιρολογίοις, ὡς φαίνεται κατωτέρω εἰς μοιρολόγιον λεχθὲν ἐν Ἀθήναις καὶ καταγραφέν ὑπ' ἐμοῦ τὴν ὥραν τῆς ἀπαγγελίας.

9. *Αὐτόθι* σ. 57. 10. Ἐνθ' ἄν. σ. 276—278.

ζου, ἡ πίκρα ζου (στ. 29), τὸ μαράζι ζου (στ. 30) ἀλλὰ καὶ ἐσαιρεΐτισα (στ. 35), νὰ πάω (στ. 48), ἄ δὲν ἐρθοῦ (στ. 49).

Ἐπίσης εἰς τὸ μοιρολόγιον «τῆς Παρασκῆς» ἔχομεν τοὺς τύπους τῆς Κατσεβαροδοῦς (στ. 7), τῆς Λιοῦς (στ. 8), ἐν ᾧ εἰς τὸ προηγούμενον μοιρολόγιον τὸν τύπον τῆς Λαμπροῦς (στ. 2).

Ἄντι δὲ τῶν ὑπὸ Α. Thumb γεγραμμένων ἐν τοῖς μοιρολογίοις τούτοις: πάς, τοῦν ἀθροπῶνε μα, κρούεται, κρούει, Διακονοδιτσαίικας, τῆς Κατσεβαροδοῦς, τῆς Λιοῦς, ἄντρε, γυραῖτσε, νὰ τήν, καῖτσά, νὰ πά, βάίξει, τοὺς Μπουλαῖροῦς, Σπηλιωτάϊνικα, κάθουντα, κανένα, ἀθροπῶνε σου, κάμουμε, πλερώνομε, ἀκρίβεια, ἐννιά, μωῖρή, τί ἔναι, μοῦ μίλησε, τὸ σαλμᾶ, τὸ βόδι μα, νὰ πάω, σαϊτανᾶ, γραπτέον, κατὰ τὸ ἰδιῶμα τῆς Μέσα Μάνης, καθὼς καὶ σήμερον ἔτι λέγονται, ὡς: πάης, τοῦν ἀθροποῦνε μας, κρόεται, κρόει (κρόον, ὁ ὀρθὸς τύπος τοῦ ρ), ἴδακονοδικίακας⁽¹⁾, τῆς Κατσιβαροδοῦς⁽²⁾, τῆς Λιοῦς, ἄδρες⁽³⁾, γυραῖκες, νὰ δῆν⁽⁴⁾, καῖξιά, νὰ πάη, βάζει (καὶ βάνει), Σπηλιώτ'άνικα, ἐκάθοιτα, καένα, ἀθροποῦνε ζου, κάμουμε, πλερώνομε, ἀκρίβγιο, ἐννιά, μωρή, τ' ἔναι⁽⁵⁾, τὸ σαρμᾶ, τὸ βόδι μας, νὰ πάου, σατανᾶ.

Καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἀρχείου Οἰκονόμου⁽⁶⁾ γίνεται σύγχυσις τῶν διαλεκτικῶν τύπων διότι παραλλήλως ἀπαντοῦν οἱ τύποι ἰδιακονιάρις καὶ ἰδάβολος καὶ λαχίδια καὶ εἰδάηκα. Δηλ. τὸ ἡμίφωνον *ι* ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὄροις ἄλλοτε ἐπεντίθεται πλήρως (ἰδάβολος-εἰδάηκα), ἄλλοτε παραμένει καὶ ἀναπτύσσεται πρὸ τοῦ συμφώνου ἕτερος φθόγγος *ι* (ἰδιακονιάρις) καὶ ἄλλοτε παραμένει ἀμετάβλητον (λαχίδια).

Γενικῶς ἐν τῇ περὶ ἐπενθέσεως ἐν Μάνη μελέτῃ του ὁ Π. Πατριαρχέας στη-

1. Ἐν Μέσα Μάνη καὶ σήμερον ἀκόμη λέγουσι Δικίος ὁ (Δικαῖος) Δικίακας (μεγεθ.). Περβ. Δ. Β. Βαγιακάκον, Μανιᾶται εἰς Ζάκυνθον, ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου Ζακύνθου. Α'. Ἡ οἰκογένεια Νίκλων-Νικλιάνων 1554-1859. Ἐπιστηρὶς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου 5 (1954) σ. 48 σημ. 2.

2. Ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ ἀποβάλλεται πάντοτε τὸ σ τοῦ ἄρθρου τοῦ φηλυκοῦ τῆς γενικῆς ἐνικοῦ ὡς καὶ τὸ ε τοῦ ἄρθρου τῆς αἰτιατ. πληθ. τοῦ ἄρσεν. ὅταν τὸ ὄνομα ἄρχεται ἀπὸ συμφώνου.

3. Ἐπειδὴ ἔρρινον μετὰ τῶν ἀήχων κ.π.τ. ἐνοῦται εἰς ἡχηρὸν φθόγγον *g.b.d.* χωρὶς ἴχνος ἔρρινου νὰ ὑπάρχη.

4. Οἱ τύποι τοῦ, τῆς, τὸ προηγούμενου τοῦ νὰ προφέρονται ὡς *doῦ, δῆς, δό*.

5. Καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐν τῇ Ν. Ἑλληνικῇ ὁ φθόγγος *ε* κατὰ τὸν λόγον τῆς ἀρθρώσεως αὐτοῦ εἶναι ἰσχυρότερος τοῦ *ι*, τὸν ὁποῖον ἀποβάλλει εἴτε ἐντὸς τῆς λέξεως εἴτε ἐν τῇ συνεπείᾳ, Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1 (1905) σ. 211.

6. Βλ. ἀνωτ. σ. 139.

ρίζεται ἔξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν ἀδόμενον λόγον, ὡς οὗτος ἀπαντᾷ εἰς κείμενα ἀναφερόμενα ὑπ' αὐτοῦ.

Ἄλλὰ προκειμένου νὰ ἐξετάσῃ τις τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τόπου τινός, ἐπομένως καὶ τῆς Μέσα Μάνης, ἥκιστα πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὸν ἀδόμενον λόγον καὶ μάλιστα τὰ γαμήλια ἄσματα, διότι εἰς ταῦτα, χάριν ἴσως ἐπιδείξεως μορφώσεως, παρατηρεῖται τάσις τις ἢ μᾶλλον καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς μίμησιν τύπων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς καὶ ἐπομένως ἀποφυγὴ τῶν ἰδιωματικῶν στοιχείων καὶ ὡς πρὸς τὸ φωνητικὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ τυπικὸν μέρος τῆς γλώσσης.

Διὰ τοῦτο, ὡς λέγουσι καὶ ἄλλοι καὶ αὐτὸς ὁ ἀείμνηστος Γ. Χατζιδάκις συνιστᾷ «τὰ ἄσματα καὶ ὡς μεταφερόμενα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ὡς ἀναμειγνύοντα πολλαχῶς τὰς λέξεις, τοὺς τύπους κλπ. εἶναι ἥττον κατάλληλα εἰς τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τοῦ ἰδιώματος».

Ταῦτα ἐπικουρικῶς δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ γλωσσικῇ ἐρευνῇ.

Εἶναι δέ, λέγει ὁ Γ. Χατζιδάκις (1), «καὶ ἀμέθοδον νὰ περιορίζωμεν τὴν ἐξέτασιν φαινομένου ἐν μόνοις τοῖς ἐλαχίστοις σχετικῶς ὅσα παρεδόθησαν ἡμῖν γραπτῶς περὶ αὐτοῦ, ἀφοῦ τὸ φαινόμενον τοῦτο ζῆ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, οὐδεὶς δὲ λόγος, δι' ὃν κρίνονται ἀξιόπιστοι μὲν μάρτυρες οἱ γράψαντες παλαιότερον ἢ καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἀναξιόπιστοι δ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες σήμερον, ὅταν ἐπιστάμενοι μαρτυρῶμεν καὶ πιστῶμεν αὐτό· ὅτι ἡ τοιαύτη ἀποβολὴ πάσης προφορικῆς παραδόσεως ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ὑπὸ τινων γενομένην ἀπὸ ἐτῶν ἀποβολὴν πάσης μεσαιωνικῆς γραπτῆς ὡς μεικτῆς καὶ ἀναξιόπιστου».

Εἰδικώτερον δὲ ἐν Μέσα Μάνη ἐξετάζοντες τὸν ἀδόμενον λόγον ὀφείλομεν νὰ διαστείλωμεν γλωσσικῶς τὰ μοιρολόγια τῶν γαμηλίων ἁσμάτων.

Διότι εἰς μὲν τὰ μοιρολόγια, ἅτινα εἶναι ἀτομικὰ καὶ πνευματικὰ τῆς Μέσα Μάνης δημιουργήματα, ἔχομεν πραγματικὴν εἰκόνα τοῦ ἰδιώματος, ἀρκεῖ ταῦτα νὰ λέγωνται παρὰ γυναικῶν μὴ ἀπομακρυνθεισῶν τοῦ τόπου ἢ νὰ ἐπαναλαμβάνονται παρὰ τούτων ὡς καὶ τῶν ἀνδρῶν εἰς διαφόρους διασκεδάσεις καὶ ἐργασίας —ἐπειδὴ ἐν Μέσα Μάνη, παλαιότερον κυρίως ἀλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη, οἱ ἄνδρες εἰς τὰς διασκεδάσεις, πλὴν τοῦ γάμου, ἐπαναλαμβάνουσι παλαιὰ μοιρολόγια— καὶ νὰ γραφῶσι παρὰ τοῦ συλλογέως μετὰ φωνητικῆς ἀκριβείας, εἰς τὰ γαμήλια ὅμως ἄσματα καὶ ἰδίως αἱ γυναῖκες «τὰ ἐλληνίζουσι - τὰ λέσι περὶ γραμμάτων» ὅπως χαρακτηριστικῶς λέγουσι περὶ αὐτῶν, δηλαδὴ καταβάλλουσι προσπάθειαν πρὸς μίμησιν τύπων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς.

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1 (1905) σ. 357.

Γ') Μορφή και ὄροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους συντελεῖται ἡ ἐπένθεσις
ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης.

Βασισθεὶς ἐπὶ ὕλικου τοῦ ὁποῖον συνέλεξα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ «ἡ γλῶσσα ζῆ καὶ ὑπάρχει μόνον ἐπὶ τῶν χειλέων τῶν λαλούντων αὐτήν» (1) καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν κυρίως τὸν προφορικὸν φυσικὸν καὶ ἀβίαστον λόγον, πρὸς τὸν ὁποῖον τυγχάνω καὶ λίαν οἰκτεῖς, κατέληξα εἰς τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ φαινομένου τούτου συμπεράσματα :

1) Τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως τοῦ ἡμιφώνου ι (οὐχὶ τοῦ πλήρους φωνήεντος) εἰς τὸ ἰδιώμα τῆς Μέσα Μάνης (τ.Δ. Μέσσης) παρουσιάζεται πάντοτε οὐχὶ ὡς τελεία προληπτικὴ ἄρθρωσις τούτου πρὸ ὄρισμένων συμφώνων ἢ συμπλεγμάτων συμφώνων μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης συλλαβῆς, καθ' ὅσον μετὰ τὴν ἄρθρωσιν ταύτην τὸ σύμφωνον ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη τὴν αὐτὴν οὐρανικὴν προφορὰν ὁποῖαν εἶχε καὶ πρότερον πρὸ τοῦ ἡμιφώνου ι συνιζανομένης συλλαβῆς (2).

Ἐὰν δὲ ἦτο ἀνάγκη νὰ παραστήσωμεν ποσοτικῶς τὴν φωνητικὴν διαφύκτιαν θὰ ἔχωμεν τὸν λόγον τοῦ ἐπεντιθεμένου ἡμιφώνου πρὸς τὸ ἑναπομένον περιπίου ὡς 2 πρὸς 1.

Ὡστε οἱ τύποι παιδιά, λῆδια, ψάρια, φανάρια, ἀγάθια, ριοργάθια, μάτια, φωτιά, προφέρονται οὐχὶ ὡς παιῖδά, λαῖδα, ψαῖρα, φανάρα, ἀγάθα, ριοργάθα, μαῖτια, φωϊτά, ἀλλ' ὡς παι'δ'ά, λά'δ'α, ψά'ρ'α, φανά'ρ'α, ἀγά'θ'α, ριοργά'θ'α, μά'τ'α, φω'τ'ά (3).

1. Whitney καὶ Solly. Ἀναγνώσματα περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς συγκριτικῆς Γλωσσικῆς. Μετάφρ. Γ. Χατζιδάκι, Ἀθῆναι 1898 σ. 62.

2. Κατὰ Π. Πατριαρχέαν, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 52 «τὸ ἡμίφωνον ι ἀρθροῦται προληπτικῶς πολλάκις μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης συλλαβῆς».

3. Τοὺς τύπους τούτους καὶ ἑτέρους, εἰλημμένους ἐκ τῶν ἡμετέρων χειρογράφων καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Λεξικοῦ ἀποκειμένων συλλογῶν, ἐρμηνεύει ὁ Π. Πατριαρχέας, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 87, ὡς προσελθόντας «ἐκ συμφύσεως τοῦ ἑναντι ἐκάστης λέξεως ἀναγραφομένου μετ' ἐπενθέσεως τύπου τῆς πρώτης θυγατρικῆς γενεᾶς μετὰ τοῦ συνήθους τύπου τῆς λέξεως» δηλ. «ὁ τύπος μαῖτια προῆλθεν ἐκ συμφύσεως τῶν τύπων μάτια καὶ μαῖτια καὶ τοῦ τύπου τῶν περίεξ οἰκούντων μάτζα, ἐξ ὧν παρέλαβεν καὶ τὰ στοιχεῖα» (αὐτόθ. σελ. 86) λέγων πρὸς τοῦτοις ὅτι «ἀποτέλεσμα τῆς συμφύσεως ταύτης ἐγένετο ἡ δημιουργία νέου νόθου τύπου λέξεως ὅστις περιέλαβε στοιχεῖα ἀμφοτέρων».

Οἱ νόθοι οὗτοι τύποι βεβαίως ἔλαβον κατ' ἀρχὰς ὑπαρξιν ὡς ἀτομικὰ γλωσσικὰ σφάλματα, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν, εἴτε ἐκ παρομοίας γενέσεως εἴτε διότι ἔτυχον μιμήσεως κατέστησαν στοιχεῖα τῆς ζωῆς τῆς γλώσσης ἅτινα μόνον ἐν τῇ συντελουμένῃ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἐνεργείᾳ τῆς γλώσσης, ἀποδεικνύονται ὡς νόθα καὶ ὑποχωροῦσι. Οὕτως ἐν τῇ Μανιατικῇ διαλέκτῳ ὑπῆρχεν ἐν

Οἱ τύποι οὗτοι εἶναι σήμερον οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐπικρατοῦντες⁽¹⁾ μὲν ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ ἐν Μέσα Μάνη καὶ τοῖς μοιρολογίοις γυναικῶν, ὧν ἡ γλῶσσα, δσάκις λέγονται παρὰ γυναικῶν τοῦ τόπου, εἶναι ἡ αὐτὴ τοῦ προφορικοῦ λόγου, σπανιώτατοι δέ, ἂν μὴ ἀνύπαρκτοι, ἐν τοῖς γαμηλίοις ἄσμασι, ὧν ἡ γλῶσσα, ὡς ταῦτα ἄδονται, εἶναι ἡ κοινὴ Ἑλληνική.

II) Ἐπένθεσις συντελεῖται πάντοτε ἐν οἷς τύποις ἔχομεν συνιζανόμενον τὸ ι μετὰ τοῦ ἀκολούθου φωνήεντος, ἦτοι ὅπου ἀπαντᾷ σύμπλεγμα $\mu\alpha - \iota\theta - \mu\iota - \iota\epsilon - \epsilon\alpha - \epsilon\theta - \epsilon\mu$ οὐχὶ δὲ ἐν οἷς τύποις δὲν ὑπάρχει συνίζησις, οἷον: παι'δ'ά, ψά'ρ'α, γιοργά'θ'α, μά'τ'α κ.λ.π. οὐχὶ δὲ παιῖδί, ψάῖρι, γιοργάῖθι, μάῖτι κ.λ.π. (²).

III) Ἐπένθεσις συντελεῖται πάντοτε ἀναγκαίως (³) δσάκις τοῦ ἐπεντιθεμένου ι τῆς συνιζανομένης συλλαβῆς προηγῆται.

A') Ἐν τῶν συμφώνων $\delta, \delta', \theta, \theta', \tau$.

χρήσει ἡ λέξις μάῖτα. Παρὰλλῆλως ἐν τῷ ἀδομένῳ λόγῳ ἐλέγετο καὶ ἠκούετο καὶ ὁ κατ' ἐπένθεσιν τύπος μάῖτα» (αὐτόθ. σ. 86) ἐν δὲ σ. 81 γράφει «πάντες ὅμως οἱ τύποι οὗτοι ὑπεχώρησαν καὶ παρέμεινεν μόνον ὁ ἄνευ προληπτικῆς ἀρθρώσεως ἢ ἄλλης τινὸς συμφύσεως τύπος».

Ἐπ' αὐτῶν νομίζω ὅτι ὁ τύπος μάῖτ'α δὲν εἶναι νόθος διάμεσος ἐκ συμφύσεως τῶν τύπων μάῖτα <μάῖτα, ἐπειδὴ ὡς γνωστὸν «συμφυρμὸς εἶναι ὁ ἐν συνειδήσει συνδυασμὸς παραστάσεων καὶ δὴ τῶν δηλουσῶν ταύτας λέξεων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλακίς πρὸς ἔκφρασιν διανοήματός τινος ἔχομεν δύο γλωσσικὰ μέσα συμβαίνει ὥστε κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἔκφρασεως αὐτοῦ νὰ σπεύδωσιν ἀμφοτέρω ἐπιτόχρονα εἰς τὴν συνείδησιν καὶ οὕτω νὰ μὴ παρὰγεται οὐδέτερον τούτων ἀμιγῆς καὶ καθαρὸν ἀλλὰ νὰ συμφύρῳνται οὕτως ὥστε ἀντ' αὐτῶν νὰ προκύπτῃ ἄλλο τι ἔρμοφρόδιτον». (Γ. Χατζιδάκι, Γενικὴ Γλῶσσικὴ (1915) σ. 194 κ. ἐξ.). Ὁ αὐτὸς ἐν Ἀθηνᾶ 8 (1896) σ. 133 λέγει: «Διὰ ψυχολογικοὺς λόγους συμφύρῳνται ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν αἱ συνώνυμοι λέξεις, αἱ παριστῶσαι ἔννοιάν τινα καὶ συμφυρόμεναι εἰς ἄλλην ἔρμοφρόδιτον περιέχουσαν στοιχεῖα ἀμφοτέρων».

Προϋποθέτει δηλ. ὁ συμφυρμὸς δύο τύπους λέξεων ὡς *πειτυχαίνω* ἐκ τοῦ *πειτυχαίνω* καὶ *λαχαίνω*, *σφανταλώνω*, ἐκ τοῦ *σφαλιζώ* καὶ *μαντάλώνω* κλπ. (βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1 (1905) σ. 318 καὶ Γενικὴ Γλῶσσικὴ (1915) σ. 195).

Ἐν Μέσα Μάνη ὅμως, ὡς εἶπομεν, ὁ τύπος μάῖτα δὲν ἀπαντᾷ. Ἄλλως τε ἐνταῦθα δὲν πρόκειται οὐδὲ περὶ συμφυρμοῦ συνωνύμων.

1. Ὁ Π. Πατριαρχέας, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 57, 83, 84, λέγει ὅτι οἱ τύποι οὗτοι κατέστησαν σπάνιοι ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ, συνηθέστεροι δὲ ἐν τοῖς γαμηλίοις ἄσμασι καὶ ταῖς σαριραῖς.

2. Παρὰ Π. Πατριαρχέα, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 62, 66, φέρονται οὐχὶ ὀρθῶς ὡς εὐχρηστοῦντες εἰς Μέσα Μάνην οἱ τύποι *μωῖρῆ* <*μωρῆ* καὶ *σημαῖδι* <*σημάδι*.

3. Κατὰ Π. Πατριαρχέα, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 81, «ἡ ἐπένθεσις δὲν ἦτο πάντοτε ἀναγκαία ἀλλὰ μόνον δυνατή. Συμβαίνει δηλ. δὴ παλλάκις τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ ἄλλας μὲν λέξεις νὰ προσφέρῃ μετὰ προληπτικῆς προφορᾶς τοῦ ι , ἄλλας δέ, ἔστιν ὅτι μάλιστα καὶ τὰς ἰδίας λέξεις, καὶ ἄνευ αὐτῆς. Ἡ ἐπένθεσις κατὰ ταῦτα δὲν προκύπτει ἐν τῇ Μα-

α) Προηγούμενου δ

Καὶ δὴ κατὰ σειράν τῶν πρὸ τοῦ δ ὑπαρχόντων φωνηέντων :

1) **a, o, u, e.**

Πρὸ τοῦ ea. Παρὰ τὰ θηλ. τὰ δηλωτικὰ μέτρον ἢ κηλίδος : *βαρκα'δ'ά* (ὄσον χωρεῖ ἢ βάρκα), *πο'δ'ά* (τὸ προσέργιον· ποσότης ὄσων χωρεῖ τοῦτο), *λα'δ'ά* (κηλὶς ἐλαίου).

Πρὸ τοῦ eu. Ἐν τῇ γεν. πληθ. τῶν ἀνωτέρω : *πο'δ'οῦνε*, *λα'δ'οῦνε*.

Πρὸ τοῦ ia. Ἐν τῷ πληθ. τῶν εἰς - *ι(ον)* οὐδετέρων : *ἀχλάδι - ἀχλά'δ'α*, *ἀσπράδι - ἀσπρά'δ'α* (τὸ λεύκωμα τοῦ ῥοῦ, λευκὸν λιπαρῶδες κρέας, τὸ λευκὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ), *ἀσκάδι - ἀσκα'δ'α* (ἰσχάς), *βουχάδι - βουχά'δ'α* (ὁ βλαστὸς τῶν δένδρων), *λάδι - λά'δ'α*, *λεγνάδι - λεγνά'δ'α* (ὁ ἀσθενικός, ὁ ἀδύνατος), *μαυράδι - μαυρά'δ'α*, *μεσάδι - μεσά'δ'α* (τεμάχιον ἄρτου), *ξεράδι - ξερά'δ'α* (ξηρὸς κλάδος), *ξινάδι - ξινά'δ'α* (ὄξινον), *πρωμάδι - πρωμά'δ'α* (πρώϊμος σπορὰ σιτηρῶν), *ρημάδι - ρημά'δ'α*, *στεγάδι - στεγά'δ'α* (στοιβάς), *στριφτάδι - στριφτά'δ'α* (πλακούντιον ἐξ ἀλεύρου), *φάδι - φά'δ'α* (ὑφάδιον), *χάδι - χά'δ'α* κ. ἄ.

Παρὰ τὰ ρήμ. : *ἀ'δ'άζου* (ἀδειάζω, κενώνω), *ἀ'δ'αφοροῦ* (ἀδιαφορῶ), *ἀρα'δ'άζου* (ἀριθμῶ, θέτω κατὰ σειράς), *βρα'δ'άζει*, *βουχα'δ'άζει* (ἐπὶ τῶν δένδρων, βλαστάνει), *στριφτα'δ'άζου* (παρασκευάζω στριφτάδια, ἀσχολοῦμαι περὶ τὰ ἀσήμαντα), *στεγα'δ'άζου* (συσσωρεύω), *τυλιγα'δ'άζου* (τυλίσσω ἰδίως νήματα) κ. ἄ.

Εἰς πλείστας λέξεις, οἷον : *βαρκα'δ'άτικα* τὰ (ἢ ἀμοιβή τῶν λεμβούχων), *βουχα'δ'ασμένος* (ἐπὶ κορυμῶν δένδρου, ὁ βλαστοφόρος), *παρα'δ'αβασμένος* (ὁ διανοητικὸς πάσχων), *ἀ'δ'άφορος* (ἀδιάφορος).

Ἐπίσης *ἀναπο'δ'ά* ἢ (ἢ δυσκολία), *ἀναπο'δ'άζου* ῥ. (παρουσιάζω τὴν ἀντίθετον ὄψιν, ἀναστρέφω), *βόδι - βό'δ'α*, *πόδι - πό'δ'α*, *μόδι - μό'δ'α* (μέτρον ἴσον πρὸς ὀκτὼ κοιλὰ, περίπου 160 ὀκ. σιτηρῶν). Ὅμοίως *ἀθελούδι - ἀθελού'δ'α*, *ἀμμου'δ'ά* ἢ, *ἀπογυαλεγούδι - ἀπογυαλεγού'δ'α* (τὰ ὑπολείμματα τῆς διανομῆς ὡς ἄχρηστα), *καλούδι - καλού'δ'α* (τὸ καλὸν προῶγμα), *ξεπεταρούδι - ξεπεταρού'δ'α* (τὸ ζωηρόν, τὸ μόλις ἀναπτυσσόμενον νήπιον), *μου'δ'άζου* (αἱμοδιῶ), *μου'δ'ασμένος* (αἱμοδιῶν, διστακτικός, φοβισμένος), *φλούδι - φλού'δ'α* (φλοιός). Καὶ τέλος *ε'δ'άη* (μετέβη), *ε'δ'άηκε*, *ε'δ'άβασε*, *ε'δ'άλεξε*, *ε'δ'άκόνισε* (ἐζήτησε ἐλεημοσύνην), *παιδί - παι'δ'ά*, *παι'δ'αρίζου* (συμπεριφέρομαι ὡς παῖς), *παι'δ'άστικος* (παιδικός, παιδαριώδης), *πραι'δ'άρις* (ἀρπακτικός· praedor) κ. λ. π.

ῥιαικῇ διαλέκτῳ ἀναγκαίως ὑπὸ ὠρισμένους ὄρους, ἀλλὰ δύναται μόνον ὑπὸ τοὺς ὄρους τούτους νὰ συμβαίνει, ἐνδέχεται τοῦτέστιν μόνον νὰ συμβαίνει «ἐν σελίδι δὲ 58 «ἢ ἐπένθεσις δὲν συμβαίνει πάντοτε καὶ ἀναγκαίως, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν σπανιώτερον, ἄλλοτε δὲ συνηθέστερον».

Πρὸ τοῦ io. ἄδ'ος ἄδειος - κενός), ἄδ'ονίζου (ἀπορρίπτω ὀρητικῶς, ἐκσφενδονίζω), βραδ'ώνει κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ iu. Ἐν τῇ γενικῇ ἐνικ. καὶ πληθ. τῶν οὐδετέρων εἰς -ι(ον): ἀγλάδι - ἀγλαδ'οῦ - ἀγλαδ'οῦνε, ἀσκάδι - ἀσκαδ'οῦ - ἀσκαδ'οῦνε, λάδι - λαδ'οῦ - λαδ'οῦνε, παιδί - παιδ'οῦ - παιδ'οῦνε κ. ἄ.

Ὅμοίως οἱ τύποι κοκοδ'οῦ ἢ (ἢ δυσειδής) (1), κομοδ'οῦ ἢ (ἢ γελοία).

Πρὸ τοῦ ie. Ἐν τῇ ὀνομαστ. καὶ αἰτιατ. πληθ. τῶν εἰς εἰ -ιά θηλυκῶν: ἀγλάδ'ές, βαρκαδ'ές, λαδ'ές κ.λ.π.

2) Ὑπάρχοντος πρὸ τοῦ τοῦ δ τοῦ i.

Ὅταν τὸ φωνῆεν τῆς προηγουμένης συλλαβῆς εἶναι *i* μετὰ τὴν ἐπένθεσιν τοῦ ἡμιφώνου τῆς ἐπομένης συλλαβῆς, τὸ *i* τοῦτο ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἐπεντιθέμενον ἀκούεται ὡς μακρότερος φθόγγος ἦτοι: *i'*, *η'*, *v' ει'*.

Πρὸ τοῦ ea: ἀπιδ'ά ἢ (ἢ ἀπιδέα), ριδ'ά ἢ (δέριμα αἰγός), πηδ'ά ἢ (τὸ ἄλμα) κ.ἄ.

Πρὸ τοῦ eu: Ἐν τῇ γεν. πληθ. τούτων: ἀπιδ'οῦνε, ριδ'οῦνε.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὸ πληθ. τῶν εἰς -ίδι(ον) οὐδ.: ἀδίδι - ἀδίδ'α, ἀπίδι - ἀπίδ'α, ἀλυσίδι - ἀλυσίδ'α, ἀρμίδι - ἀρμίδ'α, (τὸ ἀρχ. ὄρμιᾶ), βλοφίδι - βλοφίδ'α (μικρὸν πρόσφορον ἄρτου), ρίδι - ριδ'α, δαχτυλίδι - δαχτυλίδ'α, δοσίδι - δοσίδ'α, κλησίδι - κλησίδ'α (μικρὰ ἐκκλησία), καρύδι - καρύδ'α, ξεραμίδι - ξεραμίδ'α, κουρίδι - κουρίδ'α (μικροὶ λίθοι δι' ὧν παίζουσιν οἱ παῖδες), κοψίδι - κοψίδ'α (μικρὸν τεμάχιον κρέατος), κληρονομίδι - κληρονομίδ'α (οἱ κληρονόμοι), λεπίδι - λεπίδ'α, λαχίδι - λαχίδ'α (μικρὰ λωρίς γῆς), ξεφτίδι - ξεφτίδ'α (τὸ ἐξυφαινόμενον τμήμα ὑφάσματος ἐπὶ ἀνθρώπων ὃ μὴ ὑπολογίσιμος), παιχνίδι - παιχνίδ'α, παρσίδι - παρσίδ'α (ἢ παραλαβή), ξεβλουχίδι - ξεβλουχίδ'α (ἀσκὸς δι' οὗ ἀποχωρίζουσι τὸ ἐκ τῆς συνθλίψεως τῶν ἐλαιῶν τελευταῖον ἔλαιον ἐκ τοῦ κατσηγάρου), σκαφίδι - σκαφίδ'α, στρουσίδι - στρουσίδ'α (τὸ στρωννύμενον ὑφασμα), σανίδι - σανίδ'α, σελίδι - σελίδ'α (τὸ μικρὸν τεμάχιον τῶν ἐσπεροειδῶν), ταξίδι - ταξίδ'α, χρασίδι - χρασίδ'α (τὸ γρασίδι), ψαλίδι - ψαλίδ'α κ. ἄ.

Εἰς τὰ εἰς -ιάρις δηλωτικὰ πάθους ἢ ιδιότητος: γλιδ'άρις (ἀκάθαρτος), κασιδ'άρις, κονιδ'άρις (ὃ ἔχων ἐπὶ τῆς κόμης του κονίδας), παιχνιδ'άρις, ταξιδ'άρις, (θηλ. γλιδ'άρα οὐδ. γλιδ'άριχο κ.λ.π.). Ὅμοίως λέγεται παιχνιδ'αρίζου (παίζω, διασκεδάζω) κλπ.

1. Βλ. Ἡμετέραν χειρόγρ. συλλογὴν (ἀριθ. Χειρ. Ἰστ. Λεξ. 606) σ. 57 πρὸβ. *K. A. Π. Ρωμαῖον*, Παρατηρήσεις εἰς Βυζαντινὰς καὶ Νεοελληνικὰς Παροιμίας, Ἀθηνᾶ 50. (1940) σ. 108—111.

Πρὸ τοῦ io: *ῥι'δ'ο* τὸ (τὸ ἐκ τῆς αἰγός: *ῥι'δ'ο γάλα, τυρί*), *ἴ'δ'ο* τὸ (τὸ ἴδιον, τὸ αὐτό).

Πρὸ τοῦ iu. Ἐν τῇ γεν. ἐνικ. καὶ πληθ. τῶν ἀνωτέρω οὐδετέρων: *ἀδίδι* - *ἀδί'δ'οῦ* - *ἀλί'δ'οῦνε*, *ἀπίδι* - *ἀπι'δ'οῦ* - *ἀπι'δ'οῦνε*, *καρούδι* - *καρου'δ'οῦ* - *καρου'δ'οῦνε*, *σκαφίδι* - *σκαφι'δ'οῦ* - *σκαφι'δ'οῦνε*, *ψαλίδι* - *ψαλι'δ'οῦ* - *ψαλι'δ'οῦνε* κλπ.

Πρὸ τοῦ ie. Ἐν τῷ πληθ. τῶν εἰς -*ρα* - *ια* θηλ.: *ἀπιδεᾶ* - *ἀπι'δ'ᾶ* - *ἀπι'δ'ῆς*, *γιδεᾶ* - *ῥι'δ'ᾶ* - *ῥι'δ'ῆς*, *πηδεᾶ* - *πη'δ'ᾶ* - *πη'δ'ῆς*, *καρουδεᾶ* - *καρου'δ'ᾶ* - *καρου'δ'ῆς*, *ψαλιδεᾶ* - *ψαλι'δ'ᾶ* - *ψαλι'δ'ῆς* κλπ.

3) Οὐδενὸς πρὸ τοῦ **δ** ὑπάρχοντος φωνήεντος (ἦτοι ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως).

Ἐπειδὴ τὴν ἐπένθεσιν καθορίζει τὸ πρὸ τῆς συνιζανομένης συλλαβῆς ὑπάρχον σύμφωνον, δύναται αὕτη νὰ συμβαίη ἐν πάσῃ χώρᾳ τῆς λέξεως ἦτοι ἐν ἀρχικῇ συλλαβῇ, ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐν τέλει τῆς λέξεως, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη νὰ ὑφίσταται στενὸς σύνδεσμος τῆς συλλαβῆς ταύτης πρὸς τὴν προηγουμένην (1). Ὅταν ἡ ἐπένθεσις συμβαίη ἐν τῇ ἀρχικῇ συλλαβῇ τὸ ἡμίφωνον ἰ ἀκούεται ὡς μόρμυρος φθόγγος μὴ ἀποτελῶν ἰδίαν συλλαβὴν.

Πρὸ τοῦ ia: *'δ'άβα* τὸ (ἡ δίοδος), *'δ'αβάζον* (διαβάζω), *'δ'αβάτης* ὁ (διαβάτης), *'δ'αβασίδι* τὸ (κόσκινον), *'δ'αβατικοῦ* (ἐπίρρ., κατὰ τὴν πορείαν), *'δ'άβολος* ὁ (διάβολος), *'δ'αβικαίνου* (προλαμβάνω), *'δ'ακονίζου* (διακονίζω, ἐπαιτῶ), *'δ'ακονγάρης* (ἐπαίτης), *'δ'άκος* ὁ (διάκος), *'δ'άλαλο* τὸ (τὸ κακὸν ὄνομα, ἡ δυσφήμησις), *'δ'αλέγου* (διαλέγω), *'δ'αλεμένος*, *'δ'αλαλησμένος* ὁ (ὁ δυσφημησθεὶς), *'δ'αλεχτὸς* ὁ (διαλεκτὸς), *'δ'άπλατα* (ἐπίρρ. ἐπὶ τῆς ὁμοπλάτης), *'δ'άστημα* τὸ (διαστημα), *'δ'αστρεμμένος* (δύστροπος), *'δ'ασμιγῆ* ἡ (τοπων. Διασμιγῆ), *'δ'αταγῆ* ἡ (διαταγῆ), *'δ'ατάζου*, *'δ'άτανος* ὁ (διάβολος), *'δ'αφεντεύου* (διαφεντεύω, προστατεύω), *'δ'άφρο* τὸ (διάφορον, ὠφέλεια), *'δ'αχωρίζου* (διαχωρίζω) κλπ.

Πρὸ τοῦ io: *'δ'ο* (δύο), *'δ'οφύρι* τὸ (γεφύρι), *'δ'ώχνου* (ἐκδιώκω), *'δ'ωχνᾶτος* ὁ (ἐκδιωχθεὶς, ἐξόριστος).

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ τσακωνικῇ διαλέκτῳ. Ἐνταῦθα ὅμως, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τῶν γνωστῶν παραδειγμάτων, ἄλλοτε συντελεῖται ἐπένθεσις τοῦ ἡμιφώνου καὶ ἄλλοτε οὐχί, οἷον: *ιδάβολε*, *ιδασκά* - *ιδάσκαλε* (2) ἀλλὰ καὶ *διαβάτα* (3), *διαβολίλε* (4), *διαδί* (5), *διάκε*, *διάτσε* (6), *διακονέγγου* (7), *διάχτυλε* (8).

1. Ὡς ἀναφέρει ὁ Π. Πατριαρχίας, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 70-71.

2. Θ. Κωστάκη, ἐνθ' ἀν. σ. 42.

3. *Αὐτόθι* σ. 66, 68.

4. *Αὐτόθι* σ. 130.

5. *Αὐτόθι* σ. 161, 192.

6. *Αὐτόθι* σ. 165, 169.

7. *Αὐτόθι* σ. 35.

8. *Αὐτόθι* σ. 161.

β) Προηγουμένου d

Καὶ δὴ κατὰ σειρὰν τῶν πρὸ αὐτοῦ φωνηέντων **a, o, e**.

1) **Πρὸ τοῦ ea**. Παρὰ τὰ εἰς — *έα* θηλ. δηλωτικὰ χόρτων ἢ πληγῆς: *μουζερα'd'ά* (χόρτον), *δο'd'ά* ἢ (τὸ δῆγμα), *σκο'd'ά* ἢ (κτύπημα, πληγή, πρόσκρουσις κατὰ τὸ βάδισμα τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν ἐπὶ τινος ἀντικειμένου) κ.ἄ.

Πρὸ τοῦ eu: Ἐν τῇ γεν. πληθ. τῶν ἀνωτέρω θηλ.: *μουζερα'd'οῦνε*.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς πλείστας λέξεις, οἶον: *ἀνα'd'άζου* (ρ. προσβλέπω, παρατηρῶ), *φερο'd'άρις* ὁ (ὁ γηραιός, ὁ γηρασμένος· θηλ. *φερο'd'άρα*· οἶδ. *φερο'd'άριζο* καὶ *φερο'd'ασμένος - η - ο*), *δόλι* τὸ — *δο'd'ά*, *δο'd'άσμα* τὸ (ἢ ἐξέχουσα ἐπὶ τῶν τοίχων σειρὰ λίθων ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ὁ θόλος τῶν οἰκιῶν), *Κο'd'άριζα* τὰ (συννοικία ὅπου διαμένουν οἱ *Κο'd'ἄνοι*), *ξεδο'd'άζου* (ρ. ἀφαιρῶ τοὺς ὀδόντας· *ξεδο'd'ασμός* ὁ, ἢ ἀφαιρέσις τῶ ὀδόντων, πληγμα ἰσχυρόν· *ξεδο'd'ασμένος*, ὁ μὴ ἔχων ὀδόντας), *πο'd'άζου* (ρ. κρουλογῶ, πάσχω ἀπὸ πνευμονίαν· *πόδα* ἢ ἢ πνευμονία, *πο'd'ασμένος* ὁ ἀσθενὴς ἐκ κρουλογήματος), *κουβε'd'άζου* (συζητῶ· *κουβε'd'ασμένος* ὁ δυσφημισθεὶς), *κρουφοκουβε'd'άζου* κλπ.

Πρὸ τοῦ io: Ὡς *ἀνά'd'ο*, τὸ (ἄποπτον, ὁ ὀρίζων, ἢ ἄκρα), *ἀρχο'd'ο* ἢ (ἢ εὐπορία), *ἀλικό'd'ο* ἢ (τὸ ἐμπόδιον) κ.ἄ.

γ) Προηγουμένου o

Καὶ δὴ κατὰ σειρὰν τῶν πρὸ αὐτοῦ ὑπαρχόντων φωνηέντων:

1) **a, o, u, e**.

Πρὸ τοῦ ea: Εἰς τὰ θηλ. τὰ δηλωτικὰ πληγῆς: *βατα'ο'ά* (πληγή διὰ πυροβόλου ὄπλου) (1), *γδαοτα'ο'ά* ἢ (ἐκδορά).

Εἰς τὰ δηλωτικὰ μέτρον: *λνχνα'ο'ά* (ποσότης ἐλαίου ὅσην χωρεῖ ὁ λύχνος), *πλοκα'ο'ά* (ποσότης ἀχύρων τοποθετουμένη εἰς τὸ διὰ πλέγματος κυθίως ξύλων χωριζόμενον τμήμα τοῦ ἰσογείου ὁ καλοῦσι *πλοκαορά*), *φ'τ'α'ο'ά* (πιτυραεά, ποσότης ἣν δύναται τις νὰ σηκώσῃ τις διὰ τοῦ πτύου).

Εἰς τὰ δηλωτικὰ δέριματος: *μουλα'ο'ά* (τὸ δέριμα ἡμιόνου).

Ὅμοίως εἰς τὰ εἰς — *αρεά - α'ο'ά* (2) θηλ. προσηγορικὰ καὶ τοπωνύμια.

α) *Συγκεκριμένα*: *ἀσκαδα'ο'ά* (σνκῆ παράγουσα ἰσχάδας), *κληματα'ο'ά* (τὸ κλήμα), *ἀβα'ο'ά* (ποσότης σιτηρῶν ὅσην χωρεῖ τὸ *ἀβάρι*), *καλαμα'ο'ά* (τὸ μελανοδοχεῖον, ποσότης ὅσην χωρεῖ τὸ μελανοδοχεῖον).

1. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 27. Πολλὰ εἰς-*αρεά - αρεά* ἀφροημένα σημαίνουν πληγὴν ἢ ὁσμὴν ἢ μέτρον ἢ φορτίον.

2. Πρὸβ. Γ. Χατζιδάκι, Γλωσσολογικαὶ Μελέται Α (1901) σ. 127.

β) Τοπωνύμια : Ἀγραδα'ρ'ά, Ἀβοδακα'ρ'ά, Ἀσκεδα'ρ'ά, Βατου'ρ'ά, Λουμα'ρ'ά κ. ἄ.

γ) Εἰς θηλ. προσηγορικὰ εἰς -αρέα (α'ρ'ά) τὰ σχηματιζόμενα ἔξ ὀνομάτων εἰς -άρις (!) : Ἀπλωτα'ρ'ά, καβελλα'ρ'ά (καβελλάρις καὶ ὡς τοπων. ἐπὶ λίθων ἔξ ὧν ὁ εἶς ἐπὶ τοῦ ἄλλου δίκην ἱπέως), κασσι'δ'α'ρ'ά (κασσι'δ'άρις), σκουληκα'ρ'ά (σκουληζάρις) κ. ἄ.

Ὅμοίως εἰς τὰ θηλυκὰ τὰ δηλωτικὰ δένδρων, μέτρου ποσότητος, πληγῆς καὶ κηλίδος : παπο'ρ'ά (ποσότης ἦν μεταφέρει τὸ πλοῖον), σπο'ρ'ά (ἔκτασις ἀγροῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦπτον διωρισμένη, ἦν ἄνευ διαλείμματος καλλιεργεῖ ὁ γεωργός), ἀγ'ρ'αίου'ρ'ά (ὁ ἀγριοσίκυσ· *ecballium elaterium*), λου'ρ'ά (κτύπημα διὰ λεπτοῦ κλάδου, βέργας), μαγου'ρ'ά (κτύπημα διὰ βακτηρίας), μουτζου'ρ'ά (ἢ δι' αἰθιάλης κηλίδος), μου'ρ'ά (μορέα), τικου'ρ'ά (πληγὴ διὰ πελέκεως), διπλοχε'ρ'ά (ποσότης στερεῶν ἦν μὲ ἀμφοτέρας τὰς παλάμας ἠνωμένας λαμβάνομεν), μαχαι'ρ'ά (πληγὴ διὰ μαχαίρας), μαγε'ρ'ά, πιπε'ρ'ά, χε'ρ'ά (δράγμα, ὅσον διὰ μιᾶς χειρὸς λαμβάνομεν) κ.λ.π.

Ἐπίσης λέγεται βο'ρ'άς ὁ (βόρειος ἄνεμος), Χαλιζε'ρ'ά ἡ (τοπων.).

Πρὸ τοῦ eu. Ἐν τῇ γεν. πληθ. τῶν ἀνωτέρω, οἶον : ἀσκαδα'ρ'οῦνε, γαλακα'ρ'οῦνε, κλειδα'ρ'οῦνε, λαιμα'ρ'οῦνε, σπο'ρ'οῦνε, μου'ρ'οῦνε, χε'ρ'οῦνε κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ eo : ἀ'ρ'ῶνον, (ρ. ἀραιώνω· ἀπλώνω), ἀ'ρ'ῶμάδα ἡ (τὸ διάκνον μεταξὺ δύο ξύλων, σανίδων), ἀκέ'ρ'ος (ἀκέραιος), Βατου'ρ'ῶνας ὁ (τοπων. ἔνθα πολλοὶ βάτοι· *rubus rosaceae*), Χορτα'ρ'ῶνας ὁ (τοπων. ἔνθα πολλὰ χόρτα).

Πρὸ τοῦ ia. Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -άρι(ον) οὐδ., οἶον : ἀβάρι - ἀβά'ρ'α (τὸ κάτωθεν τοῦ πατώματος κενόν, χρησιμεῦον ὡς ἀποθήκη), βλαστάρι - βλαστά'ρ'α, βουνάρι - βουνά'ρ'α (τοπων.), γαλάρι - γαλά'ρ'α (μέρος ὅπου ποραμένον τὰ πρόβατα, τὸ ἀκάθαρτον μέρος), γουμάρι - γουμά'ρ'α (φορτίον, δέμα ξύλων), ζουνάρι - ζουνά'ρ'α, ζευγάρι - ζευγά'ρ'α, ζαγάρι - ζαγά'ρ'α (ὁ σκύλλος), θροφάρι - θροφά'ρ'α (ὁ οἰκόσιτος χοῖρος), θρεφτάρι - θρεφτά'ρ'α (ὁ οἰκόσιτος χοῖρος), καμάρι - καμά'ρ'α (μνημεῖον νεκρῶν), κατοστάρι - κατοστά'ρ'α, κουβάρι - κουβά'ρ'α, λανάρι - λανά'ρ'α (κτένιον σιδηροῦν, δι' οὗ ξαίνουν τὰ ἔρια), λεχάρι - λεχά'ρ'α (ὁ ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα), λυχνάρι - λυχνά'ρ'α, λημμάρι - λημμά'ρ'α (τὸ δράγμα σταχύων), λιθάρι - λιθά'ρ'α, μαργαριτάρι - μαργαριτά'ρ'α, μουλάρι - μουλά'ρ'α, παλληκάρι - παλληκά'ρ'α, πυθάρι - πυθά'ρ'α, σταβάρι - σταβά'ρ'α (ὁ ἰστοβοεὺς τοῦ ἀρότρου), στελλάρι - στελλά'ρ'α (στειλεός), τομάρι - τομά'ρ'α, χορτάρι - χορτά'ρ'α, χτάρι - χτά'ρ'α (οἱ ὄχθοι, τοῖχοι εἰς ἐπικλινῆ ἐδάφη διὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ χώματος, ἀνάλημμα) κ. ἄ.

Ἐπίσης παρὰ τὰ ὀνόματα: ἀλογά'ρ'αστος (ὁ μὴ ὑπολογίσιμος), κουθα'ρ'ὰ (δεσμὸς φιλικὸς ἐκ βαπτίσματος ἢ στέψεως), λογα'ρ'ασμός, τομα'ρ'άτικος (ὁ μὴ ἐκτιμώμενος), παρὰ τὰ ῥήμ. γουμα'ρ'άζου (ἐπὶ ξύλων ἢ ρούχων· τοποθετῶ τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου διὰ τὰ σχηματισθῆ δέμα), λογα'ρ'άζου (ὑπολογίζω), ξετομα'ρ'άζου (ἐκδέρω) κ. ἄ., παρὰ τὰ ἐπών. Χα'ρ'άτης, Ψυχα'ρ'ᾶνοι κ. ἄ. καὶ τὰ τοπων. Χα'ρ'άτικο, Ψυχα'ρ'άνικο κ.λ.π.

Ὅμοίως ἐπενθετικῶς προφέρονται: ἀνηφο'ρ'ακὰ (ἐπίρρ. πρὸς τὰ ἄνω), ἀνηφο'ρ'ακός (ἀνηφορικός), κατηφο'ρ'ακὰ (ἐπίρρ. πρὸς τὰ κάτω), κατηφο'ρ'ακός (κατηφορικός), παπόρι - παπό'ρ'α, Φυλλατό'ρ'α (τοπων.), χω'ρ'α (ἐπίρρ. χωριστά), χωρίον - χω'ρ'ὰ τά, χω'ρ'άτης, χω'ρ'ανός κ. ἄ.

Ἐπίσης τὰ εἰς -ιάρις δηλωτικὰ πάθους ἢ ιδιότητος: μουρμου'ρ'άρις (μειψίμοιρος), τσιμπου'ρ'άρις (ἐπὶ τῶν ζώων καὶ ἰδίως τῶν κυνῶν· ὁ ἔχων κρότωνα, ὁ ἀδύνατος), ψου'ρ'άρις (ψωριῶν) καὶ τὰ θηλ. μουρμου'ρ'άρα - τσιβου'ρ'άρα - ψου'ρ'άρα. Ὅμοίως τὰ θηλ. σκου'ρ'ά, λεβεδου'ρ'ά, Μανιατου'ρ'ὰ (πλήθος Μανιατῶν) κ. ἄ., τὰ οὐδ. ὡς κουλούρι - κουλού'ρ'α, Ποταμοσοῦρι - Ποταμοσοῦ'ρ'α (τοπων.), τσιβούρι - τσιβού'ρ'α (κρότων), Χαλικούρι - Χαλικού'ρ'α (τοπων.), τὰ ρ. κλιμαλου'ρ'άζομαι (στενοχωροῦμαι), σκου'ρ'άζει (ᾄξιδοῦται), σκοτου'ρ'άζομαι (στενοχωροῦμαι), ψου'ρ'άζου (ψωριῶ) κλπ. καὶ τὰ ἐπών. καὶ τοπων. Καου'ρ'ᾶνοι - Καου'ρ'άνικα, Κουβου'ρ'ᾶνοι - Κουβου'ρ'άνικα κλπ.

Παρὰ τὰ εἰς -αριά δηλωτικὰ μελῶν τοῦ σώματος, ἅτινα ἐκλαμβάνονται ὡς μεγεθυντικά¹⁾, οἷον: κεφαλα'ρ'ὰ (μεγάλη κεφαλή), κουτελα'ρ'ὰ (τὸ εὐρὺ μέτωπον), λαιμα'ρ'ὰ (μεγάλος λαιμός), μαγουλα'ρ'ὰ (τὸ μέγαλον μάγουλον), μουστακα'ρ'ὰ (μεγάλος μύσταξ), προσωπα'ρ'ὰ (μεγάλον πρόσωπον), σβερκα'ρ'ὰ (μεγάλος τράχηλος), στηθα'ρ'ὰ (τὸ εὐρὺ στῆθος).

Καὶ τέλος προφέρονται: κολομέρι - κολομέ'ρ'α (γλουτός), λημέρι - λημέ'ρ'α (τόπος διαμονῆς), μεσημέρι - μεσημέ'ρ'α, χέρι - χέ'ρ'α, Κέ'ρ'α ἢ (τοπων.) στε'ρ'ὰ ἢ (ξηρά), με'ρ'άζου (θέτω τι κατὰ μέρος, παραμερίζω), ξελημε'ρ'άζου (διέροχομαι τὴν ἡμέραν), ξεμεσημε'ρ'άζου (διέροχομαι τὰς μεσημβρινὰς ὥρας), σταυροχε'ρ'ιάζομαι (θέτω τὰς χεῖρας μου ἐν σχήματι σταυροῦ εἰς ἔνδειξιν ἀπελπισίας ἢ προσενχῆς), στε'ρ'ακὰ (ἐπίρρ. ἐπὶ τοῦ ἐδάφους), πε'ρ'άλλο (τὸ μεθεπόμενον) κλπ.

Πρὸ τοῦ io. Οἷον: ἀγά'ρ'ο ἢ (ἢ ἀγγαρεία), βα'ρ'οκόπος (ὁ κόπτων λίθους μετὰ τὴν βαρείαν σφῦραν, ρ. βα'ρ'οκοποῦ) βα'ρ'ός (βα'ρ'ο - βαρὺς - βαρῦ), βα'ρ'οκόλης (ὁ ὀκνηρός), βα'ρ'οσύνη (ὀκνηρία), βουλα'ρ'ώτης - βουλα'ρ'ώτιζα (ὁ κάτοικος τοῦ χ. Μπουλαριοί), Δημα'ρ'ώτης - ιζα (ὁ κάτ. τοῦ χ. Δημαρίστικα, τὰ), Μερ-

1. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Ἡπειρῷ, βλ. Γ. Χατζιδάκι, Ἐτυμολογικά καὶ τεχνολογικά, Ἀθηνᾶ 29 (1917) Λεξικογρ. Ἀρχ. σ. 11. Πρβ. καὶ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἐν λήμματι -αριά.

τα'ρ'ώτης-ιζα (ὁ κάτ. τοῦ χ. Μερτάρι, τὸ), Μα'ρ'όλης-Μα'ρ'ολμάνιζα (ἐπών.), Μα'ρ'ολμάνικα τὰ (τοπων.), συχ'ώ'ρ'ο ἢ (συγγώρησις, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν νεκρῶν), στενοχού'ρ'ο ἢ (στενοχωρία), ἀπλωχού'ρ'ο ἢ (εὐρυχωρία), χασομέ'ρ'ο ἢ (βραδύτης), στε'ρ'ώνου (στερεώνω - στε'ρ'ωμένος, (ὁ ὑψηλός, ὁ ἀνόητος, ὁ δειλός) κ. ᾗ.

Πρὸ τοῦ iu. Ἐν τῇ γεν. ἐνικ. καὶ πληθ. τῶν εἰς -άρι(ον) οὐδ.: ἀβάρι ἀβα'ρ'οῦ - ἀβα'ρ'οῦνε, γαλάρι - γαλα'ρ'οῦ - γαλα'ρ'οῦνε κτλ.

Πρὸ τοῦ ie. Ἐν τῇ ὄνομ. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν εἰς -εα -εᾶ θηλ. βαταρεᾶ - βατα'ρ'ᾶ - βατα'ρ'ᾶς, γδαρταρεᾶ - γδαρτα'ρ'ᾶς - γαλακα'ρ'ᾶς, πλοκα'ρ'ᾶς κ. λ. π. Ὅμοίως παρὰ τὰ ρ. ἀπλωχού'ρ'αίνου (ἀποκτῶ εὐρυχωρίαν), κουνδου'ρ'αίνου (καθιστῶ τι βραχύ, μικρόν), ἀναί'ρ'ἔεται (ἀναιρεῖται), ἐφό'ρ'ἔε (ἐφόρει), ἐλό'ρ'ἔε (ἠδύνατο) κ. ᾗ.

2) Ὑπάρχοντος πρὸ τοῦ ρ τοῦ i.

Πρὸ τοῦ ia. Ἀθρει'ρ'άζομαι (ὄνειρεύομαι), ἀσει'ρ'ακος (ἐπίθ. ὁ μὴ καταγόμενος ἐκ καλῆς οἰκογενείας), 'δ'οφύρι - 'δ'οφύ'ρ'α, κασαι'δ'άρις, Κν'ρ'ακάτικος, Κν'ρ'ακῆ - Κν'ρ'ακος, Κν'ρ'ακούλης, Κν'ρ'ακούλακας, Λν'ρ'ᾶνοι οἱ, Λν'ρ'ᾶνικα τὰ, Μοναστήρι - Μοναστή'ρ'α, μοναστη'ρ'ακός, πανεθύρι - πανεθ'ύ'ρ'α, πν'ρ'ακονας ὁ (ἀναφλεκτικὸν σύστημα πυλαιοῦ πυροβόλου ὕπλου), σι'ρ'ᾶνι - σι'ρ'ᾶνίζου (περίπατος - περιπατῶ), σπν'ρ'άρις (ὁ ἔχων ἔξανθήματα, σπυριά), ψει'ρ'άρις, ψει'ρ'άζου (φθειριῶ), χη'ρ'άτικο (ἐπὶ ἐνδύματος τὸ ὁποῖον ἐφόρουν αἱ ἐν χηρεῖα διατελοῦσαι) κ. ᾗ.

Πρὸ τοῦ io. Μοναστη'ρ'ώτης, βαλν'ρ'ώτης (ὁ κατοικῶν εἰς τὸ χ. Πάλυρον), Μισι'ρ'ώτης (ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὸ Μισίρι) κ. ᾗ.

Πρὸ τοῦ iu. Ἐν τῇ γεν. ἐνικ. καὶ πληθ. τῶν οὐδ.: 'δ'οφύρι - 'δ'οφν'ρ'οῦ - 'δ'οφν'ρ'οῦνε, μοναστήρι - μοναστη'ρ'οῦ - μοναστη'ρ'οῦνε, πανεθύρι - πανεθν'ρ'οῦ - πανεθν'ρ'οῦνε κλπ.

3) Οὐδενὸς πρὸ ρ ὑπάρχοντος φωνήεντος.

Τὸ ἡμίφωνον εἰ ἐπεντιθέμενον ἀκούεται ὡς μόρμυρος φθόγγος μὴ ἀποτελῶν ἰδίαν συλλαβὴν, οἷον: 'ρ'άδε τὸ (τὸ ὑψηλὸν μέρος, τὸ ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ ψῦχος: ἐκάθοτα 'ς τὸ 'ρ'άδε ρ' ἐπῆρε κρούο).

δ) Προηγούμενου θ

Καὶ δὴ κατὰ σειρὰν τῶν πρὸ αὐτοῦ ὑπαρχόντων φωνηέντων:

1) a, o, u, e.

Πρὸ τοῦ ea. Παρὰ τὰ θηλ. τὰ δηλωτικὰ μέτρον καὶ πληγῆς: ἀρμα'θ'ᾶ

(δομαθός), *ῥυοργα'θ'ά* (ὅσον δύναται νὰ περιλάβῃ τὸ ἐκ σχοινίου πλέγμα, τὸ *ῥυοργάθι* γύρογαθον), *σπα'θ'ά* (πληγὴ διὰ σπάθης), *ῥο'θ'ά* (κτύπημα διὰ γρόνθου, ἀλλὰ καὶ μέτρον ποσότητος, ὅσον περικλείει τις διὰ τῶν δακτύλων ἐντὸς τῆς παλάμης) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ eu. Ἐν τῇ γεν. πληθ. τῶν ἀνωτέρω, οἶον: *ἀρμά'θ'οῦνε*, *ῥυοργα'θ'οῦνε*, *ῥο'θ'οῦνε* κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ eo. Ἄγα'θ'ῶνας (τοπων. ἔνθα φύονται πολλαὶ ἄκανθοι).

Πρὸ τοῦ ia. Ἐν τῷ πληθ. τῶν οὐδ., οἶον: *ἀγάθι* - *ἀγά'θ'α*, *ἀρμάθι* - *ἀρμά'θ'α*, *ῥυοργάθι* - *ῥυοργά'θ'α*, *καβάθι* - *καβά'θ'α*, (*γαβάθι*, *δοχεῖον*, *πινάκιον* ξύλινον), *καλάθι* - *καλά'θ'α* κ. ἄ.

Ὅμοίως παρὰ τὰ ρ. *ῥυοργα'θ'άζου*, *ῥο'θ'άζου* (λαμβάνω καρπούς διὰ τῆς χειρός, κτυπῶ τινὰ διὰ τοῦ γρόνθου) κ. ἄ. καὶ παρὰ τὰς λ. *βα'θ'ά* ἢ (*βαθεῖα*) καὶ *Βά'θ'α* ἢ (τοπων.).

Πρὸ τοῦ io. Ὦς: *ἀμά'θ'ο* ἢ (*ἀμάθεια*), *συβά'θ'ο* ἢ (*συμπάθεια*), *Μαρα'θ'ώτης* - *Μαρα'θ'ώτιζα* (ὁ κάτοικος τοῦ χ. *Μάραθος*), *ἀπο'θ'ῶμαι* (*κάθημαι*), *συναγλου'θ'ῶμαι* (*παρακολουθῶ*, *ἔπομαί τινος*) κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ ie. Ἐν τῇ ὄνομ. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν εἰς - *εἶα* - *εἶα* θηλ. : *ἀρμά'θ'έες*, *βα'θ'έες*, *ῥυοργα'θ'έες*, *ῥο'θ'έες*, *σπα'θ'έες* κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ iu: Ἐν τῇ γεν. ἐνικ. καὶ πληθ. τῶν ἀνωτέρω οὐδετέρων: *ἀγάθι* - *ἀγα'θ'οῦ* - *ἀγα'θ'οῦνε*, *ῥυογάθι* - *ῥυοργα'θ'οῦ* - *ῥυοργα'θ'οῦνε* κλπ.

2) Ὑπάρχοντος πρὸ τοῦ θ τοῦ i.

Πρὸ τοῦ ea: Εἰς τὰ θηλ. *κολοκ'θ'ά*, *κουκκουροβι'θ'ά* (τὸ φυτόν πιστακία ἢ τερέβινθος), *πλακομι'θ'ά* (πληγὴ διὰ λίθου) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ ia: Ἀλή'θ'εἰα ἢ, *παραμύθι* - *παραμύ'θ'α*, *ξερολίθι* - *ξερολί'θ'α* (ὁ ἄνευ ἀσβέστου κτιζόμενος τοῖχος), *παραμυ'θ'άζου* (*διηγοῦμαι παραμύθια*), *πλακομι'θ'άζου* (κτυπῶ μὲ λίθους, λιθοβολῶ), *στήθος* - *στήθηα* - *στή'θ'α*, *στη'θ'άζου* (*καλύπτω τὸ στήθος*, *στη'θ'άζομαι* (*συγκρατῶ διὰ πόρπης τὰ φορέματά μου*, *ἀναλαμβάνω*, *ἐπιχειρῶ σοβαρὰν ἐργασίαν*) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ io: *συνή'θ'εο* (ἢ *συνήθεια*).

Πρὸ τοῦ ie: Εἰς τὴν ὄνομ. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν εἰς - *εἶα* - *εἶα* θηλ. : *κολοκ'θ'έες*, *κουκκουροβι'θ'έες*, *πλακομι'θ'έες*. Ὅμοίως *παραμυ'θ'έες* οἱ (τὰ παραμύθια), *ξερολι'θ'έες* (τὰ ξερολίθια), *ἀλή'θ'εες* κλπ.

ε) Προηγούμενου τ

Κατὰ σειρὰν τῶν πρὸ αὐτοῦ φωνηέντων :

1) α, ο, υ, ε.

Πρὸ τοῦ εα. Παρὰ τὰ θηλ. τὰ δηλωτικὰ φυτῶν, μέτρου, πληγῆς, οἶον : *δομα'τ'ά*, *πινυα'τ'ά* (ὄσον χωρεῖ ἢ πινυάττα, χαλκῆ χύτρα), *σαρουμα'τ'ά* (ὄση ἢ ἔκτασις τοῦ σαρώθρου), *δαγαμα'τ'ά* (δῆγμα), *βαλλω'τ'ά* (πληγὴ διὰ σφαίρας ὄπλου), *λαβωμα'τ'ά*.

Πρὸ τοῦ ευ. Ἐν τῇ γεν. πληθ. τῶν ἀνωτέρω : *δομα'τ'οῦνε*, *πινυα'τ'οῦνε*, *σαρουμα'τ'οῦνε* κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ ia. Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδ., οἶον : *δεμάτι - δεμά'τ'α* (δέμα ξύλων ἢ σταχύων), *κομμάτι - κομμά'τ'α*, *κρεββάτι - κρεββά'τ'α*, *μάτι - μά'τ'α*, *μονοπάτι - μονοπά'τ'α*, *πελάτι - πελά'τ'α* (παλάτι, ἀνάκτορον).

Παρὰ τὰ ρ : *ἀναμα'τ'άζομαι* (προσβλέπω πρὸς τινὰ ἐρωτηματικῶς πρὸς συνεννόησιν), *κομμα'τ'άζου* (τεμαχίζω), *κρεββα'τ'άζομαι* (παραμένω κλινήρης), *μα'τ'άζου* (ἐπὶ βασκανίας), *ξεμα'τ'άζου* (ἐξορύσσω τοὺς ὀφθαλμούς, θεραπεύω ἐκ βασκανίας) κ. ἄ.

Παρὰ τὰς λ : *πλα'τ'ά* ἢ (πλατεῖα), *ρεμα'τ'ά* ἢ, *πεισμα'τ'άρις* (πείσμων), *Σαββα'τ'άτικα* (ἐπίρρ. κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου), *σπυρισμα'τ'ά* (τὸ σφύριγμα) κ. ἄ.

Ὅμοίως λέγονται : *νο'τ'άς* ὁ (νότιος ἄνεμος), *Πο'τ'άς* (Παναγιώτης), *σώ'τ'α* τὰ (συνκώτια), *σκου'τ'ά* τὰ (παλαιὰ ροῦχα), *Βελε'τ'ἄνοι* (ἐπών.) - *Βελε'τ'άνικα* (τοπων.), *Νικολε'τ'ἄνοι* (ἐπών.) - *Νικολε'τ'άνικα* (τοπων.), *καφε'τ'ά* ἢ (ἢ χρώματος καφέ), *τέ'τ'α* (ἢ τοιαύτη) κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ io. *Πραμά'τ'ο* ἢ (τὰ πρὸς ἐμπορίαν πράγματα), *πλα'τ'ός* (πλατὺς) - *πλα'τ'ὸ* τὸ (πλατὺ), *στρα'τ'ώτης*, *κοδεσπο'τ'ὸ* τὸ (ἢ περιουσία), *Πο'τ'ὸ* τὸ (ὑποκορ. τοῦ ὄν. Παναγιώτης), *καφε'τ'ός* (ὁ χρώματος καφέ), *τέ'τ'ος* - *τέ'τ'ο* κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ iu. Ἐν τῇ γεν. ἐν. καὶ πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδ. : *γαττι - γα'τ'οῦ - γα'τ'οῦνε*, *δεμάτι - δεμα'τ'οῦ - δεμα'τ'οῦνε*, *μάτι - μα'τ'οῦ - μα'τ'οῦνε* κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ ie. Ἐν τῇ ὄνομ. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν εἰς -εἶ -εἶα θηλ. : *δομα'τ'ές*, *λαβωμα'τ'ές*, *φω'τ'ές*, *μα'τ'ές* κ.λ.π.

2) Ὑπάρχοντος πρὸ τοῦ τ τοῦ i.

Πρὸ τοῦ ia. *ζη'τ'ανὰ* ἢ (ἐπαιτεία), *ζη'τ'ἄνος* (ἐπαίτης), *ζη'τ'ανέου* (ἐπαιτῶ), *σπίτι - σπ'ί'τ'α*, *Φυ'τ'ά* ἢ (τοπων.) κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ iu. *σπίτι - σπ'ί'τ'οῦ - σπ'ί'τ'οῦνε*.

Πρὸ τοῦ ie. *Φυ'τ'ά* - *Φυ'τ'ές* (τοπων.).

II) Ὄταν προηγήται ἐν τῶν συμπλεγμάτων, *δρ, δρ, θρ, τρ, στ, στρ*, τὸ ἐπεντιθέμενον *ι* ἀρθροῦται πρὸ αὐτῶν.

α) Προηγουμένου *δρ*

Πρὸ τοῦ *ia*. *Ἐδράτης* δ, *Ἐδράτιζα* ἦ (κάτοικ. χωρ. Δρῦ), *Ἐδράτικο* τὸ (τοπων.), *κουλλον'δράζομαι* (συσπειροῦμαι), *Κουλου'δρόι* οἱ (τοπων.).

β) Προηγουμένου *δρ*

Πρὸ τοῦ *ia*. *Ἀδράνους* (Ἀδριανός), *ἀδράνη* ἦ (ἐπίθ. ἢ ἀνδρεία), *Ἀδράλης* δ (τοπων.), *Ἀδράνω* ἦ (ὄν.), *Κυλήδρα* τὰ (τοπων.).

Πρὸ τοῦ *ea*. *Ἄγι-Ἀδράς* (ὁ ἅγιος Ἀνδρέας).

Πρὸ τοῦ *io*. *Ἀδρόνικη* ἦ (ὄν.), *ἀδράνω* (ἀνδροῦμαι). *ἀδράωμενος* (ἀνδρειωμένος), *Κασσάδρα* τὸ (ὄν. ὑποκορ. τοῦ Κασσάνδρα ἦ).

γ) Προηγουμένου *θρ*

Πρὸ τοῦ *ia*. *βαθράνικο* τὸ (τοπων.), *βαθράζει* ρ. (ἐπὶ τοῦ ἄρτου κυρίως, ὅστις δὲν φουσκώνει ὅταν ψήνεται), *βαθράσμενος* (ἐπὶ ἀνθρώπων· ὁ ἀσθενής, ὁ ἀδυνάτου ὀργανισμοῦ), *μαθράζου* ρ. (στενοχωροῦμαι, μαραζώνω), *μαθράσμενος* (γλομός), *μουθράζου* ρ. (τρίβω τὸ πρόσωπόν τινος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρὸς τιμωρίαν, τιμωρῶ, κακοποιῶ), *μουθράσμενος*, *Σκολύθρα* τὰ (τοπων.).

δ) Προηγουμένου *τρ*

Κατὰ σειράν τῶν πρὸ αὐτοῦ φωνηέντων

1) *a, o, u, e*.

Πρὸ τοῦ *ea*. Εἰς τὰ δηλωτικὰ μέτρον θηλ. εἰς -εᾶ: *ἀετρά* (χωράφι *μία ἀετρά*· μικρόν), *πετρά* (ἀπόστασις ἴση πρὸς ὅσον φθάνει νὰ ρίψη τις λίθον διὰ τῆς χειρός).

Πρὸ τοῦ *eu*. Ἐν τῇ γεν. πληθ. τῶν ἀνωτέρω: *ἀετροῦνε*, *πετροῦνε*.

Πρὸ τοῦ *ia*. *Πατράνους* (ὁ ἐκ Πατρῶν καταγόμενος), *Πετράνους* δ, (τοπων.), *Πετράνοι* οἱ, (ἐπών.), *ὑπερέτρα* (ὑπηρέτρια), *ἀλέτρι-ἀλέτρα* (ἄροτρον).

Πρὸ τοῦ *io*. *ξετρώδιζον* ρ. (ἀποπλανῶ τινα, παρεκκλίνω τῆς ἠθικῆς ὁδοῦ).

Πρὸ τοῦ *iu*. *Δεκατρώου* (δέκα τριῶν), *ἀλέτρι-ἀετρώου-ἀετρώουνε*.

2) Ὑπάρχοντος πρὸ τοῦ *τρ* τοῦ *i*.

Πρὸ τοῦ *ia*. *Ἀγίτρα* ἦ (Παναγία ἢ Ὁδηγήτρια), *Λημητράνοι* (ἐπών.), *Λημητράνικο* (τοπων.), *μητρά* ἦ (μητριά), *κοσιτρώου* (εἴκοσι τριῶν).

3) Οὐδενὸς πρὸ τοῦ τρ ὑπάρχοντος φωνήεντος.

Τὸ ἐπεντιθέμενον ἡμίφωνον *ι* ἀκούεται ὡς μόρμυρος φθόγγος μὴ ἀποτελῶν ἰδίαν συλλαβήν, οἷον: *τ'ραδατ'ροῦ* (τριάκοντα τριῶν), *τ'ραρούνι* τὸ δοχεῖον μέτρου), *τ'ρούμερο* τὸ (ἢ τρίτη ἀπὸ τοῦ θανάτου ἡμέρα), *τ'ρουμερίζει* ρ. (ἔχει τριήμερον).

ε) Προηγουμένου στ

Πρὸ τοῦ ia. *ἀρρωσ'σ'α* ἢ (ἀσθένεια), *ἀρρωσ'σ'άρις* (ἀσθενικός), *Ἀγουσ'σ'άτικος* (ὁ κατὰ τὸν Λῆγουστον ἀναφαινόμενος), *Χρισ'σ'ανός*, *Χρη'σ'σ'ἄνοι* (ἐπών.), *Χρη'σ'σ'άνικα* ἢ (τοπων).

Πρὸ τοῦ io. *Ἀπονή'σ'σ'ο* ἢ (ἢ ἑσπέρα τῆς Τυρινῆς καὶ τῆς 14 Νοεμβρίου), *βα'σ'σ'ῶμαι* (εἶμαι ὑγιής, εὐπορος, ἐξαρθῶμαι), *νή'σ'σ'ο* ἢ (ἢ νηστεία).

στ) Προηγουμένου στρο

Καὶ πρὸ τοῦ συμπλέγματος τούτου τῶν τριῶν συμφώνων ἐπεντίθεται τὸ συνιζανόμενον ἡμίφωνον *ι*.

Πρὸ τοῦ ea. *Μυσ'σ'σ'α* ἢ (ποσότης ἢ λαμβάνομεν διὰ τοῦ μυστηρίου).

Πρὸ τοῦ ia. Παρὰ θηλυκὰ ὀνόματα, ὡς: *ἀδροφροχωρ'σ'σ'α* (ἢ διαβάλλουσα τὸν ἕνα τῶν συζύγων πρὸς τὸν ἕτερον, γενομένη οὕτω πρόξενος διαζυγίου), *ἀδερφοχωρ'σ'σ'α*, *γαῖδουροζυλί'σ'σ'α* (τὸ μέρος ἔνθα κυλίσονται οἱ ὄνοι), *κουβαρ'σ'σ'α*, *Κουρι'σ'σ'α* ἢ (τοπων. τὸ μέρος ἔνθα κυλιόμεν τι), *Κοσκινί'σ'σ'α* (τοπων. ἐκεῖ ἔνθα κοσκινίζει τις), *Λιπινί'σ'σ'α* (τοπων. τόπος ἔνθα σπείρουν θέρμους· λιπίνους), *μανλί'σ'σ'α* (ἐπὶ γυναικῶν, ἐκμαυλίστρια), *μεθύ'σ'σ'α* (ἐπὶ γυναικῶν, ἢ μεθύουσα), *ξυ'σ'σ'α* (στλεγγίς), *Ξεμαλλί'σ'σ'α* (τοπων.), *Πλύ'σ'σ'α* (ἐπὶ γυναικῶν ἢ πλύνουσα καὶ ὡς τοπων.), *Πηλαλί'σ'σ'α* (τοπων., ἐκεῖ ὅπου τρέχουν· ὁ. *πηλαλοῦ*, (') ἐπίρρ. *πηλάλι*), *Σουλί'σ'σ'α* (τοπων. ἐκεῖ ἔνθα φύονται συκαῖ), *Φαζιδί'σ'σ'α* (τοπων. τόπος ἔνθα σπείρεται φακῆ), *χωρ'σ'σ'α* (ἢ χωρίζουσα τὴν κόμην γραμμῆ), *Φαγρί'σ'σ'α* (μικρὰ ὀπὴ δι' ἧς εἰσέρχονται αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες εἰς κλειστὸν χώρον), *Ψυλλί'σ'σ'α* (τοπων. τόπος ἐν ᾧ φύεται τὸ χόρτον *ψύλλιστρον*· *κόρυζα*).

Πρὸ τοῦ io. *Κα'σ'σ'σ'ότης* ὁ (ὁ κάτοικος τοῦ χωρ. *Καστρί*, τό).

Πρὸ τοῦ ie. *Κουρι'σ'σ'σ'αίνου* ῥ. (κυλίω τὰ φραγκόσυκα διὰ τὴν ἀποκοπῶσιν αἱ ἄκανθοι), *κουρι'σ'σ'σ'ασμένο* τὸ (τὸ ἄνευ ἄκανθῶν φραγκόσυκον).

1. Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ. βλ. Β. Φάβη, Ἀνάλεκτα Φιλολογικά, Ἀθηνᾶ 29 (1917) *Δεξικογορ*. Ἀρχ. σ. 39-43.

III) Ὄταν τοῦ συνιζανομένου ι προηγῶνται τὰ συμπλέγματα βρ, br, γρ, κρ, πρ, φρ, χρ, βδ, γδ, φτ, χτ καὶ ρδ, ρτ ἢ ἐπένθεσις αὐτοῦ γίνεται μεταξὺ τῶν συμφῶνων

α) Προηγουμένου βρ

Εἰς πλείστας λέξεις, οἷον: Ἐβ' ρ' ἀνός (αὐριανός), ἀλεύρι - ἀλέβ' ρ' α, β' ρ' ἄζου (βρύω, βρυάζω, ἀναβλύζω), μουσταλεβ' ρ' ἄ ἢ (πλακοῦς ἐξ ἀλεύρων καὶ μούστου), πλεβ' ρ' ἀκὰ (ἐπίρρ. κεκλιμένως ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς), Σταβ' ρ' ἀνός - Σταβ' ρ' ἀνή (ὄνομ. Σταυριανός, Σταυριανή), Σταβ' ρ' ἄνοι (Σταυριᾶνοι ἐπών.), Σταβ' ρ' ἄτης - Σταβ' ρ' ἄτιζα (κάτοικ. χωρ. Σταυρί).

β) Προηγουμένου br

Παρὰ τὰς λέξεις: Γαβ' ρ' ἄστικα τὰ (κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ φερόμενα ἐνδύματα), λαβ' ρ' ἄζου ρ. (διέρχομαι τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα), λαβ' ρ' ἀνή ἢ (ἢ λαμπρά, ἠλιόλουστος ἡμέρα), Λαβ' ρ' ἄτικος (Πασχαλινός), Λαβ' ρ' ἄνοι οἱ (ἐπών.), Λαβ' ρ' ἄνικο τὸ (τοπων.), Στέβρης (Σεπτέμβριος) - Στεβ' ρ' οὔ (τοῦ).

γ) Προηγουμένου γρ

Πρὸ τοῦ ea. Γ' ρ' ἄ, ἢ (γραῖα), ζαβόγ' ρ' ἄ (ἢ ἀσθενικοῦ ὄργανισμοῦ γυνή), μεστόγ' ρ' ἄ ἢ (ἢ ἠλικιωμένη γυνή).

Πρὸ τοῦ ia. Ἐγ' ρ' ἄβελο τό, ἄγριος - ἄγριον - ἄγ' ρ' α τά, Ἐγ' ρ' ἄδες (τοπων.).

Πρὸ τοῦ io. Ἐγριος - ἄγ' ρ' ος καὶ τὰ σύνθετα οὐδ.: ἄγ' ρ' ὄριδο, ἄγ' ρ' οκά- ττικο, ἄγ' ρ' οσόρικο (ἄγριαπίδον), ἄγ' ρ' ὄλυζο, ἄγ' ρ' ολάχανο, ἄγ' ρ' οπερίβολο, ἄγ' ρ' ὄ- σουκο, ἄγ' ρ' ὄχορτο, ἄγ' ρ' ὄφαρο. Ὅμοίως τά: ἄγ' ρ' ὠμα τό, ἄγ' ρ' ὄσουζα, ἄγ' ρ' ὄ- φαρῆ ἢ, κ. ἄ.

δ) Προηγουμένου κρ

Πρὸ τοῦ ia. Ἐδίζ' ρ' ἄ (ἐπίρρ. ἀντικρύ), δάκου - δάκ' ρ' ἄ, κρουάδα - κ' ρ' ἄδα (τὸ ρῖγος), Κ' ρ' ἀλάκος - Κ' ρ' ἀλῆς (ἐπών. Κριαλάκος, Κριαλῆς), μακρεᾶ - μακ' ρ' ἄ ἢ (καὶ ἐπίρρ. καὶ τοπων.), πικρὰ - πικ' ρ' ἄ ἢ, σύγ' ρ' ἄ (') ἢ (ἢ δευτέρα σύζυγος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀποθανοῦσαν γυναῖκα τοῦ συζύγου της).

1. Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λ. βλ. Δ. Γεωργακά, Ἐτυμολογικά καὶ Σημασιολογικά. Λεξι- κογραφ. Δελτίον 2 (1940) σ. 131 - 132. Πρβ. Σ. Χ. Σκοπετιάν, Ἐγγραφα ἐκ Δ. Μάνης. Ἐπε- τηρίς τοῦ Ἀρχιεπίου τῆς Ἰστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, 3 (1950) σ. 107 - 108.

Πρὸ τοῦ io. Ἀκ'ρ'οκουλαίνου (χωλαίνω ἑλαφρῶς), κ'ρ'όχουλο τὸ (τὸ ψῦχος), μακ'ρ'ός - μακ'ρ'ὸ τό, (μακρός), πικ'ρ'ός - πικ'ρ'ὸ (πικρός).

Πρὸ τοῦ ie. Κ'ρ'αίνου ῥ. (κρνώνω), πικ'ρ'αίνου (στενοχωρῶ, δυσαρεστῶ τινα).

ε) Προηγούμενου πρ

Παρά τὰς λέξεις: Κοπρέα ἢ (κόπρος) - κοπ'ρ'ά, κόπ'ρ'α τὰ (τὰ κόπρανα), σακκοκόπρι, τὸ (σάκκος πλήρης κόπρου) - σακκοκόπ'ρ'α τὰ, *Κυπ'ρ'ανός* (Κυπριανός).

στ) Προηγούμενου φρ

Παρά τὰς λέξεις: Ἀλαφρός - ἀλαφρός - ἀλαφ'ρ'ός - ἀλαφρεός⁽¹⁾, ἑλαφ'ρ'ός - ἀλαφ'ρ'ά, ἀλαφ'ρ'ὸ - ἀλαφ'ρ'ένου (ἑλαφρύνω), κοιρονεφ'ρ'άζου (κόπτω τοὺς νεφροὺς δι' ἰσχυροῦ κτυπήματος ἐπὶ τῆς ὀσφύος), κοιρονεφ'ρ'ασμένος, ψαρονέφ'ρ'α τὰ (ψαρονέφρι τό, ψόαι αἱ).

ζ) Προηγούμενου χρ

Παρά τὰς λέξεις: Ἀχρῖάνης (ῥν.) — Ἀχ'ρ'άνης - Ἀχ'ρ'ανιάνικα (τοπων.), Κεχρῖανος - Κεχ'ρ'ᾶνος (κάτοικος τοῦ χ. Κεχρῖανικα - Κεχ'ρ'άνικα), χρειάζομαι - χ'ρ'άζομαι, χ'ρ'αζούμενος, ἄχ'ρ'αστος.

η) Προηγούμενου βδ

Παρά τὰς λέξεις: Β'δ'άξει (εὐδιάξει, γίνεται εὐδία), ραβδεά - ραβ'δ'ά ἢ (κτύπημα διὰ ράβδου), ρουτορράβδι τό, ρουτορράβ'δ'α (ἐπίμηκες ξύλον εἰς ὃ προσδένουν τεμάχιον ὑφάσματος καὶ καθαρίζουν τὸν φουῖρον ἀπὸ τὴν τέφραν).

θ) Προηγούμενου γδ

Παρά τὰς λέξεις: Ροδεά - ρογδεά - ρογ'δ'ά, λυγ'δ'άρις (ἀκάθαρτος), σμονγ'δ'ός (ὑπόξινος), σμονγ'δ'ά, σμονγ'δ'αίνου (αἰμωδιῶ, μουδαίζω κατὰ τοὺς ὀδόντας, τρώγων ὑπόξινοὺς καρπούς), σμονγ'δ'άριζο (ἐπὶ ἐλαίου· τὸ θολόν, τὸ ἀκάθαρτον).

ι) Προηγούμενου φτ

Παρά τὰς λέξεις: Ἀφτειαστος - ἄφ'τ'αστος (ὃ μὴ κατασκευασθεὶς), σκαφτιάς - σκαφ'τ'άς (ὃ ἀγρότης), Στριφ'τ'άνικα τὰ (τοπων.), φτεῖάνω - φ'τ'άνου (κατα-

1. Ὁ τύπος ἀλαφρεός ἐκ τοῦ θηλ. ἀλαφρειά. Πρβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἐν λ. ἀλαφρός, ἔνθα καὶ οἱ τύποι ἀλαφρεός (Κεφαλλ.) ἀλαβρεός (Κύπρ.) καὶ ἀλαφιερά (Σαμοθρ.).

σκευάζω), *φ'τ'ε'ασίδι* τὸ (ψιμύθιον), *φ'τ'ε'αστικά* τὰ (ἢ ἀμοιβή διὰ κατασκευὴν πράγματος), *χουφ'τ'ε'ά* ἢ (ὅσον χωρεῖ τὸ κοῖλον τῆς παλάμης), *χουφ'τ'άζου ρ*. (λαμβάνω διὰ τοῦ κοίλου τῆς παλάμης).

ια) Προηγουμένου χτ

Παρά τὰς λέξεις: *Κακονυχτεῖν - κακονυχ'τ'ε'ά* ἢ (σκοτεινὴ καὶ βροχερὰ νύξ, ἐπὶ ἀνθρώπων ὁ ἀκαλαίσθητος καὶ ἀκάθαρτος), *λαχτεῖα*, ἢ - *λαχ'τ'ε'ά* (ἄλμα), *μερονύχτι - μερονύχ'τ'ε'ά*, *νυχτεῖν - νυχ'τ'ε'ά* (νύξ), ⁽¹⁾ *νυχ'τ'ε'άτικα* (ἐπίρρ. κατὰ τὴν νύκτα), *σθρωχ'τ'ε'ά* ἢ (ἢ ὠθησις, ἢ δι' ὠθησεως πτώσις), *ξενύχ'τ'ε'ο* ἢ (ἢ καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἀγρυπνία), *σπιχ'τ'ε'ός* (ἐπὶ οὐσιῶν ὁ σκληρός, ὁ μὴ ὑδαρής, ἐπὶ ἀνθρώπων ὁ φιλάργυρος).

ιβ) Προηγουμένου ρδ

Παρά τὰς λέξεις: *Βάρδια* ἢ (τοπων. ἢ φρουρὰ) - *βάρ'δ'ε'α*, *βαρ'δ'ε'ατορας* ὁ (ὁ φύλαξ), *γαρ'δ'ε'ακός* (ὁ πάσχων τὴν καρδίαν, ἐπὶ ἀδελφῶν ὁ ὁμομήτριος καὶ ἐπὶ φίλων ὁ πιστός), *πορ'δ'ε'ας* ὁ (ὁ περδόμενος) - *πορ'δ'ε'αρις*, *τσιληπουρ'δ'ε'αρις* (ὁ σιληπορδῶν), *γαρ'δ'ε'ακόκκαλο* τὸ (κάτω μέρος τοῦ στέρονου), *φαρ'δ'ε'ός* (φαρδύς), *φαρ'δ'ε'ομάνικο* τὸ (ἐπὶ φορεμάτων· τὸ ἔχον φαρδὺ μανίκι).

ιγ) Προηγουμένου ρτ

Παρά τὰς λέξεις: *Κατάρτι* τὸ (ὁ ἰστός τοῦ πλοίου) - *κατάρ'τ'ε'α* - *καταρ'τ'ε'οῦ*, *Μάρτις* - *Μαρ'τ'ε'οῦ*, *Μαρτιάτικο* - *Μαρ'τ'ε'ατικο*, *ξάρτι*, τὸ (ἔξάρτυμα) - *ξάρ'τ'ε'α*, *χαρτί* - *χαρ'τ'ε'ά* - *χαρ'τ'ε'οῦ* (δὲν εἶναι ⁽²⁾ *γραμμένος* σὲ *χαρτί*· δὲν ἔχει ἀξίαν, δὲν εἶναι ὑπολογίσιμος).

3. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΕΝΘΕΣΕΩΣ ΕΝ Τῇ ΔΙΑΛΕΚΤῶ ΤΗΣ ΤΣΑΚΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΜΑΝΗΣ

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀναφερθέντων γνωστῶν στοιχείων περὶ τῆς ἐπενθέσεως εἰς τὰ δύο ἰδιώματα δυνάμεθα νὰ προβῶμεν εἰς τὰς ἑξῆς γενικὰς παρατηρήσεις:

1. Διὰ τὸν τύπον βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1 (1905) 341, 2 (1907) 258.

2. Ἔναι=εἶναι. Περὶ τούτου βλ. Γ. Χατζιδάκι, Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἑλλην. γλώσσης σ. 83. ΜΝΕ 1 (1905) 449, 564-565. Ἡ ὑπαρξίς τοῦ τύπου *ἐναι* ἐν τῇ ἰδιώματι τούτῳ ὡς καὶ ἐν Σφακίῳ τῆς Κρήτης προήλθεν ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου τύπου *ἐνι* ὅστις σώζεται σήμερον ἐν Τσακωνικῇ. Βλ. Θ. Κωστάκη, ἐνθ' ἀν. σ. 92. Ὁ τύπος *ἐναι* διατηρεῖται ἀκόμη ἀλώβητος καὶ ἀμετάβλητος ἐν Πόντῳ καὶ Κύπρῳ, πρβ. καὶ Β. Φάβην, Γλωσσικαὶ ἐπιστάσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Σκύριον ἰδιώμα, *Τεσσαρακονταετηρίς Κ. Κόντου* Ἐν Ἀθήναις 1909. σ. 261.

Α) Ἐν τῇ τσακωνικῇ διαλέκτῳ

1) Ἡ ἐπένθεσις ἔχει πλήρως συντελεσθῆ δηλ. παρουσιάζεται ὡς ἐντελής προληπτικὴ ἄρθρωσις τοῦ ἡμιφώνου ϵ τῆς συνίζανομένης συλλαβῆς πρὸ τοῦ συμφώνου μετὰ τοῦ πρὸ αὐτοῦ φωνήεντος εἰς τρόπον ὅστε νὰ ἀποτελῆ μετ' αὐτοῦ νέαν δίφθογγον, ὡς: ποδιὰ - ποῖδά, ἀλήθεια - ἀλήθια.

2) Ἡ ἐπένθεσις συντελεῖται καὶ ὅταν ὑπάρχη πλήρες φωνῆεν δηλ. καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει συνίζησις, χωρὶς τοῦτο νὰ ἐκπίπτῃ ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ θέσεως (ἂν τὴν μορφήν αὐτὴν χαρακτηρίσωμεν ὡς ἐπένθεσιν καὶ οὐχὶ ὡς ἀνάπτυξιν), ὡς: ἀδικητός - ἀιδιτόητέ, κλουβὶ - κουιδὶ κ.λ.π.

3) Ἡ ἐπένθεσις ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ἄλλοτε μὲν συντελεῖται ἄλλοτε δὲ οὐχί, ὡς: ὁ διάβολος - ὁ ἰδάβoλε καὶ διαβολιῆς - διαβολίλε, ὁ διαβάτης - ὁ διαβάτα.

Β) Ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Μέσα Μάνης

1) Ἡ ἐπένθεσις δὲν ἔχει πλήρως συντελεσθῆ δηλ. τὸ ἡμίφωνον ϵ τῆς συνίζανομένης συλλαβῆς δὲν ἀρθροῦται πλήρες προληπτικῶς πρὸ τοῦ συμφώνου ἀλλὰ κατὰ τὰ δύο τρίτα αὐτοῦ, ὡς: ποδιὰ - πο'δ'ά, ἀλήθεια - ἀλή'θ'α.

2) Ἡ ἐπένθεσις δὲν συντελεῖται ὅταν ὑπάρχη πλήρες φωνῆεν. Ἀπαραίτητος ὅρος εἶναι ἡ συνίζησις ὡς: παιδὶ - παιδία καὶ οὐχὶ παι'δὶ - παι'δία ἀλλὰ μόνον παι'δ'ά.

3) Ἡ ἐπένθεσις ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους πάντοτε συντελεῖται, ὡς: παι'δ'ά, παραμύ'θ'α οὐχὶ παιδιά, παραμύθια κ.λ.π.

Γ) Κοινὰ εἰς ἀμφοτέρας

1) Ἡ ἐπένθεσις συντελεῖται καὶ εἰς τὰς δύο διαλέκτους ὅταν τοῦ ἡμιφώνου ϵ (ἢ τοῦ πλήρους φωνήεντος ϵ ἐν τῇ τσακωνικῇ) προηγῶνται τὰ σύμφωνα: **δ, θ, ρ, τ** ἢ τὰ συμπλέγματα **στ, στρ, τρ**, ὡς:

Τσακωνιά: ποδιὰ - ποιδά, ἀλήθεια - ἀλήθια, ἄριστον - ἄιξιστε, κατήφορος - κα'tɣφορο, ἀστεῖα - α'στῖα, παστρικά - ρα'strikά, καὶ ἓνα τρία - tsena'tria.

Μάνη: ποδιὰ - πο'δ'ά, ἀλήθεια - ἀλή'θ'α, ψάρια - ψά'ρ'α, μάτια - μά'τ'α, ἀρρώστεια - ἀρρώ'στ'α, πλύστρια - πλύ'στρ'α, πετρεὰ - πε'τρ'ά.

2) Ἐπένθεσις συντελεῖται ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως παρὰ τὸ **δ** καὶ εἰς ἀμφοτέρας, οἷον: 'δ'άβoλος (διάβoλος) Μάνη, ἰδάβoλος Τσακωνιά.

Γενικώτερον παρατηροῦμεν ὅτι, τόσον ἐν τῇ Τσακωνικῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Μάνης, βασικὰ κοινὰ σύμφωνα παρὰ τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἐπένθεσιν εἶναι τὰ **δ, θ, ρ, τ**.

Ἐπὶ πλέον κοινὸν σύμφωνον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπενθέσει εἶναι μόνον τὸ **ρ**.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΣΥΝΑΛΕΙΠΤΩΣ

Παρά τὰ ἀνωτέρω, ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης (¹), τὰ φωνητικὰ συμπλέγματα *ία - ίο - ίυ - έα - έο - έυ* παρακείμενα τῶν συμφώνων παραμένουσι καὶ ἀσυνάλειπτα, ὡς γίνεται δῆλον ἐν τοῖς ἐξῆς :

Α'. ΑΝΤΙ ΣΥΝΙΖΗΣΕΩΣ

Προηγουμένων τῶν συμφώνων

β, b, γ, g, ζ, λ, ν, μ, χ, π, φ, σ, ξ, ψ, κ (τσ), ντζ (dζ).

α) Προηγουμένου β

Πρὸ τοῦ εο : *Σγουβέος* ὁ (ὁ κωβιὸς ἢ κωβίος· εἶδος ἰχθύος μὲ μεγάλην κεφαλὴν) (²).

Πρὸ τοῦ ια : Εἰς τὰ παροξύτονα ὀηλυκὰ τῆς α' κλίσεως, οἷον : *ἀνεφοβία* (ἢ ἔλλειψις φόβου) - *ἀνεφοβίες*, *ἀρογολαβία* - *ἀρογολαβίες* (ἐρωτοτροπία, ἢ ἐρογολαβικῶς ἀναλαμβανομένη ἐργασία) καὶ εἰς τὰ ἐπιρο. *ἀλλαβία* (εὐθύς, ἀμέσως· ἐκ τῆς

---

1. Τὸ ἀσυνάλειπτον παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Ζακύνθου, τὸ ὁποῖον ὑπέστη ἐπίδρασιν ἐκ τοῦ μανιατικοῦ διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐκεῖ συμπαγοῦς πληθυσμοῦ ἐκ Μάνης. Διὰ πλείονα βλ. *Κ. Ν. Γιαννοῦτσου*, Συμβολὴ εἰς τὴν γραμματικὴν τοῦ Ζακυνθίου γλωσσικοῦ ἰδιώματος, Ἀθηνᾶ 25 (1913) σ. 199 - 205. *Γ. Χατζιδάκι*, ΜΝΕ 1 (1905) σ. 340. *Δ. Β. Βαγιακάκου*, Γενεαλογικὰ τῆς Ἀγγελικῆς Νίκλη—Σολωμοῦ, Ἀθηνᾶ 52 (1948) σ. 240. — Μελισσηνοὶ καὶ Κοντόσταβλοι ἐκ Μάνης εἰς Ζάκυνθον (1509), *Ἐπιτηρίς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας* 3 (1951) σ. 141 - 166. — Μανιᾶται εἰς Ζάκυνθον. Ἡ οἰκογένεια Νίκλων - Νικλιάνων 1554 - 1859. *Ἐπιτηρίς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 5 (1954) σ. 19. — Σχέσεις Ζακύνθου καὶ Μάνης. *Αἰξωνή* 3 (1953) σ. 126.

2. Ὁ τύπος *σγουβέος* ἐκ τοῦ *κωβιός* - *κωβίος* διὰ τὴν τροπὴν τοῦ κ εἰς γ περὶ ἧς βλ. *Γ. Χατζιδάκι*, Γλωσσολογικαὶ Ἔρευναι 1 (1934) σ. 443 - 445. *Κ. Foy*, Lautsystem der griechischen Vulgärsprache, Leipzig 1879 σ. 13. Περαιτέρω, διὰ τῆς προσθήκης τοῦ σ περὶ ἧς βλ. *Χ. Παντελίδου*, Προσθήκη καὶ ἀφαίρεσις τοῦ σ πρὸ συμφώνου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, μέσῃ καὶ νέᾳ Ἑλληνικῇ. *Byzantinisch—Neugriechische Jahrbücher* 6 (1928) σ. 401 - 431. Συνήθης αὐτόθι καὶ ἡ κόφωσις τοῦ ω εἰς ου.

προθέσ. ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰταλ. *via*)⁽¹⁾, *φοραβία* (ἐπίρρ. ταχέως, κατ' εὐθείαν).

Πρὸ τοῦ io: *λιτριβεῖο* (2) τὸ (ἐλαιοτριβεῖον).

β) Προηγουμένου b

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδ.: *κοβὶ* - *κοβία* (κομβίον), *λιβὶ* - *λιβία* (μικρὸς λάκκος εἰς τὸν ὁποῖον ἀποθιέτουν τὸν πολτὸν τῶν ἐλαιῶν ἐν τοῖς ἐλαιοτριβεῖοις, ἢ δέρματα πρὸς κατεργασίαν ἢ ἄσβεστον τίτανον).

γ) Προηγουμένου γ

Πρὸ τοῦ ia: *ἀνάφαγία* ἢ (ἀνορεξία), *μαγεία* (*ἀναφαγίτες* - *μαγεῖτες*).

Πρὸ τοῦ io: *φενγεῖο*, τὸ (ἢ ἀναχώρησις).

Πρὸ τοῦ iu: *φενγεῖον*, τοῦ.

δ) Προηγουμένου g

Πρὸ τοῦ ia: *ἀγεῖα* τά, (πήλινα δοχεῖα).

Πρὸ τοῦ io: *ἀγεῖο*, τό.

Πρὸ τοῦ iu: *ἀγείον* - *ἀγείουνε* (τοῦ, τοῦν - τῶν).

ε) Προηγουμένου ζ

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὴν ὀνομαστ. πληθ. τῶν οὐδ. εἰς -ι(ον): *βουζὶ* - *βουζία* (χοιριδίον), *βυζὶ* - *βυζία*, *κριζὶ* - *κριζία* (εἶδος χόρτου), *μαγαζὶ* - *μαγαζία* κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ io: *καζίο* τὸ (ἰταλ. caso, πτώσις, συμπλοκή).

στ) Προηγουμένου λ

Εἰς τὰ εἰς -έας προσηγορικὰ παρωνυμίων καὶ εἶτα ἑπωνύμων δηλωτικὰ ὀνόματα (3). Ὡς παρετήρησεν ὁ Α. Fik (4), τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ προσηγορικὰ εἰς -εὺς τὰ δηλοῦντα τὸν δρωῖντα ἢ τὸν ἐπαγγελλλόμενον, ἐτροάπησαν εἰς -έας κατὰ τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἐλέγοντο κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας οὕτως ἄσυνιζήτως. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ κατάληξις -έας ἢ δηλοῦσα τὸν δρωῖντα ἢ τὸν ἐπαγ-

1. Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἐν λ.

2. Ἄσυνάλειπτα εὗρηται ἐν τῷ ἰδιώματι πάντα σχεδὸν τὰ εἰς -εῖο(ν) οὐδέτερα, ἅτινα τονίζοντα τὴν πρὸ τοῦ ο συλλαβὴν, δὲν ἀποβάλλουσι τὸ ο. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, MNE 1 (1905) σ. 247-248.

3. Περὶ τῆς καταλήξεως -έας -ές βλ. Γ. Χατζιδάκι, Ἀθηνᾶ 5 (1893) σ. 495.—MNE 1 (1905) σ. 341, 345. 2 (1907) σ. 272-274.—Γλωσσολογικαὶ Μελέται Λ (1901) σ. 21.—Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ἑλληνικῶν τινῶν ἐπιθημάτων. Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 8 (1933) σ. 336-339. Φ. Κουκουλέ, Περὶ τῶν καταλήξεων -έας -βρόχι -αῖος. Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον 6 (1923) σ. 237-270. Α. Παπαδοπούλου, Ἀπὸ πότε ἀρχίζεῖ ἡ δημοτικὴ. Λεξικογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας 3 (1941) σ. 13-15.

4. Die Namenartigen Bildungen der griechischen Sprache ἐν G. Curtius, Studien 9 (1876) 180, 184 καὶ K. Dieterich, Untersuchungen...σ. 166.

γελλόμενον. Ἡ κατάληξις αὕτη εἰς τινὰ ἐπίθετα δηλοῖ ἀπλῶς ἰδιότητα ἢ ψεκτὴν ἰδιότητα καὶ πάθημα ἢ μεγέθυνσιν. Τὰ παρωνύμια ταῦτα κατόπιν ἐπεκρότησαν καὶ ὡς οἰκογενειακὰ ἐπίθετα (¹).

Πρὸ τοῦ ea : Εἰς τὰ εἰς -έας οἰκογ. ἐπίθ. ἢ παρων. : Ἀβγουλλέας (ὁ πωλῶν ἀβγά), Ἀφρουλλέας (παρων. ὁ μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ὀμιλῶν καὶ ἐξάγων ἐκ τοῦ στόματός του σίαλον, ὁ ἀφρουλλιάρις), Βασιλέας, Βρακαλέας (ἐπών. ὁ φορῶν βράκας), Γαργαλλέας (²) (ἐπών. καὶ Γαργαλῆς καὶ εἶτα Γαργαλάκος), Γαρουφαλλέας (ὠραῖος, ροδόχρους), Καυλέας (³) (ὁ ἀσελγής, ἐπών.), Κολέας (ἐπών. καὶ τὸ παχὺ ἔντερον), Κοκκαλέας (ἐπών. καὶ ὁ ἀσθениκός), Κοτιλέας (⁴) (ἐπών.), Μασελλέας (⁵) (ὁ γνάθων), Ρουχαλέας (ρουχαλιζῶν). Ὅμοίως λέγεται αὐτόθι ὁ τύπος ἀγ' ῥ' ολαία (ἐν τῇ φρ. «ἐρίνη — τὸν ἔκαμε ἀγ' ῥ' ολαία = πολὺ ἄγριον).

1. Τὰ εἰς -έας οἰκογ. ἐπίθετα ἀπαντῶσιν ἐν Μάνη κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς τὸ σημειωματάριον τοῦ ἐκ Λαγείας Μανιάτου ἱατροῦ Παπαδάκη. Τοιαῦτα εἶναι τὰ Κοκκαλέας, Ρουφέας, Φταξέας. Βλ. Σ. Λάμπρου, Τὸ ἱατρικὸν σημειωματάριον Μανιάτου χειρογραφοῦ. Ν. Ἑλληνομνημῶν 14 (19:7/20) σ. 64, 68, 70. Ἔτι παλαιότερον ἀπαντᾷ ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1618 καὶ τὸ ἐπίθετον Δημέας Βελκοῦνος, βλ. Miklosich et Müller, Acta et Diplomata 3, 272. «ἐγὼ Δημέας Βελκοῦνος χώρας Ἀράχοβας προσκυνοῦμε τὴν ὑψηλοτάτην του ἀφεντία δούκα τῆς Νοβερσίας». Τὸ ἔγγραφον τοῦτο καὶ παρὰ Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθήνησι 1869 σ. 205 - 207. Μεγαλυτέραν σήμερον ἐπίδοσιν, ὡς οἰκογ. ἐπιθέτων δηλωτικὴ ἢ κατάληξις -έας, ἔχει ἐν Ἐξῶ Μάνη. Τὰ ὑπὸ Σ. Σκοπετέα, Ἐγγραφα ἐκ Δ. Μάνης (τῶν ἐτῶν 1547 - 1830), Ἐπετηρὶς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου 3 (1950) 60 - 117, παρέχουσιν ἀρκετὰ οἰκογ. ἐπώνυμα εἰς -έας. Ἐν Μέσα Μάνη οἰκογ. ἐπίθετα εἰς -έας ἐλάχιστα ἠδυνήθησαν νὰ ἐξακριβώσω ἐκ τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου τοῦ Δ. Μέσσης, ἀναγράφοντος ὀνοματεπώνυμα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1847. Συνηθεστέρα ἐνταῦθα εἶναι ἢ κατάληξις -άκος. Καὶ αὕτη εἶναι μεσαιωνικὴ. Ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1167 ἐκ Κάτω Ἰταλίας ἀναγιγνώσκωμεν Γεώργιος Ἀρκουδάκος. Βλ. Fr. Trinchera, Syllabus 1865 σ. 226, 171, πρβ. Φ. Κουκουλέ, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 161. Ἐν Μάνη σήμερον ἐπών. Ἀρκουδέας. Περὶ τῆς καταλ. ταύτης βλ. καὶ Γ. Χατζιδάκι, Γλωσσ. Ἐρευναι Α (1934) σ. 306.

2. Πρβ. καὶ Φ. Κουκουλέν, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 253. Τὸ Γαργαλῆς ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1142.

3. Ὡς οἰκογ. ἐπίθ. ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος, βλ. Φ. Κουκουλέ, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 250. Ἀντώνιος ὁ Καυλέας (Συνεχ. Θεοφάν. 297, 10. 702 6, Κεδρην. 2, 254. 1 Λέων Γραμμ. 266. 17. Ἀντώνιος Β' ὁ Καυλέας ἐγένετο οἰκομ. Πατριάρχης ἀπὸ τοῦ 893 - 895. — Πρβ. Τοῦ αὐτοῦ, Βυζαντινὰ τινὰ παρωνύμια. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Περίοδος Β. Ἐν Ἀθήναις τόμος 4 (1953 - 54) σ. 88. Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες. Ἐν ΚΠόλει (1890) σ. 294. Ἐν τῷ πρῶτῳ δῆμῳ Λεύκτρου τῆς Ἐξῶ Μάνης φέρεται οἰκογ. ἐπίθ. Καυλιανονέας.

4. Παρὰ τὸ τιλῶ, ἐπὶ πτηνῶν, ἀφοδεύω ὑγρὰν κόπρον, κοτιλέαν. Ἐπὶ γυναικῶν καλεῖται κοτιλέα ἢ μικρόσωμος, ἢ ἀκαλαίσθητος καὶ ἀκάθαρτος.

5. Τὸ θηλυκὸν τῶν εἰς -έας ἐπιθέτων ἐν τῷ ἰδιώματι λήγει εἰς -οῦ ἢ ἰάρα, ὡς Ἀβγουλλοῦ - ἀφρουλλοῦ (καὶ ἀφρουλλιάρα), μασελλοῦ (καὶ μασελλιάρα) κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ εο: Ἀλλέως (ἐπίρρ. κατ' ἄλλον τρόπον, καὶ ἐπιφών. ἐπὶ τῶν ζώων τῶν ἄλωνιζόντων τοὺς καρπούς διὰ τὴν στρέφωσι κατ' ἀντίθετον φοράν). Ἀϊ - Λέως (Ἅγιος Λέων), βασίλειο τό, ἐλαιῶνας ὁ, κουτσιλέος ὁ (εἶδος πτηνοῦ, καὶ ὡς παρων. καὶ ὡς ἐπών. Κουτσιλεάκος), Κῦρελέος ὁ, Πατελέως (ἐπών. καὶ Πατελεάκος), παλαῖος, παλαία - παλαῖο (ἀλλὰ καὶ παλαιὸς - παλαιά - παλαιό).

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὸν πληθ. τῶν οὐδ. εἰς -ι(ον): ῥυαλί - ῥυαλία, μαλλι - μαλλία, πουλλι - πουλλία, στυλλι - στυλλία κ.λ.π. Εἰς τὰ παροξύτονα θηλ. τῆς ἀ' κλίσης: ἀθελία (ἢ εἰς πρωχόους διδομένη βοήθεια) - ἀθελίες, λυκοφιλία (κατ' εὐφημισμὸν ἢ ἔχθρα) - λυκοφιλίες, μιλία - μιλίες (ὀμιλία), περιπουλία (περίπολος) - περιπουλίες, σιγαλία (νηνεμία) - σιγαλίες. Παρὰ τὰ θηλ. κύρ. ὀνόματα: Ἀμαλία, Βαθελία, Βασιλεία, Ἰουλία κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ io: Ἀναγεφάλιος (ἐπίθ. ὁ ἐργαζόμενος ἄνευ διακοπῆς), σκολεῖο τό, τσιρλίο τὸ (ἢ διάρροια τῶν ζώων) κ. ἄ.

ζ) Προηγουμένου ν

Πρὸ τοῦ ea: Εἰς τινὰ τῶν εἰς -έας ψόγου δηλωτικῶν: λουμανέας (ὁ ἀντιλέγων), μαμανέας (ὁ ἀντιλέγων· ὁ δύστροπος), ρουφουνέας (ὁ ἔχων μεγάλους ρώθωνας καὶ ἐπών. Ριφουνᾶς - Ριφουνιᾶνοι καὶ τοπων. Ριφουνιάνικο), ρουκανέας (ὁ ἔχων τὴν ἔξιν τὴν ροκανίζη), σαγονέας (ὁ ἔχων μεγάλας σιαγόνας), χελωνέας (ὁ ἔχων ἐξωγκωμένους τοὺς περὶ τὸν λαιμὸν ἀδένας, ὁ χελωνιάρις).

Ὅμοίως λέγεται αὐτόθι: Ἀκρυναία (ἢ εἰς τὸ ἄκρον), νέα ἢ.

Πρὸ τοῦ eo: Ἀκρυναῖος (ὁ ἀκραῖος), ἀκρυναῖο τό, γονέος (γονεύς), νέος κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ eu: Ἀκρυναίου, γονέου, νέου.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ θηλ. τῆς ἀ' κλίσεως: ἀβανία - ἀβανίες¹⁾ (ἀδικία· ὁ τύπος ἤδη παρὰ Δουκαγγίω), βατσουνία - βατσουνίες (ράπισμα), βαβυλωνία - βαβυλωνίες (θήρουσος), γειτονία - γειτονίες, ἡγεμονία - ἡγεμονίες (ἡ δυστροπία χαρακτῆρος), θρακουνία - θρακουνίες (τέφρα, ὑπόλειμμα φωτιᾶς), κωδεσποινία - κωδεσποινίες (ἢ τακτοποιήσεις τῶν τοῦ οἴκου), καπετανία - καπετανίες, λουτσομανία - λουτσομανίες (τὸ συνεχὲς λούσιμον, τὸ λιμνάζον ὕδωρ), μελιγουνία - μελιγουνίες (πλήθος), πλεμονία - πλεμονίες (πνευμονικὴ νόσος), τσιγουνία - τσιγουνίες (φιλαργυρία) κ. ἄ.

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδετέρων: ἀρνι - ἀρνία, παννι - παννία, σζιγουνι - σζιγουνία κ. ἄ.

1. Ὁ G. Meyer, Neugr. Stud. 4,5, δέχεται ὅτι ἡ λ. παράγεται ἐκ τοῦ Ἰταλ. *avanìa* ζημία, βλάβη. Ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, ἐν λ., θεωρεῖται ὀρθότερον ὅτι ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ ἐπιθ. *ἀβάνης*, εἰσελθόντος παλαιότερον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκ τῆς Ἀραβικῆς.

Ὅμοιως φέρονται καὶ ὁ λόγιος τύπος *πανσανίας* ὁ (ὁ ἄνεργος) καὶ τὰ θηλ. ὄνόμ. *Μακεδονία, Οὐρανία κ. ἄ.*

Πρὸ τοῦ io: Παρὰ τὰς λέξεις: *ἀκοσζίνιο* τὸ (ὄ,τι δὲν ἔχει περάσει ἀπὸ τὸ κόσκινον ἢ κρισάραν ἰδίως τὸ ἄλευρον καὶ τὰ σιτηρά), *μονηωρίς* (ἐπίρρ. ἐντὸς μιᾶς ὥρας), *ὑπογένειο* τό, (γένειον).

η) Προηγουμένου μ

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ πρωτόκλιτα θηλ.: *ἀκριβογνωμία* ἡ (ἡ ἔλλειψις ἄρτου), *ἀσζημία - ἀσζημίαις*, *γαλατομία - γαλατομίαις* (γενναιοδωρία), *ἐπιμία - ἐπιμίαις* (ὄψιμος σπορά), *ζημία - ζημίαις*, *καλοδρομία, κακοδρομία* (κακὸς δρόμος), *κληρονομία - κληρονομίαις*, *λιγοθυμία - λιγοθυμίαις*, *φιλοτιμία κ. ἄ.*

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδ.: *Πλουμί - πλουμία, ραμί - ραμία* (κλαδίσκος' ramus), *φωμί - φωμία κ.λ.π.*

Πρὸ τοῦ iu: *Σημεῖο*, τὸ (σημεῖον καὶ δυσειδῆς ἄνθρωπος) - *σημείου*.

θ) Προηγουμένου χ

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ πρωτόκλιτα θηλ.: *ἀβροχία* (λειψυδρία) - *ἀβροχίαις*, *ἀστοχία* (ἀποτυχία) - *ἀστοχίαις*, *ἀτυχία - ἀτυχίαις*, *δυστυχία - δυστυχίαις*, *πολυβροχία κ. ἄ.*

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδετ.: *τοιχία*.

Πρὸ τοῦ io: *Τοιχίο* τό.

Πρὸ τοῦ iu: *Τοιχίου*, *τοιχίουνε*, *τροχίεο* (ἐπίρρ. τροχάδην).

ι) Προηγουμένου π

Πρὸ τοῦ ea: *ἀθροπέα* ἡ [ἐν τῇ φρ.: *ἡ κοπρέα ἔναι ἀθροπέα*, τὸ λίπασμα παρέχει εὐφορίαν ἢ λ. ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ συμβάσει (1) τοῦ Μανιάτου ἱατροῦ Παπαδάκη (2), πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου Πιόντες κατὰ τὸ ἔτος 1719] (3). *Σαρπέας* (Σαλπείας ἐπών. Ἐν Οἰτύλῳ Σαλπᾶς).

1. Ἡ σύμβασις αὕτη καλεῖται *κοδόττα* (condotta), ὁ δ' ἐπὶ συμβάσει ἱατρὸς *κοδοττάδος*.

2. Πρβ. Σ. Λάμπρον, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 54. Τὸ χειρόγραφον τοῦ ἱατροῦ Παπαδάκη εὐρίσκειται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας ὑπ' ἀριθ. 214, ἀποτελεῖται ἐκ 50 φύλλων κατὰ τὴν ἀρίθμησιν, ἀλλ' ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 5 φύλλου. Ἐξεδόθη εἰς τὸ περιοδ. «Φωνὴ τοῦ Βιβλίου» 1931-1932 ἀπὸ τεύχ. 5 κ. ἑ. καὶ ὑπὸ Δ. Β. Δημητράκου - Μαισκή, Οἱ Νικλιᾶνοι. Τόμος Α'. Ἀθήναι 1949 σ. 199-216. Τμῆμα τούτου καὶ ὑπὸ Ν. Θ. Κατσιάρου, Ἡ Βεντέττα ἐν Μάνη, Ἀθήναι 1933 σ. 47-60.

3. Κατὰ τὴν σύμβασιν ταύτην ὁ ἱατρὸς ἀναλαμβάνει νὰ ἐπισκέπτηται τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου καὶ νὰ θεραπεύῃ αὐτοὺς «ὄξο ἀπ ἀροστία καὶ πονέματα» καὶ νὰ τοῦ δίδουν

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ πρωτόκλιτα θηλ.: ἀκαρπία (ἢ μὴ παραγωγή καρπῶν), κακοτοπία (τὸ ἀνώμαλον ἔδαφος) - κακοτοπίες, καλοτοπία - καλοτοπίες, μεσοτοπία (τὸ μέσον τοῦ διανυτέου διαστήματος).

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) καὶ -εῖο(ν) οὐδ.: Μαρμαροκοπεῖο - Μαρμαροκοπεῖα (τοπων.), παπὶ - παπία, Πετροκοπεῖο - Πετροκοπεῖα, σιουπλὶ - σιουπλία.

Πρὸ τοῦ io: Παρὰ τὰ οὐδέτερα: Μαρμαροκοπεῖο - Πετροκοπεῖο (τοπων.).

Πρὸ τοῦ iu: Ἐν τῇ γενικῇ τῶν ἀνωτέρω: Μαρμαροκοπέιου - Πετροκοπέιου.

ια) Προηγουμένου φ

Πρὸ τοῦ ea: Βαφέας ὁ (βαφεύς), ἐν Μάνη καὶ ὡς ἐπώνυμον, κορφέας, ὁ (ἢ κεντρικὴ δοκὸς τῆς στέγης), ὡς τοπων. ἀπαντιᾶ ὑπὸ τὸν τύπον Κορφῆξιάς⁽¹⁾.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ πρωτόκλιτα θηλ.: συνδροφία (συναναστροφὴ, ἢ ἀπὸ κοινοῦ δρᾶσις ὀλίγων ἀτόμων κατὰ τὰς παλαιὰς μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν ἔχθρας), συνδροφίες, συγγεφία - συγγεφίες καὶ τὸ ὄν. Σοφία.

Πρὸ τοῦ io - iu: Εἰς τὰ ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως: γραφεῖο - γραφείου, ραφεῖο - ραφείου.

ιβ) Προηγουμένου σ

Πρὸ τοῦ ea: Λαπισέας ὁ (εὐφορον μέρος), μεσαία (ἢ εἰς τὸ μέσον εὐρισκομένη, ἢ καταζώστρα τοῦ σάγματος τῶν ζώων).

Πρὸ τοῦ eo: Λισσαῖος (παρων.), μεσαῖος - μεσαῖο.

Πρὸ τοῦ eu: Λισσαῖου, μεσαῖου - μεσαῖουνε (τοῦ - τῶν).

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὰς εἰς -ία παροξύτονα θηλ. τῆς α' κλίσεως: ⁽²⁾ ἀγνωσία (ἀνοησία) - ἀγνωσίες, ἀβολυσία (ἢ ἐλευθερία, ἢ ἐλευθερία διὰ τὴν βροσκὴν τῶν ζώων εἰς τοὺς ἀγρούς) - ἀβολυσίες, ἀνεβασία (ἀνοδος, ἀνηφορικὸν μέρος καὶ τοπων.) - ἀνεβασίες, ἀπορπισία (ὑπελπισία), ἀρτεσία ⁽³⁾ (ἀρτυσία, τὸ προσφάγειον) - ἀρτεσίες, βασία (εἰσοδος) - βασίες, βρισία - βρισίες, βα'ρ'οιδυσία (τὸ φορεῖν βαρέα ἐνδύματα), δροσία - δροσίες, (δρόσος), ἐγλησία (ἐκκλησία) - ἐγλησίες, ζεστασία (θερμότης) - ζεστασίες, κανῆησία (τὸ κανῆσθαι) - κανῆησίες, ζοινασία (τὸ κοινὸν γνῶρισμα), κορμωστασία (τὸ ἀνάστημα), κανονοστασία (θέσις ἐν ἣ ἔτοποιιέτουν

ὡς ἀντιμισθίαν «τὸ κάθε σπῆτη μῆα καβαθα παστορικὸ σῆρι ενα μεροδοῦλη ενα φορτομα ξιλα ενα φορτομα ἀθροπεα». Περβ. Β. Φάβην, Ἐθνη 42 (1930) σ. 251.

1. Βλ. ἀνωτ. σ. 115.

2. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 2 (1907) σ. 226 - 230.

3. Ἡ λ. μεσαιων. Πβ. Πρόδρομ. 575 (ἔκδ. Δ. Μαυροφρίδου 66) «γοργόν νὰ μαγειρεύουσι σὺν πάσαις ἀρτυσίαις».

τὰ κανόνια), *λασία* (λωρίς δέρματος) - *λασίες*, *ματωλασία* (αἱματωλασία) - *ματωλασίες*, *μαθησία* (μάθησις, συνήθεια) - *μαθησίες*, *μερασία* (μοίρασμα) - *μερασίες*, *ξυπολυσία* (τὸ μὴ φορεῖν ὑποδήματα), *ξεγνοιασία* (ἀδιαφορία, ἡσυχία), *παραλυσία* (ἔκλυσις ἡθῶν) - *παραλυσίες*, *παινεσία* (ἔπαινος) - *παινεσίες*, *προδοσία* - *προδοσίες*, *χαρισία* (τὸ χάρισμα, τὸ δῶρον, καὶ ὡς τοπων.) - *χαρισίες*, *φορεσία* - *φορεσίες* κ.ἄ. Ὅμοίως παρὰ τὰ ὄνόμ. *Τασία*, *Φιλησία*.

Πρὸ τοῦ io: Παρὰ τὰ οὐδ.: *θαμάσιο* (θαυμάσιον, θαῦμα, περίεργον), *κουποδεσεῖο* (ἢ προσαρμογὴ τῆς λαβῆς τοῦ χειρομύλου, ἢ λαβὴ), *χοιμησίο* (ὁ ὕπνος), *καθεσίο* (ἢ ἀνάπαυσις).

Πρὸ τοῦ iu: Ἐν τῇ γεν. ἑνικ. τῶν ἀνωτέρω: *θαμάσιον*, *κουποδεσεῖον*, *καθεσίον*.

ιγ) Προηγουμένου ξ

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὰ θηλ.: *ἀξία* - *ἀξίες*, *ἀλλαξία* (ἐνδυμασία ἀλλαγὴ) - *ἀλλαξίες*, *Μεταξία* (ὄν.).

ιδ) Προηγουμένου ψ

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὰ θηλ.: *ἀνυποληγία* (ἔλλειψις ἐκτιμῆσεως), *ψία* ἢ (καθαρά, ἀμιγῆς).

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδ.: *τεψί* - *τεψία* (χάλκινον σκεῦος), *χαψί* - *χαψία* (μικροὶ σαρδέλλαι ἀλίπαστοι), *ψίο* - *ψία* (ἀμιγῆς).

Πρὸ τοῦ io: *Ψίος* ὁ (ἀμιγῆς), *ψίο* (οὐδ.) καὶ *Ψίο*, τὸ (τοπων.).

Πρὸ τοῦ iu: Ἐν τῇ γεν. ἑνικ. τῶν προηγουμένων: *ψίου*.

ιε) Προηγουμένου κ

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ πρωτόκλιτα θηλ.: *καξία* - *καξίες*, *μωραξία* (ἐν τῇ φρ. δὲν ἀκούεται οὔτε ἡ *μωραξία* του· σιωπᾶ τελείως, ἔξηφανίσθη), *χλωραξία* - *χλωραξίες* (τὰ δροσερὰ χόρτα, ἢ χλόη), *πειραξία* (εἶδος μικρῶν ἐντόμων ἀναπτυσσομένων εἰς τὰ σιτηρά).

Εἰς τὴν ὄνομ. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδ.: *βραξί* - *βραξία*, *σαξί* - *σαξία*, *κουξί* - *κουξία* κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ io: *Γυναιγεῖο* (τὸ ἀνήκον εἰς τὴν γυναῖκα).

Πρὸ τοῦ iu: *Γυναιγεῖον*.

ιστ) Προηγουμένου τσ

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὰ οὐδ. εἰς -ι(ον) ἐν τῷ πληθ.: *βουτσι* - *βουτσία* (βυτίον - οἶδημα), *κατσι* - *κατσία* (γαττί).

Πρὸ τοῦ ea: Παρὰ τὸ ἐλών. *Κοτσέας*.

ιζ) Προηγούμενου ντζ (dζ)

Πρὸ τοῦ **ia**: ἀδζι τό, ἀδζία (ἢ κνήμη), φελαδζία ἢ (ἢ ἀπάτη).

Β'. ANTI EΠΕΝΘΕΣΕΩΣ

I) Προηγούμενων τῶν συμφώνων δ, d, ρ, θ, τ

α) Προηγούμενου δ

Πρὸ τοῦ **ea**: Λαγαδέας (παρων. ὕπουλος, μοχθηρός).

Πρὸ τοῦ **io**: Παρὰ τὰ οὐδ. ὡς: ζούδιο (ζώδιον), σζέδιο (σχέδιον), χειμαδεῖο (τόπος διαχειμάσεως).

Πρὸ τοῦ **ia**: Εἰς τὰ παροξύτονα θηλ. τῆς α' κλίσι.: ἀδεία (¹) (εὐκαιρία, δὲν ἔχου τὴν ἀδεία μου· δὲν εὐκαιρῶ), ἀζουδία (²) (ἀτυχία - κακομοιριά) - ἀζουδίες, ἀναποδία (ζημία) - ἀναποδίες, κακοστραδεία (κακὴ πορεία), καλοστραδεία (εὐνοϊκὴ πορεία), μελουδία (μελωδία) - μελουδίες, μυρωδία - μυρωδίες, παππαδία (ἢ σύζυγος τοῦ παππᾶ) - παππαδίες, ροδία (ἢ αὐγὴ) κ. ᾧ.

Εἰς τὴν ὄνομ. καὶ αἰτ. πληθ. τῶν εἰς - ι(ον) οὐδ.: (³) δαδὶ - δαδία, καδί - καδία, παιδί - παιδία κ. ᾧ.

β) Προηγούμενου d

Πρὸ τοῦ **ea**: Παρὰ τὸ ἐπών. Σαραδέας.

Πρὸ τοῦ **ia**: Οἶον: ἀλλ τὸ ἀδία, (ὁ ἴστος τοῦ ἀργαλειοῦ), Ἀδαμαδία (ῶν.),

1. Ἡ σημ. τῆς λ. καὶ μεσαιων. Πβ. Ἄνναν Κομνηνὴν 1, 94, 20 (ἔκδ. Βόνν.) «καιροῦ λαβόμενοι καὶ ἀδειας (ἑσπέρα δὲ ἦν) τὴν κατὰ Κομνηνῶν ἐνέδραν ἐξήρτουον». Βλ. καὶ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἐν λ.

2. Ἡ λ. καὶ παρὰ Στάθην, πρᾶξ. Γ στ, 397 (ἔκδ. Κ. Σάθα 167) «ποιός ἠδειαζε τὰ ρουχὰ του κ' ἐπέτα τὴν κασσέλλα | 'ς τοῦτο αὐτὴ τὴν ἀζουδιά ξάβνου κ' ἐγὼ ἤραπαζά τη». Πρβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Νέας Ἑλληνικῆς ἐν λ.

3. Τὸ ἀσυνίζητον τῶν εἰς - εῖο (ν) καὶ - ι (ον) οὐδετέρων, τὴν προφορὰν τοῦ σ ὡς ζ, ἰδίως εἰς τοὺς ἀντωνυμικοὺς τύπους σέ, σᾶς, σοῦ ὡς ζέ, ζᾶς, ζοῦ (τοῦ ζοῦ ἐπιτασσομένου τῆς λέξεως), τὸ γ' πληθ. πρόσ. ἐνεστ. ὀριστικῆς πάντων τῶν ρημάτων εἰς - ουσι καὶ τὸ κατ' ἀναλογίαν εἰς - σαι - κασι [Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ, 1 (1905) σ. 38] ἀντὶ - αν τοῦ γ' πληθ. τοῦ ἐνεργ. ἀορίστου, σκώπτοντες οἱ τῶν ἄλλων Δήμων ἀναφέρουσι ταῦτα ὡς σκῶμμα εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων τοῦ τ. δ. Μέσσης, οἶον· λιτριβεῖο, παιδία, ζέ λέον, ζᾶς ἀκοῦ (σᾶς ἀκούω), ἢ μάνα ζου, παίζουσι, μιλοῦσι, ἐγράψαι, ἐδώκασι κλπ.

Ἐνταῦθα σώζεται ἢ κατάληξις - ουσι εἰς τὸ γ' πληθ. πρόσ. ἐνεστ. ὀριστ. ἐνεργ. φων. ἄν καὶ ἀπὸ τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος ἐλέχθησαν τύποι εἰς - ουν Γ. Χατζιδάκι, Σύντομος Ἱστορία Ἑλλ. γλώσσης σ. 83 - ΜΝΕ, 1 (1905) σ. 25, 39, 381, 610. Ἡ κατάληξις σώζεται ἀκόμη ἐν Δ. Κρήτη, Θήρᾳ, Κύπρῳ, Τσακωνίᾳ, Ῥόδῳ καὶ ἐπὶ τινῶν ἄλλων νήσων. Πβ. Γ. Ἀναγνωστοπούλου, Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τόμος 10 (1934) Ἑλλάς σ. 697 γ.

καταλία ἢ (τὸ κατάντημα, τὸ τέλος, μέσον πρὸς ἐπίτευξιν σκοποῦ· φρ.: δὲν ἔχει καμμία καταλία· οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων).

γ) Προηγουμένου ρ

Πρὸ τοῦ ea: Εἰς τὰ εἰς - εας ψόγου δηλωτικά: ἀλογαρέας (ὁ πάσχων ἐκ κοίλης), ἀχειλαρέας (ὁ ἔχων σαρκώδη καὶ μεγάλη χεῖλη), βορέας⁽¹⁾ (ἐπὶ ἀνθρώπων, ὁ βίαιος), δοδαρέας (ὁ ἔχων μεγάλους ὀδόντας), μουστακαρέας⁽²⁾ (ὁ ἔχων μεγάλους μύστακας), μυταρέας (ὁ ἔχων μεγάλην μύτην).

Παρὰ τὰ ἐπών.: Ἡλιοπιερρέας, Λυγερρέας (ὕψηλός, ἐκ παρων.), Πασαρέας.

Παρὰ τὰ οὐδ.: Ἀραῖα (καὶ ὡς ἐπίρρ.), στερέα (ὀμαλά, ἐπίπεδα καὶ ὡς τοπων.).

Πρὸ τοῦ eo: Εἰς τὰ ἐπίθ.: ἀραῖος - ἀραῖο, στερέος - στερέο.

Πρὸ τοῦ eu: Εἰς τὴν γεν. ἐνικ. καὶ πληθ. τῶν ἀνωτέρω: ἀραίου - ἀραίουνε, στερέου - στερέουνε.

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ παραξύτονα θηλ. τῆς πρώτης κλίσεως: ἀβαρία⁽³⁾ ἀβαρίες, ἀπλοχουρία (εὐρουχωρία) - ἀπλοχουρίες, ἀγαρεία - ἀγαρείες, ἀκριβονερία (ἔλλειψις ὕδατος), ἀφορία, θαλασσουρία (τριχυμία) - θαλασσουρίες, κακοζαιρία - κακοζαιρίες, καβαλλαρία (τὸ ἵππικόν), κουβαρία (ὁ δεσμός ἐκ βαπτίσεως ἢ στεφανώματος, συναλλαγή) - κουβαρίες, καλοζαιρία - καλοζαιρίες, κουβεδαρία (ἐκτεταμένη συζήτησις), λευτερία (ἐλευθερία, καὶ ὡς ὄν.), λειψονερία (ἔλλειψις ὕδατος), λυσοσυρία (ἀλμύρα καὶ ὡς ἐπίρρ.) - λυσοσυρίες, μαστορία (τέχνη) - μαστορίες, μεσαρία (μέσον) - μεσαρίες, ξεστερία (εὐδία) - ξεστερίες, ξαγορία (διασυρμός, ἐπὶ ἡθικῆς ἐννοίας), παλληκαρία (ἀνδρισμός), πολυζαιρία, πολυνερία (πολλὰ νερά, ραγδαία βροχή), πικουρία (ἐπικουρία) - πικουρίες, παρηγορία (παραμυθία) παρηγορίες, πονηρία, σειρία (εἶδος - γενεά), στενοχουρία - στενοχουρίες κ.λ.π.

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς - ι(ον) - ιο(ν) οὐδ.: θερίο - θερία, ζερί - ζερία, κλαρί -

1. Καὶ τοῦτο γνωστὸν ὡς ἐπίθετον ἐξ ἐγγράφου 1401, βλ. Φ. Κουκουλέ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 253.

2. Ἐν Λεύκτρῳ Ἐξω Μάνης ὡς οἰκογ. ἐπίθ. τὸ Μουστακέας πρὸς ὃ παραβλητέον τότε παρὰ Θεοφάνει Μουσιάκων καὶ τὸ ἐκ μολυβδοβούλλου τοῦ Γ' - ΙΑ' αἰῶνος Μουστακάς, πρβ. Φ. Κουκουλέν, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 251. — Βυζαντινά τινα παρωνύμια, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 66. Ἐν Μέσῳ Μάνῃ λέγεται Μουσιάκα, ἢ (ἐπὶ γυναικῶν, ἢ ἔχουσα παχὺ τρίχωμα ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ μύστακος) καὶ Μουστακαρέας (ὁ ἔχων μεγάλον μύστακα).

3. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1 (1905) σ. 325 «Τὰ Ἰταλικά ὀνόματα εἰς - ια, ἰδίᾳ τὰ εἰς - ρία, ὅσα ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἰσῆλθον εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔπαθον συνίζησιν, ἐνῶ τὰ γνήσια Ἑλληνικά εἰς - ρία ἔπαθον. Ἐκ τούτου γίνεται δῆλον ὅτι ἡ συνίησις ἐν τῇ συνήθει Ἑλληνικῇ εἶχε συντελεσθῆ πρὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, δι' ὃ αἱ μετέπειτα εἰσελθοῦσαι εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ξένα αὐταὶ λέξεις δὲν ὑπέκυψαν εἰς αὐτήν».

κλαρία, λουρι - λουρία, μερι (μηρός) - μερία, πουρι (πωρόλιθος) - πουρία, σπουρι (κόκκος) - σπουρία, τυρι - τυρία, χωριό - χωρία κ. ἄ.

Πρὸ τοῦ io: Παρὰ τὰ οὐδ.: *Βατουρεῖο* (τοπων.), *θερίο*, *κουβεδαραεῖο* (συζήτησις), *λημερεῖο* (ὅλη ἡ ἡμέρα), *μαγερεῖο*, *ξελημερεῖο* (τὸ διάγειν ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τι μέρος), *χωρίο* κ.λ.π.

Πρὸ τοῦ iu: Ἐν τῇ γεν. ἐνικ. καὶ πληθ. τῶν ἀνωτέρω οὐδ.: *Βατουρείου* - *Βατουρείουνε*, *θερίου* - *θερίουνε*, *κουβεδαραείου*, *λημερείου*, *μαγερείου*, *χωρίου* κ. λ. π.

δ) Προηγουμένου θ

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὰς λ. *σπαθι* - *σπαθία*, *σταθία* ἢ (ὄν. *Εὐσταθία*).

ε) Προηγουμένου τ

Πρὸ τοῦ ea: *Καππατέας* (παρων. ψεύτης), *Κοιτέας* (ἐπών. πληθ. *Κοιτεᾶνοι*, *Κοιτεάνικο* τό, τοπων.).

Πρὸ τοῦ ia: Εἰς τὰ πρωτόκλιτα θηλ., οἶον: *ἀργατεία* (σύνολον ἐργατῶν) - *ἀργατεῖες*, *κολοφωτία* (πυγολαμπῖς) - *κολοφωτίες*, *νοτία* (σταγὼν) - *νοτίες*, *φωτία* - *φωτίες* κ.λ.π.

Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδ.: *ἀφτι* - *ἀφτία*, *γαττι* - *γαττία* κ. λ. π. Ἐπίσης παρὰ τὰς λέξεις *αἰστηματίας*, *χηματίας* ὁ, *Βενετία* ἢ, κ.λ.π.

II) Προηγουμένων τῶν συμπλεγμάτων *δρ*, *δρ*, *θρ*, *τρ*, *στ*, *στρο*

α) Προηγουμένου δρ

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὴν λέξιν *μελυδρία* ἢ (ἰλύς, ἔδαφος λασπῶδες).

β) Προηγουμένου δρ

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὰ θηλ. *ἀποκοδρία* (ὑπερηφάνεια, ἐγωπάθεια), *παδρεία* (γάμος) καὶ εἰς τὸν πληθ. τῶν οὐδ.: *Κοδρι* - *Κοδρία* (τοπων.) - *μαδρι* - *μαδρία*.

γ) Προηγουμένου θρ

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὴν λ. *πανωλεθρία* ἢ.

δ) Προηγουμένου τρ

Πρὸ τοῦ ia: *Τρία*.

ε) Προηγουμένου στ

Πρὸ τοῦ ia: Παρὰ τὰ θηλ.: *Εὐρωστία* (ὑγεία), *ἀρρωστία* (ἀσθένεια ἢ λ.

ἐν φράσει ὁμοῦ μετὰ τῆς λ. αἰτία : ᾿τία βλ ἄρρωστία νὰ δόνε πηγάση ἐπὶ ἀρῶς, νὰ ἀρρωστήση), πρωτονηστεία (αἱ πρῶται ἡμέραι τῆς νηστείας), σιδεροστία (ὁ σιδηροῦς τρίπους ἐν τῇ ἐστία).

ζ) Προηγουμένου στρ

Πρὸ τοῦ ia : Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς - ι(ον) οὐδετ. : *Καστρι - Καστρία, μυστρι - μυστρία, ξυστρι - ξυστρία* (στλεγγίς).

III) Προηγουμένων τῶν συμπλεγμάτων βρ, βρ, γρ, κρ, πρ, φρ, χρ, βδ, γδ, φτ, χτ, ρδ, ρτ

α) Προηγουμένου βρ

Πρὸ τοῦ ia : *Σηλυβρία* ἢ (ὄχλοβοή, θόρυβος).

β) Προηγουμένου βρ

Πρὸ τοῦ ia : *Σεβρία* ἢ (ἢ μεταξὺ γεωργῶν συμφωνία διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐκτέλεσιν τῶν γεωργικῶν ἔργων τοῦ ἔτους).

γ) Προηγουμένου γρ

Πρὸ τοῦ ia : Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς - ι(ον) οὐδ. : *φαγρι - φαγρία* (ὁ ἰχθύς φάγρος).

Πρὸ τοῦ ea : *Γραῖα* ἢ (ἐν τῇ φρ. : ἐμεῖς δὲν ἐχου' ῥ' ὠμαστος β' ἐγέννησε β' ἢ γραῖα ἐπὶ τῶν γενομένων αἰτίων στενοχωρίας καὶ ἐνοχλήσεων).

δ) Προηγουμένου κρ

Πρὸ τοῦ ia : *Πικρία* ἢ (ἢ πίκρα, ἢ λύπη, στενοχωρία).

ε) Προηγουμένου πρ

Πρὸ τοῦ ia : Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς - ι(ον) οὐδ. : *καπρι - καπρία*.

Πρὸ τοῦ ea : *Κοπρέα* ἢ (κόπρος) (1).

στ) Προηγουμένου φρ

Πρὸ τοῦ ia : Εἰς τὸν πληθ. τῶν οὐδ. εἰς - ι(ον) : *νεφρι - νεφρία*.

ζ) Προηγουμένου χρ

Πρὸ τοῦ ia : *Χρεία* ἢ (ἢ ἀνάγκη).

1. Συνήθης καὶ ἡ παροιμ. : ᾿Απὸ κοπρέα λάχανα καὶ ἀπὸ σειρία γυναικα.

η) Προηγούμενου βδ

Πρὸ τοῦ **ia**: Εἰς τὸν πληθ. τῶν οὐδ. εἰς -ι(ον): *ραβδι - ραβδία*.

θ) Προηγούμενου φτ

Πρὸ τοῦ **ia**: Εἰς τὸν πληθ. τῶν οὐδ. εἰς -ι(ον): *ἀφτι - ἀφτία*.

ι) Προηγούμενου χτ

Πρὸ τοῦ **ia**: *Ὀλονυχτία* ἢ (παννυχίς).

ια) Προηγούμενου ρδ

Πρὸ τοῦ **ia**: Εἰς τὸν πληθ. τῶν οὐδ. εἰς -ι(ον): *γλουρδι - γλουρδία* (πεπαλαιωμένον ἔνδυμα) - *λαρδι - λαρδία*. Ὁμοίως λέγεται *καρδία* ἢ - *καρδίες*.

ιβ) Προηγούμενου ρτ

Πρὸ τοῦ **ia**: Εἰς τὸν πληθ. τῶν εἰς -ι(ον) οὐδ.: *χαρτι - χαρτία*.

Παρὰ ταῦτα, εἷς τινὰς λέξεις, καίτοι ἐπικρατεῖ ὁ ἀσυνάλειπτος τύπος κατὰ κανόνα, ἐν τούτοις, παρὰ τοῦτον ἀπαντᾷ καὶ ὁ συνιζήμενος ὑπὸ μορφὴν ἀναλόγως τοῦ προηγούμενου συμφώνου, ὡς περιγράφεται αἴτη ἀνωτέρω, οἷον: *ἀγανῆ* καὶ *ἀγανέα* (1), *παγανῆ* καὶ *παγανέα* (καὶ ὡς τοπων.), *ἀναποδία* καὶ *ἀναπο'δ'ά*, *ἄδεια* καὶ *ἄ'δ'έα* (κενή) - *ἀδεία* (εὐκαιρία), *μυρωδία* καὶ *μυρω'δ'ά*, *παππαδία* καὶ *παππα'δ'ά*, *παιδία* καὶ *παι'δ'ά*, *βουζία* καὶ *βουζιά* (χοιρίδια), *μαγαζία* καὶ *μαγαζιά*, *βυζία* καὶ *βυζιά*, *σπαθία* καὶ *σπα'θ'ά*, *βραχία* καὶ *βραχιά*, *μιλία* καὶ *μιλιγιά*, *βασιλέας* καὶ *βασιλεάς*, *γονέος* καὶ *γονεός*, *ἀκαρπία* καὶ *ἀκαρπηγιά*, *θερία* καὶ *θε'ρ'ά*, *κλαρία* καὶ *κλα'ρ'ά*, *χερία* καὶ *χε'ρ'ά*, *λουρία* καὶ *λου'ρ'ά*, *μερία* καὶ *με'ρ'ά* καὶ *με'ρ'ά* ἢ (τὸ μέρος), *γαττία* καὶ *γα'ττ'ά*, *συδροφία* καὶ *συδροφγιά*, *συγγεφία* καὶ *συγγεφγιά*, *κορφέας* καὶ *Κορφῆγιάς*, *ραβδία* καὶ *ραβ'δ'ά* καὶ *ραβ'δ'ά* (ἢ πληγῆ), *σκουρβία* καὶ *σκουρβιά*, *λειτουρβία* καὶ *λειτουρβιά*, *καρδία* καὶ *καρ'δ'ά*, *ἀσλία* καὶ *ἀσλιά* κ.λ.π.

Ἐκ τῶν τύπων τούτων συνηθέστερος ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ εἶναι ὁ ἀσυνιζήτος. Ὁ συνιζήμενος ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ μοιρολόγια ἢ τὰς παροιμίας ἢ τὰ αἰνίγματα καὶ ἐνταῦθα μόνον ὅπου ἢ χρῆσις τοῦ μέτρου ἐπιβάλλει τοῦτο.

Ἐπισκοποῦντες πάντα τὰ ἀνωτέρω, συνάγομεν ὅτι ὁ ἡμίφωνος φθόγγος εἰ βαίνει συνδυαζόμενος πρὸς τὸ προηγούμενον σύμφωνον καὶ ἄλλοτε μὲν γίνεται συνιζήσις ἄλλοτε δὲ ἐπένθεσις καὶ ὑπὸ ὄρους ὡς ἀνωτέρω λεπτομερῶς καθωρίσθη.

1. Ὁ Δ. Γεωργακάς, *Νεοελληνικά γλωσσικά ἀνάλεκτα*. Ἀθηνᾶ 46 (1935) σ. 102-103 γράφει *ἀγανῆ* ἀντὶ *ἀγανῆ* καὶ ἐτυμολογεῖ τὴν λ. ἐκ τοῦ *ἀγαγανῆ* δι' ἀνομοιωτικὴν τοῦ *ἀν* - ἔκπτωσιν.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Α'. ΠΕΖΑ (παραμύθια)

Μία βολά ἦτα ἕνας ριοπάνης ρ' εἶχε μία στάνη. Ἦλεπε τὰ παπό'ρ'α πὸ περονοῦσα ραι πουλᾶ τὰ πρόβατα ραι τὴ στάνη ραι πάει ναύτης· ἐβγήκασι ἀπὸ τὸ λιμάνι μὲ θαλασσοῦρία μέγα· τρουπῶνει ἐξεῖνος κάτου 'ς τ' ἀβάρι, τηράζουσι γιὰ τὸ ναύτη, τίποτα· τόσο μακρὰ, σαράδα μίλλια! ἐξεῖνος ἦτα τρουπωμένος 'ς τ' ἀβάρι, ἄρατος. 'Σ τ' ἀραξοβόλι πὸν ἀράξασι ἐπῆλασε τὸ σελουνὶ ρ' ἐβγήκε 'ς τὸ βράχο· καμμία βολά ἐβγήκε ὁ καπετάνιος μὲ τοὺ ναῦτες· ἠροστὰ τὸ μοτσόπουλλο. — 'Αβοῦ εὐρέθηρες, τοῦ 'πε. — 'Εγὼ ἦρθα κουλύθου ρ' ἐβγήκα, λέει ἐξεῖνο. 'Ε' δ' ἄη ὁ καπετάνιος 'ς τὸ καφενεῖο μὲ τοὺ ναῦτες· ρ' ἐξεῖνο κοδά. — "Ακο, τί μὲ συμβάλνει, εἶπε τοῦ καφετζῆ. Εἶχα ἕνα ναύτη ρ' ἐπνίγηκε σαράδα μίλλια μακρὰ 'ς τὴ θάλασσα ρ' ἐσήμερο τὸν ἠῦραμε ἠροστὰ μας 'ς τὸ βράχο. — Τί λέεις, λέει ὁ καφετζῆς, ἐοῦτο ἕναί ψέμα. — "Ε, ἀφοῦ τὸν ἠῦραμε 'ς τὸ βράχο. — 'Εγὼ, λέει ὁ καφετζῆς, ἔχου ἕναν ἀράπη ραι βουτᾶ 'ς τὴ θάλασσα σαράδα ὀρθυές τοῦ βάθου, δὲ ἠορεῖ πλέο. — Βάνομε στοίχημα, νὰ βουτήξουσι οἱ δύο ρι ὄθουος θὰ γεροδίση τὸν ἄλλονε νὰ παίρῃ νὴ τὸ παπόρι νὴ τὸ καφενεῖο; 'Ε' δ' ἄη ὁ καπετάνιος 'ς τὸ καράβι συλλογισμένος πολὺ. — Ἰατὶ εἶσαι σκεφτικός, καπετάνιε; — Μὲ συνέβη ἕνα κακό, ἔβυλα τὸ καράβι μου μὲ τὸ γαφετζῆ 'ς τὸ σὺβόλαιο ρ' ἐκάμαμε χαρτί, εἶπε ραι τὸ λόγο. — Ἰὰ τοῦτο συλλογᾶσαι; λέει ὁ ναύτης, ἔγνοια ζου. 'Εσηκώθησα ραι πάσι νὰ βουτήξουσι οἱ δύο. — 'Εγὼ ζὲ λέου, λέει ὁ ναύτης, νὰ πάρωμε ξύλα, πινιάτι, ρύζι ραι σπύρτα ρ' ἕνα σελουνὶ νὰ 'μαστε δεμένοι· θὲ νὰ μαγερέψωμε νὰ φάμε ραι ν' ἀνεβοῦμε κατόπι. — 'Εοῦτος, λέει ὁ ἀράπης, ἕναί τρελλός· μέσα 'ς τὴ θάλασσα δὲν εἶναι λόγρια τὰ ξύλα ραι τὰ σπύρτα; ἠοροῦμε νὰ μαγερέψωμε; — "Οχι, θὰ μαγερέψωμε, λέει ὁ ριοπάνης. 'Σ τὸ 'δ' ἄβολο νὰ πάη ρι ὁ καφετζῆς ρι ὁ καπετάνιος, λέει ὁ ἀράπης ραι φεύγει.

2

Μία βολά ἦτα ἕν' ἀδροῦγενο ρ' εἶχασι ἕνα μοναχὸ παιδί, τὸ λέασι Ἰγάννη ραι τὸ στέρνασι 'ς τὸ σκολεῖο. Τότα ἐζήτησε 'ς τοὺ γονιᾶτε του νὰ ἰοῦ πάροισι ἕνα βιβλίο χρυσοπινακοδεμένο. Τοῦ τὸ πάρασι. Μὲ ραιρὸ τὸ χάσασι τὸ παιδί τους. Τὸ γυρεῦασι, τὸ γυρεῦασι, δὲ δὸ βρέσκασι. 'Απορπίστησα διτὸ χάσασι. Μὲ χροῖγια εἶ δ' ἄηκε ἕνας ζη'τ' ἀνὸς 'ς τὸ σπῆτι τους ρ' ἐχτύπησε τὴ ἠόρτα. Λέει

ἡ - γ - ὑπερέτ' ῥ' α τῆ γυρῶς : — "Ἐναι ἕνας ζῆτ' ανός. — Δός του μία χε' ρ' α γέννημα, εἶπε ἡ γυρά. "Ἐπῆλασ' ἐξεῖνος τὸ στόμα τοῦ σαρκυοῦ ρ' ἐχλύθη ὄξου τὸ γέννημα. "Ἐπῆλασε νὰ δὲ μαζούνη σπυρὶ - σπυρὶ. — Ἰγὰτί τὸ μαζούνεις; τοῦ λέει ἡ δούλα, ἄφηκό το νὰ ζε δώκου ἄλλο. — "Ὀχι, εἶπ' ἐξεῖνος, τὸ ἔχου δολῆ νὰ δὲ μαζούνου ἕνα-ἕνα σπυρὶ. "Ἀπ' ὄτε τὸ μάζουξε λέει : — Δὲν ἔχετε καένα μέρος νὰ μινέσκου; Ἡ δούλα ἐρώτησε τ' ἀφειδικά της. Βάδέ τονε ἔς τὸ κοτίτσι, λέει ἡ γυρά. Τοῦ παίνασι τ' ἀποφάγεια ρ' ἔτρωε. Μία προῖνή ἐ' δ' ἀή ἡ δούλα ρ' ἦτα ξερός ὁ ζῆτ' ανός, σταυροῖε' ρ' ασμένος ρ' ἐβάστα ἕνα βιβιλίο χρυσοπινακοδεμένο. Τὸ τραυῆ ἡ δούλα, δὲ δ' ἄφην' ἐξεῖνος. Φωνάζει τ' ἀφειδικά της ὅτι ὁ ζῆτ' ανός ἔναι ξερός καὶ βασιτῆ ἕνα χρυσοπινακοδεμένο βιβιλίο. Ἀμέσως οἱ γουγῆτε του ἐσκαρφίστησα (¹) ὅτι ἔναι τὸ παιδί τους. Πάει ὁ πατέρα του, τσακώνει τὸ βιβιλίο καὶ τ' ἀβολῆ ἐξεῖνος. Ἀρχίξασι θρήνους καὶ κακό. Τοῦ πάρασι ρουῖχα νὰ δ' ἀλλάξουσι. "Ἐπῆλασε σεισοῦς καὶ ταρασοῦς καὶ δὲν ἐβοροῦσα νὰ δ' ἀλλάξουσι. Τὸν ἀφήκασι μὲ τὰ ἔ' δ' α ρουῖχα καὶ ἄγλασε. Εἶχε πάει σὲ μοναστήρι. "Ἐναι ὁ ἄγλος Ἰγάννης ὁ Καλυβίτης.

B. ΕΜΜΕΤΡΑ (μοιρολόγια)

1

Ἡ μοιρολογοῦσα ἀπευθύνεται πρὸς τὴν μητέρα τοῦ νεκροῦ μαθητοῦ μετὰ τῆς ὁποίας συνεδέετο διὰ τοῦ ἱεροῦ δεσμοῦ τῆς ψυχαδελφουσύνης (συμβιβασμοῦ μεταξὺ οἰκογενειῶν κατόπιν φόνου) καὶ τὴν παρακαλεῖ νὰ τῆς ἐπιτρέψη νὰ μοιρολογήσῃ. Ἐκθειάζει μετὰ ταῦτα τὴν ἀξίαν τοῦ παιδιοῦ διὰ τὴν μητέρα καὶ σημειώνει τὸ μέγεθος τῆς λύπης διὰ τὸν θάνατόν του. Τέλος ὑπομιμνήσκει καὶ τὸ ἰδικόν της πένθος (²).

Μωρὴ καφὴ Κατσιβαροδοῦ,	"Ἐλα κοιλὰ Κατσιβαροδοῦ,
ἐγὼ ἀπὸ σένα τὸ ζητοῦ	10 ἐσήμερο νὰ ζε βοηθοῦ,
νὰ μὲ τὸ δώξης νὰ δὲ πῆλοῦ (³),	ἔς τὸν ἀκριβὸ ζου μαθητή,
τ' εἶμαι κροασῶς καὶ μεθυστής	ποὺ τὸ ἔχε ἡ - γυ - ἄμαρτία μας
5 ἀπὸ τὸ γλώμα τῆ Λαβοῆς (⁴).	ρ' ἐγίνημα ψυχαδεοφές.
Μ' ἐμέθυσσε ὁ Ἰγάννακας	Δασκάλου καὶ γραμματιζοῖ
καὶ τὸ γυαλί δὲ μὲ δικῶ	15 καὶ ἐπιστήμονες γυατροῖ
καὶ τὸ ζητοῦ μὲ τὴν ὀκῶ.	θὰ ζῶς ἐκάμου ρώτησι

1. Ὑποπτεύθησαν.

2. Πρβ. Δ. Βαγιακάκου, "Ἐνα παλαιὸ μανιάτικο μοιρολόγι. Σπαρτιατικὰ Χρονικά, Ἀθῆναι 8 (1945) τεύχ. 1 (75) σ. 6-8.

3. Διὰ τοῦ στίχου αὐτοῦ παρακαλεῖ νὰ τῆς ἐπιτρέψη νὰ μοιρολογήσῃ—νὰ τὸ πῶ.

4. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπέθανεν ὁ υἱός της.

τί, ὡς τῆ γυναικας τὰ ἐίδος
 ἀθοβολεῖ βασιλικός
 καννέλλα καὶ γαρούφαλλο;
 20 Τίποτα δὲν ἀθοβολεῖ,
 μὸν τὸ παιδί θυκλοφορεῖ
 καὶ βγάζει τόση μυρῶδ' ἀ
 πλέα καὶ ἀπὸ βασιλικά.
 καὶ ἔχει καὶ θρόνα κάθουνα,
 25 δὲ δὴν ἐσβήνει θάλασσα
 καὶ οὐδε τοῦ Ἴριη⁽¹⁾ ὁ ποταμὸς
 πό'χει ἀστείρευτο νερό.

Ἡ μάνα κάνει τὸ παιδί
 καὶ ἡ μοῖρα γίνεται μαμμή,
 30 ὅπως τοῦ πῆ θὲ νὰ γενῆ,
 ὅπως τοῦ γράφει θὰ γραφτῆ.
 Μ' ἀφῆσ' ὁ Ἰγάννη μου δολῆ
 καὶ ὡς τῆ γαστέλλα μου χαρτὶ⁽²⁾
 νὰ ἔμαι θυρὰ νοικωθυρὰ
 35 ὡς τὸ μοναστήρι καλογ' ῥ' ἀ⁽³⁾,
 νὰ ἔχου τῆ βόρτα μ' ἀνοιχτῆ
 νὰ βαίνουσ' οἱ ἑδακονταροί,
 νὰ συχω' ῥ' ὦδαι οἱ ξεροί⁽⁴⁾.

2

Διὰ τοῦ μοιρολογίου τούτου ἐπιγραμματικῶς δηλοῦται ὅτι ἡ θλίψις διὰ τὴν ἀπώ-
 λειαν προσφιλῶν προσώπων θέσιν ἔχει μόνον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ τεθλιμμένου.

Ἔ Δία, ἀφεδάρι μου,
 νὰ ζὲ φυτέψου ὡς τὸ βουνὸ
 σπιάζομαι γιὰ τ' ἀκριμικό,
 νὰ ζὲ φυτέψου ὡς τὸ γυαλὸ

5 σπιάζομαι γιὰ τ' ἀγ' ῥ' ὄψαρο.
 Τὸν ἠύρεκα τὸ δόπο ζου,
 μέσα ὡς τὰ φύλλα τῆ καρδ' ἄς,
 ποὺ δὲ ζὲ τρώει τίποτα,
 νὰ ζ' ἔχου βράδ' ἀποταχῆ.

3

Ἀπόσπασμα μοιρολογίου ὅπου ἡ θρηνοῦσα εὐχεται ἵνα ὁ νεκρὸς εὕρη θέσιν εἰς τὸν
 παράδεισον κατὰ τὸ θέρος καὶ ἀσφαλὲς καταφύγιον κατὰ τὸν χειμῶνα.

Ἀγγέλοι νὰ δὲ πάρουσι,
 νὰ δὲ τοποθετήσουσι
 ὡς τῆ μέση τῆ Παράδεισος,
 τὸ καλοθαῖρι ὡς τὸ βαξὲ
 5 νὰ ἔχη δεδροφυτέματα
 καὶ ἑδαφορον λογοῦ κλα' ῥ' ἀ
 κρύος ἀέρας νὰ φουσᾷ.

Καὶ τὸ χειμῶνα ὡς τὸ κλουβί
 νὰ μὴ βαγώνη καὶ σαπῆ
 10 ὡς τὰ ροῦχα του τὰ καθαρά
 μὲ κρύατα καὶ μὲ νερά,
 νὰ βροῖ τῆ βύλη σφαιλιστῆ
 καὶ τῆ βαράδεις ἀνοιχτῆ.

1. Λαϊκὴ ὄνομασία τοῦ Εὐρώτα. Βλ. Σχολιαστὴν Πτολεμαίου: *Εὐρώτα ποταμοῦ ἐκβο-
 λαί νῦν Ἴριδος*. Περβ. Δ. Βαγιακάκον, Γύρω στὸ μοιρολόγι τῆς Μέσα Μάνης. *Σπαρτιατικὰ
 Χρονικὰ* 6 (1943) σ. 129 σημ. 3.

2. Διαθήκη.

3. Ἐννοεῖ τὴν οἰκίαν τῆς. Τὴν ἀποκαλεῖ οὕτω διότι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μονογενοῦς
 υἱοῦ τῆς δὲν ὑπάρχει πλέον κληρονόμος.

4. Οἱ νεκροί.

Τὸ κατωτέρω μοιρολόγι κατεγράφη ὑπ' ἐμοῦ ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Μαρτίου 1945 κατὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐκ Μπουλαριῶν ὑποστρατήγου Θεοδώρου Β. Μαντουβάλου, ὅτε ἐμοιρολόγει τοῦτον ἢ σύζυγος τοῦ Παναγιώτου Σπανάκου—Μαντουβάλου. Οὗτος ἔλαβε μέρος ὡς λοχίας ἐθελοντῆς εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ 1903-1909 εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἐκ Μάνης Καπετὰν Γέρμα. Τοῦτον φονευθέντα διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σώματος ὑπὸ τὸ ὄνομα Καπετὰν Ταῦγετος. Μετέσχε μετὰ ταῦτα καὶ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος τραυματισθεὶς πολλακίς. Τέλος, διωρίσθη πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς διοικητῆς περιφερείας Ἀργυροκάστρου καὶ Προμετῆς.

Τὸ μοιρολόγι εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὸ πλῆθος τῶν εἰκόνων, τὴν ζωηρότητα τῶν περιγραφῶν καὶ τὴν γλωσσικὴν αὐτοῦ μορφὴν.

- Ἦ γὰρ δ' ἀκούλλα μου καφή,
 πὸν ὅ,τι μνόεις⁽¹⁾ νὰ χαρῆς,
 δὲ ζὲ τὰ λέου ἰνομαστικῶς
 τ' ἐγίνηκα δίχως μνηαλό.
- 5 Καένας δὲ ζὲ ἀδικᾶ,
 νὰ κλαίης, νὰ μὴν ἀσκολυῖς·
 τὸ δίξιο ζου ἔναι βοννό,
 δὲ δὸ βουλυῖ βασίλεο.
 Ἔγὼ τὸ ξέρου ξὺ ὁ Θεός,
- 10 γιὰ τὸν ἀδεροφοχωρισμὸ
 τὸ ὄχου ἔναι φάρμακο,
 τὸ κλάμα ἢ παρηγο' ὄ'α
 πὸν μαῖνάρει τῇ γὰρ δ' ἄ.
 Μ' ἄ θέης, ἄσε μας ξ' ἐμᾶς,
- 15 δὲν εἴχαμε ἄλλη δουλειὰ
 ὅπου ὄθαμε τόσο μακρά,
 ὁ Κούλλης μὲ τὸ Λία μου
 Σταυρούλλα καὶ ἢ Νικολοῦ,
 ἦρθε καὶ ἢ Κοτούλλα μου,
- 20 ἢ χουσοκορωνίτσα μου,
 ἢ Λαζαοῖνα ἢ νύφη μας,
- κορῶνα δίχως τὸ σταυρό⁽²⁾.
 Ἐπά ἴναι ξ' ἢ Χαριλαοῦ
 πό ν' ἀπ' τοῦ Πάνου βουλα' ὄ'ους
 25 καὶ κλίνει ἴς τὴ μαννογενιὰ
 καὶ λέει τί ζᾶς ἀγαπᾶ.
 Ὅλοι μας ἦρθαμε ἐπά,
 τί κάνει ὁ βασιλέας χαρά⁽³⁾,
 ἔχει λαγοῦτα καὶ βιολυῖα,
- 30 ἐπὰ χτυποῦσι μουσιζὲς
 ξ' ἐξεῖ βαροῦσι ὄργανα
 καὶ πάει πολυτελέστατα,
 τ' ἦτανε ἄδρωπος καλὸς
 ἴς τὸ Κράτος εὐεοφειτικός.
- 35 Πουλάζια μ' ἄγ' ὄ'α ξ' ἡμερα
 μὴ θελαηδῆστε σήμερα,
 καὶ μὴ βετᾶτε ἀψηλὰ
 τί χάνετ' ἕνας βασιλέας,
 πὸ ὄράζοτα γιὰ τὴν Ἑλλάς.
- 40 Ποῦ εἰς' ἀκριβέ μου Θεοδωρῆ,
 πού ἴσου μεγάλη ξεφαλή
 ξ' εἶγες ὀλόχρουση στολή.

1. μνόου=ὀρκίζομαι, ὑπεραγαπῶ.

2. Διότι ἦτο χήρα.

3. Ἐννοεῖ τὴν κηδεῖαν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε συγκεντρωθῆ κόσμος πολὺς.

Ποῦ ἔσονται ἐπὶ τὴν ἐπιστράτευσι
 ἔσονται τὴν Σμύρνην καὶ ἔσονται τὴν Ἀθήναι (1)
 45 ὅπου ἐφώνησες: ἔβροχός!
 καὶ ξηροπίστε τον ὄχτρον,
 ἦρωα καὶ ἀγωνιστὴν
 καὶ ἄριστον πολεμιστὴν
 πρὸς τὴν μάχην τὰ προχώματα
 50 καὶ ὅπου ἐφώνησες: ἔβροχός!
 ἔσονται ἢ γῆς καὶ ὁ οὐρανός
 καὶ ὁδὸς ἄλλοι: βῆμα ταχὺ!
 ἐξελθόντα (2) οὐρανός καὶ γῆ.
 Καὶ εἶπε ὁσὸς ὁ στρατὸς
 55 τὸ ἐπιούσιος ὁ Μακεδόνων
 φαίνεται τὸ ἔσονται ὑλικὸν
 μὲ δύναμι καὶ μὲ μνηστῶν
 ζ' ἐδώκασι τὸ βαθιμὸν
 καὶ ἐρίνης ὑποστράτηγος.
 60 Ἄκουσο, Νίκο, πού καὶ ζῆς
 καὶ μὲ τὸ βουλευτὴν μαζί
 καὶ ὅλοι οἱ-γῆ-ἄλλοι συστρατιῶτες,
 τί τὰ Μακεδονολόγοι
 εἶναι πολιτευόμενα,
 65 εἶναι μία καλὴ γενεά,
 πού δὲν ὑπάρχει πούθεν
 σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος,
 καὶ κάμετε μία δουλειά:
 πάρετε ὁμάδες μυρῶν δ' ἄ
 70 καὶ καὶ δοῦν ὀρίστε ἐπὶ
 γῆ καὶ καὶ μνηστῶν δυνατὰ
 καὶ καὶ δὲν ἔχει ἄγαλμα.

Δὲ στέρονετ' ἕνα δεσποτὸν
 καὶ πάη ἀπάνου ἔσονται τὸ θεὸν
 75 καὶ βροχὴ τ' ἀθάνατο νερό,
 καὶ στάξ' ἀπὸ τὸν οὐρανὸν
 ἔσονται τοῦ Θεοδώρου μας τὸ λαιμὸν,
 καὶ ἀναστηθῆναι, καὶ σηκωθῆναι
 καὶ καὶ μιλήσῃ καὶ καὶ πῆ:
 80 -Βροχὸν Χάρος, ἄκουσο, βροχὸν Ἀλῆ,
 τόσο εὐρέθηκα ἡλιότης
 καὶ μὴν ἀδέξου μνηστῶν σιμῆ; (3)
 Ἐγὼ ἐπάλεψα δουλειά,
 μία ὁλόκληρη Τουρκαλῆ,
 85 καὶ δὲν ἐδυσκολεύθηκα,
 καθόλου δὲν ἐδείλμασα.
 Ἄνω ἑκατομῶντα; (4)
 — Ἀγροίκοι, ἔσονται Θεοδώρου,
 ὁ Χάρος δὲ χαρίζεται
 90 καὶ δικαστῆς δὲ καὶ ἄλλοι
 δικάζει ὁ Χάρος μοναχός,
 καὶ εἶνος πού ἔσονται ἀμάλωτος
 καὶ δὲν εὐρέθη Χριστῶν
 γῆ καὶ καὶ παλέψουσι οἱ δ' ὁ.
 95 Ἐσονται τὸν Ἀδῆ ὁ ἡλιός δὲ φωτῆ
 καὶ ἀέρας δε (πὸν) ἐχτυπῆ,
 ἔχει ἀλησιμόνητο νερό,
 καὶ ὄχιος τὸ πῆλῃ ἀλησιμονῆ
 καὶ δὲ θυμῶν τίποτα.
 100 Ἀρνεῖτ' ἢ μάνα τὸ παιδί
 καὶ ὁ ἀδελφός τὴν ἀδελφῆ,
 χαρίζουσι τὸ ἀδελφῶν

1. Γίνεται σύγκρισις τῶν πολεμικῶν γεγονότων. Ἡ μοιρολογουσα ἐνθυμεῖται τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἀντὶ τῶν ἐθελοντικῶν ἀγώνων εἰς τὸ Μακεδονικὸν καὶ Ἑπειρωτικὸν μέτωπον (1903—1909 καὶ 1914).

2. ἐσείετο.

3. Διότι ἀπέθανεν ἐκ συμφορῆσεως.

4. κατραμάρω ἀποκάμνω, ὑποχωρῶ, δειλιάζω.

πὸν εἶναι καλαγάπητα
 ὅπ' ἄλωπος δὲν εἰσχωρᾷ,
 105 αὐτὸς εἶναι διαιρετῆς.
 Ὡχ! ἀκριβέ μου Θεοδωρῆ,
 νὰ ζύψης (¹) καὶ νὰ σηκωθῆς
 σὰ δὸ Χριστὸ ν' ἀναστηθῆς
 καὶ ὄλους νὰ μᾶς ἐλυπηθῆς
 110 ὅγατι ζ' ἐκαμαρῶναμε
 κωσταλινᾶτο φυλαχτό,
 καὶ ζ' ἐκρατοῦμα ἴς τὸ λαιμό,
 λαβίτσα μου καὶ λεχτρικὸ

πὸ ἴφωτας ὄλο τὸ λαό,
 115 ἀβῶς θὰ φύγῃς ἀπὸ ἴπά,
 μὲ τί καρδ' ἴά, μὲ τὶ ψυχῆ;
 Μαυρομαϊουβαλόγονα,
 πὸ πῆρ' ὀρῶν καὶ κάταρα
 μὲ διλοσίτικους καημούς (²).
 120 Τὰ δύο Καϊρόγονα,
 τοῦ Μαυροδάκο ἓνα παιδί,
 ὁ Αἰζαρος ὁ δυστυχῆς
 καὶ τὸ μικρὸ μου Ἀδωνιό,
 τὸ ὄνομά μου τὸ χρυσό.

5

Σιμωνίδειον ἐπίγραμμα τῆς μητρικῆς στοργῆς εἶναι τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα μοιρολογίου:

Ἡ μάννα φίδ' ἐγέννησε,
 μέσα ἴς τὸ λόγο τὸ ἴριξε
 καὶ ὁ λόγος ἔπαρε φωτ' ἴ
 καὶ ἡ μάνν' ἀνήσυχη ρωτᾷ:
 5 — Λέτε τὰ φίδ' ἴ καίονται;

1. Νὰ κοιμηθῆς. Τὸ ρ. κύπτιω — κύβου — εἶναι ἐνταῦθα μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ κοιμῶμαι. Τοῦτο συναντᾶται ἐπίσης μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ εἰς Κορσικὴν ἔνθα λέγεται *τσιούφτιω* (βλ. G. Blanken, Les grecs de Cargèse (Corse). Recherches sur leur langue et sur leur histoire. Tome I. Partie linguistique. Leyde 1951 p. 197, 226. — Ν. Β. Φαρδύ, Ὑλη καὶ σαράφημα ἱστορίας τῆς ἐν Κορσικῇ ἑλληνικῆς ἀποικίας. Ἀθῆναι 1888 ἐν λ. κύπτιω) καὶ εἰς Τσακωνιὰν ὑπὸ τὸν τύπον *κιούφου* (H. Pernot, Introduction p. 351. Θ. Κωστάκη, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 35, 140).

2. Ἐννοεῖ τοὺς νεκροὺς ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι εἶχον ἀποθάνει καὶ ἄλλοι εἶχον φρονευσθῆ.

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ

Ἄβανία 164	ἀγγελικᾶτος 102	ἄγ' ὄωμα 157
ἀβα' ὄ' ἀ 149	ἀγγελοῦδι 146	ἄγκαλιὰ 105
ἀβάρι 149, 150, 152	ἀγγελοῦνον 102	ἀγκειάζω 102
ἀβαρία 169	ἄγεννος 102	ἀγκειανεμίζω 102
ἀβγοσουζεὰ 120	ἀγιάζι 101	ἀγκειάνεμος 102
ἀβιγὸ 134	ἀγιάζου 100, 174	ἄγκειος 102
ἀβ' ὄ' ἀνὸς 157	Ἄγλ' Ἀ' ἰδ' ὄ' ἀς 155	ἀγνωσία 166
ἀβολοῦ 174	ἀγλασμός 101	Ἄγου' στ' ἀτικος 156
ἀβολυαρορίχου 106	ἀγιάτσιχο 130	ἀγουλιάρης 106
ἀβολυαροριχτὰ 106	ἄγριε 130	ἀγουνηάζου 108
ἀβολυσία 166	Ἄγί' τ' ῥ' α 155	Ἄγραδα' ὄ' ἀ 150
Ἄβοδακα' ὄ' ἀ 150	ἀγλόδημα 101	ἀγρασκεῖλὰ 104
ἀβροχία 165, 168	ἀγιούτσι 130	ἀγροικοῦ 177
ἀβροχιά 133	ἄγ' ὄ' α 157, 176	ἀγρομικὸ 175
ἀβρόχλιος 113, 114	ἀγ' ὄ' ἀβελο 157	Ἄθυρα 177
Ἄβγουλλέας 163	Ἄγ' ὄ' ἀδες 157	ἀγωγιάτα 130
Ἄβγουλλοῦ 163	ἀγ' ὄ' αγου' ὄ' ἀ 150	Ἄδαμαδία 168
ἀβῶς 177, 178	ἀγ' ὄ' ὄγιδο 157	ἀδεία 168, 172
Ἄγα' θ' ὦνας 153	ἀγ' ὄ' ὄγοριζεὰ 141	ἄδεια 172
ἀγάϊθα 144	ἀγ' ὄ' ὄγόρικο 157	ἀδειξὰ 119, 141
ἀγά' θ' α 144, 153	ἀγ' ὄ' ὄκάτσικο 157	ἀδέκλιος 119
ἀγά' ὄ' ο 151	ἀγ' ὄ' ὄλαιὰ 104	ἀδελιφήρ 128
ἀγαλεὰ 177	ἀγ' ὄ' ὄλαιά 163	ἀδελφεὸς 130
ἀγανεὰ 108, 172	ἀγ' ὄ' ὄλάχανο 157	ἀδεοφοχωρί' στ' ῥ' α 156
ἀγανέα 172	ἀγ' ὄ' ὄλυζο 157	ἀδεοφοχωρισμὸς 176
ἀγανία 132	ἀγ' ὄ' ὄπερίβολο 157	ἀδζι 168
ἀγαπητιζεὰ 121	ἄγ' ὄ' ὄος 157	ἀδηλιάδα 106
ἀγαπχιεῶμαι 114	ἀγ' ὄ' ὄσουζεὰ 157	Ἄδης 177
ἀγαρεία 169	ἀγ' ὄ' ὄσουκο 157	ἀδι 168
ἀγει' ὄ' ἄζομαι 152	ἀγ' ὄ' ὄοφαρῆ 157	ἀδίδι 147, 148
ἀγειῖο 162	ἀγ' ὄ' ὄχορτο 157	ἀδιζία 121
ἀγελία 164	ἀγ' ὄ' ὄφαρο 157, 175	ἀδιζιάρης 99, 120

- ἀλίκ' ῥ' α 157
 ἀμισοπόνουιο 111
 ἀδρασθελεῖα 105
 ἄδρες 142
 ἀδρίξεια 121
 ἀδρίξειος 121
 ἀδρόγενο 173, 177
 ἀδρογενοχωρί' στρ' α 156
 ἀδρουλεῖα 105
 ἀδρωπουλεῖα 105
 Ἄδωνιάνικα 109
 Ἄδωνιὸν 177
 ἄειδα 141
 ἄζουδία 168
 ἄζούρι 133
 ἀθαλιασμένος 106
 ἀθηνολαῖα 104
 ἀθι 128, 131
 ἀθιά 128, 130
 ἀθίγῃα 102
 ἀθοβολεῖ 175
 ἀθροπέα 165
 ἀθροποῦνε 142
 ἀθροπῶνε 141, 142
 ἀϊγρογοριτσά 139, 140
 ἀϊγροφακῆ 139
 ἀιδάζου 128, 130
 ἄιδε 128, 130
 ἄ' δ' α 172
 ἀ' δ' ἄζου 146
 ἄ' δ' ος 147
 ἀιδιτητὲ 129, 131, 160
 ἀ' δ' ἄφορος 146
 ἀ' δ' αφοροῦ 146
 ἀ' δ' ονίζου 147
 ἀ' δ' ῥ' ανῆ 155
 ἀ' δ' ῥ' ὠμένος 155
 ἀ' δ' ῥ' ὄνου 155
 Ἄ' δ' ῥ' ἄλης 155
 Ἄ' δ' ῥ' ἄνω 155
 Ἄ' δ' ῥ' ονίκη 155
 ἄλζιστε 129, 133, 160
 ἀιθὰ 130
 ἀιθι 128
 ἀιθιά 128
 Ἄι-Λέως 164
 ἄϊντο 139
 ἀ' ῥ' ὠμάδα 150
 ἀ' ῥ' ὠνου 150
 αἰρετιξεῖα 121
 αἰστηματίας 170
 ἄιτα 136
 αἰτία 171
 ἀκαρπία 166, 172
 ἀκέρ' ῥ' ος 150
 ἀκονιά 109
 ἀκοσλίνιο 165
 ἀκ' ῥ' οκουζυαίνου 123, 158
 ἀκρίβεια 142
 ἀκρίβιο 100, 142
 ἀκριβονερία 169
 ἀκριβοπωμία 165
 ἀκριναῖος 164
 ἀκζιά 118
 ἀκζιάδα 119
 ἀκζιοζεφάλα 119
 ἀκζιος 119
 ἀκζιὸς 119
 ἀκζιωσύνη 119
 ἀλάξερος 122
 ἀλαλιάζου 106
 ἀλατσοφαημένος 122
 ἀλάφι 115, 116
 ἀλαφζιάζου 115
 ἀλαφζιασμένος 115
 ἀλαφ' ῥ' ὄς 158
 ἀλαφ' ῥ' ἔνου 158
 ἀλαφροῦς 114
 ἀλέβ' ῥ' α 157
 ἀλέ' τρ' ἄ 155
 ἀλέ' τρ' α 155
 ἀλεστική 109
 Ἄλευροῦνγα 109
 ἀλεξεῖα 116, 117
 ἀλή' θα 128, 130, 139, 160
 ἀλή' θ' α 95, 153, 160
 Ἄλης 177
 ἀλησιμόνητο 177
 ἀλησιμονοῦ 177
 ἀλικό' δ' ο 149
 ἀλλαβία 161
 ἀλλαγιαζου 100
 ἀλλάζου 174
 ἀλλαξία 167
 ἀλλαξο' ῥ' ὀ 141
 ἀλλέως 164
 ἀλογά' ῥ' αστος 151
 ἀλογαρέας 169
 ἀλοξεῖα 100
 ἀλογήζιος 118
 ἀλογοφελεῖα 104, 106
 ἀλοθάκι 103
 ἀλοθ-θάκι 103
 ἀλοθ-θας 103
 ἀλόθ-θι 103
 ἀλοθ-θιάζω 103
 ἀλοθ-θος 103
 ἄλυσί' δ' α 147

- ἄλωνεᾶ 108
 ἄλωνιστικά 109
 ἀμά'θ'ο 153
 ἀμάκχια 108
 Ἄμαλία 164
 ἀμάλλιαστος 106
 ἀμάλωτος 177
 ἀμερουῖχα 113
 ἀμμόγγειο 101
 ἀμμου'δ'ὰ 164
 ἀμυγδαλεᾶ 104, 106
 ἀναβροίχια 133
 ἀναγαλαχιάζου 121
 ἀναγλυχιάζου 121
 ἀναδεξιμαῖος 111
 ἀναδεξιμνωδός 111
 ἀναδρουχιάζου 121
 ἀναίβεια 101
 ἀνα'δ'άζου 149
 ἀνά'δ'ο 149
 ἀναί'ρ'ἔται 152
 ἀναζεφάλιος 164
 ἀνακλαδίζω 111
 ἀνακλανυῶμαι 111
 ἀνακχυοῦ 119
 ἀναμα'τ'άζομαι 154
 ἀνάντιασε 95, 139
 ἀναποδία 168, 172
 ἀναπο'δ'ὰ 146, 172
 ἀναπο'δ'άζου 146
 ἀνατριχιάζου 113
 ἀνανάγιο 101
 ἀναφαγία 162
 ἀναφτεραχιάζου 121
 ἀνάγιο 118
 ἀναχλιάζου 106
 ἀναχλιάινομαι 107
 ἀνεβασία 160
 ἀνεφοβία 161
 ἀνηπ(χ)ιά 139
 ἀνηφο'ρ'ακὰ 151
 ἀνηφο'ρ'ακός 151
 ἀνηγὰ 139
 ἀνιπχιά 119
 ἀνίπχια 119
 ἀνιπχίος 120
 ἀνίψι 119
 Ἄννη 111
 ἀνοιχλιάζει 119
 ἀνοιχλιάτικος 119
 ἄντροε 142
 ἀνυποληγία 167
 ἀνυφαιτικά 109
 ἀξία 167
 ἀξινεᾶ 108
 ἀξινιάζου 108
 ἀξ(χ)ιωθῆ 139
 ἄογάτιδι 132
 ἀπαγκειάζει 102
 ἀπαγκειανέμι 102
 ἀπαγκειάρω 102
 ἀπάγκειασμα 102
 ἀπαγκειερός 102
 ἀπάγκειος 102
 ἀπίᾶ 137
 ἀπι'δ'ὰ 137, 147, 148
 ἀπί'δ'α 147, 148
 ἀπλοχου'ρ'αίτου 152
 ἀπλοχου'ρ'ο 152
 ἀπλοχοροία 169
 Ἄπλωτα'ρ'ὰ 150
 ἀπλωχιά 116
 ἀπογδύμι 112
 ἀποχιαλεγοῦδι 146
 ἀποζούμι 112
 ἀποθηχιάζου 121
 ἀπο'θ'ῶμαι 153
 ἀποκοδορία 170
 ἀποκοδυλιάζου 106
 ἀποκοδυλοῦ 107
 ἀπονι'στ'ο 156
 ἀπορία 132
 ἀπονιψίδα 128, 130
 ἀποπχιάνομαι 114
 ἀποπχιάνου 114
 ἀπορπίζομαι 173
 ἀπορπισία 166
 ἀποσταμχιά 117
 ἀποστιάζου 121
 ἀποταχέα 113, 175
 ἀποφάγεια 174
 ἀποχλειβάιδι 131
 ἀποχώνιο 111
 ἀπρία 130
 ἄπχιαστος 114
 ἀραϊδάζου 128, 130
 ἀρα'δ'άζου 146
 ἀραῖος 169
 ἀραξοβόλι 173
 ἀραποβλοχιά 101
 ἄρατος 173
 Ἄραχτυλεῶνας 105
 ἀρβωνιασσιχὸ 132
 ἀργατεία 170
 ἀργατικὸ 109
 ἀργεῖ 102
 ἄρηγτα 102
 ἀρολαβία 161

- ἀρδινιάζον 108
 ἀρμαϊθάζον 136
 ἀρμα'θ'ὰ 152, 153
 ἀρμά'θ'α 153
 ἀρμεκχξὰ 118
 ἀρμι'δ'α 147
 ἀρμύνηο 111
 ἀρνάξι 121
 ἀρνήγλιος 118
 ἀρνεῖωμαι 111
 ἀρνία 164
 ἀρρεβωνιασιζεὰ 121
 ἀρρω'στ'α 156, 160
 ἀρρω'στ'άρις 156
 ἀρρωστουλεὰ 105
 ἀρρωστουλιάρης 99, 106
 ἀρρωστία 171
 ἀρτεσία 166
 Ἄρφαναίονα 109
 Ἄρφιγία 102
 ἀρχόλιζα 110
 ἀρχό'δ'ο 149
 ἀρχοῖντὰ 136
 ἀσημένιος 110
 ἀσκαδα'ρ'ὰ 149, 150
 ἀσκαδοσουζεὰ 120
 ἀσκάδι 146, 147
 ἀσζεξεὰ 100
 Ἄσξειδα'ρ'ὰ 150
 ἀσζελεὰ 104
 ἀσζέληα 106
 ἀσζημία 165
 ἀσζι 121
 ἀσζιά 172
 ἀσζιαδορρίφουνος 121
 ἀσκόγγιο 101
 ἀσκολγοῦ 176
 ἀσκόλυθας 103
 ἀσκόλυθος 103
 ἀσπουρδικλεὰ 104, 106
 ἀσπράδι 146
 ἀσπροσουζεὰ 120
 ἀστακολόιζα 110
 ἀστόγλια 113
 ἀστογία 165
 ἀστυνόμιζα 110
 ἀσφοδελεὰ 104
 ἀτόφγγος 116
 ἀτιγία 165
 ἀύλαξεὰ 120
 ἀύλάτσι 132
 ἀφανιασκούμενε 132
 ἀφειλάξι 175
 ἀφειδικὰ 174
 ἄφ'τ'αστος 158
 ἀφορία 169
 ἀφούτσι 123
 ἀφράλατσο 122
 Ἄφρουλλέας 163
 ἀφρουλλιάζον 106
 ἀφρουλλιάρα 163
 ἀφρουλλιάρις 106, 163
 ἀφρουλλοῦ 163
 ἀφτι 170, 172
 ἀφχιόνι 116
 ἀφχιονίζου 116
 ἀχειλαρέας 169
 ἀχείληα 106
 ἀχιναίο 134
 Ἄχ'ρ'άνης 158
 Ἄχ'ρ'ανιάνικα 158
 ἄχ'ρ'αστος 158
 ἀχλα'δ'ὰ 147
 ἀχλά'δ'α 146, 147
 ἀχγιά 109
 Ἄχρεϊάνης 158
 ἀχρόνιαστος 109
 ἀψηλά 176.
 Βαβυλωνία 164
 Βαραζιάνικο 121
 Βαῖγελία 164
 Βάγγας 101
 βαγγόλι 101
 βάειζει 104, 141, 142
 βάζει 104
 βαθιμὸ 134, 177
 βάθου 173
 βαίγνηο 111
 βάιζει 142
 Βά'θ'α 153
 βα'θ'ὰ 153
 βα'θρ'άζει 155
 βα'θρ'άνικο 155
 βα'θρ'ασμένος 155
 βα'ρ'οιδυσία 166
 βα'ρ'οκόλης 151
 βα'ρ'οκόπος 151
 βα'ρ'οκοποῦ 151
 βα'ρ'ὸς 151
 βα'ρ'οσύνη 151
 βα'στ'ῶμαι 156
 βαξεὰ 120
 βαλλω'τ'ὰ 154
 βαλοσουζεὰ 120
 βαλουμάγια 123
 βαλουμάτσι 123
 βαλουγιά 117
 βαλω'ρ'ώτης 152

- βάνου* 104, 173
βαρθουνάχι 121
Βάρ'δ'α 159
βαρ'δ'άτορας 159
βαρδούνια 109
βαρικόγγειο 101
βαρκα'δ'ά 146, 147
βαρκα'δ'άτικα 146
βαρτούμι 112
βασία 166
βασιλέας 163, 172
βασιλεάς 172
Βασιλεία 164
βασίλειο 164, 176
βασίλιζα 110
βασζιώνου 121
βασταγερά 100
βασταγερός 102
βατα'ρ'ά 149, 152
Βατου'ρ'ά 150
Βατουρεϊο 170
βατου'ρ'άωνας 150
βάτσος 122
βατσουνερά 108
βατσουνία 164
βαφέας 166
βαφτισιμνωός 111
βαφτίζηα 117
βάφτω 103
βαγνιάζου 108
Βγενιό 111
βέβja 99
βέβjo 99
βεδουρένιος 110
Βελε'τ'άνικα 154
Βελε'τ'άνοι 154
βελέζηα 117
βελονερά 108
βελονιάζου 108
Βενεϊτ'ά 95, 140
Βενε'τ'ά 140
Βενετιά 95
Βενετία 170
βεργατικόν 109
βεργερά 100
βεργολαγιά 104
βερικοζερά 120
βιάζομαι 99
βιάζου 99
βιόλα 100
βιολέδρω 100
βιολέττα 100
βιβιλίο 173, 174
β'δ'άζει 158
βιγλιάρεις 106
βιζερά 120
β'ρ'άζου 157
βλαστάρι 150
βλαστήμυιο 113
βλογίδι 147
βλουζιάζου 113
βλούζιος 113
βοδάχι 121
βοδήζιος 118
βόδι 146
βοηθοῦ 174
βο'ρ'άς 150
βοϊρεάς 136
Βοίτυλο 120
βοιτυλοσουζερά 120
βολά 173
βόλια 106
βολιάζου 106
Βορβολιός 107
βορέας 169
βοσζιστικά 109
βουζιά 172
βουζι 162, 172
Βουϊζιάνικα 103
Βουίζος 103
βουϊνέ 132
βουινία 132
βουϊοπέτσι 132
βουζζερά 118, 120
βουκκωζερά 116
βουλιάζου 106
Βουλλιό 107
βουλα'ρ'οί 176
βουλα'ρ'ώτης 151
βουλα'ρ'ώτιζα 151
βουνάρι 150
βουνάφι 115
βουνία 132
βουρλιάζου 106
βουρβουλιαίνου 107
βουρδουλερά 104
βουρνελλερά 104
βουτηκζερά 118
βουτηκζεῶνας 118
βουτοῦ 173
βουτοί 122, 167
βουχάδι 146
βουχα'δ'άζει 146
βουχα'δ'ασμένος 146
βρα'δ'άζει 146
βρα'δ'ώνει 147
Βρακαλέας 163
βραχι 121, 167, 172

- βραχνιάζου 108
 βρέσκου 173
 βρεστικά 109
 βροσία 166
 βρωμνιάρις 112
 βρώμνιος 99, 113
 βυγιά 103, 172
 βυγιάινου 103
 βυγιαστικό 103
 βυγιάχτρα 103
 βυζί 103, 160, 172
 βυσσινεά 108.
Γαβ' ρ' άστικά 157
 γάδζος 124
 γαιζώνω 124
 γάθως 124
 γαθώνου 124
 γαθής 101
 γαιδουράτσι 132
 γαιδουρήλιος 118
 γαιδουροζυλί' στρ' α 156
 γαιδουροφαγιά 112
 γαλατομία 165
 γαλαθηνός 130
 γαλακα' ρ' α 150, 152
 γαλάρι 150, 152
 γάλλιζα 110
 γαλούνι 109, 111
 γανεά 108
 γανιάζει 108
 Γαργαλάκος 163
 Γαργαλέας 163
 γαργαλειώμαι 107
 Γαργαλές 163
 Γαργαλιάνικα 106
 Γαρδενίτσα 123
 γαρ' δ' ακός 159
 γαρ' δ' ακούλλα 176
 γαρ' δ' ακόκκαλο 159
 γαρουφαλλεά 104
 Γαρουφαλλέας 163
 γαρούφαλλο 175
 γαστερία 132
 γαστρομένη 141
 γαττήλιος 118
 γαττί 154, 170, 172
 γδαρτα' ρ' α 149, 152
 γειτονία 164
 γελατζία 168
 γελειώμαι 107
 γέλιο 105
 γενεάζου 108
 γενιά 177
 γέννημα 174
 γεννηματένιος 110
 γεννηγλιάρικο 117
 γεράζι 102
 γερο' δ' άρικο 149
 γερο' δ' άρις 149
 γερο' δ' ασμένος 149
 γυαλέγον 101
 γυαλεγκχιά 118
 Γυαλιστής 101
 γυαμά 101
 Γυάννακας 174
 Γυαννιός 111
 γάστενο 127
 γιάτριζα 110
 γίδα 102
 γίδι 147
 γιδουλεά 105
 γιδοφαγιά 112
 γι' δ' α 147, 148
 γι' δ' ο 148
 γιοθύρι 133
 γιόμα 174
 γιοργάθι 101, 144, 145, 153
 γιοργά' θ' α 153
 γιοργά' θ' άζου 101, 153
 γιορτάζου 101
 γιοτεύου 102
 γιοτής 102, 177
 γιούρα 101
 γιούρδα 101
 γιουρδι 101, 172
 γιούχα 101
 γιουχάρου 101
 γ' ρ' α 157
 Γιστερνάγια 121
 γιστερνήλιος 118
 γκαϊρδακά 139
 γκαρδακά 139
 γκαστρομένη 140
 γκιοχό 139
 γλι' δ' άρις 147
 γλυζιά 113, 121
 γλυζιάρικος 120
 γλυκοκουρτζεά 120
 γλυκομηλεά 104
 γλωγιάζου 117
 γνωσιτζεά 121
 γονέος 164, 172, 173, 174
 γονεός 172
 γογία 132
 γονιάζου 108
 γουδι 129, 131
 γουμα' ρ' άζου 151

γουμάρι 150	δά(ι)κροα 139	διακόνεμα 127
γουμαζιάζου 113	δάκρου 157	διάκονες 126
γουμαζιάρικ 113	δαμαζιάρικ 113	διακονεύω 127
γουμέντζα 110	δανειζεῖν 121	διακόνημα 127
γουνελειζεῖν 116	δαζεῖν 114, 117, 118	διακονητής 127
γουρουνήζιος 118	δαχτυλίδι 147	διακόνι 127
γουραδελεῖν 105	Δ(γ)ιάδοχος 139	διακονιά 126, 127
γραμματικὸς 174	δεδρογαλεῖν 105	διακονιάρικ 127
γραφεῖο 166	δεδροφρυτέματα 175	Διακονοδιτσαίικας 142
γράφου 99	δείπινε 134	διακόνου 126
γραφηζεῖν 115	δεκα(ι)ρά 139	διαλεχτή 95
γριθιαλεῖν 102, 104, 106	δεκα'τρ'οῦ 155	δισκὰ 128, 130
γριθιαλοῦ 102	δεκαπενταρία 133	διάτσε 130, 148
γριθιάφουλας 102	δεκατορία 134	διάχτυλε 148
γρινιάρικ 99, 110, 132	δεματαῖν 140	Διζίαικας 142
γρο'θ'ὰ 153	δεματαῖρά 136	Διζῖος 142
γρο'θ'άζου 153	δεματα'ρ'ὰ 140	δικολογία 101
γρουσουζιά 103	δεμάτι 154	διλοθίτικος 177
γρουσουζιαῖνον 103	δεμοζιά 117	δίρινε 134
γρουσουζής 103	Δενεζιάνικο 104	διρινιῖ 134
γρόζια 117	Δενεζιάνου 103	διπλοζε'ρ'ὰ 150
γροζιάζου 117	Δενέζος 103	διπλωζιά 117
Γυαλεῖν 106	Δημα'ρ'ώτης 151	διπούζια 123
γυαλι 107, 164, 174	Δημαρίστικα 151	διπούτσι 123
γυαλίζου 101	δημάροζικα 110	δοδαρέας 169
γυναιζεῖο 167	Δημη'τρ'άνικο 155	δόδι 149
γυναῖτσε 142	Δημη'τρ'ἄνοι 155	δο'δ'ὰ 149
γυρίζου 102	Δημητρουνιάνικο 109	δο'δ'ασμα 149
γυρισμάζια 123	δησαυρίζου 101	δοῖντα 136
γυρισμάτσι 123	δησαυρὸς 101, 177	δοκζιά 118
γῦρο 102	διαβάτα 130, 148, 160	δολή 174
γύφτιζα 110.	διαβολίλε 130, 148, 160	δολιάζου 106
Δαγαμα'τ'ὰ 154	διαδὶ 148	δομα'τ'ὰ 154
δαγαζεῖν 116, 117	δαιρετής 178	δοπζιάζομαι 114
δαδὶ 168	διάκε 130, 148	δόπζιος 115
	διακονέγγου 130, 148	δοσίδι 147

<i>δουφεξιά</i> 120	<i>Ἔλγα</i> 105, 106	<i>ζαλεῖα</i> 105
<i>δουμνεῖα</i> 112, 113, 114	<i>ἐλγᾶϊθι</i> 133	<i>Ζαμαρτιῆς</i> 127
<i>δουμόνι</i> 109, 111	<i>ἐλληνίζουσι</i> 143	<i>ζᾶς</i> 140, 176
<i>δουμὺς</i> 112, 114	<i>Ἐλσβῆς</i> 100	<i>ζέ</i> 139, 140, 174 κ.ἄ.
<i>δροπῆγιάζομαι</i> 114	<i>ἐλσος</i> 103	<i>ζεπῆξιά</i> 119
<i>δροσία</i> 133, 166	<i>ἐλσσος</i> 103	<i>Ζεοβούνια</i> 109
<i>δροχιά</i> 116	<i>ἐλστος</i> 103	<i>ζεστασία</i> 166
<i>Δοῦ</i> 155	<i>ἐναι</i> 139, 142, 173, 174	<i>ζεργάρι</i> 133, 150
<i>δυστυχία</i> 165	<i>ἐνιδύματα</i> 134	<i>ζητ'αρεῦου</i> 154
<i>δυχατέρα</i> 101	<i>ἐνίου</i> 132	<i>ζητ'ανιά</i> 154
<i>δώνου</i> 99	<i>ἐννεῖα</i> 108	<i>ζητ'ἄνος</i> 154
<i>Ἔλβιο</i> 100	<i>ἐργία</i> 132	<i>ζητ'ανός</i> 173, 174
<i>ἐβό'ο'ε</i> 152	<i>ἐννιά</i> 142	<i>ζήλεια</i> 106
<i>ἐγλησία</i> 166	<i>ἐννιάμερα</i> 132	<i>ζηλευτιξιά</i> 121
<i>ἐγγουα</i> 173	<i>ἐοῦτος</i> 173	<i>ζημία</i> 165
<i>ἐδιακόδου</i> 131	<i>ἐπᾶ</i> 176, 177	<i>ζημυώνου</i> 113
<i>ἐδός</i> 175	<i>ἐπάαινα</i> 104	<i>ζητοῦ</i> 174
<i>ἐιάκα</i> 127	<i>ἐπαίζαινε</i> 104	<i>ζιβῶλε</i> 134
<i>ἐϊδάηκα</i> 136, 142, 146	<i>ἐπένθεις</i> 125 κέξ	<i>ζίγανα</i> 110
<i>ἐϊδάησ</i> 139	<i>ἐπιδέκχια</i> 118	<i>ζιγανεύου</i> 110
<i>ἐδ'άη</i> 146, 173	<i>ἐπιδέκχλος</i> 119	<i>ζιγανιάρις</i> 110
<i>ἐδ'ακόνισε</i> 146	<i>ἐπισιράτερι</i> 177	<i>ζιμίχου</i> 134
<i>ἐδ'άλεξε</i> 146	<i>ἐπ(χ)γανε</i> 139	<i>ζινίχου</i> 134
<i>εἴ(ι)δατε</i> 139	<i>ἐρσοῦ</i> 142	<i>ζιμίγω</i> 134
<i>(εἴ)κοσαρία</i> 133	<i>ἐσαιρεῖτισα</i> 141, 142	<i>ζινίχου</i> 134
<i>εἴκοσι'ι'ροῦ</i> 139	<i>ἐσήμερο</i> 174	<i>ζου</i> 139, 140, 142 κ.ἄ.
<i>εἴνγαι</i> 173, 178	<i>ἐσκαρφίστησα</i> 174	<i>ζούδιο</i> 168
<i>εἴνγγιά</i> 108, 110, 142	<i>ἐσ(χ)ια</i> 139	<i>Ζουμᾶς</i> 112
<i>ἐκάθοιδα</i> 142	<i>ἐφό'ο'ε</i> 152	<i>Ζουμυάνια</i> 112
<i>ἐκατραμάρησα</i> 177	<i>ἐχλούθη</i> 173	<i>ζουνά'ο'ά</i> 141
<i>ἐζεῖνος</i> 121	<i>ἐφιμία</i> 165	<i>ζουνάρι</i> 150
<i>ἐκλατῆ</i> 132	<i>Ζαβόγ'ο'α</i> 157	<i>ζυγιάζου</i> 101
<i>ἐκ(ι)ουπε</i> 139	<i>ζαβουνιάρις</i> 110	<i>ζυγιστικά</i> 109
<i>ἐλαιάφι</i> 115	<i>ζαβουνγασμένος</i> 109	<i>ζωναίρα</i> 141
<i>ἐλαιῶνας</i> 164	<i>ζαγάρι</i> 150	<i>Ἑγεμονία</i> 164
<i>ἐλαφ'ο'ός</i> 158	<i>ζακόνι</i> 111	<i>Ἑλιοπιεροῦας</i> 169

ἦρθασι 139	θυμυγάζου 112	ἔδ'αφελεύου 148
ἦρθηγε 139	θυμοζουροόγγο 101	ἔδ'άφορο 148, 175
ἦρτασι 139	Θωμυγίατιζα 112	ἔδ'αχωρίζου 148
ἦρτε 139	Ἰδάβουλε 128, 130, 148, 160	ἔδ'οφύρι 101, 148, 152
Ι άβουλε 127	ιδάβουλος 136, 142, 160	ἔδ'ωγνᾶτος 148
ιαβολιγιά 127	ιδαζονυγίρις 136	ἔδ'ώχρον 148
ιαβολιγίρις 127	ιδάλεξε 139	ιδὸ 139
ιαβουλεύου 127	(ι)δάπλατα 139	ἔδρ'άτης 155
ιάκονος 127	ιδασκὰ 128, 130, 148	ἔδρ'άτιζα 155
ιαλεγῶνα 127	ιδάσκαλε 128, 130, 148	ἔδρ'άτιζο 155
ιαλέχου 127	(ι)δαταγῆς 139	ἔδ"ο 148, 177
ιαμάντι 127	ἔδ'άβα 148	ἔδ'ο 148, 174
Θ αγουλεὰ 105	ἔδ'αβάζου 146, 148	Ἰουλία 164
θαλασσοουρία 169, 173	ἔδ'αβασίδι 148	Ἰρη 175
θαμάσιο 167	ἔδ'αβάτης 148	ἔδ'άδε 152
θε'ρ'ὰ 172	ἔδ'αβατιζοῦ 148	ἴσ(χ)ια 139
θεμελιῶνον 107	ἔδ'αβιζαίνου 148	ἔτρ'αίλα'τρ'οῦ 156
θεμωνιγιά 108	ἔδ'άβουλος 148, 160, 173	ἔτρ'αρούρι 156
θεοθαλιεῶμαι 107	ἔδ'αζονυγίρις 110, 142, 148	ἔτρ'ουμεριζει 156
θεορίο 170, 172	ἔδ'αζονυγοῖ 175	ἔτρ'οῦμερο 156
θεριστοσουζεὰ 120	ἔδ'αζονίζου 148	ιτροῦ 139
Θερμιώτικα 95	ἔδ'αζονοδιζίακας 142	ἴχλα 116, 117
θηλάζω 130	ἔδ'άκος 148	ἴχλος 118
θηλαμῶν 130	ἔδ'αλαλήσασι 140	ἴχλωνον 118
θηλή 130	ἔδ'αλαλησμένος 148	Κ άβι 131
θηλῆς 130	ἔδ'άλαλο 148	καβάβ 131
θιριαμπεύει 134	ἔδ'αλέγου 148	Καβαθγάνικο 124
Θοδωρῆς 176, 177, 178	ἔδ'αλεχτὸ 95, 139	Καβαθγᾶνοι 124
Θοδωρούργα 109	ἔδ'αλεχτὸς 148	Καβαδζᾶς 124
θόρουγος 101	ἔδ'άπλατα 148	καβάθι 153
θράζα 175	ἔδ'ασμυγῆ 148	Καβείλλαῖρα 105, 139
θραζονυγία 164	ἔδ'άστημα 148	καβέλλα'ρ'ὰ 150
θρεφτάρι 150	ἔδ'αστρεμμένος 148	καβέλλα'ρ'ὰ 105
θρογιάζου 108	ἔδ'αταγῆ 148	καβέλλαρία 169
θροφάρι 150	ἔδ'ατάζου 148	καβέλλίρις 150
θυμυγεῶμαι 113	ἔδ'άτανος 148	καβήχλος 118

- καβί* 162
καβοτσαίρι 133
καβουάντζα 132
καβουάτ'οι 132
καβούτζα 123
καβουλλιάζου 106
καβουτσάξι 123
Καβουτσάκος 123
καβούτσι 123
Καβούτσος 123
καβωζιάρις 117
καδι 168
καδιρίμγια 140
καειτσά 141
καένα 142
καζανγὰ 108
καζίο 162
καθεσίο 167
καθοιζιά 121
καθολογειῶμαι 101
κάθονντα 142
καί 122 κ.ά.
Καινουογὰ 100
καίου 122
καϊορὰ 139
Καϊρόγονα 177
καίροδς 122
Κα'στρ'ώτης 156
καϊτ'οἰ 142
καζιὰ 121, 142
Καζιὸ 121
καζιουκλήρης 121
Καζιόσπιτο 121
καζιόφανα 121
καζία 167
κάζια 121
- Καζιαβουλιάνιζο* 106
καζιαρομάλλης 123
καζιυρὸς 123
καζιοφαιμὰ 112
καζιῶνον 121
κακκαλιχεῶνας 117
κακοδρομία 165
κακοζαιρία 169
κακονυχ'τ'ὰ 159
κακοστομαζιάζου 113
κακοστραδεία 168
κακοτοπία 166
καλάβι 131
καλαβουζένιος 110
Καλαθγάνιζο 124
Καλαθγῶνοι 124
καλαδεορφή 123
καλαδεορφὸς 123
Καλατζάκος 124
καλάθι 153
καλαμα'ρ'ὰ 149
Καλαμένιος 110
καλαμνεὰ 111
καλαμοσουζεὰ 120
Καλιγὸς 106
Καλλιὸ 107
κάλλιος 105, 107
Καλλονιάτης 109
Καλλονιάτιζα 110
Καλλονοὶ 109
καλογεροβούτσι 122
καλογ'ρ'ὰ 175
καλογραία 139
καλοδρομία 165
καλοζαιρία 169
καλοστραδεία 168
- καλοτοπία* 166
καλοῦ 99
καλούδι 146
καλύβι 99
καμαζεὰ 120
καμάρι 150
καμάρωσο 140
καννέλλα 175
κανονεὰ 108
κανονοστασία 166
καντιρίμια 140
Καου'ρ'άνικα 151
Καου'ρ'ἄνοι 151
καπάξι 121
καπετανία 164
καπινὲ 134
καπνεὰ 108
καπνουλεὰ 105
Καππατέας 170
καπροασζελεὰ 105
καπρὸ 171
καπρίζιο 123
καπρουλεὰ 105
καραβήγλος 118
καράβι 99, 100, 131
καράϊβα 99, 141
Καρδενίζια 123
Καρδενιζιάτικο 123
Καρδενιζιώτης 123
καρδία 172
καρεγλεὰ 104
καρ'δ'ὰ 172, 175, 176-178
Καρκαθγάνιζο 124
Καρκαθγῶνοι 124
Καρκατζάκος 124
καρπαγεὰ 104

- καρπαῖζα 104
 καρπουγγεά 104
 καρπούζι 103
 κάρυα 137
 καρύθιαφλας 102
 καρυδένης 110
 καρύδι 148
 καρυδολαιά 104
 καρυ'δ'α 137, 148
 Καρύνεια 109
 Καρυνειάτης 109
 Καρυνειάτιζα 110
 καρφι 115, 116
 Κασσα'δ'ο 155
 κασσέλλα 175
 κασσι'δ'α'ρ'α 150
 κασσι'δ'άρις 147, 150, 152
 καστανεά 108
 Καστρι 156
 καστρολόιζα 110
 καταβολιάζον 106
 καταλία 169
 καταξεφαλεά 104
 κατακλιανούμενε 132
 κατακόλια 107
 καταλαγγιάζον 101
 κάταρα 178
 Καταροράγια 113
 κατάρτι 159
 Καταφύθι 102
 καταφυθιάζον 102
 καταχώνια 109
 Κατερινιό 111
 Κατερινιὼ 111
 κατηφο'ρ'ακὰ 151
 κατηφο'ρ'ακὸς 151
 κατοστάρι 150
 κατορηλεά 105
 κωτραμάρου 177
 Κατσεβαροδοῦς 142
 κατσήγαρος 122
 κατσί 123, 167
 Κατσιβαροδοῦς 142, 174
 κατσιζήγλις 118
 κατσίματῖα 133
 κατσούλλα 123
 Κατσουλλάκος 123
 κατσούλλι 123
 Κατσουλλιεράκος 123
 Κατσουλλιέρις 123
 κατσουλλίζον 123
 κατσουλλίστακα 123
 Κατσουλλομάτης 123
 Κατσουλλὸς 123
 Κατωπάθρει 102
 Κατωπαθριάτης 102
 κανησιὰ 166
 Κανλέας 163
 καφε'τ'ὸς 154
 καφή 123, 174
 Καναλεά 105
 καναλιάζον 105
 κειραδοσουζεά 120
 κειάθι 133
 κειάφι 133
 κειάφι 115
 Κειάφγια 115
 Κέ'ρ'α 151
 κεραζεά 120
 κεραζένιος 110
 κεράζι 122, 123
 κεραιίδι 147
 κεράτσι 123
 κεραιτούφι 115
 κερὶ 170, 172
 κερ'ο'α 172
 κερουῦ 122
 κερφαλα'ο'α 151
 κερφαλεά 105, 106
 κερφάλι 122
 Κερφαλιάνικο 106
 κερφαλογιούρι 101
 Κερχ'ο'άνικα 158
 Κερχ'ο'άνος 158
 Κερχουάνικα 158
 κρόκου ζου 121
 κρόνι 121
 κροπάνης 123, 173
 Κροπέανικα 123
 Κροπέης 123
 κροχὸς 121
 Κ'ο'αλάκος 157
 Κ'ο'αλῆς 157
 κ'ο'άδα 157
 κ'ο'αίνου 158
 κ'ο'όχουλο 158
 κροινιάζον 109
 κροινιάρικς 110, 121
 κρωχὸ 139
 κλαδι 131
 κλαπγγιάρικς 119
 κλαρι 170, 172, 175
 κλειδα'ρ'οῦνε 150
 κληματα'ρ'α 149
 κληρονομία 165
 κληρονομίδι 147
 κληρονομί(ι)δα 139
 κλησίδι 147

- κλιμαλον' ρ' άζομαι 151
 κλόφι 118
 κλοζεά 120
 κλουβιάζου 99
 κλούβιος 99, 100
 κλουβί 100
 κλωφιοῦ 118
 κλωφιοῦν 118
 κλωνεά 108
 κολά 173, 174
 κολαζιανός 121
 κοδεσποινία 164
 κοδεσπο' τ' ό 154
 Κοιρόι 170
 κοθίτι 133
 Κο' d' άνικα 149
 Κο' d' άνοι 149
 κοϊθίτι 133
 Κόικινος 127
 κοιλιόβουχα 107
 κοιλιποποιητό 107
 κοιμησίο 167
 κοινασία 121, 166
 κοϊρομά 95, 112, 139
 κόζια 123
 Κοκκαλέας 163
 κοκκαλένος 110
 Κοκκαλιάρης 99, 106
 κοζζινάγρεμος 123
 κοζζινόγιο 101
 κόζζινος 121
 κοζζινοσουξεά 120
 κοκο' d' οῦ 147
 Κολέας 163
 κολληλιάρης 120
 κολοζυ' θ' ά 153
 Κολοκυνθιοῦ 139
 κολομέρι 151
 κολορρίζι 103
 κολοφωτία 170
 κομμα' τ' άζου 154
 κομμά(ι)τα 139
 κομμάτι 154
 κονι' d' άρις 147
 κοπανεά 108
 κοπανιξεά 116
 κοπ' ρ' ά 158
 κόπ' ρ' α 158
 κοπιτσοφαημά 112
 κοπιτσοφαϊμά 112
 κοπρέα 158, 171
 Κοπριξεά 117
 κοπρουλεά 105
 κοπζιάζου 114, 139
 κοπζιαστικός 114
 Κορακούνια 109
 κορμι 112
 κορμοστασία 166
 κορφάς 166, 172
 κορφξεάς 115, 166, 172
 κοσι' τρ' οῦ 155
 κοσζιγεά 108
 Κοσζινί' σιρ' α 156
 κοτιλεά 105
 Κοτιλέας 163
 Κοτούλλα 176
 Κοτράφι 115, 116
 Κοτραφζιώτης 116
 Κοτρωνάγια 121
 κοτρωνεά 108
 Κοτσέας 167
 κότσι 123
 κοτσινάγρεμος 123
 κοτσινέ 132
 κοτσινεά 108
 Κοττεάνικο 170
 Κοττεάνοι 170
 Κοττέας 170
 κοττέτσι 174
 κοπήγλος 118
 κουθα' ρ' ά 150
 κουβαληγξέωνας 117
 κουβάρι 150
 κουχαρία 169
 κουβαρί' σιρ' α 156
 κουβειλαρεϊο 170
 κουβειλαρία 169
 κουβειντάζει 95, 139
 κουβε' d' άζου 149
 Κουβου' ρ' άνικα 151
 Κουβου' ρ' άνοι 151
 Κουζιάνικο 104
 Κουζιάνοι 104
 κουδελεά 105
 κουδου' ρ' αίνου 152
 Κουζής 103
 Κουζιγζιάνικο 104
 Κουζιγζιάνοι 104
 Κουζιζής 103
 κούδε 128, 130
 κουιδι 129, 131, 134, 160
 κούθε 131, 133
 κουζιάνου 123
 κουζξεά 120
 κουζζλι 167
 κουκκούγια 123
 κουκκουροβι' θ' ά 153
 κουκκούτσι 123

- Κουκοῦτσος 123
 Κουλιγιάνικο 104
 Κουλιζος 103
 Κούλλα 107
 Κούλλης 176
 Κουλλιὸ 107
 κουλλοῦρα 136, 141
 κουλου'δρ'άζομαι 155
 Κουλου'δρ'οὶ 155
 κουλούρι 151
 κουλύβου 173
 Κουμουγιάνικο 104
 Κουμουγιάνοι 104
 Κουμουζῆς 103
 κουνειῶμαι 111
 κουνηγιάρεις 117
 κούνια 132
 Κουνιάτης 109
 Κουνιάτιζα 110
 Κουῆνος 109
 κουποδεσεῖο 167
 κουππῆγὰ 114
 κουραγιαρίζου 101
 Κουρεβεγιάνικο 117
 Κουρεῖγιάνικο 124
 Κουρεῖγιάνοι 124
 Κουρεδζῆς 124
 κουρελιάρεις 106
 κουρηῆγὰ 116, 117
 κουρίδι 147
 Κουρί'στρ'α 156
 κουρί'στρ'αίνου 156
 κουρί'στρ'ασμένο 156
 Κουρκουλιάνικο 106
 κουρκουμνιάζομαι 112
 κουρκουτσελιγάζου 106
 κουρνιαζόν 108
 κουρούπι 114, 115
 Κουρτουράφι 115
 κουταλεὰ 105, 106
 κουτελα'ρ'ὰ 151
 Κουτηβελιάνικο 106
 κουτουλιάρεις 120
 κουτουλεὰ 104
 κουτούπι 114
 Κουτσιλεάκος 164
 κουτσιλέος 164
 κουφουρισζεὰ 120
 κουφγιάρεις 115
 κούφγιος 99, 116
 κοφινεὰ 108
 κοφτικὸ 109
 κοπίδι 147
 κορονεφ'ρ'άζου 158
 κορονεφ'ρ'ασμένος 158
 κοροῶς 174
 κοραχιού 116
 κορατήγιος 118
 κορεββα'τ'άζομαι 154
 κορεββαταῖδὰ 140
 κορεββάτι 154
 κορεββατσῖνα 123
 κορεμαδαλιγάζου 106
 κορεμμυδουλεὰ 105
 Κριαλάκος 139, 157
 Κριαλή 139
 Κριαλῆς 157
 κοριζὶ 162
 Κριτηριοῦ 139
 κρόου 99, 142
 κρούει 142
 κρουσταλένιος 110
 κρούγια 130
 κρούατα 175
 κρουβιζιγὰνα 121
 κρούο 139
 κρουφοκουβε'δ'άζου 149
 κρυδωνεὰ 108
 Κυῖρακη 139
 Κυ'ρ'ακάτικος 152
 Κυ'ρ'αζῆ 152
 Κυ'ρ'άκος 152
 Κυ'ρ'ακούλλακας 152
 Κυ'ρ'ακούλλης 152
 Κυλή'δ'α 155
 κρηγιάρεις 99, 100
 κρηπαριζένιος 110
 κρηπαρίγια 117
 Κυπ'ρ'ανός 158
 κρυὰ 121, 174
 Κρυελέος 164
 Κυριακό 139
 κρύψης 178
 κρύψουσι 139
 κρυού 119
 κρυῶμαι 119
 κωμφ'δ'οῦ 147
 κωπελλιαρός 107
 κωσταδινᾶτο 178
 Κωτσολγός 107
 Λαβ'ρ'άζου 157
 λαβ'ρ'ανῆ 157
 Λαβ'ρ'άνικο 157
 Λαβ'ρ'ᾶνοι 157
 Λαβ'ρ'άτικος 157
 λαβίτσα 178
 Λαβοῆ 142
 λαβωμα'τ'ὰ 154

- Λαγαδάξια* 121
Λαγαδέας 168
Λαθρία 101
λάγιζα 110
λάγιο 101
λαγοῦτα 176
λάδι 146, 144, 147
λαδοπούρτζια 117
λαδουξά 105
λαζάνια 109
Λαζαρίνα 176
λάϊδα 144
λά'δ'ά 146, 147
λαιμα'ρ'οῦνε 150
λαιμα'ρ'ά 151
λαιμαριά 139
λακοκόρτζι 105, 123
λακκουδιάξια 121
λακκουμιάξια 123
λακκουμάτσι 123
Λακκούφι 115
λανάρι 150
Λαουλιάνικο 106
λαπυσεάς 166
λαρδι 172
λασία 167
λασπγγάρις 114
λαχανιάζου 109
λαχανολότζα 110
λαχίδι 136, 142, 147
λαχ'τ'ά 159
λεβειλου'ρ'ά 151
λεγνάδι 146
λεθριναίρις 110
λεϊανοπούλλι 107
λεικχξά 118
λειτουορζία 172
λειτουορζιά 101, 172
λειψανιάζου 109
λειψονεορία 169
λεμονεά 108
Λενγὸ 111
λέου 173, 177
λεπίδι 147
λευτερία 169
Λεφαθγιάνικο 124
Λεφαθγιάνοι 124
Λεφαθζήης 124
λεχάρι 150
λεχτριζὸ 178
Ληγορίτσα 141
Ληγοροῦ 141
λημερεῖο 170
λημέρι 151
λημμάρι 150
λιακὸς 107
Λίας 176
λιάσμα 107
λιάστρα 107
λιβανοσουξξά 120
λιβανουξξά 105
λιβι 162
λιγ'δ'άρις 158
λιγοθυμία 165
λιθάρι 150
Λιμένας 111
Λιμενιώτης 111
λόκαντο 107
Λιοῦ 142
λιπινένιος 110
λιπινιάζου 109
Λιπινί'στρ'α 156
λιπίνους 156
Λισσαῖος 166
λιτριβεῖο 162
λογαῖράζω 140
λογα'ρ'άζου 141, 151
λογα'ρ'ασμὸς 151
λογοπγγιάστρα 114
λόγος 178
λόγορα 173
λόθ-θι 103
λόττι 103
λόττιάζω 103
λουμανέας 164
λου'ρ'ά 150
λου'ρ'ά 172
λουκούμι 112, 113
Λουμα'ρ'ά 150
λουπινένιος 110
λουρι 170, 172
λουτσομανία 164
Λυθιερέας 169
λύγια 103
Λυτζάφι 115
λύζι 103
λυξοσουξξά 120
Λυθία 103
Λυ'ρ'άνιζα 152
Λυ'ρ'ἄνοι 152
λύζιζα 110
λυκοφαημά 112
λυκοφιλία 164
λύσσια 103
λυσσοορία 169
λύτζι 103
λυθλιασμένος 117
λύγινε 134

- λυγλοῦ 117
 λυχρά' ῥ'ὰ 149
 λυχράρι 150
 λοβιάρις 99
Μαγαγιά 172
 μαγαζι 103, 162, 172
 μαγανέας 164
 μαγεία 162
 μαγεῖδὰ 140
 μαγε' ῥ'ὰ 150
 μαγε' ῥ'ὰ 140
 μάγερας 102
 μαγερεῖο 170
 μαγερεῖον 173
 μαθιῶρο 102
 μαγου' ῥ'ὰ 150
 μαγουλα' ῥ'ὰ 151
 μαγουφγιασμένος 115
 ματαλουγιά 117
 Μαδουβαλιάνικο 106
 Μαδουβαλόγορα 177
 μαίρι 170
 μαζουκχιά 118
 μαζουκχιάρις 118
 μαζούνρον 174
 μαζουχιτιζὸ 109
 μαθησία 167
 μαϊνάρει 176
 Μαῖτης 132, 168
 Μαῖρὰ 136
 Μα' ῥ' ὄλης 152
 Μα' ῥ' ὀλιάνιζα 152
 Μα' ῥ' ὀλιάνιζα 152
 μάιτα 95, 136, 138, 144
 μάιτι 145
 μά' τ' α 144, 145, 160
 μά' τ' ἄ 154
 μά' τ' ἄζον 154
 Μαζεδονία 165
 μακλασιτὲ 133
 μακ' ῥ' ἄ 157
 μακ' ῥ' ὄς 158
 μακ' ῥ' ασζελεῖ 105
 Μακροπειριάνο 139
 μακρονὰ 95
 μακρότερος 114
 μαλα' θ' ῥ' ἄζον 155
 μαλα' θ' ῥ' ασμένος 155
 μαλαζεῖα 121
 μαλαματένις 132
 μαλλι 107, 103, 164
 μαλλιγρὸ 107
 μαλλιαρὸς 107
 μαλλιροζιγυρινεῖα 108
 μάλλιον 107
 Μάνη 109
 Μανιάτης 109
 Μανιάτιζα 110
 Μανιατον' ῥ' ἄ 151
 μαννογενεῖα 176
 μαξουλιῶμαι 107
 μαράγια 103
 μαραγιάρις 103
 μαράζι 103
 Μαρα' θ' ὄτης 153
 Μαρα' θ' ὄτιζα 153
 Μάραθος 153
 μαργαριτάρι 150
 Μαρ' τ' ἄτιζο 159
 Μαρομαροκοπεῖο 166
 Μάρτις 159
 Μασελλέας 163
 μασελλιάρις 106
 μασελλοῦ 163
 Μασκαλάγια 121
 μαστοιῖδὰ 140
 μαστοιῖρὰ 136
 μαστω' ῥ' ἄ 141
 μαστορία 169
 μάτι 95, 154
 ῥματολοσία 167
 ματσολιαῖα 104
 μαῦκρὰ 95, 139
 μανλί' στ' ῥ' α 156
 μανροάδι 146
 Μανρομαιδουβαλόγορα
 174
 μανροσουζεῖα 120
 μαζαι' ῥ' ἄ 150
 Μέζαπος 115
 Μεζαπχλώτης 115
 μεθ' ὄ στ' ῥ' α 156
 μεθυστής 174
 μειέσκου 174
 μεῖρὰ 95, 139, 140
 με' ῥ' ἄ 172
 με' ῥ' ἄ 172
 με' ῥ' ἄζον 151
 μελανεῖα 108
 μελιγιά 118
 μελιγουνία 164
 Μελιδόνια 109
 μελισσοσουζεῖα 120
 μελίγια 117
 μελουδία 168
 μελυδρία 170
 μερασία 167
 μερὶ 170, 172

- μεροδουλγίαις 106
 μερονέ'ζ'τ'α 159
 Μερα'ρ'ώτης 151
 Μεράρι 152
 μεσάδι 146
 μεσαῖος 166
 μεσαρία 169
 μεσημέρι 151
 μεσοτοπία 166
 μεστόγ'ρ'α 157
 μετάξι 118
 Μεταξία 167
 μεξιακός 116
 μη(ι)τρὰ 139
 μη'τρ'α 155
 μηλὰ 104
 μηλὰ 105
 Μήγα 109
 Μηνιάτης 109
 μιλιῶμαι 107
 μιλία 164, 172
 μιλιὰ 172
 μιλοῦ 99
 Μισι'ρ'ώτης 152
 Μισίρι 152
 μνημάζια 123
 μνημάτσι 123
 μνοιάζου 112
 μνόου 176
 μόδι 146
 μοιραζιὰ 116
 μοναζιὰ 118
 μοναστη'ρ'ακός 152
 Μοναστη'ρ'ώτης 152
 Μοναστήρι 152, 174, 175
 Μονεβαζιὰ 117
 μονηωρίς 165
 μονοκοπανεὰ 108
 μονοπάτι 154
 Μοραθιάνικο 124
 Μοραθιῶνοι 124
 Μοραθιζῆς 124
 μοτσόπουλλο 173
 μουάρι 133
 μουγανειῶμαι 111
 Μουλιανίστιζα 111
 Μουλιανιώτης 111
 Μουλιανιώτιζα 111
 Μουλιάρη 115
 μουτζαλαὰ 104, 106
 μουτζου'ρ'α 150
 μου'δ'άζου 146
 μου'δ'ασμένος 146
 μουιδίου 131
 μου'θ'άζου 155
 μου'θ'ασμένος 155
 μου'ρ'α 150
 μουκερα'δ'α 149
 μουλα'ρ'α 149
 μουλαρήζιος 118
 μουλάρι 150
 μουλαροφαημά 112
 μουρομον'ρ'αρις 151
 Μουστάζα 169
 μουσταζα'ρ'α 151
 μουσταζαρέας 169
 Μουστακᾶς 169
 Μουστακέας 169
 Μουστάζων 169
 μουσταλεβ'ρ'α 157
 μπιστολιές 105
 μπλιζοῖνὰ 110, 141
 Μπουλαῖρους 142, 151
 μυ'στρ'α 156
 μυκζιὰρις 118
 μυρωδία 168, 172
 μυρω'δ'α 172, 175, 177
 μυστρι 171
 μυστριζὰ 116
 μυταρέας 169
 μυῖρη 141, 142
 μυραζία 167
 μυρη 142
 Νεκρουλαὰ 105
 νέος 164
 νεραθιὰ 124
 νεράθια 124
 νεροσουζαὰ 120
 νεφρι 171
 νή'στ'ο 156
 νγαῦλο 109
 Νικλιάνικο 106
 Νιζολε'τ'ᾶνοι 154
 Νικολοῦ 176
 νοῖτὰ 136
 νοῖτιὰ 136
 νο'τ'ὰς 154
 ὀνομαστικῶς 176
 Νομνιάτης 112
 Νομνιάτιζα 112
 νοτία 170
 Νοζιὰ 113
 Νοζιάτης 113
 Νοζιάτιζα 113
 Νοζιάτιζα 113
 νταῖλάνι 105, 136
 ντεμοσ(χ)ιὰ 139
 νυρωῖδία 131

- νυριζιά 121
 νυφγιάτιζο 116
 νύχι 134
 νυζ'τ'ά 159
 νυζ'τ'άτιζα 159
 Ξαγορία 169
 ξαγοννιάζου 109
 ξαναγεώνου 108
 ξάρ'τ'α 159
 ξεβάφτω 103
 ξεβλονχίδι 147
 ξεγροιασία 167
 ξεγολλεῖωμαι 107
 ξεδο'τ'άζου 149
 ξεδο'τ'ασμὸς 149
 ξε'τ'ο'οδίζου 155
 ξεκολορριγιάζου 103
 ξελαιμνιάζου 112
 ξελημε'ρ'άζου 151
 ξελημερεῖτο 170
 ξελογιάζου 101
 ξεμα'τ'άζου 154
 ξεμαλλιάζου 106
 Ξεμαλλί'στρ'α 156
 ξεμεσημε'ρ'άζου 151
 ξεμόνι 109, 101
 ξεμυκχιάζου 119
 ξένοιουστος 109
 ξενυγιάζου 113
 ξενύχ'τ'ο 159
 ξεπαγριασμὸς 101
 Ξεπαππαδάκις 103
 Ξέπαππας 103
 ξεπατέρας 103
 ξεπεταρούδι 146
 ξεράδι 146
 ξεραζλιανὸς 121
 ξερολιθένιος 111
 ξερολίθι 153
 ξερολι'θ'ά 153
 ξερὸς 174, 175
 ξεροσταλιάζου 106
 ξεροφελεά 104
 ξεσαγοννιάζου 109
 ξεσκλινιάζου 109
 ξεσταγιάζου 113
 ξεστελιάζου 106
 ξεστερία 169
 ξεστριλώνου 139
 ξεστροφιῆγιάζου 102
 ξετομα'ρ'άζου 151
 ξετοπίζου 176
 ξετσιρλιάνου 107
 ξεφτίδι 147
 ξινάδι 146
 ξινουλεά 105
 Ξούμερο 124
 ξουράφι 115, 116
 ξουραφῆξά 115
 ξύ'στρ'α 156
 ξυλοκατσούλλα 123
 ξυπολυσία 167
 ξυστρι 177
 *Οηρελλεά 104, 106
 ὄγια 130
 ὄγιοῦ 130
 ὄγριος 173, 177
 ὄγ'σι 133
 ὄγια 132
 ὄλονυχία 172
 ὄλυνθος 103, 120
 ὄλυνσος 103
 ὁμορφγιά 116
 ὄξου 174
 ὄπα 132
 ὄσι 129
 οὔδι 131
 οὔθι 133
 οὔθι 129, 133
 Οὔρανία 165
 ὀγιά 113
 ὀχτροὶ 139
 Πααίνου 104, 174
 παβαξεά 120
 Παγανέα 172
 παγανεά 172
 Παδλεεάκος 164
 Παδλεέως 164
 παδρεία 170
 παθουλιάρης 99, 106
 παιδι 144, 145, 146, 147,
 160, 172
 παιδιὰ 95
 παιδία 168, 172
 παιῖδὰ 95, 139, 144
 παιδι 145
 παι'δι 160
 παι'δ'αρίζου 146
 παι'δ'άστικος 146
 παίζου 99
 παινεπῆγιάρις 119
 παινεσία 167
 παινεγιάρις 119
 Πα'τ'ρανὸς 155
 παιχνίδι 147
 παιχνί'δ'αρίζου 147
 παιχνί'δ'άρις 147
 παλαβιάζου 99

- παλαιόγερος 105
 παλαιόπαιδο 105
 παλαιόπρωμα 105
 παλαιός 164
 παλαῖος 164
 παλαιόσακκο 105
 παλαμνὰ 111
 παληὰ 105
 πάλιον 107
 παλληγάρι 95, 140, 150
 παλληκαρία 170
 Πάλυρον 152
 πανεθύρι 141, 152
 παννὶ 164
 πάνον 139
 πανωλεθρία 170
 πάον 142, 173, 174, 176
 παπὶ 166
 παπλωμάγια 123
 παπλωμάτοι 123
 παπώϊρα 139
 παπο'ρ'ὰ 150
 παπορήγλος 118
 παπόρι 151, 173
 παποριοῦ 139
 παπούγια 123
 παπούτσι 123
 παπουτσοφαημὰ 112
 παππαδία 168, 172
 παππα'δ'ὰ 172
 πάπγια 114
 Παράδεισος 175
 παραθύρα 140
 παρα'δ'αβασμένος 146
 παραλυσία 167
 παραμύθι 153
 παραμν'θ'ὰ 153
 παραμν'θ'άζον 153
 Παρασλή 141, 142
 παρηγο'ρ'ὰ 176
 παρηγορία 169
 παροῖδι 147
 Πασαρέας 169
 παστριζιὰ 121
 πατηγξὰ 116, 117
 Παυλιάνικο 109
 πανσανίας 165
 παχὰ 134
 Παχειάνικα 113
 Παχειᾶνος 113
 παχειός 113, 114
 παχιοῦν 134
 παχινιάζον 109
 παχὺν 134
 παχὺς 114
 Πεδάδα 124
 πέθιμη 139
 πεθυμνεῖται 113
 πεθύμνιο 113
 πέ'ρ'άλλο 151
 πεισμα'τ'άρις 154
 πέ'τρ'ὰ 155, 160
 Πέ'τρ'ᾶνοι 155
 Πέ'τρ'ανός 155
 πελάτι 154
 πενγαρίζον 109
 πενγάρον 109
 πεντακόχιες 116
 Πέπο 115
 Πεπ(χ)ιότικα 139
 Πεπγλώτης 115
 περδικούνη 109
 περηφάνεια 109
 περιπουλία 164
 Πετροόγειο 101
 Πετροκοπεῖο 166
 πεισάφι 115
 πεξὰ 116
 πεξὺ 117
 πηὰ 137
 πηγαδὴγλος 118
 πηδιά 137
 πηδοῦ 99
 πῆ(ς) 137
 πη'δ'ὰ 137, 147, 148
 πηλάλα 156
 Πηλαλί'στρ'α 156
 πηλαλοῦ 156
 Πιζωζογιάτιζα 101
 Πιζωστορόφι 115
 πιθαῖμάζον 112, 141
 πιθαμιάζον 112
 πιθαμνὰ 111
 πιθαμνεάζον 112
 πιθάρι 150
 πικ'ρ'ὰ 157
 πικ'ρ'ός 158
 πικ'ρ'αῖνον 158
 πικουρία 170
 πικρία 171
 πικρὺς 114
 πινγα'τ'ὰ 154
 πινγιάτι 109
 πινγιάτι 173
 πινιατιγξὰ 116
 πιπεῖδὰ 140
 πιπε'ρ'ὰ 141, 150
 πιρουνγὰ 108

- πιστομνιάζου 112
 πιστρομνιάζου 112
 πιτουρένιος 111
 πλαγγίδα 101
 πλα'τ'ός 154
 πλαζομι'θ'ά 153
 πλαζομι'θ'άζου 153
 πλέα 175
 πλεβ'ρ'ακά 157
 πλεμονία 164
 πλερώνομε 142
 πλερώνομε 142
 πλοκα'ρ'ά 149, 152
 πλονμι 165
 πλώ'σιρ'ά 156, 160
 πλυστικά 109
 Πνιγγάρις 100
 πογγιάδα 101
 πόδα 149
 ποδαίρα 139
 ποδαράτ'οι 132
 πόδι 146
 ποδικοφαριμά 112
 Ποθαζιάνικο 121
 πουδά 128, 130, 160
 πο(ι)δά 139
 ποϊδά 136
 πο'δ'ά 146, 160
 πο'δ'αζου 149
 πο'δ'ασμένος 149
 Ποϊτάς 139
 Πο'τ'άς 154
 Πο'τ'ό 154
 Ποϊτό 139
 πολιτενόμενος 177
 πολυβρογγία 165
 πολυζαιρία 169
 πολυνερία 169
 πομηρία 169
 ποντικοφαϊμά 112
 πορ'δ'άρις 159
 πορ'δ'άς 159
 πορτογαλεά 104
 πορτογάλι 101
 πορτοκαλεά 104
 ποταμήγγιος 118
 Ποταμοσούρι 151
 πουάτ'οι 132
 Πούλεια 107
 πουλιά 105
 Πουλιάτης 107
 πουλλί 164
 πουλλιοῦ 107
 πουρι 170
 πουρογγιάζου 117
 πραγιανά 130
 προι'δ'άρις 146
 προμά'τ'ο 154
 προβάζι 123
 προβατήγγιος 118
 προβάτσι 123
 προβ'ζά 99
 προβ'ζος 100
 προδοσία 167
 προσηλιακός 105, 107
 προσωπα'ρ'ά 151
 προμάδι 146
 πρωτονηστεία 171
 πυ'ρ'άκονας 152
 Πύλη 175
 πγγάνου 114, 173, 174
 πγγάτιο 114
 πχιῆ 139
 πγγιοῦ 174
 πγγιός 140
 Ραβδι 172
 ραβ'δ'ά 158, 172
 ραμάζι 121
 ραμι 113, 165
 ραφία 133
 ραφτικά 109
 ραφίμι 112
 ρεγάλιο 107
 ρεμουλεά 105
 ρείπγγιος 99, 114, 115
 ρεμα'τ'ά 154
 ρετάλι 105
 ρημάδι 146
 Ρηγιό 111
 ρηγόγγιο 101
 Ριζοβούνια 109
 ρικ'ζεά 118
 Ριφουνᾶς 164
 ριφούρι 109, 111
 Ριφουγγιάνικο 169, 164
 Ριφουγγιᾶνοι 164
 ρογ'δ'ά 158
 ροδία 168
 ροϊδίθι 131
 ροϊδίτ'οι 131, 134
 ρουγγιάζου 101
 ρουκανέας 164
 ρουκανιάρις 110
 ρουτορράβδι 158
 ρουφρηκ'ζεά 118
 ρουφρηκ'ζεῶνας 118
 ρουφουνέας 164
 ρουφγγιανεύου 116

- ρουφῆλιανία 116
 Ρουχαλέας 163
 ρουχαλιάρης 106
 ρουχαλιγεῶνας 117
 ρύγλα 103, 104
 ρύζι 103, 104
 ρωδαζινεὰ 108
 ρωτοῦ 99
 Σαββα'τάτικα 154
 σαγονέας 164
 σαϊταλεὰ 104
 σαϊτανῶ 142
 σαΐτε 131
 σαλλὶ 167
 σακκοκόποι 158
 σάλγιμας 107
 σαλιόρα 107
 σαλιμῶ 142
 Σαλπῆς 165
 σανίδι 147
 σαπουλεὰ 105
 Σαπῆλιανικα 119
 σάπῆλος 99, 114, 115
 σαραβαλιάρης 106
 σαραβαλιάρης 99
 Σαραλέας 168
 σαροδούνη 109, 111
 σαρμῶ 142
 Σαρπέας 165
 σαρουμα'τά 154
 σαρουῆγὰ 117
 σατανῶ 142
 Σαφῆς 119
 σβεργα'ρά 151
 σβεργεὰ 120
 σβουνηὰ 132
 σβουροδουλεὰ 104
 σβρωχ'τά 159
 σβῶλος 134
 σγουβέος 161
 σγουηιάζον 100
 σγουηιάρης 100
 σεβρία 171
 σερίτα 131
 σειρία 136, 169
 σελεβιάζον 99
 σελεβιάρης 99
 Σελλάφι 115
 Σεπῆλιανικα 119
 σεργούνη 109
 σεργουνιάζον 109
 Σεφῆς 119
 σηλυβρία 171
 σημάδι 141
 σημαΐδι 140
 σημειῶ 165
 σιγαλία 164
 σιδεροστιὰ 171
 σι'ράνη 152
 σι'ράνιζον 152
 Σιλαβαῆλιανικα 117
 σιφίγγον 134
 σκαῖγῶγιουρας 124
 σκαδζιγεὰ 120
 σκαδζόχοιρος 124
 σκαλουῆλι 117
 σκαρπαῆγὰ 104
 σκαρφίζομαι 174
 σκαφίδι 131, 147, 148
 σκαφίδι(ι) 133
 σκαφ'τάς 158
 σκαφιῆγὰ 117
 σκαφτικὰ 109
 σκέδιο 168
 σκελίδι 147
 σκεπαρηὰ 108
 σκιάζομαι 175
 σκλοννή 164, 173
 σκω'ρά 149
 σκολεῖο 164
 σκολιάτικο 107
 σκόλυθος 103
 σκόλυθρο 103
 Σκολ'θή'α 155
 σκορδουλεὰ 105
 σκοτου'ράζομαι 151
 σκου'ρά 151
 σκου'ράζει 151
 σκουῖτῶ 136
 σκου'τά 154
 σκουληκα'ρά 150
 σκουληκάρης 150
 σκουληκιάρης 121
 σκουληκοσουρεὰ 120
 σκουρηία 172
 σκουρηιά 172
 σκουρηιάρης 99, 106
 σκυλλήγιος 118
 σκυλλὶ 107, 164
 σκυλλοφασημῶ 112
 σκώτι 154
 Σμαηλιανικα 106
 Σμιλαῆλιανικα 101
 σμουγ'ρά 158
 σμουγ'ράινου 158
 σμουγ'ράρικο 158
 σμουγ'ράς 158
 Σμύρηνη 177

- σουζαῖ 120
 σουζαῖφι 115
 Σουζι'στρά 156
 σουπλιῖα 114
 σουροσταφυλεῖα 104
 σουροφελῖα 105
 Σουφλιώτης 116
 Σοφία 166
 σπαγγάτικα 109
 σπαῖθα 139
 σπα'θ'α 153
 σπα'θ'α 172
 σπαθία 170, 172
 σπαραῖα 102
 σπαράγγια 102
 σπαρμιονεῖα 108
 Σπηλιῶφι 115
 Σπηλιωῖτάνικα 105,
 Σπηλιωτάϊνικα 142
 Σπηλιω'τ'άνικα 105
 σπιλήνα 134
 σπίτι 140, 154
 σπιτιοῦ 95
 σπιχ'τ'ος 159
 σπληνιάρις 110
 σποικενῖα 108
 σπο'ρ'α 150
 σπο'ρ'άρις 152
 σπυρι 170, 174
 σπυρισμα'τ'α 154
 σταβῶρι 150
 Σταβ'θ'ανή 157
 Σταβ'θ'ἄνοι 157
 Σταβ'θ'ανός 157
 Σταβ'θ'άτης 157
 Σταβ'θ'άτιζα 157
 Σταθία 170
 Στα(ι)βρανῖ 139
 στακζαῖ 118
 σταλακζαῖ 118
 σταλεῖα 105
 σταλιῶζον 106
 σταμνάζι 121
 στάνη 173
 Στανιῶ 111
 στανιῶνου 111
 στανιῶς 111
 σταρένιος 111
 σταρήλιος 118
 σταρουλεῖα 105
 Σταυ(ι)ρανῖ 95, 139
 Σταυριανῖ 139
 Σταυριανῖ 95, 139
 Σταυρούλλα 176
 Σταυρουλλῶ 107
 σταυροζε'ρ'άζομαι 151
 σταυροζε'ρ'ασμένος 174
 Στέβρης 157
 στεγάδι 146
 στεγα'δ'άζεν 146
 στέγνια 109
 στε'ρ'α 151
 στε'ρ'ακῶ 151
 στε'ρ'ωμένος 152
 στε'ρ'ώνου 152
 Στελιανός 107
 στελιῶρι 107, 150
 Στελιανοῦ 107
 στενοχοῦ'ρ'ο 152
 στενοχοιρία 170
 στερέος 169
 Στεφανάγια 121
 στηθα'ρ'α 151
 στηθος 153
 στη'θ'άζον 153
 στουλιῶζον 100
 σιουπλι 166
 στραβῖάρις 99
 στραβουλιῶρις 106
 στρα'τ'ώτης 154
 στραῖτιῶτες 139
 Στριφ'τ'άνικα 158
 στριφοβολιῶμαι 107
 στριφιῶδι 146
 στριφτα'δ'άζον 146
 στρουῖα 102
 στρουῖιῶζον 102
 στρουῖίζον 102
 στρουῖος 102
 στρουσίδι 147
 στροφίγι 102
 συβαθητιζαῖ 121
 συβῶ'θ'ο 153
 συβόλαιο 173
 σύγγουρα 102
 σύγ'ρ'α 157
 συγγεφία 166, 172
 συγγεφλιῶ 172
 συγγεφλιῶζον 115
 συδροφία 166, 172
 συδροφλιῶ 172
 συζόλυθος 103
 συμπεθεῖρο 140
 συναγλου'θ'ῶμαι 153
 σπηθειῶ 139
 σπηθ'ο 153
 συνίζησις 95 κ.έξ.
 συννεφία 133

- σύνταμα 139
 συφρεριζειά 121
 συχαζιά 117
 συχαζιάρις 117
 συχω'ρ'ωμαι 175
 συχώ'ρ'ο 152
 σφραγίδα 131
 σφουριγματιά 139
 σωπγγιάζου 119
 σώπγγος 120
Ταγός 105
 ταηουλεά 105
 ταϊζειά 117
 τανυῶμαι 111
 ταξίδι 147
 ταξι'δ'άρις 147
 ταρασμός 174
 Τασία 167
 ταφγγιάζου 115
 ταζειά 113
 ταχία 134
 τεβελιό 107
 τέϊτα 138
 τέ'τ'ος 154
 τεπγγιά 119
 τέτοιο 95, 138
 τεψία 167
 τζάβουλος 127
 τζάκονος 127
 τζάστενο 127
 τζουορνειά 108
 τηγανειά 108
 τηράζου 173
 τιμνεῶμαι 113
 τιχιτιζειά 121
 τοιζίο 165
 τομα'ρ'άτικος 151
 τομαρένιος 111
 τομάρι 150
 τομαρουλεά 105
 τόπι 114
 τοπγγιάρικο 114
 τουβζά 100
 τουλουμάζι 121
 τουλουμήγγος 118
 τουλούμι 112, 113
 τουλουμνεά 111
 τουλουμνειάζου 112
 τουῦν 100, 142
 τουραγγειῶμαι 111
 Τουορζιά 117
 Τουορλομουγγιάνικα 117
 τραγγίο 101
 τραπανειά 108
 τραπάνι 101, 109
 τραπέζι 103, 104
 τρεβεγγιάρικος 100
 τρεβεγγιαορίζου 101
 τρεμουλιάρικος 106
 τρζιχία 134
 τρία 171
 τριάντα 136
 Τριβζάς 99
 τρικγγεῶνας 118
 Τρομπολιτιζά 139
 Τροπολιτιζά 139
 τρουπολεβζιάζου 99
 τρούπγγος 99, 115
 τρουπώνου 173
 τροχαλεά 104
 τροζειό 165
 τρώου 99
 Τσαγαορύνγι 109
 τσαθία 133
 τσαϊθία 133
 Τσάκονες 126
 Τσακονζιά 126
 Τσακόνου 126
 Τσακωνιάστικο 109
 τσεπγγιάζου 114
 τσεραμίδι 131
 τσιβου'ρ'άρις 151
 τσιβουόρι 151
 τσιγαρουλεά 105
 τσιγοννία 164
 τσικνουλεά 105
 τσικον'ρ'ά 150
 τσιληβουορ'δ'άρις 159
 τσιληβουορδοῦ 122
 τσινειά 108
 τσινιάρικος 110
 Τσιπουορόγγειο 101
 τσιορλίο 164
 τσιρομνεγαλιιάζου 106, 112
 τσιτακισμός 122 κξξ.
 Τσοπεάνικα 123
 Τσοπέης 123
 τσουβλιάρικος 106
 τσουκαλεά 105
 τσουοράπι 114, 115
 τῶνπαζίσι 133
 τυλιγα'δ'άζου 146
 τυοί 170
 'Υπεορέ'τρ'α 155, 174
 ὑπογγένειο 165
 Φαγγανιάρικος 99, 110
 φαγοί 171
 φαγοί'στ'α 156

- φάδι* 146
φαημά 112
φαζῆ 121
Φαξιδί'στρο'α 156
φανάϊρα 144
φανάρι 144
φανελένιος 111
φασ'δ'ομάνικο 159
φασ'δ'ός 159
φασκομηλέα 106
φασουλῆ 104, 106
φελῆα 104, 105
φελένιος 111
φενγεῖο 162
φεύγου 173
φιδήλιος 118
φίδι 178
Φιλησία 167
φιλοτιμία 165
φινουσουλῆ 120
φ'τ'άνου 158
φ'τ'ασίδι 159
φ'τ'αστικά 159
φ'τ'α'σ'α 149
φλούδι 146
φλουριά 95, 140
φοραβία 162
φορεσία 167
φορτωτικά 109
φουβιά 100
φουΐκιση 133
φούκιση 133
φουρνῆα 108
φουσκορριφουνιάζον 109
φουχλιάζον 117
φουχγαλίζον 106, 117
φραγοσουζῆα 120
φτερούγα 101
φτώγηα 113
φτωχῆα 113
φυῖτά 138
φυ(ι)τά 138
φυ'τ'α 154
φυλαχτό 178
Φυλλατό'ρ'α 151
φὺς 130
φωῖτά 138, 144
φω'τ'α 144, 154, 178
φωτιά 95
φωτία 170
φωτίλι 122
φωτιλίζον 122
φωτογανιά 109
Χαῖγιάνικο 124
Χαῖγιᾶνοι 124
χαῖγιάρι 124
Χαλιζάκος 124
χαλιζάρι 124
χάδι 146
χωρετίσματα 114
Χα'σ'άτης 151
Χα'σ'άτικο 151
χαῖσ'α 139
χαλαχεῶνας 117
χαλιζῆα 120
Χαλιζε'σ'α 150
Χαλικόγρηο 101
χαλικούρι 151
χαμομηλέα 105
χανιάτικα 109
χαπῆα 119
χαρᾶ 176
χαρβαλιγιάζον 106
χαρίζματα 139
Χαριλαοῦ 176
χαρισία 167
Χαρξῆας 120
χαρκοματένιος 111
χαρτι 159, 172, 173, 175
χαρτωχῆα 117
Χάρως 177
χασλιγᾶρις 121
χασομέ'σ'ο 152
χαστουζῆα 120
χαπῆ 167
χέ'σ'α 150, 174
χειμαδεῖο 168
χειμῶνας 114
χειμωνιάζει 109
χειμωνιάτικος 109
χέϊρα 95, 139
χειρότερα 114
χειῶμαι 177 (ἐχειῶτα)
χελωνέας 164
χελωνιάρις 110, 164
χεράμι 112
χέρι (χέ'σ'α) 114, 151
χέρια 95
χεροπάλιμο 114
χη'σ'άτικο 152
χῆρα 114
χιάχρον 117
χίλια 114
χιόκουρα 118
χιοκούρι 118
χίονα 114
χιονᾶτος 114
χίονι 114

- ζλονιάζου 109
 ζλονίζει 114
 ζλοπαίζει 118
 ζλούνου 174
 ζλουρινεά 108
 ζλουροβολεά 105
 ζ'ε'άζομαι 158, 177
 ζλομνιάζου 112
 ζλωραζία 167
 ζοδρολαιά 104
 ζορτα'ε'ωνας 150
 ζορταρένιος 111
 ζορτάρι 150
 ζορταρόγιο 101
 ζορτοζοιλιάζου 106
 ζουγιάζου 101
 ζουγλαρισμένη 101
 ζούγιο 101
 ζουλαϊρά 105
 ζουματένιος 111
 ζουματόγιο 101
 ζουματουλεά 105
 ζουροζουλιξεῶνας 117
 ζουφ'τ'ε'ά 159
 ζουφ'τ'άζου 159
 ζουφτουλεά 105
 ζρασίδι 147
 ζρασιμουλεά 105
 ζρασουλεά 105
 ζράζιος 99
 ζρεία 172
 Χρι(ι)στατισμὸ 139
 Χρι(ι)στανὸι 95, 139
 Χρη'στ'άνικα 156
 Χρη'στ'ἄνοι 156
 Χρι'στ'ανὸς 156, 177
 Χριστιανὸς 95
 χροινιάζου 109
 χρουσάφι 115
 χρουσοκορωνίτσα 176
 χρουσοπιναζοδεμένο 174
 χτάρι 150
 χτηματίας 170
 χιζιάρις 121
 χιστιζά 109
 χώ(ι)ρα 139
 χώ'ε'α 151
 χω'ε'ανὸς 151
 χω'ε'άτης 151
 χωνιάζου 109
 χωραφήζιος 118
 χωράφι 116
 χωρ'ε'στ'ε'α 156
 χωρίο 170
 χωριξεῶνας 117
 Ψᾶ'ρα 144
 ψᾶ'ρι 145
 ψαλίδι 147, 148
 ψαλι'ε'ά 148
 ψάρι 133, 144, 145, 160
 ψαρονέφοι 158
 ψαρουλεά 105
 ψει'ε'άζου 152
 ψει'ε'άρις 152
 ψειραζία 167
 ψηστιζά 109
 ψίο 167
 Ψίος 167
 ψου'ε'άζου 151
 ψου'ε'άρις 151
 ψόφζιος 99, 116
 Ψυλλί'στ'ε'α 156
 ψύλλιστρον 156
 ψυχαδεοφή 174
 Ψυχα'ε'άνικο 151
 Ψυχα'ε'ἄνοι 151
 ψυχολόγια 101
 ψυχοπονεάρις 110
 ψωμι 113, 165
 ψώνια 109
Α'ε'ινέο 133, 134
 α'ε'τία 134, 160
 ἄεje 130
 ἄεjis 127
 ἄεjos 127
 α'ε'σι 131
 α'ε'ινέο 133
 ajalethe 127
 απο'για 131
 αναυρο'ζja 133
 appogio 102
 asi 131
 atilazi 129
Ca'tiji 133
 ca't'p'i 133
 cariki 135
Endro'ekjazu 132
Fand'ri 133
 fu'kixu 133
Jalethe 127
 jastavo 127
Ka'kiyoru 133
 ka'rzya 133
 ka'rsi 134
 ka'tiforo 133, 160
 koikinos 127, 132
 ko'sini 133

<i>ksiflɛ'ri</i> 133	<i>óixi</i> 133	<i>pra'kju</i> 133
<i>ksura'st</i> 129, 133	<i>ó'xia</i> 133	<i>pra'kjútere</i> 133
<i>ksurá'st</i> 133	<i>oxía</i> 134	Ruikizu 132
<i>ksustáiji</i> 131	Paçia 134	Sifingu 135
<i>ku'ki</i> 132	<i>paçu</i> 134	<i>škoiki</i> 133
<i>ku'zi</i> 131	<i>pa'çi</i> 133	<i>skoti</i> 133
<i>kunúiki</i> 132	<i>pa'cxu</i> 133	<i>soijilha</i> 131
Máichi 133	<i>pa'striká</i> 134, 160	Temaixja 127
<i>maijeréngu</i> 131	<i>pa'xju</i> 133	<i>tse na'tria</i> 134, 160
<i>Ma'ria</i> 133	<i>pa'cutere</i> 133	<i>ta'filaki</i> 133
<i>ma'sima</i> 129	<i>papa'zia</i> 131	Va'syu 133
<i>maïxi</i> 127	<i>para'ziĝmata</i> 131	<i>vašmø</i> 129
<i>miróiji</i> 131	<i>pedáiki</i> 127, 132	<i>via</i> 162
<i>muçiji</i> 131	<i>pe'zyu</i> 131	<i>vítjure</i> 133
Oçia 134	<i>po'zi</i> 131	Zínixre 135
<i>òikja</i> 132	<i>po'zà</i> 130	<i>zro'sisis</i> 133

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Σελ.	101 στ.	4 ἀντὶ θυαλίζου	γράφει θυαλίζου
»	»	» 20 » γέροραθον	» γύροραθον
»	102	» 13 » Κατωπαθγιάτης	» Κατωπαθγιάτης
»	106	» 6 » ἀφρουλιάρης	» ἀφρουλλιάρης
»	»	» 16 » ἀφρουλιάζου	» ἀφρουλλιάζου
»	»	» 27 » τσιρομυαλιάζου	» τσιρομυαλιάζου
»	»	» 34 » Γυαλιάς	» Γυαλιάς
»	107	» 11 » Κουλιό	» Κουλλιό
»	108	» 8 » ροδαζινεά	» ροδαζινεά
»	109	» 3 » ξεσαγωνιάζου	» ξεσαγονιάζου
»	»	» 12 » περιφάνεια	» περηφάνεια
»	113	» 23 » ξεσταχιάζου	» ξεσταχιάζου
»	114	» 34 » δρουμνιά, δρουμνιές	» δριμνεά, δριμνεές
»	115	» 32 » 1952	» 1951
»	119	» 8 » ἀκχλωσύνη (ἀξιοσύνη)	» ἀκχλωσύνη(ἀξιωσύνη)
»	»	» 12 » κχλοῦ	» κχλοῦ
»	120	» 9 » βερνκοζεά	» βερικοζεά
»	»	» 16 » κλωζιά	» κλοζεά
»	127	» 13 » jalehtè	» jalethè
»	140	» 17 » πχλός	» πχλοῖος
»	145	» 13 » σαρίραις	» σατίραις
»	146	» 28,29 » αἰμοδιῶν, αἰμοδιῶν	» αἰμοδιῶ, αἰμοδιῶν
»	147	» 6 » κωμο'δ'οῦ	» κωμφ'δ'οῦ
»	»	» 17 » ἀλνσίδι - ἀλνσίδα	» ἀλνσίδι - ἀλνσίδα
»	148	» 26 » 'δ'ο	» 'δ''ο
»	150	» 32 » πνθάρι, πνθά'ρ'α	» πιθάρι, πιθά'ρ'α
»	152	» 3 » ἀπλωχού'ρ'ο	» ἀπλοχού'ρ'ο
»	»	» 9 » ἀπλωχου'ρ'αίρου	» ἀπλοχου'ρ'αίρου
»	»	» 15 » Κν'ρ'ακούλης-Κν'ρ'ακούλακας	» Κν'ρ'ακούλλης-Κν'ρ'α- κούλλακας
»	158	» 3 » κ'ρ'αίρου	» κ'ρ'αίρου
»	»	» 13 » 'Αχ'ρ'άνης, 'Αχ'ρ'ανγάνικα	» 'Αχ'ρ' ^{ε'} άνης, 'Αχ'ρ' ^{ε'} α- γνάνικα
»	»	» 21 » λνγ'δ'άρις	» λιγ'δ'άρις
»	163	» 7 » Γαργαλλέας	» Γαργαλέας
»	166	» 33 » Μαυροφρίδου	» Μαυροφρούδου
»	167	» 1 » ματωλασία, ματωλασίες	» ματολασία, ματολασίες

Ἡ διόρθωσις τῶν ἀνωτέρω ὡς καὶ ἡ φωνητικὴ ἀποκατάστασις ἐνίων λέξεων τοῦ κειμένου, εἰς ἃς τὰ κ, γ, χ, πρὸ τοῦ ε, ι δέον νὰ γραφῶσι ρ, ρ', ρ̄ καὶ τὰ ντ, γκ ὡς d, g ἔχει γίνῃ εἰς τὸν πίνακα τῶν λέξεων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Γενικά	89
Βιβλιογραφία	90
Εισαγωγή	93

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΥΝΙΖΗΣΙΣ

Γενικά	97
Ἡ συνίησις ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Μέσσα Μάνης	98
Προηγουμένου β - b	98
> γ - g	100
> ζ	102
> λ	104
> ν	108
> μ	111
> χ	113
> π	114
> φ	115
> σ	116
> ξ	118
> ψ	119
> κ (τσ)	120
> ντζ (dζ)	124

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΠΕΝΘΕΣΙΣ

Γενικά	125
------------------	-----

Ἡ ἐπένησις εἰς τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους

1. Ἡ ἐπένησις ἐν τῇ Τσακωνικῇ διαλέκτῳ

A) Οἱ μέχρι σήμερον περὶ τοῦ φαινομένου τούτου πραγματευθέντες	126
B) Τὸ μέχρι τοῦδε γλωσσικὸν ὑλικὸν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐπένησεως ἐν τῇ Τσακωνικῇ	129
Γ) Μορφή καὶ ὄροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους συντελεῖται ἡ ἐπένησις ἐν τῇ Τσακωνικῇ	129
α) προηγουμένων τοῦ ἡμιφώνου ξ τῶν συμφώνων β, γ, δ, θ, φ	130
β) προηγουμένων τοῦ φωνήεντος i τῶν συμφώνων β, γ, δ, θ, κ, ν, π (=κ) ρ, σ, τ (=κ), φ (=θ), χ	131
γ) προηγουμένων τοῦ φωνήεντος i τῶν συμπλεγμάτων ρφ, στ, στρ, τρ	134

2. Ἡ ἐπένθεσις ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Μέσα Μάνης

A) Οἱ μέχρι σήμερον περὶ τοῦ φαινομένου τούτου πραγματευθέντες	135
B) Τὸ μέχρι τοῦδε γλωσσικὸν ὕλικόν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐπενθέσεως ἐν Μέσα Μάνη	138
Γ) Μορφὴ καὶ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους συντελεῖται ἡ ἐπένθεσις ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μέσα Μάνης	144
I) προηγουμένων τοῦ ἡμιφώνου $\underline{\iota}$ τῶν συμφώνων δ, d, ρ, θ, τ	146
II) προηγουμένων τοῦ ἡμιφώνου $\underline{\iota}$ τῶν συμπλεγμάτων δρ, δρ, θρ, τρ, στ, στο	155
III) προηγουμένων τοῦ ἡμιφώνου $\underline{\iota}$ τῶν συμπλεγμάτων βρ, βρ, γρ, κρ, πρ, φρ, χρ, βδ, γδ, φτ, χτ, ρδ, ρτ	157
3. Παρατηρήσεις περὶ τῆς ἐπενθέσεως ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Τσακωνιάς καὶ Μάνης	159

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

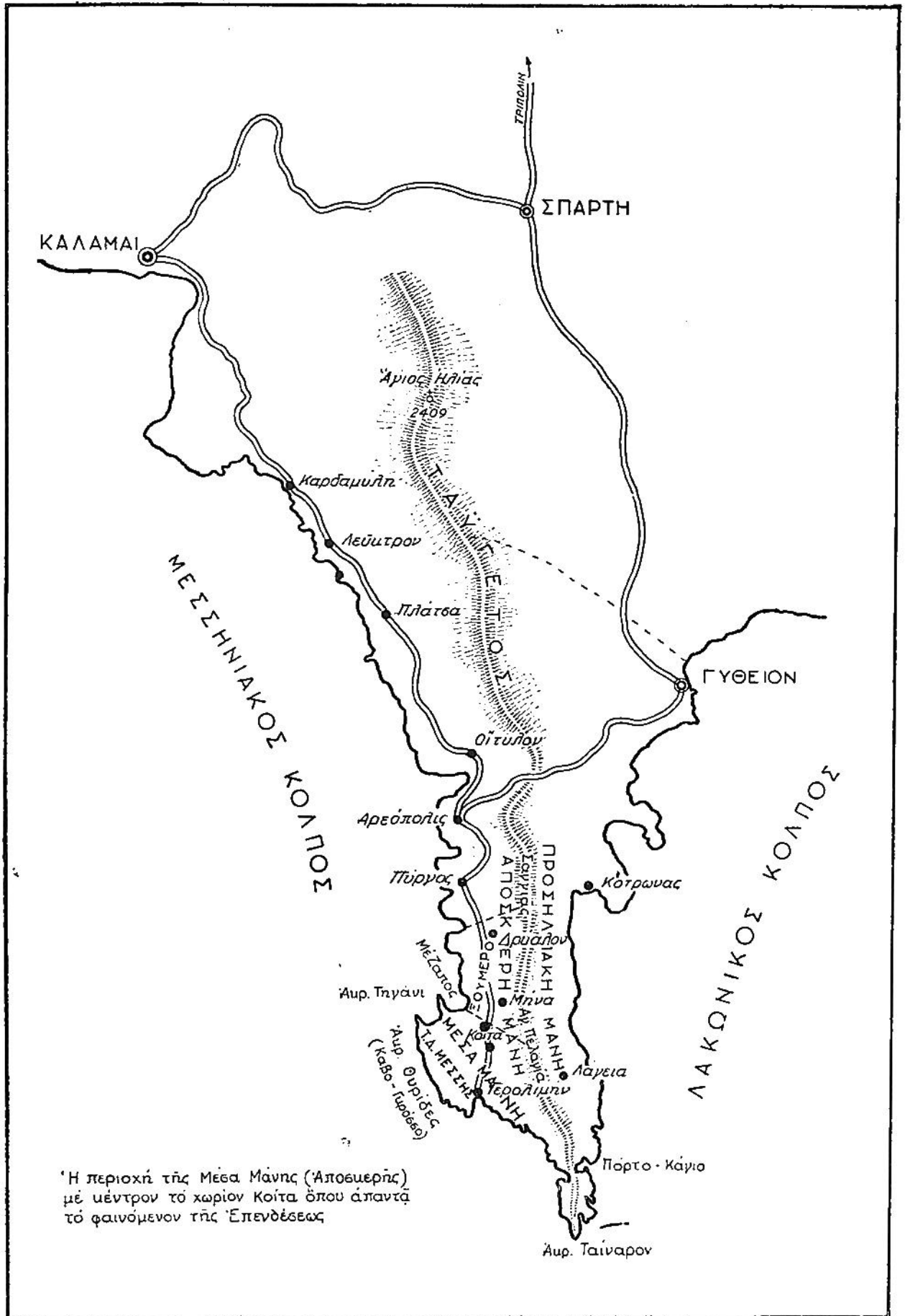
ΑΣΥΝΑΛΕΙΠΤΩΣ

A) Ἀντὶ συνιζήσεως.	Σελ.
Προηγουμένου β, b, γ, g, ζ, λ, ν, μ, χ, π, ρ, σ, ξ, ψ, ζ, (τσ), ντζ (dζ)	161
B) Ἀντὶ ἐπενθέσεως.	
Προηγουμένων: I) δ, d, ρ, θ, τ	168
II) δρ, δρ, θρ, τρ, στ, στο	170
III) βρ, βρ, γρ, κρ, πρ, φρ, χρ, βδ, φτ, χτ, ρδ, ρτ	171

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

A) Πειζά (παραμύθια)	173
B) Ἐμμετρα (μοιρολογία)	174
Πίναξ λέξεων	179
Λιορθωτέα	204
Χάρτης	207

Ἡ περιοχή τῆς Μέσα Μάνης (Ἀποβιερῆς) με κέντρον τὸ χωριὸν Κοίτα ὅπου ἀπαντᾷ τὸ φαινόμενον τῆς Ἐπενδέσεως

Ἀρ. Ταΐναρον

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Α. Α. Παπαδοπούλου : Φρασεολογικά	Σελ. 3— 88
Δ. Β. Βαγιακάκου : Συνίζησις καὶ ἐπένθεσις ἐν τῷ γλωσσικῷ ιδιώματι τῆς Μέσα Μάνης	» 89—207

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 16	στίχ. 19	ἀντί τὸ παιδιά	γράφε τὰ παιδιά
» 17	» 23	» σκωπικά	» σκωπτικά
» 21	» 11	» ψώρα	» ψεῖρα
» 29	» 5	» ὀλόγος	» ὁ λόγος
» 57	» 2	» κλαίει	» χάνει
» 83	» 42	» 6,57	» 6,68
» 85α	μετὰ τὸ 'ς τὰ μαχαίρια πρόσθετες 'ς τὰ πεταχτά.		